2.

CONSPECTVS REIPVBLICAE LITERARIAE

SIVE

VIA AD HISTORIAM LITERARIAM

IVVENTVTI STVDIOSAE APERTA

A

CHRISTOPHORO AVGVSTO HEVMANNO, D.

EDITIO TERTIA LOCVPLETIOR.

HANOVERAE,
APVD IO. IACOBVM FOERSTERVM
M DCC XXXIII.

VIRO

AMPLISSIMO, CONSVLTISSIMO, EXCELLENTISSIMO,

IO. BVRCHARDO MENCKENIO,

I. V. D. REGIS POLON. CONSILIARIO AVLICO ET HISTORIOGRAPHO, SOCIETATIS REG. BRIT. COLLEGAE, IN ACAD. LIPS. HIST. PROF. PVBL.

REIP. LITERARIAE SENATORI PRAESTANTISSIMO,

LIBELLVM HVNC

DICAT

C. A. HEVMANNVS.

DVo elapſi ſunt anni, *Excellentiſſime MENCKENI*, cum iuuentutem fidei meae commiſſam hiſtoriae literariae notitia impertiendam duxi. Inuitabat me ad aperiendas huius generis ſcholas cum manifeſta iſtius tractationis vtilitas, tum etiam argumenti ſuauitas, qua velut ineſcanda videbantur illa quoque ingenia, quae alioquin valde mediocri afficiuntur literarum amore. Iamdudum enim perſpexeram, maximam fugientium literarum culpam eſſe in iis doctoribus, qui ne adultioribus quidem diſcipulis quicquam, niſi dapes memoriae ſummo cum faſtidio infercien-

ciendas, apponunt, atque ludum literarium in piſtrinum conuertunt. Hinc ad philoſophiae ſacra viam ipſis praeibam, ac ſtatim deprehendebam, literas haſce, licet ſeueriores, non ſine voluptate tractari ab erectioris ingenii diſcipulis, hosque me duce horas linguis addiſcendis deſtinatas libentiſſime diſtinguere cultura realium, quas vocant, diſciplinarum. Nimirum ea vis eſt ſapientiae, vt ſua pulcritudine rapiat ad ſe quosuis non plane ſanae mentis expertes, maxime iuuenes, quos tantum abeſt, vt diſcere pudeat, (hoc enim ſeniorum eſt vitium,) vt potius impenſe laetentur, ſe priſtinis erroribus exui et in veritatis adytum admitti. Nec vero ſatis iam feciſſe videbar muneri meo, quod in formandis verſatur adoleſcentum ingeniis. Reſtabat enim hiſtoria,

cuius ignoratio dedecori eſt, notitia non honorem ſolum, verum etiam fructum permagnum affert. Emetiebar itaque primum vna cum auditoribus meis patentiſſimum illum hiſtoriae ciuilis campum eiusque tria interualla, doctiſſimo illo *Cellario* facem praeferente, perluſtrabam. Inde filum ſecutus *Buddei*, viri πολυμαθεστάτου, philoſophorum decurrebam hiſtoriam, ac modo cum Ariſtotele deambulabam, modo Epicuri hortos ingrediebar, nunc cum Democrito ridebam, nunc gemitus edebam cum Heraclito, etiam cum Copernico ſolem ſiſtere gradum iubebam. Cumque haec hiſtoria pars ſit, eaque non poſtrema, hiſtoriae literariae, deinceps longius progrediebar, et vniuerſae reip. literariae faciem diſcipulis meis repraeſentare conabar. Quod conſilium

silium exsecuturo mihi cum nullus suppeteret liber, quem sequerer ducem, (quae enim exstant Introductiones ingenii industriaeque singularis laude haud fraudandae, *Struuiana* et *Reimmanniana*, historiam literariam vniuersalem, *capite quarto* a me descriptam, prorsus omiserant,) cogebar ipse synopsin literariae historiae conficere. Ita enatus est hic, quem TIBI offero, libellus, exiguus ille quidem, at ea tamen, nisi fallor, complexus, quae qui a doctore paucis illustrata recte perceperit memoriaque comprehenderit, tantos habere videtur in historia literaria profectus, quanti sufficere possunt ei, qui non totum se excolendae huic historiae dedere constituit. Vt autem scias, VIR Honoratissime, quam secutus sim rationem libellum hunc in auditorio meo per-

tractans, primo libros, de quibus differendum erat, quorum quidem copia mihi erat, oculis discentium subiiciebam et perlustrandos dabam. Hinc delatus ad mentionem viri cuiusque ingenio clari, de eius aetate ac libris, item de persona fatisque eius, proferebam, non quae dici poterant, sed quae maxime memoratu erant digna. Incluseram enim pertractationem huius libelli spatio sex mensium: adeoque, si magis vanam multarum rerum librorumque cognitionem iactare, quam auditorum meorum vtilitati consulere voluissem, vbique potuissem esse longior. Huius breuitatis studio etiam sola nomina eruditorum, qui adhuc in viuis sunt, adduxi, reciso titulorum praeconiorumque syrmate: qua in re aliorum non ignobilium scriptorum secutus sum exemplum, qui

qui veriti fuiſſe videntur, ne ea res adulationis ſuſpicionem moueat, ac legentibus taedium afferat. Nominare magnos viros eſt eos laudare. Ad minorum autem gentium deos quod attinet, eos mea quidem mediocritas magnos facere non valet, licet vocarem Ariſtotele eruditiores, Platone celebriores, Argo oculatiores, excellentia denique ipſa excellentiores. Forſitan deſiderabit quispiam vberiorem deductionem capitis quinti, ratus, ibi exponenda dilucidius fuiſſe fata diſciplinarum ſingularum. Mihi vero videbatur id alienum a propoſito meo, quippe cum hiſtoriam literariam vniuerſalem tractare contentus ſpecialiora iure meo miſſa fecerim. Accedit, quod ſingularum diſciplinarum hiſtoria rectius ipſis diſciplinis vtiliusque annectitur, vt v. g. pertractata Logi-

ca doceantur auditores, a quibus initiis profecta haec disciplina, quam impeditos subinde cursus habuerit, donec ad eum splendorem, quo nunc quidem gaudet, fuerit deducta. Atque hunc ego quoque morem sequi meis in scholis philosophicis consueui.

Caeterum Tibi, *VIR consultissime excellentissimeque*, TIBI potissimum hunc dedicare librum volui, non propterea solum, quod idoneus eiusmodi librorum iudex es, sed quod tanta TVA exstant in rem literariam merita, vt grati animi officio tibi deuincti sint, quotquot non perfunctorie colunt literas. Vt enim caetera taceam, TVIS auspiciis editum est *Lexicon historico-literarium*: Tuis auspiciis publicantur *Nouellae literariae*: TVIS auspiciis Germania habet *Acta eruditorum* patrio sermone conscri-

pta

pta: TVIS denique auſpiciis coepta a patre TVO *Acta eruditorum* adhuc ſtrenue proferuntur in lucem ſingulis menſibus, ac totum literarium orbem perambulant, ſerenaque fronte excipiuntur vbique terrarum ac gentium. Vix poterat vlla re *Menckenianum* nomen magis nobilitari reddique illuſtrius, quam iſto opere, cui perpetuitatem apprecatur, quisquis ſanum habet ſinciput. Nec iniuria mihi gratulor, quod nouem abhinc annis abs TE receptus in collegium eorum, quorum opera deſcribuntur *acta eruditorum*, nonnihil prodeſſe coepi reip. literariae, quodque iam centum quadraginta recenſiones meae in praeclaro iſto opere exſtant. Nec in poſterum TIBI deerit ſtudium meum, vel potius reip. literariae, cuius rationibus non parum conſu-

lere

lere videntur, qui praeſtantiorum librorum recenſiones concinnant, atque ita fontes aperiunt, vnde explere ſitim poſſint, qui longius in literario ſtadio progrediendi cupiditate flagrant. Sed redeo ad libellum meum, eumque vt excipias beneuole, TVVMque mihi conſerues amorem fauoremque, maiorem in modum rogito. Vale, *VIR Excellentiſſime*, diuque fruere gloria, quam tot tantaque in rem literariam merita TIBI conciliarunt. Gottingae d. XXX. Sept. cIɔ Iɔcc xviii.

PRAEFA-

PRAEFATIO
SECVNDAE EDITIONIS
SCRIPTA A. clɔ Iɔcc XXVI. M. IAN.

SEptem circumacti ſunt anni, et menſes aliquot praeterea, ex quo libellum hunc ſtudioſae iuuentuti dicatum exire paſſus ſum in publicum. Non ita longo temporis ſpatio diuendita ſunt exempla eius omnia, atque iterum (*a*) is fuit typis exſcribendus: quibus exemplis et ipſis conſumtis, bibliopolae, viro honeſtiſſimo et iamdudum bene merenti de literis, neceſſe fuit, nouam me rogare editionem, eamque, ſi opus videretur, locupletiorem. Noli vero credere, LECTOR, ſingularem eruditionem tot emtores conciliaſſe libellulo. Neceſſitas

(*a*) Haec altera editio a prima duntaxat forma literarum *curſiuarum*, quas vocant, differt, quippe quae in ſecunda editione grandiores ſunt, quam in prima. Caeterum omnia, exceptis paucis typographi peccatis, (vt eum p. 41. *Heldelb.* pro *Heidelb.* et p. 90. *Gennenſes* pro *Geneuenſes*,) adeo inter ſe ſunt ſimilia, vt has duas editiones pro vna putem habendas.

ſitas fuit, qua permoti plures iuuentutis literatae doctores cum in Gymnaſiis, tum in Academiis, iſtum libellum auditoribus commendarunt ſuis, eumque et interpretati ſunt et luculentiſſime in ſcholis ſuis illuſtrarunt. Scilicet quod iam obſeruare me memini in primae editionis praefatione illuſtri viro, MENCKENIO, inſcripta, nullum exſtabat *Compendium Hiſtoriae literariae:* ac proinde, qui Hiſtoriam literariam exponere erectioribus ingeniis pulchrum ducebant, cupide amplexabantur qualemcunque meam Synopſin. Fuerant quidem, qui bene mereri ſtuderent de illa Hiſtoria, eosque laudaui in ſecundo Capite: aſt nemo horum concinnarat ipſam Hiſtoriam literariam, et, cum ciuilis hiſtoriae prope innumera habeamus Compendia, literariae in toto orbe literato ne vnum quidem reperiebatur. Ac ne quis dicat, me eo, quem nominaui, loco laudaſſe *Reimmanni*, viri ſumme reuerendi, Antiſtitis nunc Hildeſienſis, *Manuductionem ad Hiſtoriam literariam;* manuductio quidem haec eſt, eademque elegans, ſed non eſt ſuo ordine contextum *Hiſtoriae literariae Compendium.*

Id

Id quo minus dubites, ſcias, conſtare eam tribus partibus, quarum in prima ac tertia exhibentur ſcriptores, qui certos Hiſtoriae literariae articulos tractarunt, in ſuas percommode diuiſi claſſes; in ſecunda vtilitates explicantur Hiſtoriae literariae. Quod igitur vir optimus et de his literis optime promeritus in praefatione illius *Manuductionis* queſtus eſt, non exſtare vllum Compendium Hiſtoriae literariae, id omnino verum fuit vſque ad annum 1718. quo primus ego tale Compendium publicaui. Ac eodem anno STOLLIVS, celeberrimus Academiae Ienenſis Profeſſor, ſuam edidit *Hiſtoriam literariam*, ſynthetica contextam methodo, etſi nondum ad finem perductam. Qui quidem liber maximo ſuo merito lectus fuit et laudatus a quamplurimis; ſed plerique ſimul iudicarunt, Hiſtoriam literariam aeque, ac ciuilem et eccleſiaſticam, eam proprie dici, quae, quoad longiſſime poteſt mens noſtra reſpicere ſpatium praeteriti temporis, inde vſque repetens, per ſingula ſaecula deſcribat vniuerſim ſtatum ſtudii literarum, et, ſi qua forte ſeparatim videantur exponenda, certis tradat in

Capi-

Capitibus. Eam igitur laudem facile concedet quilibet Stolliano operi, vt censeatur et copiosius meo et eruditius: at titulus *Compendii Historiae literariae vniuersalis* meo facilius adiudicabitur opusculo: cum ille magis particularem pertractet historiam, cuius demum partes in vnum corpus connexae dici possunt certo sensu Historia vniuersalis: quem in modum *Pufendorfii Historia ciuilis*, quae per singula regna decurrit, non minus vere particularis appellatur, quam vniuersalis. Sed ad meum redeo libellum, quem primum esse huius generis, non alio consilio lectores admoneo, quam vt magnae eius imperfectioni facilius ignoscant, et vel conatui meo nonnihil gratiae tribuant. Ipsemet satis illam imperfectionem agnoui, cum semel iterumque eum exposui auditoribus meis: et hac occasione obseruaui, permulta Historiae literariae argumenta mihi fuisse silentio praeterita. Hinc igitur ad secundam hanc me accingens editionem, statui quidem, intra limites Compendii consistere, verum tamen efficiendum duxi, vt ne nimis id esset aridum, vtque nulla facile materia maneret intacta.

Quod

Quod quidem eo facilius mihi factu fuit, quod septem his octoue annis, quibus exstat libellus meus, tam multis tamque bonis resp. literaria aucta fuit libris ad Historiam literariam pertinentibus, vt vix credam, vllum vnquam septennium tam laetum vidisse huius generis librorum prouentum. Quae igitur talibus in libris plene eruditeque elaborata deprehendi, ea duntaxat tribus attingo verbis, lectoresque ablego ad fontes, vnde hauriri queat, quantum satis est. Cumque ipse alibi non pauca argumenta huius Historiae tractarim haud indiligenter, non dubitaui, illos quoque fontes monstrare digito, nec veritus sum, ne id mihi futurum sit obtrectationi. Caeterum fuerunt amici, iique eruditissimi, (quorum vnus haud pauca mecum communicauit e suis in hunc libellum praelectionibus,) qui censerent, quintum Caput esse oportere elaboratius, singularumque disciplinarum historiam compendiose mihi describendam fuisse. Iidem quarto in Capite desiderarunt descriptionem virorum ibi laudatorum, qualem Celeb. *Weismannus* dedit in praestantissimo suo Historiae ecclesiasticae

Compendio. At hi ſciant, ne nunc quidem dare me velle Compendium Hiſtoriae literariae, ſed Compendiolum duntaxat: priorisque rei deſiderium expleuiſſe abunde laudatiſſimum illum *Stollium*; ad alterum vero quod attinet, ſufficere tironibus poſſe *Lexicon literario-biographicum*, quod Menckenianis auſpiciis nuper iterum prodiit. Caeterum quia per aetatem ſperare mihi licet, (ſperare vero, non confidere,) fore, vt poſt aliquot ariſtas denuo recognoſcere iubear hunc meum libellum, promitto, me tum vtrique deſiderio ſatisfacturum pro virili, et tunc demum daturum eſſe librum pro libello, Compendium pro Compendiolo. Ad hunc igitur me conuerto in exitu praefationis, eumque ſic Virgiliana voce alloquor:

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

Verum poëtice hoc dictum ſit ac praefiſcini. Valete, LECTORES, et quem,

quem, toties ab amicis ac patronis rogatus, ſiſto mearum lucubrationum catalogum, aeque beneuole accipite, ac Celeb. *Langii* catalogum librorum ſuorum excepiſtis, ipſius *Inſtitutionibus Theologiae literariis* praefixum, et *Labbei* ſimilem ſuorum librorum indicem, ſubiectum eius *Bibliothecae Bibliothecarum*. Ante tamen, quam veſtrum do in conſpectum ſcriptiunculas meas, duo mihi praefanda videntur. Primo ſcilicet ea tantummodo ſcripta profero, in quibus vtile aliquod argumentum elaboratum eſt ad fines fundi literarii longius promouendos ac latius. Vnde non ſolum carmina mea omiſi ſiue Latina ſiue Germanica, inſcriptiones item et epiſtolas, honori patronorum amicorumue dicatas ac ſeparatim emiſſas; verum etiam programmata illa, quae duntaxat honori demortui cuiuspiam vel alii ſubitae occaſioni dicata, ea continent, quae ſi extra muros Iliacos proferantur, facile reiici poſſint addito hoc epiphonemate: Quid hoc ad nos? Quid hoc ad orbem literatum? Deinde ſciatis velim, iteratas libellorum meorum editiones pleraſque omnes au-

ctas esse curis posterioribus. Vti enim me haudquaquam pudet, quotidie in literis proficere, sic nec libellos pudet meos prodire meliores et cultiores et, vt ita dicam, viriliores. Iterum valete, LECTORES, et, quae composui inde ab anno aetatis meae vigesimo primo vsque ad hunc quadragesimum quintum, haec esse, si vultis, scitote:

I. DISPVTATIONES.

1. *De duellis Principum.* Ienae 1702.
2. *De vita et philosophia Epicteti.* Ienae 1703.
3. *De αὐτοχειρίᾳ Philosophorum.* Ibid. 1703. Eodem anno ibidem recusa in 8.
4. *De fato vxoris Loti.* Ienae 1706. Recusa auctior ibid. 1708. ac rursus auctior recusa in *Poeciles* T. II. lib. II.
5. *De miraculis Imp. Vespasiani.* Ienae 1707. Recusa in *Poeciles* T. II. lib. III.
6. *De Chresto Suetonii.* Ienae 1709.
7. *De origine dominii.* Ienae 1709. Recusa in *Poeciles* T. I. lib. I.
8. *Ad 1. Corinth. XI. 10. de angelis.* Isenaci 1709. Recusa in *Poeciles* T. III. lib. I.

9. *Disp.*

9. *Disp. exhibens analysin exegeticam et paraphrasin Capitis noni Epistolae Pauli ad Romanos datae.* Isenaci 1709.
Recusa in *Poeciles* T. I. lib. III.

10. *De Friderico Barbarossa a Papa non calcato.* Isenaci 1710.
Recusa in *Poeciles* T. III. lib. I.

11. *De baptizatis super mortuos 1. Corinth. XV. 29.* Isenaci 1710.
Recusa in *Poeciles* T. III. lib. 1.

12. *De vera Deitate Christi ex 1. Ioan. V. 20.* Isenaci 1711.
Recusa est emendatior et *Parergis criticis* annexa.

13. *De externis candidati sacri ad 1. Tim. III. et Tit. I.* Isenaci 1712.
Recusa in *Poeciles* T. I. lib. II.

14. *Hebdomas Salomonaea siue Explicatio septem locorum in gnomis Salomonaeis.* Isenaci 1714.
Recusa in *Biblioth. Brem.* T. IV. p. 108. sqq.

15. *Par fabularum ex Historia ecclesiastica exterminatum*, (1) *de Ioanne Apostolo in feruens oleum coniecto*, (2) *de columba e Polycarpi rogo euolanti.* Isenaci 1715.

Vtraque Differtatio recufa eft in *Bibl. Brem.* T. III. p. 316. fqq. et p. 429. fqq.

16. *Hebdomas Paulina, hoc eft, Explicatio feptem locorum Epiftolae ad Romanos.* Ifenaci 1716.
    Recufa in *Bibl. Brem.* T. IV. p. 281. fqq.
17. *Thefes anno Iubilaeo fecundo Ecclefiae Lutheranae publicae difputationi fubiectae.* Gottingae 1717.
18. *Difp. aretologica prima de natura virtutis.* Gottingae 1718.
19. *De fummo bono.* Ibid. 1719.
    Recufa in *Poeciles* T. III. lib. IV.
20. *Difp. aretologica fecunda de humilitate.* Ibid. 1719.
21. *Difp. aretologica tertia de fortitudine.* 1720.
22. *De docta ignorantia.* 1721.
    Recufa in *Biblioth. Brem.* T. V. p. 187. fqq.
23. *Difp. aretologica quarta de manfuetudine.* 1721.
24. *Difp. aretologica quinta de beneficentia.* 1722.
25. *Prolegomena hiftorica*, fiue *Introductio in ftudium hiftoricum.* 1723.

Recufa

Recusa in *Poeciles* T. III. lib. III.

26. *Disp. aretologica sexta de simplicitate.* 1723.

27. *Disp. prima ad Grotium de veritate religionis Christianae.* 1724.

28. *Disp. aretologica septima de gratitudine.* 1724.

29. *Disp. secunda ad Grotium de veritate religionis Christianae.* 1725.

30. Vorschlag zu einem gütlichen Vergleich zwischen dem Herrn Verfasser der Neuen Bibliotheck zu Halle (*Gundlingio*) und dem Insp. Heumannen. Worbey zugleich das *Nil admirari* Horatianum ausführlich erkläret wird. Eisenach 1712. in 8.

31. Versio Germanica *Disputationis Sam. Werenfelsii polemicae aduersus securitatem.* Allendorfii 1724.

II. PROGRAMMATA.

1. *De temperamento in disputando.* Ienae 1708.

2. Von der Theologischen *Seminariorum* Nutzbarkeit und Nothwendigkeit. Eisenach, 1717. Caetera quatuor P...

grammata Isenaci A. 1713. 1714. 1715. 1716. edita recusa sunt in *Luthero Apocalyptico.*

3. *De Bohuslao Hassensteinio.* Gottingae 1717.

4. *De beneficiis Principum aeternis.* 1717.

5. *De ecstasi Hieronymi anti-Ciceroniana.* 1717.

Haec superiora tria Programmata recusa fuerunt cum Oratione mea inaugurali Gottingensi Halae 1717. Bibliopolae libuit praefigere faciem meam, vel potius non meam. Nam et pictor et fictor errauerat.

6. Jubel-Fest Programma von den guten Wercken Lutheri. 1717.

7. *De Abrahami visione Christi Ioan. VIII. 56. 1718.*

Recusum est hoc Programma in *Biblioth. Brem.* T. I. p. 473.

8. *Supplementum primum ad Boecleri Historiam literariam saeculi XVI.* 1718. Recusum in Halensi Biblioth. Acad. A. 1718. p. 339.

9. Erörterung der Frage: Was einen König zum großen Könige mache? 1718.

10. *De*

10. *De ciuitate Latina Vtopica.* 1718.
Recusum in *Poeciles* T. I. lib. 1.
11. *De vaticiniis casu veris.* 1718.
12. *De metamorphosi Filii Dei Phil. II. 6. 7.* 1719.
Recusum in *Bibl. Brem.* T. III. p. 580.
13. *De Germanis literarum secreta ignorantibus ad Taciti Germ. cap. 3.* 1719.
Recusum in *Poeciles* T. I. lib. IV.
14. *Supplementum secundum ad Boeclerum.* 1719.
15. *De somnio poëtico, non prophetico, Petri Lotichii.* 1719.
Recusum in *Poeciles* T. II. lib. III.
16. *De bibliotheca selecta primum.* 1720.
Hoc vna cum secutis duobus recusum est in *Poeciles* T. III. lib. IV.
17. *De optima secta philosophorum.* 1720.
Recusum in *Poeciles* T. I. lib. I.
18. *De caecis videntibus.* 1720.
Recusum in *Poeciles* T. I. lib. I.
19. *Supplementum tertium ad Boeclerum.* 1720.
20. *De Theophilo, cui Lucas historiam suam sacram inscripsit.* 1720.
Recusum in *Biblioth. Brem.* T. III. p. 483. sqq.

21. *De pansophia Christiana ad 1. Ioan. II. 20.* 1721.
Recusum in *Biblioth. Brem.* T. IV. p. 991. sqq.
22. *Supplementum quartum ad Boeclerum.* 1721.
23. *De titulo Patris patriae.* 1721.
Recusum in *Poeciles* T. I. lib. I.
24. *De fulminibus politicis.* 1721.
Recusum in *Poeciles* T. I. lib. IV.
25. **Von dem alten Weyhnacht-Liede:** In dulci jubilo. 1721.
26. *Supplementum quintum ad Boeclerum.* 1722.
27. *De sanctitate Regum.* 1722.
Recusum in *Poeciles* T. II. lib. I.
28. *De Paulo Apostolo insaniae reo, Actor. XXVI. 24.* 1722.
Recusum in *Poeciles* T. I. lib. IV.
29. *De Christo, sapiente perfecto, siue demonstratio diuinitatis religionis Christianae.* 1722.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. IV.
30. *De bibliotheca selecta secundum.* 1723.
31. *Supplementum sextum ad Boeclerum.* 1723.

32. *De*

32. *De macromicris siue magnis non magnis.* 1723.
Recusum in *Poeciles* T. II. lib. IV.
33. *De stella Magis praelucenti. Matth. II.* 1723.
Recusum in *Poeciles* T. II. lib. I.
34. *De vita et scriptis Henr. Petrei primum.* 1724.
35. *De Dea Fortuna Reduce.* 1724.
36. *De Paulo Athenienſium religioſitatem Actor. XVII. 22. quodammodo laudanti.* 1724.
Recusum in *Poeciles* T. II. 37. lib. IV.
37. *De sectis siue haeresibus Grammaticorum.* 1724.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. IV.
38. *De nomine Christophori.* 1724.
39. *De vita et scriptis Henr. Petrei secundum.* 1725.
40. *De angelo Spirensi.* 1725.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. III.
41. *De Christo in scholis formando Galat. IV. 19.* 1725.
Addatur 42. *Acclamatio ad D. Gudenium, nouum Sup. Gener. Gottingensem.* 1722.
Recusa in *Poeciles* T. I. lib. II.

III. DIS-

III. DISSERTATIVNCVLAE,

Actis eruditorum insertae aliisque Ephemeridibus literariis.

1. *Emendatio critica aliquot locorum Augustini.* In *Actis erud.* A. 1709. p. 539. sqq.
2. *Coniectura critica* de Philosophumenis, *quae sub Origenis nomine a Gronouio edita sunt.* Ibidem A. 1710. p. 165. sqq.
3. *Diss. de distinctione Iuris naturalis in absolutum et hypotheticum, item de discrimine* Iusti, Honesti, Aequi *et* Decori. Ibid. Supplem. T. IV. p. 410. sqq.
4. 5. *De Commentario MS. in Iobum, quem Hieronymo tribuit Meibomius: adiectis ex eo excerptis, horumque emendationibus criticis.* Ibidem A. 1711. p. 269. sqq. et p. 513. sqq.
6. Ἐπίκρισις *in Specimen Commentarii MS. in Iobum, Hieronymo tributi.* Ibid. A. 1712. p. 21. sqq.
7. 8. *Ad Matth. XXIV. 51.* de voce διχοτομεῖν. Ibidem A. 1712. p. 26. sqq. et Suppl. T. V. p. 202. sqq.
9. *Fabula de Hippocrate, Democriti insaniae*

niae

niae medicinam adhibere iuſſo, ex hiſtoria veterum philoſophorum eliminata. Ibid. A. 1713. p. 458. ſqq.
Recuſa auctior in *Actis Philoſ.* T. I. p. 670. ſqq.

10. *Notae criticae ad Pſalterium Salomonis, et ad Petri Cluniacenſis carmen de Miſſa.* Ibid. A. 1713. p. 539. ſqq.

11. *Meditatio de modo, quo viſuri ſumus DEVM in vita aeterna.* Ibidem A. 1714. p. 108. ſqq.

12. *Meditatio orthographica ad diſſertationem Fabricianam.* Ibid. A. 1715. p. 16. ſqq.

13. 14. *Emendatio libri Tertulliani* de praeſcript. aduerſus haereticos. Ibid. A. 1715. p. 299. ſqq. et Suppl. T. VI. p. 196. ſqq.

15. *Retractatio et correctio duarum emendationum minus feliciter ſuſceptarum in Epiſtolis Ouidianis.* Ibid. A. 1716. p. 456. ſqq.

16. *Emendationes Ouidianae.* Ibid. Suppl. T. VI. p. 77. ſqq.

17. *Diſſ. de titulo* Theologi, *Ioanni prophetae in titulo Apocalypſeos tributo.* Ibid. Suppl. T. VI. p. 170. ſqq.

18. *Emendationes ad Senecae ἀποκολοκύντωσιν.* Ibidem Suppl. T. VI. p. 296. sqq.

19. *Epistola critica ad Celeb. I. G. Walchium, in qua aliquot loca Lactantii emendantur.* Im neuen Bücher-Saale. P. XLV. p. 670. sqq.

20. Gedancken von etlicher Teutschen Wörter und Sprüch-Wörter Lateinischen Ursprunge. In der Neuen Bibliotheck P. XLI. p. 72. sqq.

21. *Idea Commentarii mei in Epistolam Pauli ad Romanos.* Ibidem p. 69. sqq.

22. Beantwortung der Frage, zu welcher Zeit und warum man die Universitäten *Academien* tituliret habe. Ibidem P. XLV. p. 363. sqq.

23. *De Societate fabulosa Abbreuiatorum.* In *Miscell. Lips.* T. III. p. 1. sqq.

24. *Quatuor emendationes Horatii.* Ibidem T. IV. p. 137. sqq.

25. Von dem Nahmen der Welt-Weisheit. In der Neuen Bibliotheck P. XXVII. p. 598. sqq.

26. *Emendatio aliquot locorum Phaedri, adiecta dissertatione de Philosophia Aesopi.* Ibidem p. 603. sqq.

27. Ant-

27. Antwort auf Plinii sieben und zwanzigste Epistel in dem siebenden Buche. Ibidem P. XXXIV. p. 276. sqq.
28. *Diss. de particula* nequicquam. In *Miscellaneis Lipf.* T. V. p. 161. sqq.
29. *Emendatio singularium locorum Martiani Capellae et Ciceronis.* Ibid. T. VIII. p. 82. sq.
30. *Notae ad tria Cantica sacra Germanica.* Ibid. p. 89. sqq.
31. *Resolutio aenigmatis Apocalyptici Cap. XIII. 18.* In *Bibl. Brem.* T. I. p. 864. sqq.
32. *Specimen artis criticae, nouae editioni Q. Curtii praemissum.* In *Actis Erud.* Suppl. T. VII. p. 54. sqq.
33. *Relatio de codice MS. operis Poggiani nondum editi* de varietate fortunae. In *Nouis literariis* Lipsiensibus Latinis A. 1720. p. 84. sqq. Hac relatione me effecisse, vt desideratissimum illud opus *Poggii* e tenebris suis extraheretur in lucem publicam, relatum leges in *Actis erud.* 1730. p. 548.
34. *Explicatio Symposiaci aenigmatis.* Ibidem p. 114. sqq.
35. *Diss. de Eurydice Plutarchi.* In *Miscell. Lipf.* T. IX. p. 157. sqq.

36. *No-*

36. *Notae ad Musaei et Ouidii carmina de Hero et Leandro.* In *Musaei* editione *Kromayeriana.* A. 1721.

37. *Relatio de Colloquio Goslariensi cum Ostorodo, Sociniano.* In *Bibl. Brem.* T. V. p. 948. sqq.

38. *Interpretatio loci Iacobi IV. 5. et 6.* In *Miscell. Lips.* T. XII. p. 172. sqq.

39. *Emendatio carminis Seueri Sancti* de mortibus boum. In *Actis Erud.* Suppl. T. VIII. p. 218.

40. *Emendationes libri primi Poggii* de varietate fortunae. Ibid. A. 1725. p. 223. sqq.

41. *Diss. de Nicolaitis e catalogo haereticorum expungendis.* Ibid. A. 1712. p. 179. sqq.

42. *Diss. de Simone Mago ex haereticorum catalogo exterminando.* Ibid. p. 181. sqq.

43. *Diss. de auctore Epistolarum Ignatii.* Ibid. A. 1710. p. 197.

44. *Emendationes et illustrationes Ouidianarum Epistolarum Heroidum.* Ibid. A. 1716. p. 452. sqq.

45. *Notae ad Gennadium de script. eccl.* Ibid. Supplem. T. VI. p. 295. sq.

46. *Diss. de monumento Bononiensi:* Aelia, Laelia, Crispis. Ibid. A. 1720. p. 7. sq.

47. Epi-

47. *Ἐπίκρισις de Celeb. Weiſmanni Hiſt. eccl. N. T.* Ibid. p. 413. ſqq.

48. *Emendationes Velleii Paterculi.* Ibid. A. 1721. p. 116. ſqq.

49. *Diſſ. de ceto Ionam in ore tenenti.* In *Nouis literariis* Lipſ. Latinis A. 1720. p. 116. ſq. et in *Actis Erud.* A. 1723. p. 269. ſq.

50. *Epiſtola de circulatoria literatorum vanitate*, ſubiecta Celeb. *Menckenii* Orationibus *de Charlataneria eruditorum* edit. Amſtel. 1716. et 1727. Eodem anno 1716. prodiit Germanica eius verſio in 8. in qua quidem haec verba: *ſcriptis ſuis praefigunt compendia ſcribendi Rabbinica*, non debebant ita reddi: **und daher ihren Büchern kurtze Anleitungen, Rabbiniſch zu ſchreiben, beyfügen**, ſed hoc modo: **Und daher ihren Schrifften Rabbiniſche Abbreviaturen fürſetzen.**

51. *Excerpta ex Epiſtolis Boineburgii et Prüeſchenckii.* In *Struuii Actis literariis* T. I. faſcic. VIII. p. 29. ſqq. et p. 67. ſqq.

IV. LIBRI.

1. *De Anonymis et Pseudonymis libri duo.* Ienae 1711. 8.
2. *Parerga critica.* Ienae 1712. 8. Excerptas hinc notas meas ad *Curtium* nouae eius editioni inseruit nuper A. 1724. *Snakeburgius.*
3. *Vita Ernesti Stockmanni, Superint. Alstad.* Isenaci 1712. fol.
4. Der Politische Philosophus. Franckf. u. Leipz. 1714. Auctior editio 1724.
5. *Acta Philosophorum.* Tomus I. Erstes Stück. Halle 1715. 8.
   Zweytes Stück. 1715.
   Drittes Stück. 1715.
   Vierdtes Stück. 1716.
   Fünfftes Stück. 1716.
   Sechstes Stück cum Indice 1716.
6. *Acta Philosophorum.* Tomus II. Siebendes Stück. 1716.
   Achtes Stück. 1717.
   Neundtes Stück. 1718.
   Zehendes Stück. 1719.
   Eilfftes Stück. 1720.
   Zwölfftes Stück cum Indice 1721.

7. Acta

7. *Acta Philosophorum.* Tomus III. Dreyzehendes Stück. 1723.
Vierzehendes Stück. 1723.
Funffzehendes Stück. 1724.
Sechzehendes Stück. 1725.

8. *Sapientia scenae Romanae.* Isenaci 1716. 12.

9. *Lutherus Apocalypticus. Adiectae sunt quinque aliae dissertationes historiam Reformationis Lutheri illustrantes.* Hanoverae 1717.

10. *Conspectus reip. literariae siue Via ad historiam literariam.* Hanoverae 1718. Editio secunda locupletior. 1726.

11. *Quintiliani Dialogus de caussis corruptae eloquentiae, recognitus, emendatus, et illustratus. Adiecta est Epistola critica de iure Latinam linguam augengendi nouis vocabulis.* Gottingae 1719. 8.

12. *Anthologia Latina, hoc est, Epigrammata selecta, cum Praef. de natura et virtutibus epigrammatis.* Hanoverae 1721. 8.

13. *Lactantii Symposium cum notis variorum. Adiecta est Diss. contra Nurrium, librum* de mortibus persecutorum *La-*

ctantio abiudicantem, *itemque Symbola critica ad Lactantium.* Hanoverae 1721. 8.

14. *Scaeuolae Sammarthani Elogia Gallorum saeculo XVI. doctrina illustrium, cum notis. Accedit Wilh. Wottoni Elogium Thomae Stanleii.* Isenaci 1722. 8.

15. *Poeciles* Tomi primi Liber primus. Halae 1722. 8.
Liber secundus. 1723.
Liber tertius. 1724.
Liber quartus. 1725.

16. *Poeciles* Tomi secundi liber primus. Halae 1725. 8.

V. ORATIONES.

1. *Oratio panegyrica in excessum Christoph. Henr. Loeberi, Superint. Orlam. qua theologi comparantur cum medicis.* Ienae 1705. 4.

2. *Oratio de tribus Scholae finibus. Adiecta sunt tria Programmata Gottingensia.* Francof. et Lipf. 1717. 8.

3. *Parentatio Germanica in exequiis I. D. Butemeisteri, Gen. Superint. Gottingensis.* Gottingae 1722. 4.

VI. PRAEFATIONES
aliorum libris praemissae.

1. *Georgii Dieterici Bohmii Commentario de particulis Latinae linguae.* Francof. 1718. 8.
2. *Christoph. Cellarii Latinitatis libro memoriali*, quem contractiorem edidi Gottingae 1718. 8.
3. *Adami Tribbechouii libro de doctoribus Scholasticis.* Ienae 1719. 8.
4. *Io. Lud. Iunckeri* Historischer Erzehlung von dem *Anno 1717.* zu Eisenach gehaltenen Lutherischen *Iubilaeo.* Eisenach 1722. 8.
5. *Phrasibus Latinis* in vsum scholae Gottingensis editis 1729.

Hic est librorum ac libellorum meorum catalogus, quem hocce concludo carmine:

Te, VERVM, in magnis rebus pariterque minutis
Nocte dieque mihi quaerere dulce fuit.
Inuentum non dedecuit mandare libellis,
Qui cito, quo domino non licet ire, volant.
Displicui, placui. Facile sed mens mea veri
Conscia dissensus et maledicta tulit.
Tandem tu, VERVM, vinces, tenebrisque fugatis
Aetas te certe postera rite colet.
Queis placui, non his alia volo lege placere,
Quam si, quod verum, dixero, quodque bonum.
Quod si mundicolis fuero per plura superstes
Tempora, sique licet scribere plura mihi,
Tu, veri fons atque boni, DEVS alme PATERque,
Fac, verum nunquam non sequar atque bonum!

PRAEFATIO
TERTIAE EDITIONIS

SCRIPTA A. CIϽ IϽCC XXXII.
M. FEBRVAR.

BOna tua venia, LECTOR, edi a me ſpero tertiam huius libri formam. Nolim enim, te vnum eſſe de iis, qui indignantur, quoties nouam vident eandemque meliorem libri cuiuspiam editionem. Imo vero facile agnoſces, non turpe ſolum, ſed prorſus inhumanum eſſe, aliis inuidere ſiue tempora iis, quibus vſus ipſe ſis, meliora, ſiue libros iis, quibus tibi licuit vti, meliores ornatioresque. Augendi vero huius libelli neceſſitatem mihi impoſuit partim aliorum laudabilis induſtria, partim mea ipſius negligentia. Ad me quod attinet, quaedam expoſueram breuius, quae vberius tra-

ſtari oportebat; alia plane omiſeram, quae iure in hoc libro quaeri poterant. Deinde et illarum nunc rerum facere debui mentionem, quae ex eo tempore, quo priorem a me accepiſti editionem, geſtae ſunt in orbe literario, eorumque librorum, in quibus ex illo tempore illuſtrata fuit literaria haec hiſtoria. Vtrumque igitur quod feci, non ſum laude dignus: ſed, ſi non feciſſem, iuſtam incurriſſem bonorum reprehenſionem. Gratum proinde hac editione feciſſe mihi videor iis, qui ſiue diſcenda ſiue docenda hiſtoria literaria temporis nonnihil conſumere voluerint. Hi vero praeterea rogandi mihi ſunt, vt exſpectare a me deſinant perfectius et inſtructius illud *Compendium Hiſtoriae literariae*, quod in ſecundae editionis praefatione promiſi. Scilicet conſiderata ſpatii illius, quod ad viuendum mihi reſtat, anguſtia conſtitui finem huic labori imponere, et reliquum vitae tempus relictumque a publico munere otium dicare aliis argumentis, ac praecipue ſacro Codici, cuius et verbis et hiſtoriae rectius percipien-

piendae non irritam me tam diu dedisse operam confido. Ac sum iam in eo, vt *Historiam Apostolicam* a *Luca* descriptam, quam percursam verius fuisse a commentatoribus deprehendi, quam pertractatam, debitis prosequar commentationibus, ac tibi, LECTOR, lucidiorem (adsis, quaeso, mihi, lux illa coelestis!) exhibeam. Ad vltimum precor, vt bene tibi eueniat prima haec historiae literariae concoctio, vtque vere dicere possis, non ineptum tibi me ducem fuisse viae ad historiam literarum literatorumque ferentis. Illud tamen addiicio, me posthac emissurum exiguis voluminibus comprehensa *Fragmenta historiae literariae*, hoc est, dissertatiunculas aliquam eius historiae partem illustrantes: quarum alias iam edidi, sed paucis visas ob exemplarium paucitatem; ad alias fabricandas materiam in scriniis habeo; alias denique a viris eruditis ad me missas libenter interseram. Si quis igitur quicquam huius generis elaborauerit, quod interitu videatur indignum, nisi alia suppetit id euulgandi via, ad me deleget velim.

Poſtremo cum ſuperiori in Praefatione exhibuerim titulos lucubrationum mearum ad illud vsque tempus editarum, nunc, quae ex illo tempore typographis deſcribenda dederim, haud illibenter, credo, cognoſces. Non enim id a me fit eo conſilio, vt digito monſtrer inter polygraphos, (multa enim illa, quae ſcripſi, ſunt perpauca, ſi numerum paginarum ineas,) ſed vt appareat, me haud ſegniter laboraſſe in vinea mihi diuinitus demandata, vtque, quae ad amplificandam cum ſacram, tum caeteram ſcientiam protuli, examini ſubiiciantur, eaque, quae ſatis luculenter demonſtraui, priſtinorum errorum in locum beneuole recipiantur. Vale, LECTOR, et mecum precare a DEO, Patre optimo maximo, vt futuri temporis hiſtoriae literariae ſuppeditet materiam ex omni parte laetiſſimam. En, quem modo dixi, indicem!

I. LIBRI.

1. *Acta Philoſophorum.* Tomi III. Siebenzehendes Stück. 1726.

Acht-

Achtzehendes Stück. 1727.

2\. *Poeciles* Tomi secundi liber secundus. 1726.
Liber tertius. 1727.
Liber quartus. 1727.

3\. *Poeciles* Tomi tertii liber primus. 1729.
Liber secundus. 1729.
Liber tertius. 1730.
Liber quartus. 1731.

4\. *Augusta Concilii Nicaeni II. censura, hoc est, CAROLI M. de impio imaginum cultu libri IV. cum praefatione et notis C. A. H.* Hanouerae 1731.

II. DISPVTATIONES.

1\. *Disp. tertia ad Grotium de veritate religionis Christianae.* 1726.

2\. *De superstitione verae fidei innocue admixta.* 1728.

3\. *De peccatis clamantibus.* 1729.

4\. *De paupertate.* 1730.

5\. *De lenitate Confessionis Augustanae. Accedunt Epistolae* Lutheri *et* Melanchthonis *Gottingam missae.* 1730.

6\. *De Pilatismo literario.* 1730.
Recusa nonnihil auctior. 1731.

7\. De

7. *De persecutione Christianorum Pliniana.* 1731.

III. PROGRAMMATA.

1. *De Minerua Musica* siue de eruditis *Cantoribus.* 1726.
   Pars eius recusa est in *Poeciles* T. II. lib. 3. p. 389. sq. Totum vero *Academicis* suis *opusculis* inserere dignatus est vir doctissimus, *Henr. Iac. Siuersius.*
2. *De orationis Latinae idiotismis, siue de Latinitate plebeia aeui Ciceroniani.* 1726.
   Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 2.
3. *De vita et scriptis Henr. Petrei tertium* 1726.
4. *De titulo SERENISSIMI.* 1726.
   Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 3.
5. *De Cyria, S. Ioannis amica.* 1726.
   Recusum in *Poeciles* T. II. lib. 3.
6. *De bibliotheca selecta tertium.* 1726.
7. *De Christologia Paulina 1. Timoth. III. 16.* 1726.
   Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 3.
8. *De vita et scriptis Ge. Andr. Fabricii primum.* 1727.

9. *De horis asceticis.* 1727.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 1.

10. *De titulo DEFENSORIS FIDEI.* 1727.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 2.

11. *In mortem Regis GEORGII I.* 1727.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 2.

12. *De differentia consolationis Ciceronianae a* Christiana. 1727.

13. *In coronationem Regis GEORGII II.* 1727.

14. *De titulo DEI GRATIA.* 1727.

15. *De Virgilio iniuste laudato inter praecones aduentus Christi in orbem.* 1728.

16. *De secta Paulinorum.* 1728.

17. *De vita et scriptis G. A. Fabricii secundum.* 1728.

18. *De puluere scholastico.* 1728.

19. *De aurora Musis amica Constantinopoli nuper orta.* 1728.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 2.

20. *De titulo PACIFICI.* 1728.

21. *De Sela*, Hebraeorum interiectione Musica. 1728.
Recusum in *Poeciles* T. III. lib. 3.

22. *De vita et scriptis G. A. Fabricii tertium.* 1729.

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

DE NATVRA ET PARTIBVS.

HISTORIAE LITERARIAE.

Σύνοψις.

Hiſtoriae literariae definitio, I. *Eius vitia*, II. *Eiusdem vtilitas*, III. IV. *Eius abuſus*, V. *Eius partes*, VI. *Eius partitiones*, VII. VIII.

I.

Hiſtoria literaria eſt Hiſtoria (*a*) literarum et literatorum, ſiue Narratio de ortu et progreſſu ſtudiorum literariorum ad noſtram vsque aetatem.

II.

(*a*) Eodem modo *Hiſtoria ciuilis* eſt hiſtoria imperiorum et imperantium, ac *Hiſtoria eccleſiaſtica* eſt hiſtoria theologiae (ſiue religionis) et theologorum.

II.

Haec historia ob (*b*) monumentorum penuriam est admodum imperfecta, et propter varia praeiudicia multis mixta (*c*) fabulis.

III.

(*b*) Haec *monumentorum penuria* est duplex. Alii enim libri, quos scribi oportebat, non fuerunt conscripti: alii, qui exstiterunt, periere. Olim quippe historiae literariae nemo erat incuriosior literatis ipsis, ac vix quicquam eius prodebatur literis. Vnde de veterum scholis, de viris doctis, de bibliothecis, de caeteris historiae literariae partibus, quantum est, quod nescimus! Ne aetatem quidem omnium compertam habemus. *Palaephatus*, *Curtius*, *Petronius*, *Aphthonius*, quorum libros habemus et libenter legimus, quo quisque tempore vixerit, philologi certant, et adhuc sub iudice lis est. Quod autem ad eos libros attinet, qui scripti quidem fuere de historia literaria, sed interciderunt, praeclarissimum de illis naufragiis testem habemus *Ionsium* in opere (ita enim inscribendum erat,) *de scriptoribus historiae literariae*. Omnium vero locupletissimus testis est rex *Salomo*, *Eccles.* XII. 12. inquiens: *Faciendi libros multos nullus est finis*. Bone Deus! vbi sunt innumeri illi libri Hebraice scripti? Videtur exitium iis attulisse captiuitas Babylonica. Vid. de his Salomonis verbis *Reimmanni* Praef. ad *Hist. lit. antedil.* cuius tamen interpretationi Geierianam praefero.

(*c*) Exstat *Gothofredi Vockerodii Historia societatum et rei literariae mundi primi* siue antediluuiani. Multas ea exhibet fabulas, quas tamen auctor non omnes suo dignatus est suffragio. Scilicet cupiditas explendi hiatus historiae literariae effecit, vt alii veris histo-

rii

III.

Caeterum quia non contemnendi ex ea fructus (*d*) capi possunt, merito damus operam, vt eam, vtcunque licet, ex probatae fidei auctoribus eruamus, et simul a fabulis repurgemus.

IV.

Vt enim omittam, literatis esse turpitudini, literariam adeoque domesticam (*e*) ignorare historiam, in eaque errores (*f*) committere; ex ea (1) notitiam haurimus bonorum malorumue librorum; (2) methodum addiscimus, expeditiore breuioreque via perueniendi ad eruditionem; (3) quae in studiis sequenda vel fugienda, cognoscimus,

riis assuerent pannos fabularum, alii hosce pannos cupide amplexarentur pro purpura.

(*d*) Vid. Diss. mea de fructibus ex historia philosophica capiendis, quae exstat in *Actis Philosophorum* P. I. cap. 1.

(*e*) Historiam literariam acrius a literatis excolendam esse, quam historiam ciuilem, ex vero iudicat praeclareque docet *Moshemius* in Praef. ad *Halesii* Hist. Conc. Dordr. §. 36. p. 118. sq.

(*f*) Horum satis amplam segetem exhibet *Reimmannus* Hist. lit. T. I. p. 131. - - 142. In primis dulce est, ex historia literaria discere origines rerum literariarum. Quam putide, quaeso, ille peccabat, qui in praefatione libri sui Catechetici docebat, iam tempore prophetae Iesaiae Catechismos e typographeis prodiisse, *im Drucke heraus gekommen!*

mus, et prudentiam addiscimus (g) literatam; (4) vitas virorum ingenio doctrinaque illustrium oculis animoque lustrantes, non solum praeiudicium auctoritatis (h) et antiquitatis sensim exuimus, verum etiam (5) cognoscentes, quanti viri ope literarum euaserint, ad aemulationem (i) incitamur.

V.

(g) Exempli caussa vnam hanc obseruationem affero. Historiam intuentes literariam discimus, omnes nouas veritates, firmissimo licet fundamento nixas, habuisse aduersarios grauissimos, at postremo feliciter triumphasse de hostibus suis; ac doctores illos melius fecisse, qui tacuerint, iis, qui diu multumque respondendo sibi multum molestiae arcessierunt, simulque prodiderunt posteritati, se succubuisse prauis affectibus, nec satis magno animo fuisse praeditos. Vtriusque rei exemplum in *Harueo* habemus et *Pufendorfio*. Hic, vt *Senecae* verbis e lib. II. *de ira* cap. 32. vtar, *ille magnus et nobilis est, qui more magnae ferae latratus minutorum canum securus exaudit.* Est enim *veritas* lux quaedam. Quae eam circumuolant auiculae et inuolant, ipsi nihil nocent, sibi vero damnum, aliis risum, pariunt.

(h) Obseruatu haud indignum, superioribus saeculis, quibus frigebat studium historiae literariae, philosophos caeca fide suum Aristotelem, ICtos suum Bartolum, theologos suum Thomam, ouium ritu esse secutos; hodie, perculta historia literaria, non solum philosophos, sed etiam iureconsultos, historicos, medicos, philologos, imo et theologos, factos esse eclecticos et ex solido eruditos. Est ergo historia literaria lux veritatis et mater libertatis ingeniorum. Vid. *Poecile* mea T. III. p. 297.

(i) Singulare huius aemulationis exemplum est LV-

DOVI-

V.

Illud vero cauendum ſedulo, ne totos (*k*) nos dedamus hiſtoriae literariae, ſed reputemus nobiscum, eam eſſe hiſtoriam eruditionis, non eruditionem ipſam, adeoque, qui in hiſtoria hac verſatiſſimus nullam praeterea diſciplinam excoluit, eum vix ac ne vix quidem in eruditorum hominum numerum referri debere. Qui enim ita totum ſe dat (*l*) hiſtoriae literariae, nullam vt ipſe

DOVICVS, Elector Palatinus, quem *Altingius* Hiſt. eccl. Palat. p. 244. ſcribit haec aliquando verba edidiſſe: *Quoties GEORGII, Principis Anhaltini, ſcripta lego, adeo afficior, et tanta cum admiratione inſignia eius dona ſuſpicio, vt, ſi a Deo mihi integra optio daretur, non Romanum Imperium magis, quam ſimile docendi et ſcribendi donum, eligerem.*

(*k*) Vid. meum Schediaſma *de Anonymis* P. I. Cap. IV. §. 3. et 4. *Miſcell. Lipſ.* T. VI. p. 63. ſqq.

(*l*) Maxime curioſitas omnes noſcendi libros de quocunque argumento ſcriptos, ſiue bonae ſiue deterioris notae, omnesque illorum librorum editiones, ſufflaminat profectus in eruditione ſolida, efficitque, vt eiusmodi homines corticis literarii plurimum habeant, nuclei perparum. Intereſt tamen reip. literariae, habere viros, qui et huius rei notitiam exhibeant. Verum tales *Voſſios*, *Morhofios*, *Fabricios*, qui caeco imitantur impetu et ſola ducti voluptate literaria, meminerint, Herculis cothurnos non eſſe omnibus pedibus aptos. Triumuiri illi, quos dixi, ita praepollebant ingenio, vt minutiora iſta ſtudia non eſſent fraudi eruditioni ipſorum ſolidae, vtque cura corti-

 cis

ipſe fundi literarii partem propria aret vitula, ſimilis eſt agricolae, qui neglecto ſuo agro tantummodo inueſtigat nomina caeterorum agricolarum, et, quantam quisque meſſem fecerit, quantumque ceperit laboris ſui fructum, curioſe cognoſcit, ipſe vero tempore meſſis nihil ab agro ſuo accipit, atque adeo, cum ſui agri fructus oſtendere iubetur, aliorum inuadit horrea, dicendus cum poëta *congeſto alieno pauper in auro.*

VI.

Quinque conſtitui commode poſſunt iſtius hiſtoriae partes, vt in *prima* agatur de arte ſcribendi, in *ſecunda* de ortu ſtudiorum literariorum, et, quomodo ea ſint diſſeminata, per totque viciſſitudines ad noſtram vsque aetatem propagata, demonſtretur; in *tertia* de diſciplinis earumque et incrementis et decrementis diſſeratur; in *quarta* de libris omnis generis; in *quinta* denique de auctoribus. Cuius diſtributionis hanc reddo rationem. Cum hiſtoria literaria ſupponat *artem ſcribendi*, de hac omnium primo

cis non abſtraheret eos ab eſu et vſu nuclei. Contra videmus hodie multos in hiſtoria literarum multum, in literis parum proficere. Vid. *Clerici* Biblioth. anc. et mod. T. XVI. p. 423. Scilicet hiſtoriam literariam tractare et facile et iucundum eſt, cum ipſum diſciplinarum agrum colere res ſit admodum laborioſa tardiorisque ſucceſſus.

mo differi debet et eius exponi memorabilia. Hinc ftatim fecundum ordinem faeculorum defcribenda omnis hiftoria literaria. Tertio loco hiftoria ifta duce confici oportet fingularem cuiusque difciplinae hiftoriam. Sed cum generales obferuationes permultae occurrant cum de libris, tum de ipforum auctoribus, quae tribus praecedentibus in capitibus commodum haud inueniunt locum, in quarto capite *de libris*, in quinto *de auctoribus* exhiberi par eft obferuationes illas generales. Ac mihi quidem nihil quicquam occurrit in tota hiftoria literaria, quod non fuum haberet locum in quinque illis capitibus.

VII.

Eft haec hiftoria literaria *vniverfalis*; cui opponitur *particularis*, quae vel *geographica*, cum certae (*m*) gentis vel prouinciae;

(*m*) E.g. *Hiftoria literaria Germaniae*, quam edidit *Reimmannus*. Sic *Albertus Thura* A. 1723. edidit *Hiftoriam literariam Daniae*, et *Hyacinthus Gimma Hiftoriam literariam Italiae*. Ac *Bailletus* Iudiciorum T. I. p. 287. - 359. exhibet compendiofam hiftoriam ftudiorum in Gallia florentium inde ab initio vsque ad haec tempora, fimulque nominatim laudat Gallorum eruditiffimos. Speciatim *Claud. Sorellus* in fua *Bibliotheca Gallica*, patrio fcripta fermone, copiofe oftendit, Gallos fua lingua omnes fcientias et artes excoluiffe, ac veterum quoque libros in eam tranftuliffe.

vel *topographica*, cum certae (*n*) Academiae vel (*o*) vrbis; vel *chronologica*, cum certi (*p*) temporis; vel *technologica*, cum certae artis (*q*) vel disciplinae (*r*) historia literaria exponitur; vel *anthropologica* siue *biographica*, cum vitae clarorum certi generis virorum describuntur; vel *bibliographica*, cum libri alicuius disciplinae recensentur.

VIII.

Addi debet historia literaria *specialissima*, vt cum *Io. Petrus Titius* libellum scripsit de fatis

(*n*) E. g. *Historia Academiae Parisiensis.*

(*o*) E. g. *Brema literata.* A. 1729. *Ios. Ant. Saxius* emisit *Prodromum ad historiam literario - topographicam Mediolanensem*, et A. 1728. Pater *de Colonia Historiam literariam ciuitatis Lugdunensis* edere coepit, eiusque posteriorem Partem a. 1730. publicauit.

(*p*) E. g. *Historia antediluuiana.*

(*q*) E. g. *Historia Poëseos.*

(*r*) E. g. *Historia philosophica, Historia Medicinae.* A. 1720 *Pfaffius* edidit *Introductionem in Historiam Theologiae literariam*, magno applausu exceptam. Eam cum vberrimis annotationibus iterum edidit A. 1724. et sequentibus. Vid. iudicium de hoc Opere in *Actis erud:* A. 1724. p. 526. et 527. Etiam *Ioach. Langius* A. 1724. emisit *Institutiones literarias studii theologici.* Verum non est haec historia Theologiae literaria, sed tantum continet hic liber bibliothecam theologicam, praemissa de methodo studii theologici, de studio historiae literariae, de comparanda notitia librorum et bibliothecarum, denique de historia artis typographicae, tractatione satis perfunctoria. Conf. *Acta erud. Germ.* P. XCV. p. 801. sqq.

fatis operum *Thuani*; *Launoius de fortuna Aristotelis in Academia Parisiensi*; *Kettnerus historiam dicti Ioannei* (1. Ioh. V, 7.) *de Trinitate*; *Kingius Historiam Symboli Apostolici*, a *G. Oleario* Latine redditam; *Io. Alb. Fabricius* (in *Centifolio* suo *Lutherano* p. 106--144) et *Saligius* (in toto libro IV. suae *Aug. Conf. Historiae*) *historiam literariam Augustanae Confessionis.* Sic facile esset, conscribere historiam (*s*) libri *de imitatione Christi*, qui vulgo idque summo iure *Thomae Kempensi* tribuitur; aut libri *Grotiani de veritate religionis Christianae.* Omnium maxime huc pertinet *historia literaria codicis sacri*, tractata a *Ioan. Gottlob Carpzouio* in *Introductione ad libros historicos veteris Testamenti*, in cuius praefatione suos in hoc scribendi genere antecessores adducit; a *Rich. Simonio* in *Recensione critica commentatorum Biblicorum*; a *Io. Frid. Mayero* in *Bibliotheca Biblica*, quam locupletauit *Carolus Arndius*; a *Iac. Longo* in *Bibliotheca sacra* A. 1723. auctius recusa; a *Io. Georgio Pritio* in *Introduct. in lectionem*

(*s*) Sic plures scripserunt *historiam versionis Bibliorum Germanicae* a Luthero confectae. Historiam libri Masiani *de Interesse Principum circa religionem* exhibuit *Thomasius in den gemischten Händeln* T. II. cap. 3. Ipse historiam *Symposii Lactantiani* composui; et sub titulo Praefationis ad illud *Symposium* edidi.

N. T. A. 1722. locupletius edita. Quid? Datur etiam *historia literaria singulorum versuum sacri codicis*, quam exhibere solent Exegetae, omnes omnium saeculorum interpretationes alicuius dicti proferentes. Hoc saepissime fecit *Suicerus* in *Thesauro ecclesiastico*, e. g. de vxore Loti *T. 1. p. 179. sq.* Mihi quidem talis historiae literariae vix pulchrius exemplum occurrit, quam *Henr. Walth. Gerdesii* Dissertatio inauguralis, Giessae A. 1723. habita ad locum Pauli *Galat. III, 20.*

CAPVT II.

DE

SCRIPTORIBVS HISTORIAE LITERARIAE VNIVERSALIS.

Σύνοψις.

Systema historiae literariae *frustra exspectatur*, I. *Duplex methodus componendi Historiam literariam. Iudicium de* Stollii Historia literaria, II. *et* Paschii, III. *Historia literaria analytica methodo scripta desideratur*, IV. *Iudicium de* Frisii Bibliotheca, V. *De* Ionsii *opere literario*, VI. *De* Lambecii Prodromo, VII. *De* Conringii Antiquitatibus Academicis, VIII. *De eiusdem* Com-

Commentario de ſcriptoribus XVI. ſaeculorum, IX. *De* Morhofii Polyhiſtore, X. *De* Struuii Introductione, XI. *De* Gundlingii Sciagraphia Hiſtoriae literariae, XII. *De* Reimmanni hiſtoria literaria, XIII. *De* Caroli Arndii Syſtemate, *et de* Pſeudo-Graeuii Cohorte Muſarum, XIV. *De iis, qui in ſuo* ciuilis, *vel* eccleſiaſticae hiſtoriae Compendio *attigerunt hiſtoriam literariam,* XV. *De* Krauſii Nouellis literariis, *deque ſimilibus* Nouellis *Hamburgenſibus*, XVI. *De* Schmeizelii *et* Bertrami Hiſtoria literaria, XVII. *Meum conſilium in hoc opuſculo,* XVIII.

I.

HIſtoriam literariam plures deſcribendam ſuſcepere, vel potius eius compendium, Omnem enim hiſtoriam literariam plene ac perfecte exponere, non eſt vnius hominis, nec vnius quantumuis magni voluminis. Solius *Graeciae* hiſtoriam literariam, imo ne hanc quidem vniuerſam, ſed duntaxat librariam, perſequitur *Fabricius* in *Bibliotheca Graeca*, multorum voluminum opere. *Germaniae* ſolius hiſtoriam literariam aliquot voluminibus expoſuit *Reimmannus*. Intelligi hinc poteſt, hiſtoriae literariae vniuerſalis perfectum corpus ſiue Syſtema aeque imperite exſpectari, ac Syſtema ciuilis hiſtoriae vniuerſalis. Pluribus hoc ediſſerit in Praefatione ſua ad *Lam-*

becii

becii Prodromum historiae literariae is, quem modo laudaui, *Fabricius*.

II.

Caeterum duplex eſt methodus (*a*) componendi hiſtoriam literariam, *analytica* et *ſynthetica*. Syntheticam voco, qua hiſtoria literaria ſub certa capita redigitur, et ſecundum ordinem diſciplinarum aliarumque huc pertinentium rerum deſcribitur, atque hac occaſione cum de ſcriptoribus, tum de ſcriptis traduntur potiora. Secutus iſtam methodum eſt *Gottlieb Stollius* in ſua *Hiſtoria eruditionis*, quam A. 1718. primum, deinde ſupplementis hic illic inſertis A. 1724. (*b*) edidit. Feliciter ei ſucceſſit hic labor, et ſumma, quam adhibuit, diligentia, rectum item et erectum modo de libris, modo de auctoribus iudicium, magnum viro non a doctrina ſolum, verum etiam a virtute laudando attulit operae (*c*) pretium. Eſt autem

(*a*) Idem monui de *hiſtoria philoſophica* in *Actis Philoſ.* T. I. p. 462.

(*b*) Separatim quoque alia edidit *Supplementa* A. 1727. Ac Latinam totius huius operis verſionem A. 1728. emiſit *Car. Henr. Langius*.

(*c*) *Hoc libro nemo eruditionis elegantioris cupidus carere poteſt.* Ita *Bierlingius* de Stolliano iſto opere exiſtimat lib. *de Pyrrhoniſmo hiſt.* cap. 3. p. 198. Mihi cum maxima laude digna videatur iſta *Hiſtoria literaria*, tamen ſingula Capita inter ſe comparanti viſa eſt

tem istud opus nondum absolutum, quippe Philologiae tantum ac Philosophiae repraesentans historiam. Sperare autem nos iussit vir clarissimus pari filo contextam *Theologiae*, *Iurisprudentiae* ac *Medicinae historiam*. Sed nec tum perfecta censeri poterit historia literaria synthetice descripta, nisi, quod in votis mihi est, singularibus libellis expositam adiungat *historiam* (1) *Maecenatum*, (2) *Academiarum*, (3) *Gymnasiorum*, (4) *Societatum literariarum*, (5) *Bibliothecarum*.

III.

Non est hic silentio praetereundus *Georgius Paschius*, qui et ipse synthetica methodo historiam disciplinarum persequi coepit in libro *de inuentis nouis*, cuius editio secunda Lipsiae prodiit A. 1700. Capite scilicet in *secundo* (nam primum et breue et leue est,) persequitur historiam Logicae, Metaphysicae, Physicae, Grammaticae, Rhetoricae, et Poëseos. Multa hic collegit lectu haud iniucunda, sed nec argumento suo satisfaciens nec lectoris eruditi (*d*) desiderio. In *tertio* historiam enarrat Cartesii: in *quarto* historiam doctrinae mora-

est *Historia Poëseos* supremum laudis tenere locum, *Historia Criticae* vltimum.

(*d*) Nec ideo magnifice de eo existimat *Niceronius* in Tomo VII. *Vitarum eruditorum*.

moralis: in *quinto* hiſtoriam Iurisprudentiae ciuilis: in *ſexto* hiſtoriam Medicinae recentiorem: in *ſeptimo* denique, quod longiſſimum eſt et optimum, hiſtoriam recentioris Phyſicae et Matheſeos. Ad ſupplendum *Caput quartum* poſtea A. 1707. edidit opus *de variis modis moralia tradendi*, adiuncta *Introductione in rem literariam moralem veterum ſapientiae antiſtitum*. Verum et hic deſcriptorem verius, quam ſcriptorem, ſe praebet, mera exhibens collectanea, nullo proprii vel iudicii vel ingenii lumine diſtincta.

IV.

Analytica methodus eſt, cum inde ab orbe condito vsque ad noſtram aetatem per ſingula ſaecula deſcribitur ſtatus rei literariae. Huius generis opus animo conceperat *Lambecius*, ſed praeter *Prodromum* expromſit nihil. Habet igitur, qui ingenio pollet ac doctrina, nec otio librisque deſtituitur, in quo ſuam induſtriam exerceat; nec dubium eſt, quin gratiam doctiſſimi cuiusque ſit initurus, qui ea methodo confectum hiſtoriae literariae volumen publicae luci expoſuerit.

V.

Quam ſolliciti de accurata methodo fuerint ſcriptores hiſtoriae literariae, quos ante *Stollium* habemus, patebit ex iis, quae mox dicenda veniunt. Inter primos eſt *Io. Iacobus*

cobus Frisius, de cuius *Bibliotheca chronologica* quid existimandum sit, alibi (*d*) exposui.

VI.

Secutus est *Ioannes Ionsius*, cuius opus *de scriptoribus historiae literariae*, (minus enim recte inscripsit *philosophicae*,) anno 1659. editum, nuper *Io. Christophorus Dornius* non contemnendis auctum supplementis, in lucem reduxit. Sed de hoc quoque syntagmate quid sentiendum sit, in *Actis Philosophorum* (*e*) docere me memini.

VII.

Eodem anno 1659. *Petrus Lambecius, Frisii* exemplo ad maiora incitatus, *Prodromum*(*f*) *historiae literariae* emisit, *Fabricio* obstetricante A.1710. recusum. Verum is historiam literariam inde a condito mundo vsque ad Mosem emensus, adeoque solam scriptorum subdi-

(*d*) *Act. Philos.* P. IV. cap. 5.

(*e*) P. I. cap. 7. et P. VIII. cap. 7.

(*f*) Primus omnium, quod sciam, *Lambecius* in scholis suis exposuit tradiditque *Historiam literariam*: quod facere aggressus cum decisset Compendium historiae illius, filum sequi coactus est *Frisii* modo memorati. Cum vero in eius libro naeuorum deprehenderet plurimum, in animum induxit componere Historiam literariam, eoque fine edidit *Prodromum Historiae literariae*. Qui titulus vel ideo dignus est animaduersione, quod antea nunquam in vllius libri titulo nomen occurrit *Historiae literariae*.

subdititiorum notitiam tradens, in caeteris meras exhibet sciagraphias, satis quidem bonas, sed quibus ita, vt par est, elaborandis ne decem quidem *Lambecii* suffecerint.

VIII.

Non omittenda hic est mentio *Hermanni Conringii*, qui suscepta *Academicarum antiquitatum* descriptione, cum A. 1674. alteram (*g*) earum editionem emitteret, tot tantaque subiunxit supplementa, vt in titulo libri docere auderet, *hoc libro reipublicae literariae omnis aeui statum illustrari.* Persequitur scilicet hoc opere non solum Academiarum, sed in vniuersum scholarum historiam, adeoque, dum de domiciliis Musarum et ingeniorum officinis more suo, hoc est, perdocte disputat, vtique non mediocriter historiam literariam, cui se a teneris fuisse deditissimum in Praefatione refert, illustrat. Caeterum cum *historia scholarum* membrum duntaxat aliquod sit literariae historiae, facile apparet, Conringianum illud opus non haberi posse pro compendioso Historiae literariae corpore.

IX.

Magis huc loci pertinet (*h*) *Conringii Commentarius de scriptoribus XVI. post Christum natum*

(*g*) Prima editio prodierat A. 1651.

(*h*) De hoc Opere vid. *Struuii* Introductio cap. I. §. XI. p. 34. sqq.

natum saeculorum, quem priuatos intra parietes discipulis suis exhibuit, daturus haud dubie meliorem, si eum eruditorum conspectui subiicere induxisset in animum. Edidit eum A. 1703. iterumque A. 1727. *Gottlob. Kranzius*, non solum praemittens *Historiam eruditionis ante Christum natum* apud Hebraeos, (quo tamen in Capite pro historia exhibet traditiones vulgares,) Barbaros, Graecos et Italos; sed etiam textui Conringiano subiiciens notas, in quibus laudat eos, qui de vnoquoque scriptore egerunt fusius: imo et *Supplementa* doctissima annectens de saeculi XVI. et XVII. scriptoribus. Habemus igitur hic vnam partem historiae literariae vniuersalis, sed tantummodo vnam, eamque descriptam perfunctorie.

X.

Felicioribus (*i*) auspiciis ad contexendam hanc historiam sese accinxit *Morhofius*, cuius *Polyhistor* A. 1689. edi coeptus, a *Mollero* A. 1708. iterumque A. 1714. integer publicatus est. Sed et hic vir vni duntaxat historiae literariae parti praecipuam impendit

(*i*) *Morhofiano* enim *Polyhistori* potissimum debetur cultura feruentior historiae literariae in Germania nostra. Ex eo certe tempore hoc literarum genus acerrime tractarunt populares nostri: vt pro duce tam numerosi nunc gregis iure habeatur Morhofius, perpaucis antea nantibus in vasto hoc gurgite.

dit curam, non omnem eius ambitum *lib. I. cap. 2. §. 1.* recte ab ipso definitum, pari complexus industria. Scilicet constituerat is, facto historiae et literariae prudentiae connubio viam lectoribus pandere ad πολυμάθειαν, hoc est, ad amplissimam eruditionem; et consilia dare, quae qui sequatur, *Polyhistoris* famam consequi ac tueri possit. Hunc in finem non solum, quid in literarum studio sequendum fugiendumue sit, edocet; sed etiam singula studiorum literariorum genera persequens, libros in quouis genere conscriptos diligenter recenset, suam de plerisque adiungens ἐπίκρισιν. Caetera historiae literariae capita etsi non aequa perfundit luce, ita tamen illustrat propemodum singula, vt paucissima sint, quae prorsus intacta praetermiserit. Quanquam igitur non potest hoc opus pro systemate historiae literariae haberi, suo tamen in genere eximium est, meritoque (*k*) commendatur accuratioris eruditionis candidatis.

XI.

Morhofianis vestigiis insistens *Struuius* A. 1704. publicae luci exposuit doctissimam (*l*) *Intro-*

(*k*) *Morhofium illustratum* siue Commentarium in Polyhistorem Morhofii promisit *Christianus Matthaeus Knesebeck* in *Prodromo suo Iuris publici vniuersalis.*

(*l*) Occasionem editioni huius libri praebuerunt octo Studiosi, *Struuium* rogitantes, vt ipsis exponeret in priua-

Introductionem ad notitiam rei literariae et vsum bibliothecarum, adiecta Dissertatione *de doctis impostoribus:* qui (*m*) liber vna cum amplissimis *supplementis* iterum A. 1706. ac tertium A. 1710. recusus est. Anno vero 1729. idem prodiit vna cum *Io. Christoph. Coleri*, *Mich. Lilienthalii*, et *Io. Christ. Koecheri* annotationibus. Verum nec hic liber haberi potest pro synopsi historiae literariae: ad quam tamen prope accedit. Namque doctissimus auctor duntaxat aliquot eius historiae capita exhibet, praetereaque scriptores recenset de historia literaria eiusque partibus bene meritos. Vnde quas postea edidit *Bibliothecas*, *philosophicam*, *historicam*, *iuridicam*, (adde iamdudum editam *numismaticam*,) pro continuatione istius laboris haberi debent: vt adeo non potuisset veriorem *Struuius* titulum indere *Introductioni* suae, quam si eam inscripsisset *Bibliothecam historiae literariae*. Verum videtur

priuatis scholis notitiam rei literariae. Annuit is, et Morhofio potissimum duce, aliquid elaborauit, posteaque ipsis dictauit excipiendum calamo. Veritus deinceps, ne imperfecta haec elaboratio typis exscriberetur, emendatiorem et auctiorem ipse edidit hunc librum. Ac magno statim applausu is exceptus est.

(*m*) A. 1723. prodierunt *Io. Christoph. Coleri Analecta ad Struuii Introductionem*, in quibus non solum illustratur et adaugetur *Struuii* liber, sed nec paucis ab erroribus liberatur.

detur imitatus eſſe titulum libri Sagittariani, qui inſcribitur *Introductio in Hiſtoriam eccleſiaſticam*, cum inſcribi debuiſſet *Bibliotheca hiſtoriae eccleſiaſticae*, exhibens quippe, quod ipſe titulus profitetur, *notitiam ſcriptorum veterum et recentium, qui hiſtoriam eccleſiaſticam ſiue vniuerſalem ſiue particularem illuſtrant.*

XII.

Paulo ante *Struuium* A. 1703. menſe Maio *Nic. Hieron. Gundlingius* Halae ediderat lingua patria *Sciagraphiam (Entwurff) hiſtoriae literariae*, ſuis in ſcholis illuſtrandam viua voce. Hic ſola capita nominat doctiſſimus ille vir, de quibus agendum putabat et ipſe verba facturus erat in ſuo illo, quod vocant, *collegio hiſtoriae literariae*. Eſt igitur hic merus index materiarum ſuis diſcipulis expoſitarum: ex quo diſcimus, eum in ſex penſa ſiue *Capita* diuiſiſſe ſuum illum laborem, diſſeruiſſeque in *primo* de hiſtoria typographiae et typographorum, ſimulque de polygraphia Germanorum et eorum ingenio; in *ſecundo* de hiſtoria bibliothecarum, de varietate ingeniorum pro diuerſitate aetatum ac nationum, de libris MSS. de criteriis boni libri, de ſcriptoribus anonymis; in *tertio* de ſcriptoribus notitiam auctorum et librorum exhibentibus, de *Actis eruditorum* ſimilibusque nouorum librorum recenſionibus, de libris in *Ana*, de

ſcripto-

ſcriptoribus epiſtolarum literariarum, de ſcriptoribus vitarum eruditorum, de indicibus librorum expurgatoriis et prohibitoriis; in *quarto* de hiſtoria literaria Iuris ciuilis; in *quinto* de hiſtoria literaria *Lutheri* et eminentiorum noſtrae Eccleſiae Theologorum; in *ſexto* denique de hiſtoria literaria clariorum recentioris aeui philoſophorum. Facile apparet, de hoc labore idem, quod de *Struuiano*, ferendum eſſe iudicium.

XIII.

Ex eo tempore *Verulamianam* hiſtoriae literariae (*n*) delineationem ſecutus, Morhofianisque ac Struuianis inſtructus copiis, *Reimmannus* perquam elegantem ad hiſtoriam literariam vniuerſalem (*o*) Manuductionem methodo dialogica adornatam A. 1708. emiſit: annisque ſecutis *Hiſtoriam literariam Germanorum* quinque tomis ſeparatim editis

(*n*) Lib. II. de augm. ſcient. cap. 4. Idem *Verulamii* de conſcribenda hiſtoria literaria conſilium diductius expoſuit, et ad vnam aliquam gentem reſtrinxit *Lilienthalius* in *Conſultatione de hiſtoria literaria certae cuiusdam gentis ſcribenda*, A. 1710. edita: qui quidem conatus ei ſatis feliciter ſucceſſit.

(*o*) Nec tamen haec *Manuductio* haberi debet pro veri nominis *Compendio hiſtoriae literariae*: vti ſupra iam monui in Praefatione editionis ſecundae.

editis exposuit, non mediocrem consecutus eruditorum (*p*) applausum.

XIV.

Hinc *Carolus Arndius* A. 1714. publicauit (*q*) *Systema literarium* siue *scientiae literariae*. Ac A. 1715. accurante *Wolpherdo* quodam *van Bueren* Traiecti ad Rhenum prodiit in publicum *Io. Georgii Graeuii Cohors Musarum*, *siue historia rei literariae*. At satis constat, huius libri auctorem non esse *Graeuium*, valdeque indignatur *Burmannus* in praefatione, *Orationibus Graeuii* A. 1717. praemissa, Graeuianum nomen inscriptum esse *paedagogici ingenii libro*. Equidem ex libelli huius pagina 301. disco, *Ludolphum Kusterum* eius esse auctorem, cuius et *Historia Librorum nouorum* saepius ibi laudatur. Cum vero *Kusterus* haec congesserit in vsum priuati auditorii, omnino editor male de eo meruisse censendus est. Neque enim ita compa-

(*p*) Non immerito tamen *pia*, quae vocat *Reimmannus*, *desideria historiae literariae* notauit *Michael Richey* in programmate quodam, cuius argumentum exhibetur in *Nouis literariis Germaniae* A. 1709. p. 106. Lege tamen et responsionem *Reimmanni* T. V. Hist. liter. p. 788.

(*q*) Hic auctor iam A. 1709. ediderat *Rudem delineationem Systematis selecti scientiae literariae historico-pragmatici*, haud honorifice exceptam in *Noua Bibliotheca* Halensi T. I. p. 135. et 405. sqq. Conf. Unpartheyische Gedancken von den Iournalen p. 260. seq.

comparatus est liber ille, vt eruditorum (*r*) ferre possit oculos. Caeterum an de *Arndiano Systemate literario* (*s*) idem ferendum sit iudicium, quod de *Pseudo-Graeuiana Historia literaria* tulit *Burmannus*, alii uiderint.

XV.

A. 1726. *Io. Laur. Moshemius Institutionibus* suis *Historiae ecclesiasticae* per singula saecula post Christum natum decursa breuiter quidem, sed erudite et concinne descriptam inseruit historiam literariam, exhibens eam in cuiusque *Saeculi Partis secundae capite primo*. Qua occasione recordor, etiam in *Historiae ciuilis Compendiis* nonnullos attingendam duxisse Historiam literariam. Inde a quarto post Christum natum saeculo id fecit (*t*) *Christoph. Cellarius*: quanquam nomina duntaxat virorum doctorum et ortum singularum Academiarum exhibet, imo in *Historia noua* eos tantum (*u*) nomi-

(*r*) Vid. *Acta eruditorum* A. 1716. p. 522. seqq.

(*s*) Ridiculum sane est, quod p. 4. §. 3. *Adamo*, primo mortalium tribuit scientiam historiae literariae. Cur non et historiae Romanae? Recordor hac occasione me aliquando vidisse Catalogum iocularem bibliothecae *Caini*, in quo potissimum memorabantur *Itineraria*.

(*t*) Vid. eius Praef. ad *Historiam medii aeui*.

(*u*) Vid. Praefatio eius ad *Historiam nouam*.

nominat, quos appellare ſolemus polyhiſtores. Vberior eſt *Eberhardus Rudolphus Rothius* in *Hiſtoria* ſua *vniuerſali ciuili, eccleſiaſtica et literaria*, ab orbe condito vsque ad A. C. 1706. deducta. Denique *Gottfridus Ludouicus* in ſua *Hiſtoria vniuerſali* (*x*) Germanice ſcripta, duosque in tomos diuiſa, non ſolum natales Academiarum annos indicat, ſed etiam de viris cuiusque ſaeculi ingenio clarioribus copioſe diligenterque agit, alia quoque multa ad Hiſtoriam literariam pertinentia commemorans. Quid? Etiam in *Schraderianis* atque *Tappianis Hiſtoriae vniuerſalis Tabulis* nomina virorum doctorum, ſed ſola nomina cum diebus emortualibus, in conſpectum prodeunt legentium.

XVI.

Non eſt hic ſilentio praetereundum *Io. Gottlieb Krauſii* inſtitutum, qui A. 1715. *Nouellas* (*y*) *literarias* conſcribere, ac ſingulis hebdo-

(*x*) Habeo in manibus illam editionem, quae A. 1716. et 1717. prodiit.

(*y*) Imitatione *Krauſii* edita deinceps ſunt *Noua literaria Weſtphaliae*, *Acta literaria Sueciae*, *Noua literaria Franconiae*, *Acta erudita Franconiae*, *Pruſſia literata*. Imo et Noua literaria ſingularum Academiarum ex eo tempore edi coepere, *Altdorfinae* a *Koeblero*, *Ienenſis* a *Strubbergio*, *Wittebergenſis* a *Colero*, *Helmſtadienſis* a *Kochio*, *Roſtochienſis* ab ignoto. Adde *Lutetiam literatam* anni 1721. et 1722. de

hebdomadibus Lipsiae publicare coepit. Hoc enim modo, quicquid in toto orbe literario geritur, ad nos perfertur, simulque inde existimari potest, quae singulis literarum generibus per singulos annos fiant accessiones, itemque quae studia acrius remissiusue excolantur, et id genus plura. Optandum omnino est, vt coepta haec tela per omnes, qui ad finem vsque mundi sequentur, annos pari industria pertexatur. Aemulatus hanc industriam *Christoph. Frider. Leisnerus* A. 1729. et 1730. Hamburgi similes edidit *Nouellas*, quas A. 1731. pertexuit (z) *Io. Petrus Kohlius*, qui nuper singulari in folio exspectare nos iussit huius laboris perpetuitatem.

XVII.

Duo supersunt *historiae literariae* scriptores patrio vsi sermone, *Martinus* (a) *Schmeizelius* et (b) *Io. Frid. Bertramus*. Ac *ille* quidem in vniuersum contemplatus eruditionem,

de quo libro vid. *Acta erud.* A. 1722. p. 570. Tantum valet aemulatio, affectus reip. literariae vtilissimus. Ipse vero *Krausius* etiam antecessores habuit eos, qui multis annis ante Hamburgi ediderant *Noua literaria Germaniae aliorumque Europae regnorum*.

(z) Ipse id indicat p. 695.

(a) *Versuch zu einer Historie der Gelehrheit*. Iena 1728. Recensio huius libri exstat in *Actis erud.* 1729. p. 139. sq.

(b) *Anfangs-Lehren zur Historie der Gelehrsamkeit*. Braunschweig 1730.

nem, commentatusque de natura, fontibus, vsibus et abusibus, causis, gradibus, et adiumentis eruditionis, tum demum singulas disciplinas persequitur pragmatice, adiuncto catalogo meliorum de singulis librorum, optime merens non solum de Gymnasiorum Studiosis, quibus in titulo suam dicat operam, sed de omnibus sapienter ac prudenter tractaturis literas. Quanquam, vt verum fatear, maiori iure hic liber inscriptus fuisset *Introductio in eruditionem*, quam *Historia literaria*: id quod vel ex vltimo eius capite apparet. *Hic* vero currenti calamo libellum suum composuit, hac vsus (*c*) excusatione, quod solis suae scholae alumnis suam commodarit operam.

XVIII.

Ad me quod attinet, rudimenta ac primas lineas historiae literariae criticae describendas hic suscepi, in singulis huius historiae partibus praecipua enarraturus, deque auctoribus et eorum libris, iis quidem, quos ipse satis noui, laturus iudicium, ac viam tironibus praeiturus ad maiora enitentibus, nec vulgari et perfunctoria quadam eruditione contentis. Quod bene vertat!

CAPVT

(*c*) p. 241. Ibidem et fatetur, inter fontes sui libri praecipue etiam esse meum *Conspectum reip. lit.* id quod nec antea celauit p. 66. 98. 115.

CAPVT III.

DE ARTE SCRIBENDI.

Σύνοψις.

Ars scribendi vel chirographica vel typographica, I. *De literarum ortu*, II. *Scripta ante-Mosaica sunt omnia supposititia*, III. *De occasione inueniendae artis scriptoriae*, IV. V. VI. *De literis antiquissimis*, VII. *De origine scripturae a dextra versus sinistram ductae*, VIII. *De antiquitatibus scriptoriis*, IX. *De variis antiquorum scribis*, X. *De abbreviaturis*, XI. *De interpunctionibus*, XII. *De accentibus Graecorum*, XIII. *Hebraeorum*, XIV. *De diuisione librorum in capita et versus*, XV. XVI. *De adiurationibus librariorum*, XVII. XVIII. *De arcana scriptura*, XIX. *Prius ligato sermone libros composuerunt Graeci, quam soluto*, XX. *De antiquissimo scriptore, qui superest, in oratione prosa et ligata*, XXI. *De veterum bibliothecis*, XXII. *De ortu artis typographicae*, XXIII.

I.

STudia literaria a *literis*, quarum adminiculo propagantur et amplificantur, cum nomen gerant, merito primordia literariae historiae capimus ab historia literarum artis-

tisque ſcriptoriae. Quae cum duplex ſit, *chirographica* atque *typographica*, de illa, quae hanc vetuſtate longe antecedit, prius vtique agendum eſt.

II.

Variae autem ſunt de origine literarum ſententiae, aliis ad Adamum, aliis ad Moſem, aliis ad alios transferentibus inuentionis gloriam. Scilicet cum teſtibus fide dignis hac in re careamus, res redit ad coniecturam, quae, quantum fieri poteſt, ad liquidum perduci, non lubrico fundamento ſuperſtrui debet. Ipſe non ita pridem mentis aciem intendi ad veſtigandam literarum originem, mihique demonſtraſſe (*a*) videor, ſcri-

(*a*) In *Actis philoſ.* P. V. Cap. 1. §. 23-34. Addatur *Io. Henr. Vrſinus* lib. *de Zoroaſtre* Exercit. III. Sect. 3. p. 203. ſqq. Contendunt quidem *Vitringa Obſ. ſacr.* lib. I. Cap. 4. §. 3. et *Loeſcherus* lib. II. *de cauſis ling. Hebr.* Cap. 1. §. 17. vſum artis ſcriptoriae diluuio eſſe antiquiorem: ſed non ſatis validis vtuntur argumentis. Plus ſpeciei habet argumentum *Iac. Basnagii, Hiſt. Iud.* lib. VI. Cap. 5. §. 1. ſtatuentis, *Kiriath-Sepher*, quae vrbs *Ioſuae XV.* 15. memoratur, eſſe *vrbem librorum*, in qua regionis bibliotheca publica eſſet. Ac ſane LXX Interpretes id nominis reddiderunt πόλις γραμμάτων, et Latinus vetus interpres *ciuitas literarum*. Verum ſi quis dicat, *Sepher* fuiſſe nomen conditoris, quo ſenſu et occurrit *Kiriath-Arba*, (Vid. *Relandi Palaeſtina* lib. III. p. 725.) nihil habebit, quo eum refutet, Baſnagius. Certe *Buddeus Hiſt. eccl. Vet. Teſt.* T. I. p. 942. agnoſcit, *non ſatis euictum eſſe, quod vrbs* Kiriath-Sepher

ſcribendi artem inuentam eſſe eo interuallo temporis, quo Iacobi patriarchae poſteri in Aegypto ſunt verſati: adeoque initium hiſtoriae literariae a Moſe (*b*) demum eiusque libris capi debere.

III.

Efficitur hinc, vniuerſa ſcripta auctoribus Moſe antiquioribus tributa ſuppoſititii generis eſſe, e. g. Oracula Sibyllina et Zoroaſtris, libros Henochi et Abrahami, Teſtamenta XII. patriarcharum: de quibus *Lambecius* libro ſupra memorato copioſe diſſerit, itemque *Fabricius* in *Codice pſeudepigrapho*

Sepher *a libris denominationem ſuam acceperit.* Nec illud contemno, quod quidam vrgent, Moſem genealogias ſuas et antiquiſſimorum temporum hiſtorias (quas eum aeque, ac Lucam, non e ſola DEI reuelatione perſcripſiſſe, veri ſimillimum eſt,) non potuiſſe aliunde haurire, quam e ſcriptis maiorum ſuorum. Vid. *Clericus* ad Geneſ. XXXVI. 21. et 40. itemque *Funccius* lib. *de pueritia ling. Lat.* Cap. 1. §. 9. Sed fieri potuit, vt veteres Hebraei, quod et priſcos Germanos feciſſe, docet Tacitus, hiſtorias verſibus comprehenſas mandarent memoriae crebra concentione. Idque facilius credo, cum mecum reputo, Moſem, quae ſuo aeuo ſunt propiora, deſcripſiſſe copioſius, (vt hiſtoriam Iacobi a Cap. 27. *Geneſeos* vsque ad Cap. 50.) cum contra longinquiora partim omiſerit, partim pauciſſimis attigerit.

(*b*) Valeant igitur *Maderi* bibliothecae antediluuianae. Valeant et *columnae Sethi*, de quibus egi *Act. Philoſ.* T. I. p. 941. ſqq.

grapho V. T. et Bibliothecae Graecae libro primo.

IV.

Occaſionem inueniendae artis ſcriptoriae dediſſe videtur (*c*) *pictura*, quam ſcribendi arte propterea antiquiorem iudico, quod facilius (*d*) hominibus in mentem venit, repraeſentare imagines rerum oculis ſubiectarum, quam rerum auditu vel etiam ſolo intellectu perceptarum. Sic homo *ſe in littore videns, cum placidum ventis ſtaret mare,* facile permotus eſt, vt naturam imitans exprimere conaretur imaginem ſolis, lunae, hominis, animantium, arboris, domus, etc.

V.

Poſtea vrgente neceſſitate mortales conſtituiſ-

(*c*) Sic ars typographica fuit inuenta occaſione artis (non inciſoriae, *der Kupfferſtecher-Kunſt*, quippe cui inueniendae occaſionem demum dediſſe typographiam, *Paſchius* docet in *Nouis inuentis* Cap. 7. §. 67. p. 793. ſed) caelatoriae et ſculptoriae, de qua vid *Plinius* lib. XXXIII. Cap. 12. ac *Virgilius* ecl. III. 37. ſqq. Scilicet *pictura* nihil aliud eſt, quam ſcriptura obiectorum in oculos incurrentium; et *ſcriptura* eſt pictura obiectorum in aures incurrentium.

(*d*) Vnde relatum legimus, homines omni literarum notitia vſuque carentes repraeſentatas habere res a maioribus ſuis geſtas per ſigna et imagines. Teſtis de Canadenſibus eſt *Labontanus* Itinerarii Gallice ſcripti P. II. p. 193. edit. Germ. p. 560. ſqq.

ſtituiſſe videntur certa ſigna numerorum. Vnde et illorum antiquiſſima ſigna, quae Latini retinuerunt, (nam ceterae gentes adſciuerunt poſtea pro numerorum ſignis literas,) ſunt naturalia, et a digitorum (*e*) forma deſumta. Numerus quoque horum ſignorum reſpondet numero (*f*) digitorum, quibus in numerando vtebantur. Ac certae leges inuentae ſunt, digitorum variato poſitu innumeros exprimendi numeros: quas leges ſingularibus opuſculis propoſuerunt *Nicolaus Smyrnaeus* et *Beda*, illuſtrati a *Poſſino* in *Spicilegio euangelico* § 75.

VI.

Poſtea vero quam ſigna numerorum praeſto erant, quae parieti vel inſculpere vel materia cretae ſimili inſcribere potuerunt; neceſſario homines in eam ingreſſi ſunt curam, vt et rerum ſigna inuenirent. Nam ſigna numerorum per ſe poſita nihil ſignificant, ſed

(*e*) Sic *I* eſt figura vnius digiti, totius manus *U*, quae figura tranſiit in *V* et *quinque* ſignificat. Haec duo *V* in fundamento elegantiae ſtudio connexae, *X*, ſunt *decem*. Vid. *Ehrenbergeri* elegans Diſp. Ienae A. 1705. edita *de origine numeri denarii.*

(*f*) *Plutarchus* lib. I. *de placitis philoſophorum: Ad decem vſque numerando progrediuntur omnes et Graeci et barbari, et hinc rurſus ad vnitatem regrediuntur.* Huic rei originem dediſſe numerum digitorum, docet etiam *Io. Clericus* annot. ad *Seldeni* Cap. III. *de decimis* §. 1. p. 636.

ſed ſignis rerum adiuncta. Caeterum cum antiquiſſima quaeque ſint ſimpliciſſima, haud dubie primum ſingulae res ſingulis ſignis fuerunt expreſſae: id quod hodienum vſitatum Chinenſibus, et olim Aegyptiis, quorum hieroglyphica ſcriptura adhuc in pluribus monumentis ſuperſtes eſt. Cum vero ea res maximas pareret difficultates tot ſignis memoriae imprimendis, tandem ſolertia hominum certa vniuscuiusque ſoni ſtatuit ſigna, quae antiquitus figurae oris (*g*) quam ſimillima fuiſſe videntur. Facile tamen intelligitur, quia vocales ſeparatim pronuntiari poſſunt, earum ſigna (*h*) prius excogitata fuiſſe, quam conſonantium. Ad nomina literarum quod attinet, nec haec dubito olim fuiſſe ſimpliciſſima, atque adeo illa eſſe vetuſtiſſima cenſeo, quae Latini retinuerunt, *a*, *be*, *ce*, etc. iſta vero, *aleph*, *alpha*, *beth*, *betha*, *daleth*, *delta*, originem debere ſuam ſcholis grammaticorum Hebraeorum. Ac his quidem placuit, nomina literis quibusdam imponere ab illa re, quam repraeſentare videbantur. Quia e. g. ב figuram

(*g*) E. g. ב, ה, O.

(*h*) Vnde facile concedo, antiquiſſimos Hebraeos non caruiſſe vocalibus. At non ea habebant ſigna vocalium, quae a grammaticis diu poſtea inuenta hodie quoque vſurpantur, ſed א erat *a* et *e*, י *i*, ו *o* et *u*. Vid. *Vitringa* Obſ. ſacr. lib. I. Diſſ. III. Cap. 2. §. 4. et 6.

ram *domus*, ד figuram *ianuae*, videbatur exhibere, hinc illi *beth*, id est, *domus*, huic *daleth*, id est, *ianua*, appellari contigit.

VII.

Antiquissimas omnium literas adhuc superesse, easque esse Hebraicas, non dubito. Si enim vel maxime lingua Hebraeorum non sit omnium prima, tamen literas Hebraicas omnium esse antiquissimas ideo credo, quia, vt supra dixi, perpaulo ante Mosis tempora literae fuerunt inuentae. Cum igitur Moses haud dubie sit vsus literis tum inuentis et vsitatis, sequitur, literas Mosaicas siue Hebraicas esse illas ipsas, quas primum inuenit solertia mortalium. Quanquam haud aegre concedo, eas primo tempore rudiori scriptura expressas fuisse, quam hodie. Facile etiam intelligo, ab Aegyptiis literas accepisse per commercia Phoenices, ab his (*i*) Graecos, a Graecis Latinos, a Latinis (*k*) Germanos.

VIII.

(*i*) Vid. *Bouhierii* Diss. *de ortu literarum Graecarum et Latinarum*, quae subnexa est *Montefalconii Palaeographiae*. Adde tabulam literarum harmonicam, in *Loescheri* opere *de causis linguae Hebr.* exstantem p. 224.

(*k*) Germani sero scribendi artem didicerunt et exercuerunt, similes priscis Thracibus, de quorum ἀγραμματία, hoc est, scribendi imperitia, *Aelianus Var. Hist.* lib. VIII. cap. 6. De Germanis vid. *Conringius* lib.

 de

VIII.

Qua re inducti initio a dextra scripserint homines versus sinistram, altioris est indaginis. Mihi haec videtur fuisse eius moris origo. Ante scripturam literarum cum in vsu esset scriptura numerorum, vt §. *V.* monui, eum in modum scribebant numeros, vt maioris numeri notam ponerent loco dextro, tanquam digniore, minorem loco sinistro tanquam inferiore. Superest haec scribendi ratio apud Hebraeos, e. g. יא *vndecim*. Hac igitur consuetudine recepta, primi literarum inuentores eodem ordine scribendas censuerunt literas. Potest et haec fuisse eius rei occasio et causa. Cum ars pictoria dederit ansam inueniendae arti scriptoriae, pictores vero a dextra sinistrorsum pingere soleant, hinc facillime factum, vt etiam literarum pictura initio fieret sinistram versus. Cum vero expeditius esset, a sinistra literas ducere versus dextram, Graeci, gens peracuta, hanc scribendi

de orig. iur. Germ. cap. 1. p. 1. et cap. 2. p. 3. itemque *Poecile* mea T. I. p. 637. Contrarium quidem sibi probare videtur *Wachterus* in *Glossario Germ.* p. 260. ex literis duorum principum Germanorum ad Imp. Tiberium missis. Sed vt taceam, eos vel sacerdotis alicuius sui vel Romanorum hominum ministerio ea in re vti potuisse, facile concedo, illo ipso tempore a Romanis ad maiores nostros transiisse scribendi artem.

bendi (*l*) rationem veteri praetulerunt: quos secutae sunt vniuersae nationes occidentis, ad quas quippe a Graecis scribendi ars peruenerat.

IX.

Inuentas iam literas vetustissimi mortalium inscripserunt foliis (*m*) palmarum, corticibus (*n*) arborum, (*o*) saxis: hinc linteo, (*p*) papy-

(*l*) Nam et Graeci antiquitus scribebant sinistrorsum. Vid. *Marshamus Can. chron.* saec. IX. p. 124. Huc pertinet vetustissimorum Graecorum scriptura βυςροφηδὸν dicta, de qua vid. *Acta erud.* 1722. p. 58. et *Fabricius* Biblioth. Graecae lib. I. cap. 27. §. 3. et 4.

(*m*) Vid. *Fabricius* lib. cit. cap. 30. §. 1. et *Ios. Scaliger* Var. opusc. p. 13. Nostri quoque aeui Indos e *palma* petere materiam librorum, testis est *Tursellinus* in *Vita Xauerii* lib. II. cap. 1. p. 101. *Theuenotus Itin.* P. III. lib. 2. cap. 1. et *Bericht der Daenischen Missionarien* T. I. p. 126. sq.

(*n*) Vnde nomen mansit *librorum*. Vid. *Hieronymus* Epist. 42. *Curtius* VIII. 9. 15. Vid. et *Labontanus Itin.* p. 399.

(*o*) Notatu dignum, ab ipso Deo decalogum inscriptum fuisse tabulis lapideis. Huc pertinent priscis memoratae columnae inscriptae, e. g. *Beli* apud *AElianum* XIII. 3.

(*p*) Credere par est, ipsum Mosem suum *Pentateuchum* inscripsisse papyro AEgyptiacae. Ipse enim scribere didicerat puer in Aegypto, vsus illius regionis papyro. De hac papyro vid. *Acta erud.* 1727. p. 534. *Montefalconii* Disputatio accurata de omnibus papyri generibus exstat in Tomo VI. *Commentariorum Academiae Parisiensis Inscriptionum et elegantiorum litera-*

papyro, membranis (*q*) Pergamenis, (*r*) chartae: quas antiquitates persequuntur *Hermannus Hugo*, Iesuita, in libro *de prima scribendi origine et omni literaria antiquitate*, *Mabillonius* (*s*) in opere *de re diplomatica*, *Montefalconius in Palaeographia Graeca*, aliique a *Fabricio* (*t*) producti *Bibliogr. antiquariae* Cap. XXI. §. 7. et 9. vbi et scriptores *de atramentis* (*u*) nominat. Maxime memoratu digna est Romanorum scribendi ratio,

terarum. Doctam quoque *de papyro frutice* Dissertationem Lipsiae nuper edidit *Io. Godofr. Vngerus*.

(*q*) Vid. *Hieronymus* Epist. 43. *Sidonii Apollinaris* et *Symmachi* aeuo inscriptum fuisse *membranae*, disces ex illius lib. VIII. epist. 16. et lib. 9. epist. 11. huius vero ex lib. IV. epist. 28. et 33. et 34.

(*r*) De antiquitate hodiernae chartae, ex detritis pannis confectae, vid. *Montefalconius* Palaeogr. lib. I. cap. 2. p. 17. 18. sq. et lib. IV. cap. 3. p. 278. Docet, iam decimo post Christum natum seculo eam in vsu fuisse; an et antea, ignorari. Conf. *Acta Erud.* A. 1724. p. 102.; *Fabri* Lexicon v. *charta*; *Valesius* ad Eusebii Hist. eccl. lib. VIII. cap. 5. De *Sinensium* papyro vid. *Iournal des Sçavans* Berolini A. 1697. p. 15.

(*s*) Et ex eo *Struuius* Act. liter. Fascic. I. cap. 1.

(*t*) His addendus *Prideaux* Hist. Vet. Test. T. I. lib. VII. p. 627. sqq. (edit. Germ.) qui breuis est, sed accuratus.

(*u*) De atramento quodam sympathetico et eius conficiendi modo vid. *Fellerus* in *Vita Leibnitii* p. 7. sqq. Perbene quoque de scriptoriis antiquitatibus est meritus *C. G. Schwarzius*, Prof. Altorfinus, in aliquot Dissertationibus.

tio, qui in cera literas fingebant *ſtylo* (x) ferreo, oſſeo vel eburneo, eoque inuerſo ſcripta rurſus delebant. Vid. *Plautus Bacchid. IV. 4. 64. ſqq.* et, qui hunc Plauti locum diligenter explanat, *Ianus Douſa* in *Centurionatu lib. II. cap. 24.* Iidem tamen et in membrana ſcribebant, ac ſcripturam delebant (y) ſpongia.

X.

De variis veterum modis ſcribendi ſcriptores laudat *Holmium* et *Salzmannum* loc. cit. *Fabricius* §. 9: quibus addo *Struuium Act. liter.* Faſc. I. cap. 1. ipſumque *Fabricium Biblioth. Graec.* lib. I. cap. 27. §. 3. et 4. Adde, qui de *encauſto* Imperatorum agunt, *Pancirollum* lib. I. *de reb. deperd.* cap. 2. et *Borremanſium Var. lect.* cap. 4. De *tachygraphis* (z) eorumque (*) notis (vnde

(x) Vid. *Schefferus* de ſtylo Cap. I. §. 1. *Lipſius* Inſtit. epiſt. cap. 1. et 4.; *Lactantius* Sympoſii ſui aenigmate primo, et a me ibi annotata.

(y) *Suetonius* in Auguſto cap. 85.

(z) Singulare exemplum tachygraphi eſt *Caſpar Cruciger*, Wittebergenſis theologus. Is tantum valebat ſcribendi velocitate, vt ne vnum quidem verbulum concionatoris rapidam ac rapacem eius manum effugeret. Teſtis huius rei *Myconius* eſt Hiſt. Reform. Cap. 12. p. 47. his verbis: *Er kunte ſo behende ſchreiben, daß wenn er* Luthero *in der Predigt oder* Lection *nachſchrieb, er kein Wort verſahe.*

(*) De *notis* Tyronis et Senecae vid. *Morhofius* Polyhiſt.

de(**) *notarii* dicti,) agit *Lipsius Cent. I. ad Belgas epist. 27; Sixtus Senensis Bibliothecae sanctae* lib. III. p. 171. sqq. Qui describendis libris nauabant operam, quique eos vendebant, *librarii* (*a*) vocabantur, de quibus *Montefalconius Palaeogr.* lib. I. cap. 5. sqq. Lectu quoque digna est *Schoetgenii* Dissertatio (*b*) *de librariis et bibliopolis veterum*, et

hist. lit. lib. IV. cap. 2. §. 4. et *Fabricius* Bibl. Lat. lib. II. cap. 9. §. 7. p. 363. sq. *Senecam* non esse auctorem istarum notarum, nec patrem ipsius, ipse nos docet Epist. 90: *Quid verborum notas*, inquiens, *quibus quamuis citata excipitur oratio? Vilissimorum mancipiorum ista commenta sunt.* Addo e *Diogene Laërtio lib. II.* 48. iam ante Socratis tempora Athenis fuisse vsum harum notarum tachygraphicarum siue huius ὑποσημειώσεως.

(**) Teste *Augustino* lib. II. *de doctr. Christ.* cap. 26. De *notariis* veteris Ecclesiae agit *Quenstedius* Antiquit. Bibl. et eccles. Cap. 2. num. 8. §. 6. p. 129. sqq. et *Suicerus* Thes. eccl. T. II. p. 431. et *Io. Christoph. Colerus* Anthol. p. 87. sq.

(*a*) Medio aeuo etiam, qui monachorum sui monasterii bibliothecae praeerat, vocabatur *librarius.*

(*b*) Lips. 1710. Idem eam auctiorem edidit sermone patrio A. 1722. quae editio recensetur in *Actis erud.* Suppl. T. VIII. p. 508. Adiicio de librariorum veterum diligentia locum Sidonii Apollinaris, lib. V. epist. 15. memoriae prodentis, libros nouiter descriptos consuesse ab erudito quopiam relegi et retractari, et quidem altero contra legente illum codicem, e quo nouus erat descriptus.

et *Eschenbachii* Disputatio (*c*) *de scribis Romanorum*. Hebraicorum librariorum Catalogum exhibet *Wolffius Bibliothec. Hebr.* T. II. lib. III. cap. 3. §. 2. Librariorum quoddam genus erant *antiquarii*, qui antiquos describebant codices in bibliothecis, de quibus vid. *Struuius* Dissert. *de iure bibliothecae* cap. I. §. 22. 23. 24. Adde, fuisse etiam *librarias*, hoc est, mulieres libris describendis operam nauantes. Certe *Eusebius* earum meminit *Lib. VI. Hist. eccl. cap.* 23.

XI.

Vtebantur etiam prisci compendiis quibusdam scripturae. Ac de Hebraeorum quidem abbreuiaturis *Buxtorfii* liber exstat: cui supplementa nuper adiecit *Wolfius* in *Bibliotheca* (*d*) *Hebraea*. De Romanorum notis (*e*) egit *Valerius Probus*, itemque *Sertorius Vrsatus* cuius opus Patauii anno 1672. in forma folii prodiit. De Graecorum librariorum abbreuiaturis et siglis exponit *Montefalconius Palaeogr. Graecae* libro quinto toto. Exstat etiam *Ioannis Nicolai* liber *de siglis veterum*, anno 1703. Lugduni in Batauia editus. *De veterum criticorum notis*

 singu-

(*c*) Exstat in Fasciculo Dissertationum Roterodamensi P. II. p. 253. sqq.

(*d*) Tomo II. lib. III. cap. 3. §. 8. p. 575. sqq.

(*e*) Conf. *Struuii* Biblioth. numism. Cap. V. p. 217. sq.

singularis *Eschenbachii* Dissertatio (*f*) inserta est Fasciculo (*g*) Roterodamensi.

XII.

De *distinctionibus* siue *interpunctionibus* veterum docte disputat *Clericus Artis Criticae* P. III. Sect. I. Cap. 10; *Stolbergius* in *Exercitationibus de distinctionibus, cumprimis N. T.* et *Montefalconius* lib. I. *Palaeogr.* cap. 4. p. 30. sqq. Est vero magnopere dolendum, veteres grammaticos non etiam excogitasse *notam pronuntiationis emphaticae*, vt cognosceret lector, cui verbo accentus imponi debeat. Saepe enim fit, vt oratio sit obscura, quando pronuntiatur perperam; simul ac vero verbo emphatico suus imprimitur accentus, euadat lucidissima. E. g. horum Christi verborum *Ioan. X, 11*: Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. falsa pronuntiatio hanc peperit versionem: *Ich bin ein guter Hirte.* Debebat vero τῷ *ich* imponi accentus: *ICH, ich, sage ich, bin der von den Propheten verkündigte grosse Hirte Israëls: ICH bins, und kein anderer.* Ita si *Matth. XXVI. 10.* colloces accentum, quod vulgo fit, in *patrauit*, a vero sensu aberres necesse est. Si igitur legito: *Nam opus*

(*f*) Addatur *Rich. Simonius* Bibl. crit T. I. c. 13. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. II. cap. 2. §. 18. p. 274. *Acta erud.* Suppl. T. V. p. 154. sqq.

(*g*) P. II. p. 283. sqq.

opus bonum patrauit erga ME. Sensus enim hic est: Si opus bonum erga pauperes patratum censetis laude dignum, quanto laudabilius erit opus in ME, in ipsum Dei Filium, patratum! Pari modo in tertia *Ciceronis* contra Catilinam oratione, eiusque capite primo, haec verba: *laboribus, consiliis, periculis meis*, accentum debent nancisci in verbo vltimo. Est enim hic *Cicero* orator gloriosus, exultatque et triumphat ob insidias Catilinae patefactas. Si igitur non intendatur et veluti acuatur pronuntiatio in verbo *meis*, oratio fit languida simul et obscura. Intelligere hinc licet caussam, cur interdum ea oratio, quam admirabundi accepimus nostris auribus, non habeat parem vim in animo alterius, qui eandem legit. Verbis scilicet suus accentus deest et sua quasi vita. Ac laetatus sum, cum nuper vidi, *Zeltnerum* in editione sua Bibliorum Germanicorum primam literam verborum *der* et *ein*, vbi accentus in ea incidere debet, maiuscula forma scriptam voluisse, atque ita initium quoddam fecisse signandi veram et non cuiuis lectori obuiam pronuntiationem emphaticam.

XIII.

Vti olim nullis vtebantur in scribendo distinctionibus, ita nec accentibus: cuius vtriusque moris specimen videre est in *Actis Apostolorum* ex mille annorum codice,

in bibliotheca Bodleiana asseruato, anno 1715. Oxonii a *Thoma Hearnio* editis. De Graecorum accentuum origine et vsu exstant *Henninii* ac *Maioris* Dissertationes paradoxae: quarum argumentum exhibetur in *Actis* (h) *eruditorum*. Mea quidem haec est sententia. Antiquissimis temporibus Graeci scribebant secundum pronuntiationem, et e. g. quod *o* pronuntiabatur producte, scibebant *ω*, quod vero breuiter, *o*. Hinc sequitur, eos et scripsisse et pronuntiasse e. g. ἄνθρωπος media syllaba longa. Postea vero vulgus in plurimis vocibus pronuntiationem vitiabat, dicens e. g. ἄνθρωπος media breui. Tandem vsus fiebat pronuntiationis tyrannus, et eruditi quoque plebeiam sequebantur pronuntiationem. Soli poëtae seruabant pronuntiationem Homericam, id est, vetustissimam. Grammatici igitur nouam pronuntiationem sequebantur collocandis accentibus, id vnum prouidentes, ne rursus alia inueheretur pronuntiatio, sed vt in pronuntiatione tandem esset aliquid certi.

XIV.

Ad Hebraeorum puncta et accentus quod attinet, vulgatior sententia pro eorum vltima antiquitate propugnat acerrime. Sed corda-

(h) A. 1685. p. 147. et A. 1686. p. 331. Vid. ibidem A. 1730. p. 431.

cordatiores sententiam hanc inter Rabbinorum referunt mendacia, atque cum *Luthero* (*i*) statuunt, *puncta recens inuenta esse, quibus non vbique possimus tuto niti.* Etsi igitur *Buxtorfius* et *Wasmuthius* vulgarem opinionem summis viribus defenderunt, hodie tamen doctissimus (*k*) quisque *Cappello*, victo tandem praeiudicio, assentitur. Duas

(*i*) Comment. in Genes. cap. 36. fol. 540. b. Atque hac de caussa *Zeltnerus* in Disp. ad 2. *Sam. V*, 8. A. 1729. edita §. vlt. indicat, *Lutheranos decere, ita sentire*, hoc est, punctorum iuniorem aetatem agnoscere. *Loeschers*, qui lib. II. *de caus. ling. Hebr.* cap. 3. et 5. recentissimus est vulgaris opinionis patronus, p. 276. scribit, *Lutherum, cum a Criticis quibusdam exacerbatus paulo durius contra antiquitatem vocalium punctorum pugnasset, in posterioribus curis, praesertim Commentario in Genesin rectius disputasse.* Sed falsam commentitiamque esse hanc narrationem, non solum is, quem modo memoraui, locus manifestum facit, sed et alius eiusdem Commentarii f. 700. b, et f. 701. a, vbi vltimum Capitis XLVII. versum illustrans Lutherus acriter punctorum nouitatem propugnat. Non igitur *Loeschero* fidem habere debebat *Wolfius* Bibl. Hebr. T. II. p. 483.

(*k*) *Tanta enim rationum euidentia id adstructum est a praestantissimis saeculi nostri viris, vt vel ignorantiam vel contumaciam prodat, quisquis contrarium opinatur*, inquit *Vitringa* Obss. sacr. lib. I. Diss. III. cap. 2. §. 4. p. 185. Addo verba *Ios. Scaligeri*, asperius ita pronuntiantis in *Opusculis* p. 342: *Delirant, qui puncta vocalia simul cum lingua nata esse putant, quos ratio, vetustas, et ὀφθαλμοφάνεια ipsa insanire vincit.* Cum quo concinit *Cunaeus*, lib. I. de rep. Hebr.

Duas (*l*) tantummodo laudare libet hanc in rem Dissertationes. Altera, *Andream Sennertum* habens auctorem, inscripta est *de punctorum vocalium Hebraeorum neque cum literis, neque cum verbo DEI scripto coaeuitate*, Wittebergae A. 1680. recusa. Altera (*m*) *Io. Brunsmannus* ostendit, *accentuationem Hebraicam esse rem ineptam, et nulla auctoritate dignam.* Addatur *Iablonskii* praefatio ad Biblia Hebraica, itemque *Prideauxii Historia Vet. Test.* T. I. p. 438--458. et *Io. Frid. Cottae* A. 1726. editus et *Clerico* in postremo *Bibliothecae* suae *antiquae et nouae* tomo valde laudatus, liber *de origine Masorae punctorumque Hebraicorum.*

XV.

Hebr. cap. 19. iudicans, *nugacissimis uti argumentis, qui negent, esse hoc Masoritarum inuentum. Zeltnerus* quoque in *Disp. de nomine Iehoua* A. 1712. emissa §. 4. ait, puncta literis in S. codice adiecta *esse peregrina, tanta argumentorum vi atque robore demonstratum esse, ut,* cetera. Eadem est *Relandi* sententia in praef. ad *Dissertt. de pronunciatione nominis Iehoua.* Ac nuper in ipsa Wittebergensium Academia id profiteri sustinuit *M. E. F. Kobius* in Disp. *de mingente in parietem,* A. 1725. edita, p. 4.

(*l*) Plenissimam hac de controuersia tractationem reperies in *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. II. lib. III. cap. 2. §. 4. sqq. p. 476. sqq. Adde *Acta erud.* Suppl. T. VII. p. 72. et A. 1725. p. 345. sq. et *Carpzouii* Crit. S. cap. V. Sect. 7.

(*m*) Hafniae 1708.

XV.

Olim quoque codices vna ferie contexebantur, donec vtilitati communi melius consultum est distinctione librorum in capita, capitum in versus: quem morem inconsulto antiquitatis amore victus damnat *Salmasius*. Totum sacrum codicem primus omnium *Stephanus Langtonus*, Anglus, saeculo XIII. in hodierna *capita* diuisisse dicitur *Pitseo* apud (*n*) *Bluntium*. Habet tamen (*o*) *Heideggerus*, cur diuisionem illam contendat esse antiquiorem. *Capita* illa in Vet. Test. primus in (*p*) *versiculos* diuisit *Santes Pagninus*, testibus *Sixto Senensi* et *Scaligero* apud (*q*) eundem. Noui Testamen-

(*n*) Cens. aut. p. 403.

(*o*) Enchir. Bibl. lib. I. cap. 1. §. 6. et lib. III. cap. 1. §. 7. Vid. etiam *Pritius* Introd. in lectionem N. T. cap. 26. §. 1.

(*p*) *Aliam* Codicis V. T. in *versus* diuisionem fecerant iam olim Origenes et Hieronymus. vid. *Valesius* ad Eusebii Hist. eccl. lib. VI. cap. 16. Etiam *Carolus M.* lib. I. *de imaginibus* cap. 30. et lib. II. cap. 1. 2. 3. et 11. memorat *versiculos* Psalmorum, quos et *commata* vocat itemque *capitula*. Imo ipsi Hebraei suam habent sacri codicis in versus diuisionem, de qua vid. *Wolfius* Bibl. Hebr. T. II. p. 44. sq. De alia librorum Biblicorum in versus distinctione versionis Graecae veteris Testamenti, saeculo XIII. facta, vid *Montefalconius* Palaeogr. lib. IV. cap. 8. p. 316. sq. Hodiernam vero versuum numerationem debemus *Pagnino*.

(*q*) Lib. cit. p. 536. et 538. Dolendum vero, versus Veteris

menti in versiculos partitionem debemus (r) *Roberto Stephano*, teste ipsius filio *Henrico* in praefatione ad *Concordantias N. T.* et hinc *Heideggero Enchir. Bibl.* lib. III. cap. I. §. 9. itemque *Pritio Introd. in lectionem N. T.* cap. 26. §. 2. Hanc *Henrici Stephani* narrationem inspicientes, non sine summa admiratione legere possumus, quae scripta reliquit in *Chronographia* (s) sua *Genebrardus*. *Augustinus Iustinianus*, inquit, *Episcopus Nebiensis, A. 1516. Nouum Testamentum per versiculos distinguit, numerorumque notis diuidit: quam versuum distinctionem deinceps nostri secuti sunt.* Hinc cum manifestum sit, aut *Stephanum* mentiri aut *Gene-*

teris Testamenti haud raro male diuisos esse, malamque illam diuisionem tenebras offundere interpretibus, connectentibus cum priori oratione, quae cum posteriori erant coniungenda. Statim secundus ac tertius *Geneseos* versus ita diuidendi erant: 2. *Et terra - - abyssi.* 3. *Et Spiritus Dei motum faciebat super aquis, dixitque DEus: Fiat lux. Et facta est lux.* Rursus cap. II. versus 20. haec deberet continere verba: *Et vocauit homo - - bestiae agri*; versus autem 21. ista: *Cum vero homini non inueniretur adiutorium, immisit Deus homini soporem*, caetera. Ita et cap. XXXII. haec verba: *Et remansit Iacob solus*, deberent esse finis versus 23. non initium versus 24.

(r) De alia *Euthalii* distinctione N. T. in capita et versus vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 24. p. 367. Addatur eiusdem lib. IV. cap. 5. § 21. p. 221. sqq.

(s) Lib. IV. p. 713.

Genebrardum, iuſtius huic tribuerim mendacium, quippe qui pro acerrimo ſuo in haereticos odio ea narratione cauere ſtuduiſſe videtur, ne vel leuiſſimum quippiam eſſet in Catholicorum ſacris codicibus, quod auctorem haberet hominem haereticum.

XVI.

Ad caeteros auctores ſiue profanos ſiue eccleſiaſticos quod attinet, docemur a (*t*) *Trithemio*, primo *Ioanni de Lapide*, ſaeculi XV. Scholaſtico, in mentem veniſſe, ad facilius indicanda et inuenienda eorum loca facere illam librorum diuiſionem in *Capita*, ſine qua vix vllus veterum ſcriptorum hodie typis exſcribitur. Ea vero verſuum dinumeratio, qua non pauci claſſici auctores hodie gaudent, recentiſſimae aetatis eſt, pri-

(*t*) De ſcriptor. Eccleſ. cap. 894. Scias tamen, lector, non omnino olim incognitam fuiſſe librorum in capita diuiſionem. Tractabantur enim quibusdam in libris diuerſa argumenta: vnde per ſe naſcebatur eorum librorum in certa capita partitio. Exemplo eſt *Theophraſti* liber *de characteribus morum*. Huius generis ſunt *Gellii Noctes atticae*, qui et ipſe vltimis earum verbis fatetur, ſe ipſum libros ſuos in capita diuiſiſſe. Sic et *Ouidii* libros *Triſtium* in Capita ſiue Elegias diuidi res ipſa iubebat. Alios vero libros, e. g. *Ciceronis Orationes et Officia*, *Liuii Hiſtoriam*, veteres habebant indiuiſos.

primumque auctorem habet *Matthiam* (*u*) *Berneggerum*, quem secutus est gener ipsius, *Ioannes* (*x*) *Freinshemius*, vir non minus praeclare de literis promeritus.

XVII.

Notandus quoque mos veterum est, ad comprimendam impostorum librariorum audaciam librorum conclusionibus adiiciendi adiurationes. Qua de re singulares exstant dissertationes *Fabricii* et *Lilienthalii*, illius in *Bibl. Graeca* lib. V. cap. 1. p. 74. sqq. huius in *Selectis historico-literariis*, loco primo. Mihi vnam adiicere libet, quae nuper occurrit legenti duorum Benedictinorum *Iter literarium* A. 1724. Lutetiae editum. Ibi enim *p. 65.* librarius ita finit suam subscriptionem:

Quem

(*u*) *Freinshemius* In Praef. *ad Florum: Berneggerus omnes auctores commodioris vsus gratia in versiculos distribuit.* Ipse quidem Berneggerus Praef. in *Florum* scribit, *Robertinum* quendam, discipulum suum, quem Borussum natione fuisse, aliunde cognitum habeo, *Florum dissecuisse in tmematia seu versiculos.* Sed a *Robertino* id factum esse iussu et auspiciis Berneggeri, vix est, quod dubitemus.

(*x*) Ita enim scribit in Dedicatione sui *Taciti: Indicis necessitas hanc quoque curam secum traxit, vt singula capita in versus partienda, versuumque numerus in margine paginarum adscribendus esset.*

Quem (librum) *si quis tollat, tellus huic ima dehiscat,*
Viuus et infernum petat amplis ignibus atrum.
Fiat, Fiat.

XVIII.

Caeterum cum hodie quoque tot tantaeque occurrant eruditorum querelae de vitiosa librorum suorum descriptione typographica, non male facturi videntur auctores, si adiurent bibliopolas, vt edendis suis libris adhibeant correctorem quam religiosissimum. Nec iniuste fecerint iidem, si tali adiuratione arceant posteros ab editione scriptorum suorum publicae luci non destinatorum. Idque iam fecit *Lipsius*, testamenti tabulis (*y*) vetans quicquam suorum scriptorum a morte euulgari, adiecta hac formula: *Si quis aliter, sacer atque intestabilis esto, et Deus vindicato in ipso posterisque.*

XIX.

(*y*) Testis *Miraeus* in Vita *Lipsii* p. 129. Quid igitur fiet *Burmanno*, qui nuper non sibi duxit religioni, publicare plurimas nondum antea editas *Lipsii* epistolas? An forte vir optimus credidit, vanam hanc fuisse *Lipsii* iram, maluitque commoda augere reip. literatae, quam parere edicto praetoris vitio creati? Scilicet hac vna in re voluntati illi vltimae eruditorum morem geri non debere arbitror, si scriptis eorum posthumis insint, quae historiam partim emendent, partim confirment, partim augeant. Talia enim perire pati, piaculum esse videtur.

XIX.

Excogitata quoque fuit arcana ſcribendi ratio, quam *ſteganographiam* vocant, cui opponitur ars *decifratoria*, quam noſtris temporibus excellentiſſime (z) calluit *Ioannes Walliſius*, mathematicus Oxonienſis. Commendandi hic mihi ſequentes libri ſunt: *Crellii* Diſp. *de Scytala Laconica*, Lipſ. 1697. *Lud. Henr. Hilleri Myſterium artis ſteganographicae nouiſſimum*, Vlmae 1682. 8. *Io. Bapt. Portae de furtiuis literarum notis libri V.* Neapoli 1602. fol. *Io. Seſtri Methodus breuiſſima in omni lingua occulte ſcribendi*, Romae 1711. 4. Addatur *Verulamius* lib. VI. *de augm. ſcient.* cap. 1. p. 279. ſqq. Nec omittenda, quae de Hebraeorum cryptographia tradit *Buxtorfius* lib. *de abbreuiat*. p. 26. ſq. et 30. deque Graecorum cryptographia librariorum *Monteſalconius* Palaeogr. lib. IV. cap. 4.

XX.

Perfecta ita ſcribendi arte ab antiquiſſimis inde temporibus praeſtantiſſima quaeque ingenia libris conſcribendis dederunt operam. Ac initio quidem, quicquid librorum componeretur, verſibus contextum fuiſſe, *Strabo* tradit libro primo, isque eſt vniuerſae conſenſus Graeciae. Vnde etiam (a) *La-*

(z) Vid. *Acta erud.* 1713. p. 398. et 1729. p. 38. et 255.

(*a*) *Lactantius: Poetae sunt multo antiquiores*, inquit, *quam historici et oratores, et caetera genera scriptorum.* Scilicet etsi simplicius est ac facilius, oratione vti soluta, tamen, quia ne prosa quidem oratio tum temporis exculta erat, ne nimis vulgare videretur, quod ab iis scribebatur, qui vulgo videri volebant doctiores, vti placuit (*b*) versibus. Et haec causa est, cur nomen (*c*) ποιητȣ̃, quod proprie significat *auctorem factoremque libri*, solis carminum scriptoribus aetate secuta adhaeserit. Tandem primus *Pherecydes prosam orationem condidisse* dicitur. Testis eius rei his ipsis verbis est *Plinius* libro (*d*) septimo. Audiamus et *Apuleium*. Is in (*e*) *Floridis* Pherecydem scribit *primum, versuum nexu repudiato, conscribere ausum esse passiuis verbis, soluto locutu, libera oratione*, At alio (*f*) loco *Cadmum* Milesium huius rei auctorem facit *Plinius*, vt

(*a*) Lib. VII. cap. 22. n. 2. Adeatur et *Vauassor* lib. de epigr. cap. 9.; *Ioan. Strauchius* Diss. I. in Taciti Germ. cap. 3. §. 3; *Menagius* in Laërtii I. 119.

(*b*) Sic *Ioannis Saxonis*, Noribergensis illius, libri Germanici a vulgo auide fuerunt lecti, quia numeris et rhytmis constabant. Eosdem nemo typographus vendere potuisset, si profluxissent verbis solutis.

(*c*) Conf. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. I. cap. 1. §. 1. et 2.

(*d*) Cap. 56.

(*e*) P. m. 351. sq.

(*f*) Lib. V, cap. 29.

adeo a ſemetipſo diſſentire contrariaque tradere videatur. Quae res ſollicitauit (*g*) Criticos, parum perſpicientes, quo pacto in concordiam redigi queant diuerſae *Plinii* narrationes. Mihi vero ex voto res videtur ſuccedere, ſi dicas, *Cadmum* hiſtorici, *Pherecydem* philoſophici argumenti libros compoſuiſſe primum oratione libere profluenti, eamque ipſam eſſe *Plinii* ſententiam.

XXI.

Etſi vero cum ligato, tum ſoluto ſermone ſcripta fuerant volumina quamplurima, tamen partim temporis iniuria, partim vilitatis ſuae culpa, librorum maxima pars periit, ac, ſi ab Hebraeis diſceſſerimus, vetuſtiſſimus ſcriptor ligati ſermonis, quem habemus, *Homerus* (*h*) eſt; ſoluti, *Herodotus*. Nam quae *Homero* antiquiora iactantur poëmata, conſentientibus eruditis ſpuria ſunt. Vid. *Fabricius Bibliothecae Graecae libro primo*. Pari modo quae ſcripta ſoluta oratione feruntur ante *Herodotum*, qui CCCCL. annis ante natum Chriſtum floruit, ab eruditiſſi-

(*g*) Vnum nomino *Ptolemaeum Flauium*, eiusque *Centuriae criticae* caput vltimum, quod in *Gruteri Theſauro critico* exſtat T. I. p. 994. ſq.

(*h*) Hinc *princeps literarum* recte appellatur a *Plinio* lib. II. cap. 6. qui et *primum doctrinarum et antiquitatis parentem* eum vocat lib. XXV. cap. 2.

ditiſſimo quoque agnoſcuntur ſuppoſititia, e. g. *Aeſopi fabulae*, *Phalaridis* ac *Themiſtoclis Epiſtolae*, *etc.*

XXII.

Librorum multitudo iam olim occaſionem dedit colligendis bibliothecis, quarum hodie non niſi fama ſupereſt. De celebrioribus antiqui orbis bibliothecis ſingulari ſyntagmate egit *Lipſius*, quo potiſſimum fata deſcribit bibliothecae Alexandrinae, Piſiſtrateae, Ariſtoteleae, Attalicae, Octauiae, Capitolinae. Quem librum dolendum eſt non prodiiſſe denuo annotationibus *Georgii Hieronymi Welſchii* auctum, qui et adiunxerat catalogum bibliothecarum ac pinothecarum praeſtantiorum. Teſtis enim eſt in eius *Vita Lucas Schroeckius*, laborem illum iam perfectum reliquiſſe publicaeque editioni maturum *Welſchium*. Adeatur et *Struuius Introd. in rem lit.* cap. 2. et *Hottingerus*, qui alphabeticum exhibet catalogum bibliothecarum tum veterum, tum hodieque exſtantium in *Bibliothecario* ſuo (*i*) *quadripartito*.

XXIII.

Tandem ars typographica, (cuius beneficio bibliothecarum plena facta ſunt omnia, vt hodie vix vlla ſit praeclare eruditi viri bibliotheca, quae non praeferri mereatur celeber-

(*i*) Cap. II. §. 5. p. 12 - 33.

leberrimae illi Alexandrinae,) saeculo XV. inuenta est, de auctore eius certantibus Harlemo, Moguntia, et Argentina. Id nemo dubitat, patriae nostrae deberi vtilissimae artis inuentionem, *Beroaldo* (*k*) ita canente:

O Germania, muneris repertrix,
Quo nil vtilius dedit vetustas,
Libros scribere quae doces premendo.

Caeterum Moguntiae artis huius incunabula tribuere non dubito, permotus auctoritate *Hartmanni Schedelii* et *Io. Tritbemii*, scriptorum fide dignorum. Ille in *Chronico* suo (*l*) testis est, *artem imprimendi libros apud Maguntiam, Rheni vrbem, A.1440. inuentam esse.* Hic in Epistola quadam, teste *Rich.* (*m*) *Simonio: Impressoria*, inquit, *arte NOSTRIS DIEBVS apud Moguntiacum inuenta*, caetera. Ars haec rudibus (*n*) pro-

(*k*) Opusc. f. 125. a.

(*l*) f. 252. b. Etiam *Wernerus Rolefink* in *Fasciculo temporum* pagina vltima scribit, *impressiones librorum ortum suae artis habuisse in Maguntia.* Alia certae fidei testimonia de inuentione artis typographicae Moguntina pete sis ex *Appendice* Tomi secundi *Bibliothecae Vffenbachianae vniuersalis* p. 12. 16. 24. 51. 80. 84. 99. 110. 111. 112.

(*m*) Bibl. crit. T. IV. Epist. 20. p. 159. Simillimum locum alium Trithemii exhibet *Schelhornius* Amoen. T. VII. p. 283. qui et videatur p. 285. in nota.

(*n*) Conf. *Melch Adamus* Vit. philos. p. 1. sq. *Struuius* Introd.

profecta initiis tanta cepit (o) incrementa, vt hodie, quo progrediatur, non (p) habeat.

CAP. IV.

Introd. Cap. XI. quo historiam typographicae artis curate persequitur; *Oudinus* T. III. de script. Eccl. p. 2741. sqq. *Fabricius* Bibliogr. antiq. Cap. XXI. §. 11; *Ioach. Langius* Instit. studii theol. liter. p. 152. sqq. De primitiis typographiae Harlemensibus legi debet *Vffenbachii* epistola in *Schelhornii* Amoenit. liter. T. IX. p. 969. sqq. Inprimis laudandi sunt *Maittairii* et *Orlandi Annales typographici*, quos recensent *Acta erud.* A. 1719. p. 478. et A. 1724. p. 101. et Suppl. T. VIII. p. 104. *Maittairio* doctissima supplementa adiecerunt *Loescherus* Stromat. p. 134. sqq. et p 238. sqq. *Schelhornius* Miscell. Lips. T. XII. p. 66. sqq. et in Amoenitatibus suis *literariis*, itemque *Seelenius* in *Selectis* suis *literariis*. Hebraicorum typographeorum et typographorum notitiam suppeditat *Wolfius* Biblioth. Hebr. T. II. lib. IV. cap. 5. §. 8. sqq.

(o) Dignus lectu est *Pauli Patris* liber *de Germaniae miraculo optimo maximo, typis literarum*, A. 1710. Lipsiae editus, in quo vniuersam rationem atque pulchritudinem artis typographicae explicat, atque omnia typorum genera exhibet, simul cap. 1. de inuentoribus huius artis differens, quibus quidem perperam adscribit socium *Ioannem Regiomontanum*, fauore scilicet impulsus erga Mathesin, cuius Professor erat; et cap. 2. multorum doctissimorum virorum laudes producens artis typographicae.

(p) Fuit, qui typographicas literas magis assimilare studeret chirographicis. Certe enim eae literae, quibus in scribendo vtimur, non omnino aequant figuras typographicarum. Sed merito caruit consilium illud successu. In manibus habeo librum quendam nouis

 illis

CAPVT IV.
DE
ORTV ET PROGRESSV STVDIORVM LITERARIORVM.

Σύνοψις.

Literarum cultura antiquissimis temporibus in Aegypto et Chaldaea, itemque in gente Hebraeorum, I. *De Hebraeorum scholis propheticis*, II. *De occasionibus et incitamentis excolendarum disciplinarum*, III. *Diuisio Historiae literariae in* antiquam, mediam *et* nouam, IV. *De sapientia veterum Aegyptiorum*, V. *De Graecorum in Aegyptum peregrinationibus literariis*, VI. *Quod et cur Graeci caeteris gentibus eruditione antecelluerint*, VII. *Catalogus praecipuorum Graeciae scriptorum*, VIII. *Athenarum gloria literaria*, IX. *itemque Alexandriae*, X. *Occasio literaturae a Graecis communicatae cum aliis gentibus*, XI. *Propagatio Graecae lite-*

illis typis expressum, cuius ecce titulum: *Lettres missives du Sr. de Rangouze. Imprimé à Paris, de l'Imprimerie des nouveaux Caracteres, inventéz par P. Moreau, Escrivain juré à Paris, et Imprimeur ordinaire du Roy,* 1648. in 8. Scio, etiam Lipsiae huius generis typos haberi, et iis interdum excudi carmina epistolica.

literaturae ad Asiae gentes, XII. *ad Romanos*, XIII. *Catalogus praecipuorum scriptorum classicorum Latinorum*, XIV. *De literarum cultura inter Christianos priorum saeculorum*. XV. XVI. *Catalogus Patrum Ecclesiae*, XVII. *De quantitate eruditionis Patrum Ecclesiae*, XVIII. XIX. XX. *De Principibus Patrum Ecclesiae*, XXI. *De Patribus Ecclesiae secundanis*, XXII. *De cultura iuris ciuilis sub Impp. Constantinopolitanis*, XXIII. *Catalogus Scriptorum ethnicorum, adulta iam religione Christiana florentium*, XXIV. *De barbarie per orbem Christianum medio aeuo regnante, eiusque caussis*, XXV. *De statu rei literariae saeculo sexto, septimo, et octauo*, XXVI. *Quo tempore desierit vsus Latinae linguae vulgaris*, XXVII. *De statu rei literariae saeculo nono*, XXVIII. XXIX. XXX. *saeculo decimo*, XXXI. *De caussis collapsae rei literariae*, XXXII. *De statu rei literariae saeculo vndecimo et duodecimo*, XXXIII. *De Schola Pariensi*, XXXIV. *De Iudaeorum hoc aeuo studio literarum*, XXXV. *De origine Academiarum*, XXXVI. *De studiis literariis Arabum medio aeuo*, XXXVII. *De praecipuis Scholasticis*, XXXVIII. *De primo Academiarum statu*, XXXIX. *De vtilitate Academiarum ad perpetuitatem studiorum literariorum*, XL. *De statu rei literariae saeculo decimo tertio*, XLI. *Scriptores huius saeculi*, XLII. *De rei literariae statu*

saeculo decimo quarto, XLIII. *Huius saeculi Scriptores*, XLIV. *De* Petrarcha, *sapientiae literatae instauratore*, XLV. *De caussis prosperi progressus literarum saeculo decimo quinto*, XLVI. *Huius saeculi scriptis clari Graeci et Itali*, XLVII. *et Germani*, XLVIII. *De huius saeculi statu rei literariae*; XLIX. *De testibus veritatis deque Academiis huius seculi*, L. *De statu rei literariae saeculo decimo sexto*, LI. *De Maecenatibus huius saeculi*, LII. *Scriptores huius saeculi*, LIII. *Academiae et bibliothecae hoc saeculo conditae*, LIV. *De saeculi decimi septimi Maecenatibus et Academiis*, LV. *De statu Gymnasiorum huius saeculi*, LVI. *De Regiis scientiarum Societatibus*, LVII. *De philosophiae nouis ducibus hoc saeculo*, LVIII. *De restituta philosophis hoc saeculo libertate*, LIX. *Scriptores huius saeculi celebriores*, LX. *De bibliothecarum aliarum interitu, aliarum ortu*, LXI. *De statu rei literariae apud Pontificios hoc saeculo*, LXII. LXIII. *De fontibus historiae literariae saeculi nostri*, LXIV. *De Maecenatibus huius saeculi*, LXV. *De hodierno scholarum statu in Italia*, LXVI. *et Hispania*, LXVII. *De Attalis huius saeculi literariis*, LXVIII. *Scriptores saeculi huius nostri*, LXIX. LXX. LXXI. LXXII. *De literatura hodierna Ecclesiae Graecae, itemque Iudaeorum*, LXXIII. *Sinensium*, LXXIV. *Muhammedanorum*, LXXV. *Malabarum*, LXXVI.

I.

ETsi non est dubium, iam ante inuentam scribendi artem variis modis exercitasse ingenia sua homines; (nam et nostros maiores, cum nondum literas nossent, qualescunque poëtas ac musicos habuisse, *Tacitus* (a) testis est:) tamen post Mosem primi omnium Aegyptii, a quibus inuentas literas supra diximus, monumenta confecisse videntur literaria. Vnde quamuis *Diogeni Laërtio* (b) assentiamur, Chaldaeos (c) priores Aegyptiis ingeniorum culturae se dedisse; illi tamen his rursus vsi sunt magistris, ab eisque et scribendi artem acceperunt et alia literarum adminiculo vel primum inuenta, vel solertius exculta. Confirmatur id sacri codicis auctoritate, in quo (d) quippe et Chaldaeorum et Aegyptiorum σοφία, id (e) est, *eruditio* celebratur, simulque indicatur studiorum literariorum conditio in gente Hebraeorum, vberius a me exposita in *Actis* (f) *Philosophorum*. Inter Hebraeos vero quam laete florue-

(a) De mor. Germ. Cap. 3. Conf. *Strauchius* Diss. I. in Taciti Germ. Cap. 3. §. 2. sqq.
(b) Prooem. §. 8.
(c) Nam Chaldaea prius habitata est, quam Aegyptus.
(d) 1. Regum IV, 30. Actor. VII, 22.
(e) Vid. *Acta Philos.* P. I. Cap. 2. §. 7. et 8.
(f) P. VII. Cap. I. §. 33. 34. 35.

floruerint literae, ex eo apparet, quod, vt Salomo *Ecclef. XII. 12.* refert, ingens erat apud eos prouentus librorum.

II.

Ibi vero cum omiſerim mentionem *ſcholarum Propheticarum*, nunc addere debeo, Prophetas Hebraeos, ſapientiae diuinae antiſtites, ſolitos eſſe theologiam docere (*g*) iuuenes poſtea futuros theologiae doctores in ſancto illo populo. Erant igitur hi iuuenes noſtris Theologiae Studioſis ſimiles, ac vocabantur *prophetae* ſenſu latiore: quo ſenſu et *1. Corinth. XIV. prophetae* appellantur omnes ſacrarum literarum interpretes. Talium *prophetarum*, h. e. theologorum non immediate θεοπνεύςων, centum memorantur, *1. Reg. XVIII, 4.* et quadringenti *cap. XXII. 6.* Vere *officinae Spiritus Sancti* erant hae ſcholae, qui et e piiſſimis diſcipulis vnum alterumque ſubinde eligebat, quem ad populum mitteret modo miraculis, modo rerum futurarum praedictione conſpicuum. Tales ſcholae memorantur *1. Sam. X, 5.* et *XIX. 18. ſqq. 2. Regum II. 3.* et *IV. 38.* Nec inepte concludit (*h*) Witſius,

(*g*) Talis poſtea fuit ſchola ipſius prophetarum principis, CHRISTI, qui in praeparatos per aliquod tempus diſcipulos poſt adſcenſionem ſuam largiſſima menſura ſuum effundebat Spiritum.

(*h*) Lib. *de prophetis* cap. 10. §. 4. quo toto capite de illis *Prophe-*

Witſius, e Samuelis ſchola prodiiſſe Nathanem, Gadum. Hemanem, Aſaphum, Ieduthunum. Iure et hoc inde concludo, fuiſſe etiam minores ſcholas in populo Hebraico, in quibus legendi ſcribendique artem, arithmeticam, fundamenta religionis prima, et huiusmodi alia edocti pueri, tum demum recipiebantur in ſcholas ſuas a Prophetis. Nec ſpecie veri caret *Io. Clerici* ſententia, ex *1. Paralip. XII. 32.* diſcere nos iubentis, illi Hebraeorum nationi, quae ab *Iſaſcharo* nomen gerebat, potiſſimum curae cordique fuiſſe aſtronomiae ſcientiam.

III.

Caeterum tres fuiſſe ſtudiorum literariorum et genitrices et nutrices, alibi (*i*) iam pluribus docui, neceſſitatem (*k*) videlicet, voluptatem, et ſuperſtitionem. Harum prima ortum dedit arti hiſtoricae, geometriae, aſtronomiae, arti epiſtolicae; altera muſicae et poëſi; tertia aſtrologiae.

IV.

phetarum ſcholis differit. Vid. et *Baſnagius* Hiſt. Iud. lib. VI. cap. 5. §. 3. itemque *Buddeus* Hiſt. Vet. Teſt. T. II. p. 276. ſqq.

(*i*) Vid. *Acta Philoſ.* P. II. Cap. 3. §. 15. ſqq.

(*k*) Hinc barbaris etiam in ſaeculis viguiſſe ſtudia mathematica, obſeruat *Rol. Mareſius* lib. II. epiſt. 47. p. 485.

IV.

Tres quoque aetates rei literariae non incommode ſtatuimus, exemplum eorum ſequentes, qui ciuilem tractant hiſtoriam. Libet igitur hiſtoriam literariam diſpeſcere in *antiquam*, *mediam*, et *nouam*. *Antiquam* dico, quae inde a Moſis aeuo perducitur ad literarum in Graecia et Italia interitum. Hanc rurſus haud inepte diuiſeris tres in periodos, quarum prima complectatur tempora philoſophiam Ionicam praecedentia, ſecunda hinc procedat ad Auguſti Imp. aetatem, tertia decurrat vsque ad religionis ethnicae interitum et Chriſtianae παμβασιλείαν. *Media* igitur eſt, quae a Conſtantino M. profluit vsque ad imperii Chriſtianorum Conſtantinopolitani exitum, et artis typographicae exortum. *Noua* denique ab eo tempore, quo Graecorum exulum inſtinctu rediit in praecordia Italorum virtus Auguſtaei aeui, ad hanc noſtram aetatem progreditur.

V.

In antiquo illo orbe literarum ſtudio maximam et nobiliſſimam ſibi peperit famam Aegyptus. Verum et hic verum eſſe illud Plinii: *Alia clariora ſunt, alia maiora*, praeclare docuit *Conringius* priori *de Hermetica medicina* libro, quippe quo omnem veterum

terum Aegyptiorum (*l*) ſapientiam eruditiſſime perſequitur. Cuius operis cum epitomen exhibuerim in *Actis* (*m*) *Philoſophorum*, adiectisque nonnullis id argumenti illuſtrarim vberius, lectores meos illuc volo delegatos. Addatur *Reimmanni Idea Syſtematis antiquitatis literariae Aegyptiacae*, A. 1718. edita.

VI.

Ex Aegypto ſtudia literarum deriuata ſunt in Graeciam, cuius incolae peregrinationes ſuſceperunt docendarum ab Aegyptiis literariarum artium gratia. Legimus enim, Pythagoram, Thaletem, Democritum, Platonem, aliosque, eo conſilio in Aegyptum profectos eſſe.

VII.

Graecis vero ea laus debetur, quod acceptam ab Aegyptiis ſcientiam diligentius excoluerunt, ac primi ſtudia literaria, philoſophi-

(*l*) Dolendum eſt, impeditum fuiſſe *Coringium*, quo minus etiam perficeret opus, quod iam componere ſe aggreſſum eſſe fatetur in *Antiq. Acad.* p. 214. *de ſapientia Chaldaeorum veterum*. Imo in *Conringianis epiſtolicis* edit A. 1719. p. 67. legimus, confectum iam fuiſſe librum illum a *Conringio*: qui ſi ſupereſt ac in lucem a quoquam protrahetur, magna inde lux profecto acceſſura eſt Hiſtoriae antiquae literariae.

(*m*) Tomo II. p. 659. ſqq. Nuper etiam *Schuckfordus Harm. hiſt.* T. II. p. 242. ſqq. diſſeruit de antiquiſſimorum Aegyptiorum eruditione.

ſophicum maxime, in ſyſtematicum redegerunt ordinem: id quod ſtatuentem *Laërtium* defendi in *Actis* (*n*) *Philoſophorum*, ſimulque (*o*) oſtendi cauſam, cur Graeci philoſophiam prae caeteris gentibus ad non mediocre perduxerint faſtigium. In Graecia longo ſatis interuallo laetiſſime floruerunt ſtudia, eoque magis, quod magno in honore habebantur, qui eruditione praeſtabant. Nam, cum veriſſimum ſit *Suillii* cuiusdam (*p*) vaticinium, *ſublatis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia peritura eſſe;* è contrario, quae *Ciceronis* (*q*) verba ſunt, ab *Auguſtino* quoque (*r*) repetita, *honos alit artes, omnesque accenduntur ad ſtudia gloriâ, iacentque ea ſemper, quae apud quosque improbantur.* Scilicet non ſolum praeſtantiora

(*n*) P. II. Cap. III. §. 25 - 28. De ſingulis ſcientiis vere dixeris, quod de medicina ſcribit *Corn. Celſus* in ſua praefatione, *eam apud Graecos aliquanto magis, quam in caeteris nationibus, excultam eſſe*, primumque Aeſculapium *ſcientiam illam adhuc rudem paulo ſubtilius excoluiſſe.*

(*o*) Ibid. Cap. I. §. 22. 23. 24.

(*p*) Apud *Tacitum* Annal. XI. 7. 4.

(*q*) Lib. I. Tuſcul. cap. 2.

(*r*) Lib. V. de ciuit. Dei cap. 13. *Quis enim virtutem amplectitur ipſam, praemia ſi tollas?* inquit *Iuuenalis* Sat. X. 141. Poſſent hic laudari clariores Graeciae Maecenates, inter quos praeter *Piſiſtratum* etiam ipſius filium referimus, *Hipparchum*, auctore *Aeliano* lib. VIII. Var. Hiſt. cap. 2.

tiora Graeci a natura acceperant ingenia, ſed cum in liberis ipſorum rebuspublicis eloquentiam ſequeretur honor et potentia, ciuium filii rhetorum ſcholas frequentabant, vnaque cum dicendi arte addiſcebant omne literarum genus. Eadem rei publicae libertas facilem ipſis faciebat philoſophiae culturam, ſub iugo gementis monarchico in Chaldaea, Perſide, et Aegypto. Denique cum, qui reipublicae praeerant, literas didiciſſent adoleſcentes, fieri non poterat, quin patronis abundarent et literae et literati.

VIII.

Hinc tantus ibi prouentus fuit philoſophorum, oratorum, poëtarum, hiſtoricorum, geometrarum, aſtronomorum, medicorum, muſicorum: inter quos clariſſima ante natum Chriſtum ſunt nomina (s) *Thaletis*, (t) *Pythagorae*, *Socratis*, *Platonis*, *Ariſtotelis*, *Theophraſti*, *Democriti*, *Epicuri*; *Gorgiae*,

(s) *Thales* vnus eſt de *ſeptem* illis priſcae Graeciae *Sapientibus*, hic quoque loci noſcendis. Egi de iis in *Actis Philoſ.* T. II. p. 494. ſqq *Aeſopi* quoque mentio hic facienda, de quo vid. eadem *Acta* T. I. p. 944. ſqq. et T. II. p. 253. ſqq. et p. 275. ſqq.

(t) *Pythagoras* fuit primus ludi literarii moderator e Graecis, qui ad formam Aegyptiorum ſcholam condidit, non quidem in Graecia, ſed in Italia. Primum philoſophicae ſcholae in Graecia conditorem fuiſſe *Anaximandrum*, in *Actis Philoſ.* docui T. III. p. 181.

Gorgiae, *Iſocratis*, *Demoſthenis*, *Lyſiae*, *Aeſchinis*; *Homeri*, *Heſiodi*, *Pindari*, *Aeſchyli*, *Sophoclis*, *Euripidis*, *Ariſtophanis*, *Lycophronis*, *Theocriti*, *Callimachi*, *Apollonii Rhodii*; *Euclidis*, *Archimedis*, *Eudoxi*; *Hippocratis*; *Ariſtoxeni*; *Herodoti*, *Thucididis*, *Xenophontis*, *Apollodori*, *Polybii*, *Diodori Siculi*, *Dionyſii Halicarnaſſenſis*: quorum vberior notitia petenda eſt e ſecundo tertioque libris *Bibliothecae Graecae Fabricianae*. Eiusdem liber quartus de luminibus Graeciam Graecasque literas poſt natum Chriſtum vsque ad Conſtantini M. tempora illuſtrantibus, *Strabone*, *Philone*, *Ioſepho*, (*u*) *Arriano*, *Dione Chryſoſtomo*, *Dione Caſſio*, *Plutarcho*, *Appiano*, *Claudio Ptolemaeo*, *Pauſania*, *Polyaeno*, *Luciano*, *Galeno*, *Sexto Empirico*, *Diogene Laërtio*, *Oppiano*, *Athenaeo*, *Aeliano*, *M. Aur. Antonino*, *Maximo Tyrio*, *Philoſtratis*, *Alexandro Aphrodiſienſi*, *Plotino*, *Porphyrio*, *Iamblicho*, *Ariſtide*, *Hermogene*, *Longino*, *Aphthonio*, *Iulio Polluce*, *Heſychio*, aliisque, copioſe agit ac erudite, ideoque hanc in rem conſulendus eſt.

IX.

In Graecia Attica maxime regio (*x*) ingeniorum fertilis fuit, et Athenis tam ſtrenuam

(*u*) Hic fuit *Epicteti* diſcipulus, et *Enchiridion*, quod eius nomen praeſcriptum habet, edidit.

(*x*) *Cicero* lib. II. *de nat. deor*. *propterea* iudicat *Atticos*

nuam cuiuis literarum generi nauarunt operam praestantissimi viri, vt *Cicero* (*y*) Athenas appellare non dubitet *omnium doctrinarum inuentrices*, alioque (z) loco iudicet, *ex hac vrbe doctrinam in omnes terras distributam esse*. Insignis eius vrbis laus est apud *Athenaeum*, vbi vocatur (*a*) *museum Graeciae*, et *Helladis Hellas*. De *Lyceo*, *Academia*, et aliis locis doctrinarum professioni destinatis legendus est *Ioannes Meursius*, vir de Graeciae historia omnium optime promeritus.

X.

Secundum Athenas praecipuam gloriam habet Alexandria, Aegypti vrbs regia, in qua sub

E 2

Atticos fuisse acutiores, quia Athenis tenue coelum et aër purior. In regione Attica purissimum et saluberrimum se obseruasse aërem, scribit etiam in *Itinerario* suo lib. V. p. 24. *Iacobus Sponius*, addens, hodiernos eius regionis incolas, etsi non excolant ingenia literarum studio, tamen ingenio et prudentia superiores esse nationibus circumiacentibus.

(*y*) Lib. I. de Oratore cap. 4.

(z) Orat. pro Flacco cap. 36. Idem *Offic.* lib. III. cap. 2. missum Athenas filium suum se misisse ait *ad mercaturam* (*Messe*) *bonarum artium*. *Athenaea* quoque nominari ex eo coepti sunt omnes ludi literarii. Vid. *Hieronymus* epist. 26. p. 107.

(*a*) Lib. V. p. 187. Conf. *Isocrates* in Panegyrico p. 112. et 116. *Io. Henr. Maius* in Biblioth. MS. Vffenbach. P. II. p. 646.

ſub patrocinio Ptolemaeorum (*b*) feruidiſſime culta fuere vniuerſa humanitatis ſtudia. De bibliotheca (*c*) Alexandrina iam ſuperiori capite feci mentionem. De muſeo Alexandrino, id eſt, hodierno Italorum ſtylo, de Academia Alexandrina ſcriptores memorat *Fabricius Bibliogr. antiq. cap. XXI.* §. *3.* quibus adiungi oportet *Conringium Antiqu. Acad. p. 11.* et *236.* itemque *Acta Acad. Witteberg.* A. 1723. *p. 38. ſqq.*

XI.

Poſt Aſiam in Graecorum poteſtatem redactam lingua quoque et doctrina Graeca eo commigrauit, ſuaque aetate teſtatus eſt (*d*) *Cice-*

(*b*) Vid. *Athenaeus* lib. IV. p. 184. *Gregorius Nazianzenus* in oratione, qua Caeſarium fratrem laudauit, *Alexandriam* appellat παντοίας παιδεύσεως καὶ τότε καὶ νῦν οὖσαν καὶ δοκοῦσαν ἐργαστήριον. Catalogum doctorum hominum, quos Alexandria dedit, exhibet *Reimannus in Antiquitatibus literariis Aegyptiacis* §. 46. et 47. itemque in concluſione §. 48. p. 127. De ſchola Alexandrina adi *Conringii Antiquit. Acad.* p. 23. ſqq. 237. ſq. et 242. ſq. Aliorum Aegyptiorum ingenio celeberrimorum catalogum exhibet *V. E. Loeſcherus* Lect. Coluth. Cap. II. §. 2.

(*c*) Fata huius bibliothecae deſcribit breuiter et accurate *Prideaux* Hiſt. Vet. Teſt. T. II. lib. I. p. 20. 21. et 22.

(*d*) Orat. pro Archia, cap. 10. qui et lib. de claris orat. cap. 13. ſcribit, *eloquentiam e Piraeeo euectam omnes peragraſſe inſulas, atque ita peregrinatam eſſe tota Aſia.* Iam Hannibalis tempore Graecam linguam etiam Carthagine fuiſſe linguam literatorum, e *Corn. Nepote* diſcimus in *Vita Hannibalis* cap. vlt. quem et libros ali-

Cicero, Graeca (*e*) *legi in omnibus fere gentibus.* Adi ſis *Brerewodum Scrutinii linguarum cap. I.* Vnde hodieque tot monumenta Graeca a non Graecis, Iudaeis, Romanis, Aſiaticis, conſcripta (*f*) ſuperſunt.

XII.

Cum lingua literas quoque Graecorum recepiſſe Aſiae gentes, plurimis conſtat documen-

aliquot confeciſſe ſcribit ſermone Graeco. Habuit vero et alios ſcriptores Carthago, *Magonem*, laudatum *Varroni* lib. I. *de re ruſt.* cap. 1; *Hannonem*, de quo *Fabricius* Biblioth. Gr. I. 6. 8.; alios. Perſas quoque et caeteros barbaros, quos vocabant Graeci, iam Alexandri M. aeuo *expetiiſſe linguae Graecae commercium*, hoc eſt, Graecam linguam addidiciſſe, teſtis eſt *Curtius* V. 5. 19. qui et eiusdem libri cap. XI, 5. nos docet, Darium, Perſarum regem, Graecam calluiſſe linguam. Imo Romulum iam Graeco ſermone vſum fuiſſe in deſcribendis rebus a ſe contra Camerinos geſtis, memoriae prodidit *Dionyſius Halic.* lib. II. p. 116.

(*e*) Hac occaſione obſeruandus eſt ſcopus diuinae prouidentiae, quem intuitus DEVS Alexandro Macedoni dedit poteſtatem, ſuae ditionis faciendi omnem Aſiam. Hoc enim facto victrix lingua per totam Aſiam, ac deinceps per vniuerſum propemodum orbem vulgata fuit, vt poſtea communis huius linguae beneficio doctrina Chriſti, hoc eſt, vera et aeternae felicitatis effectrix ſapientia, communicari poſſet cum omnibus mundi incolis.

(*f*) E. g. Codex noui Teſtamenti, Ioſephus, Philo, Galenus, M. Antoninus Imp. Aelianus.

cumentis. Certe *Antiochiam*, Syriae (*g*) regiam, Cicero (*h*) vocat *vrbem eruditissimis hominibus liberalissimisque studiis affluentem*; simulque laudat eius vrbis ciuem *Archiam*, poëtam illo temporis tractu celeberrimum. De *Tarsensium* scholis olim excellissime florentibus testimonium *Strabonis* habemus, quod illustraui in *Actis* (*i*) *Philosophorum*. *Pergamenorum* quoque regum summum exstitit in literas studium, eorumque bibliotheca (*k*) toti orbi fuit admirationi. Omitto *Rhodum*, *Ephesum*, aliasque *Asiae* vrbes ingeniorum cultura clarissimas, et commendo *Kriegkii* Dissertationem *de peregrinationibus Romanorum Academicis*, in qua colonias Atticae sapientiae, hoc est, vrbes Graecis literis florentes, perdiligenter recensuit.

XIII.

(*g*) Quam felix prouentus literatorum in *Syria* etiam post natum Christum fuerit, singulari Capite demonstrat *Hottingerus*, quod secundum est Partis tertiae *Bibliothecarii quadripartiti*. Singularis etiam est de *Syrorum* ingeniis obseruatio *Strunzii* in *Historia Bardesanis* §. 4. p. 18. itemque *Dempsteri* in notis ad *Accolti Bellum sacrum* p. 348. sqq.

(*h*) Orat. pro Archia cap. 3.

(*i*) T. III. p. 141. sqq.

(*k*) De Bibliotheca Pergamena *Lipsius* agit lib. de bibliothecis cap. 4. et *Baelius* Diction. v. *Pergame* not. C.

XIII.

Ad Romanos vt veniamus: bellorum ab iis cum Graecis gestorum gentibus is praecipuus fuit fructus, quod hac occasione Graecorum literae Romam reliquamque in Italiam (cuius inferior pars iam ante a Pythagoreis lucem nonnullam acceperat,) transmigrarunt. *Graecia capta*, inquit (*l*) *Horatius*, *ferum victorem* (Romanos) *cepit, et artes intulit agresti Latio.* Nec pudet *Liuium* (*m*) idem fateri: *Artes*, inquientem, *ad animorum corporumque cultum nobis eruditissima omnium gens* (significat Graecos) *inuexit.* Quanto amore cultuque literatos Graecos prosecuti sint principes Romae viri, *Cicero* docet in oratione pro Archia. Primum literas Romam detulisse *Ennium*, testis est *Corn. Nepos* in capite primo *Vitae Catonis*, itemque *Lucretius*, ita (*n*) canens:

Ennius vt noster cecinit, qui primus amoeno

E 4 *Detu-*

(*l*) Lib. II. epist. I. v. 156.

(*m*) Lib. XXXIX. cap. 8.

(*n*) Lib. I. 118. sq. Caue vero putes, priscos Romanos vsque adeo fuisse barbaros, vt ne scholas quidem pueriles haberent. Imo vero iam olim sub decemuiris *ludos literarum* Romae fuisse, docet *Liuius* lib. III. cap. 44. qui et alia Italiae oppida tum habuisse magistros puerorum publicos tradidit lib. V. cap. 27. et lib. VI. cap. 25.

Detulit ex Helicone perenni fronte coronam,
Per gentes Italas hominum quae clara clueret.

Sub Ennii vitae finem primum in vrbe grammaticam ſcholam aperuiſſe Cratetem Malloten, teſtem habemus (*o*) *Suetonium.* Aſinium Pollionem primum Romae bibliothecam inſtruxiſſe publicam, diſcimus a (*p*) *Plinio.* Auguſtus Caeſar quantus fuerit literarum fautor ac patronus vna cum Maecenate ſuo, (*q*) neminem ignorare puto. Ac Veſpaſianum Imp. primum ſalaria e fiſco conſtituiſſe profeſſoribus, memoriae prodidit (*r*) *Suetonius.* Singularis vero fuit Maecenatis (*s*) felicitas, cuius quippe nomen commune factum eſt Muſage-

(*o*) Lib. de illuſtr. gramm. cap. 2.

(*p*) Lib. VII. cap. 30. et lib. XXXV. cap. 2.

(*q*) Hoc tempore, quod propterea *aureum* appellitarunt *ſaeculum*, euenit, quod de ſe *Phaedrus* cecinit in *Epilogo* libri ſui ſecundi v. 8. et 9.: *Quod ſi labori fauerit Latium meo*, et aliorum quoque doctis laboribus, *plures habebit, quos opponat Graeciae.*

(*r*) In vita eius cap. 18.

(*s*) *De vita et moribus Maecenatis* exſtat liber *Io. Henr. Meibomii.* Adde *nouam bibliothecam Rengerianam*, Germanice editam, T. IV. p. 797. ſqq. Alios de Maecenate ſcriptores commemorat *Fabricius* Bibl. Lat. T. III. p. 964.

ſagetarum (*t*) omnium. Adi *Chriſtiani Falſteri Ideam hiſtoriae literariae Romanorum*, A. 1718. editam. Nec inſpexiſſe non iuuabit *Cellarii* Diſſertationem *de ſtudiis Romanorum literariis in vrbe et prouinciis; Kriegkii Diatriben de peregrinationibus* (*u*) *Romanorum Academicis; Paganini Gaudentii* (*x*) Opus *de philoſophiae apud Romanos initio et progreſſu; Walchii* Diſputationem *de variis modis literas colendi apud* (*y*) *Romanos, Io. Ge. Frickii* Diſp. A. 1728. editam *de initiis eruditionis apud Romanos.*

XIV.

Non mirum itaque, omnis generis diſciplinas Latinis (z) quoque libris excultas

 fuiſ-

(*t*) De hoc nomine vid. *Maius* in Biblioth. MS. Vffenbach. P. II. p. 645.

(*u*) Adiicio omiſſum ibi locum *Ouidii* Triſt. I. 2. 77: *Non peto, quas quondam petii ſtudioſus Athenas.*

(*x*) Iudicium de hoc opere tuli in *Actis Philoſ.* T. III. p. 631. ſqq.

(*y*) Exſtat haec Diſp. in eius *Parergis Academicis* p. 51. ſqq.

(*z*) Vt olim Graeca lingua erat literatorum communis, ſic hodie Latina eſt eruditionis omnis per omnem Europam vehiculum, eſt totius orbis literati vinculum, eſt communis quaſi per Heliconias prouincias Mercurius. Quapropter merito eius vſum ſtudioſiſſime conſeruant literati, et ad vltimam poſteritatem propagatum eunt. Vid. *Moshemii* Praef. ad *Folietae* de vſu et praeſtantia Lat. linguae libros §. XVI.

fuisse, quorum etsi quamplurimi perierunt, non pauci tamen ad nostras peruenerunt manus: quorum recensum *Fabricius* dedit in *Bibliotheca* (*a*) *Latina*. Cui enim sunt ignota nomina poëtarum, *Plauti, Terentii, Lucretii, Catulli, Virgilii, Horatii, Tibulli, Propertii, Ouidii, Manilii, Phaedri*, vtriusque *Senecae, Lucani, Persii, Iuuenalis, Silii Italici, Statii, Martialis, Claudiani?* historicorum, *Cornelii Nepotis, Sallustii, Iulii Caesaris, Liuii, Pomponii Melae, Velleii Paterculi, Valerii Maximi, Curtii, Taciti, Flori, Suetonii, Iustini?* quam celebrata sunt nomina et monumenta *Ciceronis, Plinii* vtriusque, *Petronii, Gellii, Quintiliani, Apuleii, Vitruuii, Columellae, Cornelii Celsi?* ac tertio (*b*) saeculo ICtorum, *Papiniani, Vlpiani, Iulii Pauli, Sex. Pomponii, Modestini?*

XV.

Exorta luce Euangelii nec Christiani literas

(*a*) Huic pro supplemento esse potest doctissimus *Falsteri* liber, quem inscripsit *Memorias obscuras*, ac iterum edidit, idque auctiorem, Hamburgi A. 1722.

(*b*) Vel ex horum et superioris seculi ICtorum iurisprudentia perspicue apparet, Romanis fuisse ingenia praestantissima. Nam decisiones ipsorum iuridicae tam sunt accurate verae, vt Romana iurisprudentia regnet etiamnum in vniuersa Europa, et ICtorum Romanorum sententiae habeantur pro oraculis rectae rationis. Vid. *Arth. Duckii* lib. 1. *de vsu et auctoritate iur. ciu. Rom.* cap. 2. §. 4. 5. 6.

ras neglexere, videntes ſcilicet, ſine iis nec defendi ſatis poſſe religionem Chriſtianam conſeruarique, nec impugnari ethnicam. Vnde qui praeter caeteros in omni literarum genere verſati erant, vacabant ſcribendis apologeticis. Ac dignum obſeruatu eſt, Eccleſiam primos ſuos ſcriptores doctrina inſignes accepiſſe ab ethnicis, *Iuſtinum Martyrem, Theophilum, Athenagoram, Tertullianum, Minucium Felicem, Cyprianum, Arnobium, Lactantium:* qui cum nimia Chriſtianae veritatis luce impulſi fuiſſent ad amplexandam eam, poſtea ſcriptis docebant publicis, iuſtiſſimas ſibi fuiſſe cauſas, religionem deſerendi patriam, CHRISTIque in caſtra tranſeundi.

XVI.

Nec dedignata fuit iuuentus Chriſtiana (*c*) ethnicorum profeſſorum obire auditoria, et Aegyptia ſpolia transferre in Eccleſiam. Quanquam cum id non videretur carere periculo, ipſi Chriſtiani et ſcholas coeperunt condere et bibliothecas (*d*) in-

(*c*) Vid. Vitae Gregorii Naz. et Baſilii M.

(*d*) Bibliothecam *Hieroſolymitanae* eccleſiae commemorat *Euſebius* Hiſt. eccl. VI. 20. *Caeſarienſis* bibliothecae *Hieronymus* meminit Comm. in Epiſt. ad Titum cap. 3. et lib. de ſcript. eccl. cap. 3. 85. et 113. *Hipponenſis* quoque eccleſia ſuam bibliothecam habuit, teſte *Poſidonio* in Vita Auguſtini cap. 31. Plura de bibliothecis

instruere ecclesiasticas. Maxime celebris fuit eorum (*e*) schola Alexandrina, de cuius successione fragmentum *Philippi* (*f*) *Sidetae* exhibet et illustrat *Dodwellus*, ad calcem Dissertationum in *Iraeneum* scriptarum. Adiungatur *Eusebius Hist. eccl. lib. VI. cap. 26. et 29.* itemque *lib. VII. cap. 32; Hieronymi Catalogus scriptorum ecclesiasticorum Cap. 36. 38. et 54.* Notatu dignum, hoc ipso fine ab *Hieronymo* istum catalogum fuisse confectum, vt occurreret literatis ethnicis, Christianos doctis carere doctoribus, impudenter mentientibus: id quod ipsemet in praefatione fatetur. Saeculo quidem quarto (*g*) *Iulianus* Imp. vetuit Christianos et docere literas et discere: sed et serum et breue fuit illud incommodum.

XVII.

thecis veterum Ecclesiarum *Binghamus* profert lib. VIII. Antiq. eccl. cap. 7. §. 12.

(*e*) Vid. *Caueus* Hist. lit. script. eccl. p. 47. 48. et 50; *Quenstedius* Antiq. Bibl. et eccles. Cap. IX. n. 4. p. 818. sqq. *Binghamus* lib. III. Cap. 10. §. 5. De aliis veterum Christianorum scholis agit *Nurrius* T. 1. Appar. ad Biblioth. Patrum p. 181. sq. et *G. Arnoldus* in *Descriptione primitiuae Ecclesiae* lib. VI. cap. 4. §. 14. sqq. De ea, quae in vrbe *Nisibi* fuit, vid. *Fabricius de script. de ver. relig. Christ.* cap. V. p. 256. De *Lirinensi* schola vid. *Calixtus* Praef. ad *Augustini* libros *de doctrina Christiana* p. 21. sqq.

(*f*) Fragmentum hoc et videre est in *Fabricii Luce Euang.* cap. IX. p. 188. sq.

(*g*) Accurata *Tob. Eckhardi* ea de re Dissertatio exstat

in

XVII.

Potiores Latini ſcriptores Chriſtiani ſunt *Tertullianus*, *Minucius Felix*, *Cyprianus*, *Arnobius*, *Lactantius*, *Hilarius Pictauienſis*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, *Ruſinus*, *Auguſtinus*, *Saluianus*, *Seuerus Sulpicius*, *Paulus* (*h*) *Oroſius*, *Claudianus Mamertus*, *Vincentius Lirinenſis*, *Leo M. Ioannes Caſſianus*, *Sidonius Apollinaris*, *Gregorius Magnus*; Graeci, *Iuſtinus Martyr*, *Irenaeus*, *Theophilus*, *Athenagoras*, *Clemens Alexandrinus*, *Origenes* (*i*) *Adamantius*, *Hippolytus*, *Athanaſius*,

in *Miſcell. Lipſ.* T. IV. p. 195. ſqq. Vid. et *Fabricii Lux Euang.* cap. XIV. p. 302. ſqq. Qua ſolertia conſilium illud *Iuliani* eluſerint *Apollinares*, pater et filius, notum eſt: ac merito laudat hunc *Chriſtianae religionis zelum*, quem vocat, *Iac. Baſnagius* lib. *de haereſi Apollinaris* §. 7. Vid. et *Valeſius* not. ad *Excerpta Polyb.* p. 119.

(*h*) Tertium nomen *Hormisdae* propediem ipſi reddetur a me in ſingulari diſſertatiuncula.

(*i*) Vulgo credunt, *Adamantii* cognomen ideo ipſi impoſitum fuiſſe, quod eſſet homo *durus et inuicti laboris*. Ac poteſt hunc ſenſum ferre illud nomen. Vid. *Graeuius Lect. Heſiod.* cap. 19. Verum *Euſebius* Hiſt. eccl. VI. 14. ex eoque *Hieronymus* Catal. cap. 54. docent, non cognomen, ſed nomen, hoc fuiſſe *Origeni*. Similis error diu regnauit de nomine *Lactantii*, quem ſuſtuli in *Praef.* ad eius *Aenigmata* §. 21. Nec deſunt alii *Adamantii*. De *Adamantio* martyre vid. *Lipſius* lib. II. *Var. lect.* cap. 28. p. 884; de *Adamantio* ſophiſta *Fabricius Bibl. Gr.* lib. III. cap. 6. p. 171.

ſius, *Euſebius*, et caeteri ſcriptores hiſtoriae eccleſiaſticae vna cum eo editi a *Valeſio* et illuſtrati, *Baſilius*, *Gregorii Nazianzenus* et *Nyſſenus*, *Epiphanius*, *Cyrilli Hieroſolymitanus* et *Alexandrinus*, *Chryſoſtomus*, *Iſidorus Peluſiota*. De quibus pleno, quod aiunt, horreo differunt poſt *Bellarminum* ac *Gerhardum Labbeus*, *Dupinius*, *Caueus*, *Olearius*, *Oudinus*, in *Bibliothecis* ſuis *eccleſiaſticis*, itemque *Fabricius* libro quinto *Bibliothecae Graecae:* qui et recudendam curauit editam olim a *Miraeo Bibliothecam eccleſiaſticam*.

XVIII.

Caue vero credas, fuiſſe hos, quos dixi, Chriſtianos ſcriptores tanta praeditos erutione, vt pro oraculis et primae magnitudinis theologis haberi debeant. Magni certe quidem plerique fuere concionatores, iuſtamque habent eloquentiae laudem: ſed cum philoſophiae, tum linguarum ſacrarum, vsque adeo erant rudes, vt ipſe ille *Auguſtinus*, qui tantus vulgo videtur theologiae interpres, et turpiter (*k*) ſit ſubinde

(*k*) Ex vno exemplo diſce totum *Auguſtinum*. Is igitur lib. XV. *de ciuitate Dei* cap. 20. hunc profert ſyllogiſmum: *Numerus denarius ſignificat legem. Nam lex habet decem praecepta, ideoque nominatur* Decalogus. *Iam numerus vndenarius transgreditur numerum denarium. Ergo numerus hic* (vndenarius) *ſignificat trans-*

de philosophatus et Graecam (*l*) pariter ac Hebraeam linguam ignorauerit. Et quanta vis (*m*) errorum, partim philosophicorum, partim theologicorum, inest in eius (*n*) *Compen-*

transgressionem legis siue peccatum. Quanta idem credulitate exceperit miracula ab ethnicis narrata, quae hodie nemo inter fabellas commentitias non refert, apparet ex lib. X. eiusdem operis cap. 16. et 18. Locupletissimus vero testis friuolae credulitatis ipse sibi est operis modo memorati lib. XXII. cap. 8. in quo tam facile assentitur falsissimis fabulis, vt *Io. Musaeo* disp. *de miraculis* §. 78. sqq. incredibile sit visum, totius illius capitis auctorem esse *Augustinum.*

(*l*) Magnum vero theologum, qui nec Hebraeorum nec Christianorum sacrum codicem legere didicit! Imperitissimum autem *Augustinum* fuisse linguae Hebraicae, discas licet ex eius *Confess.* lib. XI. cap. 3. et lib. XV. *de ciuit. Dei* cap. 17. et ex lib. II. *de doctr. Christ.* cap. 11. et 16. Ipse quoque fatetur, Graecarum se literarum expertem esse lib. IV. *de doctr. Christ.* cap. 20. et *Confess.* lib. I. cap. 13. ac 14. itemque lib. VII. cap. 9. Clarissime vero lib. II. *contra Petilianum* cap. 38.: *Ego,* inquit, *Graecae linguae perparum assecutus sum, et prope nihil.* Duobus quoque exemplis eius ignorantiam Graecae linguae demonstrauit *Hottingerus Analect.* p. 323. sq.

(*m*) De erroribus *Augustini* vid. et *Gerhardi Patrologia* p. 398. sqq. Inprimis, quantilla fuerit eruditio *Augustini,* in suis ad ipsius *Opera* notis ostendit *Phereponus,* id est, *Io. Clericus* refutatus, si Diis placet, a *Pritanio,* (quo sub nomine *Muratorius* latet,) in tribus *de ingeniorum moderatione in religionis negotio*, refertis alioqui multa eruditione, libris.

(*n*) Vulgo et Compendium Theologiae esse putatur *Augustini*

Compendio Theologiae, quod inscripsit *Enchiridion ad Laurentium!*

XIX.

Etiam *Hieronymi* laudes magnificentius praedicari solent, quam verius. Diffusae quidem is, sed et confusae doctrinae vir fuit. Quam peritus idem fuerit vtriusque linguae sanctae, vel haec duo (*o*) exempla facile demonstrabunt. Scilicet in *Comment.* in *Ephes. I. 4.* ita scribit: *Non est scriptum:* Non iustificabitur coram Deo *quisquam* viuens, sed *omnis* viuens: *vt intelligantur non* omnes *quidem iustificari, sed tamen* aliqui. Deinde pro soloecismo et Graeci sermonis vitio habet, quod *Paulus Ephes. I, 16.* scripsit: *Non cesso gratias agens*, pro *agere.* Sophistae eundem, quam philosopho, propiorem esse in doctis concertatio-

gustini opus *de doctrina Christiana.* Sed falsum id gerit titulum. Inscribendum erat *Institutio doctoris ecclesiastici siue ministri ecclesiae. Primo* enim duntaxat eius libro tradit compendium theologiae cum theoreticae, tum practicae, sed nimis compendiosum; *secundo* ac *tertio* praecepta sacram scripturam interpretandi; *quarto* regulas dicendi pro concione sacra siue artem homileticam.

(*o*) Plura *Hieronymi* peccata exegetica ex ignorantia linguae Hebraicae profecta notauit *Glassius Philol. S.* p. 518. 524. et 525. Duras *Lutheri* et *Chamieri*, sed easdem veras, de *Hieronymo* sententias profert *Io. Ern. Gerhardus* in Praef. ad patris sui *Patrologiam.*

tationibus, ſingulari Diſſertatione, quam *Logicae* ſuae praefixit, manifeſtum fecit *Clericus:* qui et accuratum vniuerſae *Hieronymi* eruditionis examen exhibuit in *Quaeſtionibus* ſuis *Hieronymianis:* quibus adiungenda, quae diſſerit idem *Bibliothecae ſelectae* Tomo XVII. p. 1--153. Hic enim *Quaeſtiones* illas pertexuit, poſtquam *Martianaeus* Tomo tertio *Operum Hieronymi* A. 1704. edito adiecisset defenſionem eruditionis Hieronymianae aduerſus ipſum illum *Clericum.*

XX.

De naeuis a *Iuſtino Martyre* in ratiocinando commiſſis duae *Gundlingii* exſtant Diſſertationes, ſecundo Tomo *Obſeruationum ſelectarum Halenſium* (*p*) inſertae. *Irenaei* mira de credulitate legi merentur *Pfaffii* notae in eius *Fragmenta* p. 30. ſqq. et quae ipſe dixi in *Actis eruditorum* A. 1712. p. 178. ſqq. Caeteros Eccleſiae veteris ſcriptores omitto, de quorum tenui eruditione conſuli debent *Centuriatores Magdeburgici*, acuti ſane critici, *Dallaeus* item in aureo *de vſu Patrum* opere, et *Buddeus* in *Iſagoge*

(*p*) *Num.* VII. et IX. Compara tamen contra dicta in *Diario Theologico* (*Unſchuldigen Nachrichten*) A. 1703. p. 418. ſqq. et 513. ſqq.

ge (q) *historico-theologica.* Speciatim philosophos morales admodum minutos fuisse eos, luculenter demonstrat *Barbeyracius* in praefatione ad *Pufendorfii Ius naturae*, et *Stollius* in praefatione ad *Placetti Theologiam moralem.* Quam mali denique sint sacrorum librorum interpretes, singulari libro A. 1714. edito docuit *Daniel Whitby*, censor vehemens: qui ibidem *p. 87. sq.* in apricum produxit ipsorum imperitiam astronomiae. Illud vero postremo loco monendum (r) duco, paruae illorum hominum scientiae theologicae adiunctam fere fuisse magnam pietatem, eosque si non literati orbis, tamen Ecclesiae praeclara fuisse lumina.

XXI.

Scriptores illi Ecclesiae veteris tanquam doctores insigniti iam olim sunt titulo *Patrum* (s) *Ecclesiae.* Hos inter Latina Ecclesia principatum tribuit *Gregorio M. Augustino, Hieronymo*, et *Ambrosio:* eosque proxime a quatuor Euangelistis coli iussit Papa,

(q) Lib. II. cap. 3. §. 3. sqq. Vid. et *Walchii Historia Logicae* lib. II. cap. 1. sect. 1. §. 26.

(r) Conf. *Weismanni Hist. eccles.* T. I. p. 235. sq.

(s) Vid. *G. Arnoldus* Descript. prisci Christianismi lib. III. cap. 1. §. 20. Obseruatu dignum, etiam apud Hebraeos moris fuisse, doctores salutare *Patres.* Vid. *Wolfius* Bibl. Hebr. p. 1. Romanis quoque doctores suos

Papa (*t*) *Bonifacius VIII.* Quintum postea his adiunxit Papa (u) *Pius V. Thomam Aquinatem.* Inter hos ipsos tamen *Augustinum* et *Hieronymum*, non secus ac inter Apostolos Petrum et Paulum, eminere, recteque vocari posse *Patres Patrum*, norunt, quicunque Catholicos norunt. Vter vero rursus alteri sit praeferendus, adhuc sub iudice lis est, disputantibus ea de re *Thoma* quodam *Messanensi* et *Francisco* (*x*) *Petrarcha*, quorum hic *Augustinum*, ille *Hieronymum*

suos appellatos fuisse *patres*, docetur in *Lexico Fabro-Cellariano* v. *pater* §. 7. De simili huius nominis vsu apud Graecos vid. *Cresollius* Theatri Rhet. lib. IV. cap. 11. Notum denique, etiam nunc Catholicos sacerdotes vocari a suis *Patres*. Nostra in ecclesia duntaxat superest titulus Germanicus *Beicht-Vater* et *Kirch-Vater*. Caeterum notatu dignum, primum *Patrem Ecclesiae* nominari *Iudic. XVII.* 10.

(*t*) Testis est *Platina* in Vita eius f. 250. b. Ipsum huius Papae rescriptum exstat in *Corpore Iuris Canonici*, et quidem *Sexti Decretalium* lib. III. tit. 22. Conf. *Odor. Raynaldus* ad a 1295. n. 55. et *Schilterus* Praef. ad *Otfridum* §. 13. Haec est causa, cur Romae in Basilica Vaticana praegrandis illa *S. Petri Cathedra*, iussu Papae Alexandri VII. ex aere fusa, innitatur quatuor illis primariis Ecclesiae Catholicae doctoribus Colosseae magnitudinis, ex aere itidem fusis: quae verba sunt *Lambecii* lib. I. de *biblioth. Vindob.* §. XIII. p. 13. Eiusdem rei testem cito *Missonium Itin. Ital.* epist. 26. p. 612. edit. Germ.

(*u*) Vid. *Acta erud.* 1713. p. 351.

(*x*) Vid. eius lib. IV. epist. 9. et 10.

nymum (*y*) conſtituebat *Caput Patrum Eccleſiae*. Graeca vero Eccleſia ſuos inter patres tres elegit (*z*) Patriarchas, hoc eſt, omnium Eccleſiae doctorum optimos maximos, *Baſilium*, cognomine *Magnum*, *Gregorium Nazianzenum*, cognomine *Theologum*, et *Ioannem Chryſoſtomum*.

XXII.

Videntur mihi praeterea duae claſſes *Patrum* illorum conſtituendae, vt alios *primanos* dicamus, alios *ſecundanos*. *Primanos* voco, qui perfecta orthodoxiae gloria fulgebant; *ſecundanos*, qui in vna alteraque doctrina (*a*) receſſerunt a communi ſenſu, ideoque *haereticis* fuerunt adſcripti. Tales ſunt *Euſebius* ac *Tertullianus*, quorum illum Arii, hunc Montani aſſeclam fuiſſe conſtat. Ad-

(*y*) Etiam *Eraſmus* Hieronymum praefert Auguſtino in illius Vita. Contra *Lutherus* Auguſtino principem putat deberi locum, epiſt. 169. edit. *Buddei* p. 193. ſcribens, *Auguſtinum paene ſolum fuiſſe vere Doctorem Eccleſiae*, ac ſimul eousque infenſus Hieronymo, vt mirari ſe dicat, *quomodo is nomen Doctoris Eccleſiae meruerit*.

(*z*) Vid. Allatius libro *de Nilis* p. 76. et 81. editionis Fabricianae, et Anonymus in *Tumulo T. Flauii Clementis Martyris*, Vrbini A. 1727. edito, p. 17.

(*a*) Sic hodie *Spenerus* et *Rechenbergius* non eiiciuntur e catalogo Theologorum, etſi iis aliqua haereſeos labes fuit adſperſa a Lutheri cathedrae poſſeſſoribus.

Adiungimus his (*b*) *Pelagium*, cuius exſtant eruditae in Pauli epiſtolas annotationes; *Nouatianum*, cuius quaedam opera inter Cypriani Tertullianique ſcripta conſeruata ſunt; *Apollinarem*, vel ob ſolum illud opus, quod anti-chriſtianis *Porphyrii* libris oppoſuit, huc (*c*) referendum; *Theodorum* (*d*) *Mopsueſtenum*, et huius notae alios. Primanorum etiam quisque titulo *Sancti* affici ſolet, ſi fuit epiſcopus: qui honor cur etiam *Hieronymo* tribuatur, paulo ante cognouimus ex decreto Bonifacii Papae.

XXIII.

Nec illud omittendum, ſub imperatoribus Conſtantinopolitanis priorum ſaeculorum tribus in vrbibus ſcholas iuridicas inſtitutas fuiſſe, Conſtantinopoli, Romae, et Beryti, quae Phoenices vrbs hodie *Beroë* appellatur. Vid. *Conringii* Diſſertatio *de ſtudiis liberalibus vrbis Romae et Conſtantinopoleos*, Helmſt. 1655. De *Beryto* (*e*) docta exſtat commen-

(*b*) Ipſe Auguſtinus Pelagium vocauit *virum acutiſſimum et acerrimi ingenii.*

(*c*) De hoc Apollinare ita *Vincentius Lirinenſis* Commonit. cap. 16: *Quid illo praeſtantius acumine, exercitatione, doctrina?*

(*d*) De hoc vid. *Fabricius* B. G. V. 33. 1. et 2.

(*e*) Vid. *Baelius* Diction. v. *Beryte*; *Valeſius* ad Euſebii lib. de martyr. Palaeſt. cap. 4; *Conringius* Antiq. Acad. p. 18. ſq. et 230. ſqq. et *Conr. Rittershuſius* Lect. ſacr. lib. III. cap. 3. p. 157. ſqq.

commentatio *Io. Strauchii:* vberioremque nuper de eadem Academia dissertationem *Fasciculo quinto librorum rariorum Rengeriano* inseruit *Iac. Hasaeus.* Laudari quoque hic meretur, qui Iustiniani aeuo floruit, *Theophilus*, cuius *Paraphrasis Institutionum iuris ciuilis* superest. Eius de aetate, vita et scriptis *Gundlingius* agit in *Gundlingianis* P. II. cap. 2. et in singulari libello Lipsiae A. 1730. emisso *Io. Henr. Mylius.*

XXIV.

Ethnica religio, postquam externis orbata fuit praesidiis, sensim corruit et euanuit, Christianaeque vbique locorum ac gentium cessit. Etsi igitur quarto saeculo adhuc ethnici nonnulli ingenio florebant, itemque quinto, magna tamen erat eorum paucitas, ac post ea tempora (*f*) ethnicorum literatura obmutuit. Quarto quidem saeculo vixerunt

(*f*) Agmen ethnicorum scriptorum clausisse videntur *Simplicius* ac *Stobaeus*: quorum ille sexto saeculo, hic septimo vixit vel octauo. Fuisse tamen hosce philosophos non tam ethnicos, quam Naturalistas et Neutralistas, vt sic loquar, hoc est, neque ethnicos neque Christianos, sed magis tamen Christianos, quam ethnicos, vel *Synesii*, qui seculo quinto e philosopho et Christianus factus est et episcopus, exemplum docet: de quo legi digna, quae *Calixtus* profert lib. *de coniugio Clericorum* p. 328. sqq. et *Binghamus* Antiq. eccl. lib. IV. cap. 3. §. 3. Scilicet vt *Erasmus* tempore Reformationis nec Pontificius erat nec Lutheranus, pleraque

xerunt *Iulianus* Imp. *Libanius*, *Iamblichus*, *Pappus*, *Donatus*, *Sex. Aur. Victor*, *Ausonius* (*g*) et caeteri *Panegyricorum* scriptores, *Eutropius*, *Themistius*, *Ammianus Marcellinus*: quinto (*h*) *Eunapius*, *Zosimus*, *Syrianus*, *Proclus*, *Macrobius*, *Symmachus*.

XXV.

Ex hoc tempore deferbuerunt literarum studia non tam ob incursiones barbararum (*i*) gen-

F 4

raque quidem Papae improbans, sed nec *Lutheri* omnia probans; ita philosophi hi in medio Christianorum versantes agnoscebant quidem grauiores errores religionis ethnicae, non tamen sine exceptione omnem siue doctrinam siue disciplinam approbabant ecclesiasticam. Vid. *I. G. Heineccii* Disp. *de philosophis Semi-Christianis*, Halae 1714.

(*g*) Disputatur, ethnicusne an Christianus fuerit *Ausonius*. Vid *Baelii* Diction. v. *Ausone* not. D; *Fabricius* Bibl. Lat. III. 10. 1. p. 583; *Boysenius* Diss. de apostasiae merito et falso suspectis §. 14. p. 29. sqq. Ego arbitror, *Ausonium* talem fuisse Christianum, qualis *Iulianus* fuerat ante imperium, hoc est, mente ethnicum, sed simulatorem religionis Imperatoriae. Idem mihi videtur de *Ammiano Marcellino*. Vid. *Baelius* Dict. v. *Marcellin* not. B.

(*h*) Vixit et vertente hoc saeculo *Coluthus* poeta, de quo vid. *V. E. Loescherus* Lect. Coluth. cap. 2. §. 4. et *Fabricius* Bibl. Gr. lib. II. cap. 7. §. 7.

(*i*) His Gothorum aliarumque gentium incursionibus factum est, vt multae bibliothecae diriperentur, multique libri prorsus tollerentur e medio. *Sidonius Apoll.* lib. IV. epist. 12. testatur, suis adhuc in manibus fuisse *Menandri* comoediam ἐπιτρέποντες nominatam. *Augustinus*

gentium, quam (*k*) ob creſcentem ingeniorum peſtem, ſuperſtitionem, quae literarum non ſolum cultoribus, ſed etiam fautoribus ac Maecenatibus orbauit orbem vniverſum. Scilicet initio odium ethnicorum peperit odium erga ipſas literas, ortaque eo tempore eſt diſtinctio earum in *ſacras* et *profanas*. Quicquid philoſophiae erat, ipſi Eccleſiae Patres vocitabant (*l*) *ſaecularem ſapientiam*, et quosuis ethnicorum libros *codices ſaeculares* appellabat (*m*) *Hieronymus*. Idem Hieronymus narrabat vel verius fingebat ſomnium (*n*) de lectione Ciceronis ſimiliumque auctorum DEO exoſa: faterique cogitur (*o*) *Buddeus, Patrum nonnullos, cum abuſum artium et eruditionis humanae perpenderent, parum abfuiſſe, quin omne, quod in artes humanasque ſcientias impenditur, ſtudium condemnarent.* Poſtea vero,

guſtinus adhuc *legit Ciceronis Hortenſium*, *Lactantius* eius *Conſolationem*. Et quot libros aeuo ſuo ſuperſtites, nunc vero deperditos, commemorant *Athenaeus* ac *Diogenes Laërtius*?

(*k*) Vid. *Acta Philoſ.* T. I. p. 218. ſq.

(*l*) Vid. *Acta Philoſ.* Tomo eodem p. 319. ſq.

(*m*) Epiſt. 22. ad Euſtochium.

(*n*) Vid. Diſſ. mea de hoc ſomnio A. 1717. edita, et in *Poecile* recuſa T. II. p. 459. ſqq.

(*o*) Theol. mor. P. II. cap. 3. Sect. III. §. 7, p. 565. Notatu dignus eſt locus *Gregorii Naz.* in *Epitaphio Baſilii*. *Eruditio*, inquit, *inter humana bona principem*

ro, quam sexto saeculo *Gregorius M.* praecipuum (*p*) et Papatus et barbariei monachalis fulcrum esse coepit, eiusque exemplo monachi (*q*) nuntium miserant omnibus literis, tunc omnia non ire, sed ruere in peius et retro sublapsa referri. Vti igitur illo saeculo in Ecclesia exortam esse legimus *Agnoëtarum* haeresin, sic et in literaria rep. Agnoëtarum (hoc est, *ignorantium*) plena facta sunt omnia, foedaque ista haeresis propemodum vsque ad confinia Lutheranae Reformationis regnauit. Hinc totus Franciscanorum ordo (*r*) se deuouit pietati illiteratae, et sanctissima illa (*s*) Pauli vox: *Litera occidit*, *Spiritus viuificat*, vsurpari

F 5 con-

pem locum tenet. Non de hac nostra solum et nobiliore eruditione loquor, sed etiam de externa, quam Vulgus Christianorum prauo quodam iudicio vt insidiosam et periculosam et a Deo procul auertentem adspernantur. Conf. *G. Arnoldi* lib. VI. Descriptionis primorum Christianorum cap. 5. quod agit de primitiuae Ecclesiae literarum studiis.

(*p*) Id egregie demonstrat *Tribbechouius* lib. de Doctoribus Scholasticis cap. VI. p. 253. sqq. maxime p. 278. sq. differens de summa saeculi sexti ἀπαιδευσίᾳ. De eiusdem Gregorii saeuitia in Liuium, vid. *Bayle* Diction v. *Gregoire* I. not. M.

(*q*) Vitam huius seculi sexti monasticam interitum attulisse literis, praeclare docet *Conringius* Antiq. Acad. p. 266. sqq. et 272. sqq.

(*r*) Vid. Biblioth. Brem. T. V. p. 203.

(*s*) 2. *Corinth.* III. 6.

consueuit (*t*) a monachis ad odium conflandum vniuersis literarum studiis. Quid? In ipso Iure Canonico (*u*) nefas iudicabatur, *Episcoporum ac presbyterorum barbarismos irridere ac soloecismos*, adiecto, *indignum esse, sanctos illos viros restringi sub regulas Donati.*

XXVI.

Hinc tanta excellentium doctrina virorum per aliquot saecula fuit penuria. Ac *sexto* quidem saeculo vix duos habuit (*x*) Occidens, quos ostentare posset literatae posteritati, *Boëthium*, *cum quo desiisse veterem Romanorum eloquentiam* vere obseruauit (*y*) *Miraeus*, et (z) *Cassiodorum*. *Post Boëthium*, *qui* vltimus eruditorum *dictus est, per mille annos vix vnus aut alter, certe apud Latinos, commemoratur, qui aliquod in doctrina liberali nomen habuerit.* Ita ait (a) *Rolandus Maresius*, qui et scite vocat interuallum illud temporis vsque ad *Petrar-*

(*t*) Refert alicubi *Erasmus*, sua aetate nil crebrius in ore fuisse monachis, quam illud: *Litera occidit.*

(*u*) Vid. *Martini* Margarita Decreti v. *Grammatica.*

(*x*) In Oriente *Procopius* tum vixit, et *Priscianus*, et *Tribonianus* cum collegis suis.

(*y*) Not. ad *Honorii* librum III. de script. eccl. cap. 22.

(*z*) De vtroque vid. *Fabricius* Bibl. Lat. lib. III. cap. 15. et 16.

(*a*) Lib II. epist. vlt. p. 532.

trarcham interregnum ac velut literarum deliquium. Nec aut *ſeptimum* (*b*) aut *octauum* ſaeculum plures habuit eruditionis gloria in occidente (*c*) inſignes. Illo enim *Iſidorus Hiſpalenſis* et *Aldelmus*; hoc (*d*) *Alcuinus* et *Paulus Diaconus* vixerunt pariter ac ſcripſerunt. Vtroque tamen ſaeculo *Beda* (*e*) vixit, et magno vtrique fuit decori. Caeteros, etiam diuinae ſcientiae profeſſores, tantae inuoluerant ignorantiae tenebrae, vt (*f*) *in epiſcopis et ſacerdotibus non peritia requireretur S. Scripturae, multo minus linguarum, diſciplinarum et antiquitatis noti-*

(*b*) *Conringius* lib. de ſcript. XVI. ſaeculorum p. 101: *Praeter* minutos aliquot ſcriptores, inquit, *neque philoſophum, neque ICtum, neque medicum, aut denique vel poetam vel oratorem, qui alicuius ſit famae, integro hoc* (ſeptimo) *ſaeculo reperire licet.*

(*c*) In Oriente ſaeculo VIII. magnum nomen fuit *Ioannis Damaſceni*, ſyſtematicae Theologiae conditoris, et Scholaſticorum prodromi. Propter eloquentiam cognominatus fuit *Chryſorrhoas* Caetera quoque ipſius eruditio tanta fuit, vt parem illa aetas habuerit neminem.

(*d*) Non eſt enim, quod ex eodem ſaeculo huc adſcribamus *S. Bonifacium.* Non enim eruditio, ſed religio nobilem eum fecit.

(*e*) De huius eruditione vid. *Tribbechouius* lib. cit. cap. 6. p. 287. ſq. vbi quam fabulam affert de ortu cognomenti *Venerabilis*, eam minime venerabilem eſſe, facile intelligitur.

(*f*) Ita ſcribit *Spanhemius* Comp. Hiſt. eccl. ſaec. VIII. p. 229.

notitia, sed modo vt legere, vt cantare, vt Orationem Dominicam, Symbolum, Psalterium, Computum (g) *recitare valerent, nec nescii essent Canonum.*

XXVII.

Accidit et hoc temporis tractu, Latina vt lingua prorsus interiret, solo eius vsu in sacris retento, paucis tamen sacerdotibus sensa Latinorum verborum callentibus. Ac notum est, ex Latina lingua natas esse hodiernas Italicam, Gallicam et Hispanicam. Id vero quo saeculo factum sit, non satis constat. Sexto iam saeculo id factum esse, docentem *Lipsium* docte refellit (h) *Rutgersius.* Tamen *Alcyonius* (i) ex MS. quodam historico *de rebus a Gothis in Italia gestis* refert, *Attilam regem post partam victoriam tam studiosum fuisse Gothicae linguae propagandae, vt edicto sanxerit, ne quis Latina lingua loqueretur, magistrosque insuper e sua prouincia acciuisse, qui Italos edocerent linguam Gothicam.* Sed non satis haec res certa est: ac fortasse *Attila* tantummodo publica scripta confici sua lingua iussit, more Romanorum (k) veterum, quo-

(g) Ducem hic monachi habebant *Dionysium Exiguum* saeculi VI. Abbatem.

(h) Var. lect. lib. I. cap. 13.

(i) Lib. II. de exilio p. 213.

(k) Vid. *Merillius* Not. philol. in passionem Christi p. 375

quorum praesidibus non licebat alia, quam Latina, lingua vti in prouinciis. *Augustini* tempore linguam Latinam in Africa adhuc fuisse popularem, ex ipso (*l*) discimus. Quinto illo saeculo et in Gallia superfuisse vsum huius linguae publicum, eo ipso docet *Sidonius* (*m*) *Apollinaris*, quod concionem Latinam exhibet ad plebem ab se habitam. Idem tamen metuere se (*n*) profitetur, ne breui in Gallia *aboleatur* ea lingua et *intereat*. Persuasum tamen nuper nobis iuit doctissimus (*o*) *Coloniensis*, Lugduni vsum Latinae linguae publicum et communem ad medium fere noni permansisse saeculi. In Italia post medium septimum saeculum magis magisque inualuisse linguam Italorum hodiernam, non ita pridem statuit (*p*) *Petrus Giannonius*. Verum certus temporis articulus constitui non potest, cum eiusmodi immutatio non simul et semel, sed sensim ac sine sensu fieri soleat.

XXVIII.

p. 37; *Baelius* Dict. v. *Claude* not. A. *Eckhardus* in Tomo XI. Miscell. Lipf. p. 21. sqq.

(*l*) Lib. II. de doctr. Christ. cap. 11. et Confess. lib. I. cap. 14.

(*m*) Lib. VII. epist. 9.

(*n*) Lib. II. epist. 10. et lib. VIII. epist. 2.

(*o*) Hist. liter. Lugdun. P. II. p. 111.

(*p*) Hist. Neapol. lib. IV. p. 283.

XXVIII.

Erat quidem hac tempeſtate ſe praebiturus inſtauratorem literariorum ſtudiorum (*q*) *Carolus M.* ipſe literarum haud rudis, et in Germania, Gallia atque Italia plures condebat ingeniorum officinas. Verum quam parum (*r*) profecerit, locupletem habemus teſtem *Lupum*, Ferrarienſem abbatem, qui in prima ad Eginhardum, Caroli M. amicum, epiſtola grauiter queritur, *ſuperſtitioſum otium* ſuo aeuo literarum ſtudiis praeferri; ſe ne praeceptorem quidem nanciſci potuiſſe, nec *amori literarum*, *ab ipſo fere initio pueritiae ſibi innato*, ſatisfacere; iſto tempore *priorum ſtudia longo ſitu collapſa paene interiiſſe;* per Carolum quidem Magnum reuocari coepta eſſe, et aliquantum extuliſſe caput; ſed eo defuncto rurſus neglecta eſſe literarum ſtudia. Cuius

(*q*) Vid. *Auentinus* Annal. Boi. lib. IV. cap. 8. §. 31. ſqq. *Launoius* lib. de ſcholis celebr. cap. 1. et 2; *Conringius* Antiq. Acad. p. 322. ſqq. *Tribbechouius* lib. cit. cap. 1. p. 23. ſqq. *Burcardus* de fatis Lat. ling. P. II. p. 31. ſqq. De opere *Carolino contra cultum imaginum*, cuius tamen ſcriptor *Alcuinus* fuit, lege ſis meam ad ipſum Praefationem.

(*r*) Illud etiam cognitu dignum, tantum aliquam Latinarum literarum inſtaurationem *Carolo M.* deberi. Nam ipſe, vel potius interpres eius *Alcuinus*, lib. II. *de imaginibus* cap. 17. oſtendit, ſuo aeuo linguam Graecam ignotam fuiſſe Latinae Eccleſiae.

Cuius rei culpam haud immerito cum (s) *Conringio* tribuimus successoris, Ludouici Pii, *superstitiosae pietati:* quo quidem melior et literarum amantior literatorumque studiosior fuit filius, Carolus Caluus, *Maecenas huius saeculi* dictus a (t) *Conringio:* sed nec tum veterno excuti se passum est male pium saeculum, neque aurorae successit dies vndiquaque serenissimus.

XXIX.

Nec maior fuit Orientis felicitas, superstitione et hic plerisque omnibus eripiente mentis oculum. Styli quidem cultura hic minus, quam in Occidente, negligebatur: at scribentium industria non fere nisi in componendis Chronicis, Sanctorum vitis, et homiliis versabatur: nisi quod *nonum* saeculum suo fulgore illustrauit *Photius*, velut inter ignes luna minores. Fuit quidem etiam *Theodorus Studita* (u) huius aeui scriptor multorum voluminum. Ast parum profecto debet huic idololatriae martyri vera sapientia. Potiori iure hic laudamus Imp: *Leonem*, *Sapientis* (hoc est, *eruditissi-*

(s) Lib. cit. p. 329.

(t) p. 328.

(u) De scriptis eius vid. *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 35. p. 234. sqq. et T. XII. p. 275. sqq. itemque *Io. Imman. Mullerus* in singulari Disp. A. 1721. edita *de Studio et claris Studitis* p. 21. sqq.

tissimi) cognomine clarum. Hic enim plurima (*x*) scribendo signum ipse aliquod ciuibus suis sustulit ad rite colenda literarum studia. De *Ioanne Damasceno*, saeculi *octaui* lumine haud satis liquido, quae paulo ante dixi, sufficiant.

XXX.

Ad Occidentem vt referamus oculos, *solito* plures *nono* saeculo scriptores offendimus, feruentibus scilicet hic illic adhuc studiis a Carolo M. inflammatis et ab (*y*) Aelfredo, Angliae rege, sed paulo post misere deferuescentibus. Occurrit enim nobis *Rabanus Maurus*, (cuius de vita et scriptis diligentissime exposuit *Buddeus* vel Respondens eius in singulari Disputatione A. 1724. edita,) *Haymo*, (vterque *Alcuini* discipulus,) *Walafridus Strabo*, *Seruatus Lupus*, (*Mauri* discipuli,) *Otfridus*, *Eginhartus*, (z) *Ioannes*

(*x*) Vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 5. p. 363. sqq. et *Olearius* Bibl. eccl. T. I. p. 439. sq.

(*y*) Vitam huius *Aelfredi* vel *Alfredi M.* tribus libris comprehendit et Oxon. 1678. edidit *Ioan. Spelmannus*, qui lib. II. n. 38: *Scholas* inquit, *et Academias instituit*, *artes et disciplinas reduxit. Ipse multa carmina scripsit.* Plura de hoc Angliae Carolo M. deque scriptis eius reperies in *Oudini* T. II. de script. eccl. p. 309. sqq. et *Olearii* Biblioth. eccl. T. I. p. 36.

(z) Deprauata est haec scriptura. Nam aequales *Eginharti*, *Lupus Ferrariensis* et *Poeta Saxo*, a *Leibnitio* editus, eum vocant alter *Einhartum*, alter *Einhardum*.

nes (*a*) *Erigena*, *Hincmarus Rhemensis*, *Regino*, *Anastasius* (*b*) *Bibliothecarius*.

XXXI.

At exstincta cum his est literarum laus adeo, vt proximum saeculum nomen acceperit *obscuri et barbari*. *Saeculum infelix* vocat (*c*) *Bellarminus*, *in quo nulli scriptores illustres*; *saeculum sterile* noster (*d*) *Calixtus*, *et scriptoribus insignibus destitutum*. Imo

---

dum. Ac posterius quidem mihi videtur rectius propterea, quia et scribitur *Bernhardus*, *Eberhardus*. Quid vero significet nomen *Einhardi*, coniectura assequi conatus sum in *Actis erud.* 1711. p. 530, quam adhuc probo, quia in aliquot MSS. is appellatur *Enhardus*. Vid. *Reimmanni* Biblioth. Vindob. p. 129. et 130.

(*a*) De hoc satis multa dixi in *Actis Philos.* T. III. p. 858. sqq. vbi p. 880. pro *harmonia* rescribendum esse *harmoniam*, recte et acute animaduertit *Matthesonius* in *Patriota* suo *musico* p. 32. Caeterum *Ioannem Erigenam* fuisse natum in Hibernia, erudite pugnat *Leibnitius* in Prolegom. ad T. I. Script. Brunsuic. §. 25. et in ipso illo Tomo p. 22.

(*b*) Scripta eius *Fabricius* recenset Bibl. Gr. lib. V. cap. 35. p. 937. sq. *Anastasii* huius *Vitae Pontificum* tres eodem paene tempore habuerunt editores Italos, eosque eruditissimos, *Franc. Blanchinum*, *Ioan. Vignolium*, et *Lud. Ant. Muratorium*. De prima harum editionum vid. *Acta erud.* A. 1719. p. 425; 1725. p. 153. et 1731. p. 149; de secunda A. 1727, p. 52; de tertia A. 1724 p. 377. sq.

(*c*) Chronologiae p 89.

(*d*) Appar. theol. p. 129.

Imo vero habuit hoc saeculum scriptores illustrissimos, vnum Papam, alterum Imperatorem, tertiam mulierem. *Syluestrum II.* (e) dico, *Constantinum* (f) *Porphyrogenitum*, et (g) *Roswitam*, Saxoniae nostrae decus immortale. Ac miraculi instar est, obscurissimo illo saeculo et (h) literarum vsque adeo experte tres eruditionis laude exsplenduisse eius generis personas, a quibus praereptum iri caeteris mortalibus palmam ingenii, vix ac ne vix quidem vllo tempore verosimile est. Certe nulla aetas simile vidit exemplum, nec, vt opinor, iterum videbit vnquam.

XXXII.

Si quaeris, cur hoc temporis tractu ad incitas redactae fuerint Musae, non aliam video huius calamitatis caussam, quam quod et inhonorata tum erant optima illa studia, et via ad eruditionem nimium salebrosa. Non enim publicis sumtibus alebantur doctores iuuentutis in scholis atque Academiis, ac bonorum librorum summa erat caritas, prae-

(e) Vid. *Naudaeus* lib. de magiae suspectis cap. 19. §. 8. et 9; *Launonius* lib de scholis celeb. cap. 21; *Koelerus*, Prof. Altorf. singulari Disp. A. 1720. edita.

(f) Vid. *Fabricius* Bibl. Graec. lib. V. cap. 5. p. 486. sqq.

(g) Vid. *Oudinus* T. II. p. 502. sqq.

(h) Gallos tamen huius saeculi scriptores minus esse barbaros caeteris, contendit *Bailletus* Iudiciorum T. I. p. 322.

praetereaque doctiſſimus (*i*) quisque haereſeos vel ſuſpicionem vel notam effugere vix ac ne vix quidem poterat. Crediderim etiam, haud paucos ſic, vt olim pii Eliae aeuo, latuiſſe in tenebris, qui cum ſatis docti eſſent, vel audacia vel occaſione carerent prodeundi in publicum et ſcribendis libris nomen ſuum ad poſteros propagandi. Iniucundum ſcilicet eſt, odioſum etiam, ineptum denique, docere, vbi nemo eſt, qui doceri geſtiat. Certe non videtur mihi decimum ſaeculum *Luitprandum* et *Roswitam*, vndecimum *Lambertum* hiſtoricum, mirae ſcriptores elegantiae, procreare potuiſſe, niſi fuiſſent alii, quorum vel inſtitutione vel aemulatione vel hortatu tam longe fuiſſent prouecti in literarum curriculo. Quanquam publicae illius temporis querelae docent, perraros fuiſſe interiorum literarum cultores, ipſaque monaſteria, erudiendae (*k*) quidem illa iuuentuti dicata, et ſuum ſingula Scholaſticum (*l*) habentia, conuerſa fuiſſe in ſcholas (*m*) cantionum,

(*i*) *Abaelardus*, *Virgilius* Salzburgenſis, *Berengarius*, ipſe Papa *Syluester II.*

(*k*) Vid. Mart. *Schookius* lib. de bonis eccleſ. Sect. I. cap. 27. et Sect. II. cap. 3. et 23; *Leukfeldius* Antiq. Walkenrid. Cap. V. *Mabillonius* lib. de ſtudiis monaſticis.

(*l*) Vid. Praef. mea ad *Tribbechouium* p. 10. ſqq.

(*m*) Haec verba ſunt *Spanhemii* Comp. Hiſt. eccl. Saec. X. cap. 2. p. 279.

tionum, ſuperſtitionum, caecaeque obedientiae. Illud vnum laudi ducendum eſt collegiis monachorum, quod aſſiduis veterum librorum deſcriptionibus fortiter obſtiterunt, quo minus ii interirent. Ita dum ingenium ſuum non poterant, manus tamen commodabant reip. literatae, atque haec eſt cauſa, recte obſeruante (*) *Barthio*, cur tam multi adhuc nobis ſalui ſint ex bonis ſcriptoribus. Quanta vero induſtria monachorum fuerit in libris deſcribendis, hiſce docet verbis (*a*) *Petrarcha: Alii membranas radunt, alii libros ſcribunt, alii corrigunt, alii illuminant, alii ligant et ſuperficiem comunt.* Quibus ſimillima *Trithemii* verba exhibet in *Amoenitatibus* ſuis *Schelhornius T. VII. p. 284.*

XXXIII.

Sed ad hiſtoriae filum reuertimur, et ſubſequentia duo ſaecula breui contemplamur. *Vndecimum* igitur ſaeculum ornabant (*b*) *Fulbertus* Carnotenſis, *Burcardus* (*c*) Wormatien-

(*) Aduerſ. lib. II. cap. 4.

(*a*) Lib. IX. epiſt. 5. p. 321.

(*b*) De his omnibus, *Lanfranco* et *Lamberto* exceptis, notitiam pete ex *Oudino* T. II. p. 519. ſqq.

(*c*) Siue *Brocardus*. Inde *Brocardica* hodieque dicuntur prouerbio. Vid. *Fabricius* Bibl. Lat. IV. 10. p. 844. et Bibl. Gr. VI. 2. p. 79; *Grauina* lib. I. de orig. iur. ciu. p. 179; *Thomaſius* Diſp. de praeſumtione bonitatis §. 2.

matiensis, *Ditmarus* (*d*) Merseburgensis episcopi, *Berengarius*, ille sui saeculi Zuinglius, *Petrus* (*e*) *Damiani*, *Constantinus Afer*, medicus, *Marianus Scotus*, *Lanfrancus* et *Anshelmus*, Cantuarienses archiepiscopi, *Lambertus* Schaffnaburgensis, *Sigebertus* Gemblacensis, *Guido* (*f*) *Aretinus*; et Graeci, *Michaël Psellus*, vir (*g*) summus, *Theophylactus*, *Georgius Cedrenus*, *Ioannes Xiphilinus*, *Ioannes Italus*. Saeculi *duodecimi* heroës literarii fuerunt *Iuo* Carnotensis, *Irnerius*, ICtorum patriarcha, hoc est, primus (*h*) instaurator iuris ciuilis Romani, *Hugo de S. Victore*, *Petrus Abaelardus*, Scholasticae cum philosophiae, tum theologiae parens, *Petrus Cluniacensis*, *Petrus* (*i*) *Lombardus*, *Petrus Comestor*, *Petrus Rigensis*, *Pe-*

(*d*) *Leibnitius* T. I. Script. Brunsuic. p. 323. sqq. edidit *Ditmarum restitutum*, hoc est, plenum ac perfectum, cum prioribus in editionibus permulta desint.

(*e*) Est hic inter veritatis testes Flacianos p. 270. sqq.

(*f*) Hic *τὸ vt, re, mi, fa, sol, la* excogitauit, eaque re multo faciliorem reddidit artem musicam. Vid. *Sigebertus* Gemblac. ad A. 1028. et *Oudinus* T. II. p. 871. sqq.

(*g*) Post *Allatium* diligentissime de eo *Oudinus* agit. T. II. p. 646. sqq.

(*h*) De eo vid. *Fichardus* in Vitis ICtorum Cap. 1. et *Reimannus* Hist. lit. Germ. T. II. p. 430. seqq.

(*i*) Tot tantique *Petri* eo tempore florentes occasionem, ni fallor, dederunt vulgato illi Logicorum: *Petrus currit*.

trus Blesensis, Gratianus, Bernhardus sanctus, *Bernardus Morlacensis*, *Ioannes Sarisberiensis*, *Helmoldus*, *Guntherus* poëta, *Giraldus Cambrensis*, *Galterus*, scriptor (*k*) *Alexandreidos*, *Rupertus Tuitiensis*, *Otto* (*l*) *Frisingensis*; et Graeci, *Euthymius* (*m*) *Zigabenus* vel potius *Zigadenus*, *Ioannes Zonaras*, *Anna Comnena*, *Simeon* (*n*) *Metaphrastes*, (*o*) *Eustathius*, *Theodorus Balsamo*, *Ioannes* (*p*) *Tzetzes*.

(*k*) Ego *Alexandreidis* huius editionem Ingolstadiensem anni 1541. possideo, et illud quidem exemplar, quod cum editis et MSS. libris comparatum denuo prelo subiicere in animum induxerat *Christ. Daumius*. Secutus autem est *Galterus* hic *Curtium* et saepe ad verbum expressit. Vnde eius cum Curtio collatione nonnulla ex hoc menda tolli possunt: id quod experiendo didici. *Freinshemius* quidem hoc labore fungi non potuit. Nam ne visum quidem sibi vnquam *Galterum*, fatetur Comment. ad Curtii IX. 5. 13.

(*l*) De hoc vid. *Conringius* Antiq. Acad. p. 343.

(*m*) Eius *Panoplia dogmatica orthodoxae fidei*, cuius Latina versio iam A. 1555. in Italia fuit edita, demum A. 1710. Tergobysti in Walachia prodiit in lucem Graeca. Vid. *Rich. Simonii* Biblioth. crit. T. III. cap. 10. et *Fabricii* Bibl. Gr. lib. V. cap. 11. p. 460. sqq. Quae is de Bogomilorum secta habet, in suo de illis haereticis libro edidit illustrauitque *Wolfius*.

(*n*) De hoc vberrime *Oudinus* T. II. p. 1301. sqq.

(*o*) De huius comment. in Homerum vid. *Fabricius* lib. II. Bibl. Gr. cap. 3. §. 8. et 9.; *G. Arnoldus* Hist. eccl. lib. XII. cap. 3. §. 1.

(*p*) Vid. *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 42. §. 3. p. 245. sqq.

Tzetzes. Adiungo ſcriptores (*q*) belli ſacri in Iudaeam ſuſcepti, quos inter eminent *Guilielmus Tyrius* et *Bernardus* (*r*) poëta.

XXXIV.

Apparet hinc, ſaeculo XII. in vtroque orbe acrius excoli coepiſſe cum iucundiores, tum ſeueriores literas: cuius rei in Occidente quidem praecipua cauſa erat ſchola Pariſienſis, et praecipuus eius vrbis, licet non publico ſtipendio conductus, magiſter, *Abaelardus*. Sane quemadmodum, *veteris Graeciae philoſophorum omnium ingenia Socratico ore defluxiſſe*, obſeruat ex vero *Velleius* (*s*) *Paterculus*, ſic (*t*) *Abaelardus* non ſolum vocatus eſt in epitaphio, ſed vere fuit *Gallorum Socrates*, hoc eſt, dux et auctor gregis literati numeroſiſſimi.

(*q*) Hos vno volumine, quod inſcripſit *Geſta Dei per Francos*, complexus eſt *Bongarſius*, A. 1611. edito. De hiſce ſcriptoribus etiam diſſerit ac iudicium ſuum exponit *Th. Dempſterus* in praef ad *Accolti* opus *de bello* illo *ſacro*; itemque *Miraeus* in Auctario de ſcript. eccl. n. 358.

(*r*) Isque elegans. Multos eius verſus ſuis ad *Accoltum* annotationibus paſſim inſeruit *Dempſterus*, qui et de dignitate eius agit p. 242.

(*s*) Lib. I. Cap. 16. n. 4.

(*t*) De eius fatis ac ſcriptis vid. *Acta Philoſ.* T. III. p. 529 - 586.

XXXV.

Excitati nouo hoc ſtudia aemulantium ſtrepitu etiam Iudaei ſunt ad colendas flagranti induſtria literas, vixeruntque hac tempeſtate ac plurimos compoſuerunt (*u*) libros *Salomo Iſacides*, quem vulgo *Iarchium* nominant, *Abeneſra*, *Ioſephus Kimchi* cum filiis *Moſe* ac *Dauide*, *Moſes Maimonides*, *Beniamin Tudelenſis*.

XXXVI.

Caeterum Pariſienſis illa ſchola, tanta capiens incrementa, vt toti orbi eſſet miraculo, ne forte arma in Papae regnum aliquando conuerteret, hic ſapientiſſime prouidit, ſcholam illam ſummis ornans priuilegiis, at ſimul Regi ereptam ſuo (*x*) ſubiiciens impe-

(*u*) Vid. *Wolfii* Biblioth. Hebr.

(*x*) Hoc conſilio numerabantur omnes Profeſſores inter clericos. Vid. *Conringius* Antiq. Acad. p. 364. ſq. Etiam Cancellarios Academiis Papa praeficiebat Epiſcopos, e. g. Francofurtanae Lebuſenſem, Lipſienſi Martisburgenſem, Roſtochienſi Suerinenſem, Gryphiswaldenſi Caminenſem. Animaduertenda vero et haec ars Papae eſt, quod in Academiis primum locum aſſignauit theologis, caeterarumque diſciplinarum doctores eorum ſiue imperio ſiue tyrannidi ſubiecit; quodque philoſophos, a quorum ingeniis ſibi maxime metuebat, occupare iuſſit locum vltimum. Expreſſit haec res multum querelarum philoſophis, itemque philologis, qui ne poſt Reformationem quidem deſiere theologos arguere odii in erectiores literas. *Eſt hoc omnino velut inſitum theologis*, inquit *Slei-*

imperio. Factum hoc esse saeculo *decimo tertio*, contendit (y) *Conringius*, ab iis dissentiens, qui ad remotiora tempora referunt scholarum vniuersalium, quas *Vniuersitates* olim et *Studia generalia*, hodie *Academias*

Sleidanus lib. V. extremo, *vt viros doctos exagitent.* Similia *Pufendorfii* et *Bersmanni* dicta ex MSS. epistolis protuli lib. IV. Poeciles p. 555. et in *Actis Philos.* T. III. p. 645. Etiam *Erasmus* theologos (hoc est, vulgus theologorum) vocat *pestem fatalem bonarum literarum* in ea epistola, quam A. 1519. ad *Lutherum* scripsit. Exstat ea in *Epistolarum* ipsius libro sexto p. 257. sq. inserta quoque a *Schiltero* libro septimo *de libert. Eccl. Germ.* cap. I. §. 13. p. 832. sq. Adde, quae infra dicentur de Treuoltiensibus et Loescherianis Ephemeridibus. Sed redire me cogit ad ordinem disciplinarum Academicum sapiens *Io. Freinshemii* meditatio, quam his expressit verbis in lib. de Electorum et Cardinalium praecedentia §. 26. p. 39: *Pontificum auctoritate constitutas esse plerasque Academias, constat. Ne miremur, si maxime honorarunt ordinem, in quo ipsi bonorabantur. Is autem tum* Theologorum *vocabatur. Iuris ciuilis nulla dum erat notitia: Pontificium obtinebat. Huius ergo professores iure suo locum primo proximum nacti. - - Nec sperni Medici poterant. Philosophia, quae tum erat in vsu, nihil habebat, cur de primatu contenderet. Ciuilem sapientiam non doceri, Papae intererat. Eandem ob causam iacebant bonae literae et studium historicum. Postquam emersit vera philosophia, iam occupatus erat locus, et secundum legem conuiualem sedes incommodiores decernuntur tarde venientibus.*

(y) Antiq. Acad. p. 104.

demias (z) appellant, originem. Nec male successit hoc Papae consilium. Quippe per aliquot saecula in illis Academiis cum philosophia, tum theologia Papaeis vinculis constricta mansit, atque adeo tantum aberat, vt *Scholastici* (hoc enim nomen Professorum erat,) veras Musas in orbem reducerent, vt eas potius Papaeo suo monopolio opprimerent, pro vera eruditione (*a*) animos complentes nugis et erroribus atque γνώσει ψευδωνύμῳ. Caeterum cum Scholastici illi eruditorum nomen tot saeculis mentiti sint, operae pretium facturus videor, si paucis exponam ipsorum historiam.

XXXVII.

Scilicet nono saeculo auspiciis *Mamonis*, ex successoribus Muhammedis Chalifae doctissimi, plerique Aristotelis libri in Arabicam linguam traducti sunt, et hoc signo ad studia excolenda sublato Arabes magno impetu in philosophiam, astrologiam, medicinam, caeterasque artes incubuerunt. Vid.

(z) Quo tempore orta sit haec appellatio, docui singulari Dissertatiuncula, inserta *Nouae Bibliothecae Rengerianae* T. V. p. 363. sqq. Conf. *Hechtii* Germania sacra et literata P. II. lib. 14. cap. 2. p. 529. sqq.

(*a*) Accuratissimum iudicium de literatura Scholasticorum fert *Pufendorfius* Introduct. in Hist. Cap. XII. §. 34. Vberius vide in mea Praefatione ad *Tribbechouium*.

Vid. *Hottingeri Analectorum* Dissertatio sexta tota. Non quidem ii pro eo, ac par est, philosophabantur. In philosophia (*b*) enim coeci erant sectatores Aristotelis: in astrologia ita superstitiosi, vt nihil supra. Interim cum in Hispania sedem fixissent, prouocarunt aemulationem Christianorum, quos puduit Muhammedanis inferiores esse eruditione. Hinc et ipsi amore Aristotelis correpti, magnaeque doctrinae laudem affectantes, non leui ardore literarum studia tractanda susceperunt. Inter Arabes illos praecipue conspicui fuerunt *Auicenna*, qui An. 1050. floruit, et centum annis iunior *Auerroës*: vt omittam (*c*) *Alchindum*, *Alchabitium*, *Algazelem*, *Almasarem*, *Auempace*, *Abubecher*, *Alpharabium*.

XXXVIII.

Horum igitur aemulatione (*d*) incensi Scholastici acerrimis studiis coluerunt philosophiam Aristotelis. Etsi enim, qui primus

(*b*) Exstat *Io. Petri Ludouici* Disp. historica de philosophia rationali apud Arabes et Turcas. Conf. *Walchii* Hist. Logicae lib. II. cap. 1. Sect. 2. §. 3. et 4. Hodieque in vrbe Africae Fezza esse dicitur bibliotheca publica Arabicis libris refertissima.

(*c*) De hoc Arabum philosopho eruditam Dissertationem Helmstadii edidit *Io. Gottfr. Lakemacherus* A. 1719. qui eodem anno praeside *Kochio* ibidem disputauit *de studiis Arabum*.

(*d*) *Scholasticos* fuisse discipulos Arabum, docet *Tribbechouius*

mus habetur (*e*) Scholasticus, *Petrus Lombardus* saeculo duodecimo theologiae totum se dediderat, scriptis quatuor *Sententiarum* libris, qui ipsi nomen *Magistri Sententiarum* conciliarunt, et ipsius sectatoribus commentatoribusque appellationem *Sententiariorum;* statim tamen saeculo decimo tertio (*f*) *Albertus M.* Aristotelicam philosophiam cum theologia coniunxit: quod et discipulus ipsius fecit (*g*) *Thomas Aquinas,* itemque *Ioannes Duns Scotus.* Hi duo singulas Scholasticorum sectas constituerunt, *Scotistarum* atque *Thomistarum.* Ac praeter

chouius lib. de Scholasticis cap. 3. §. 3. p. 126. sqq. vbi et *Golio* subscribit, Arabum philosophos vocanti *patriarchas Scholasticorum.* Etiam *Scaliger* in Epist. 362: *Florentibus Arabum rebus,* inquit, *tunc summa meliorum literarum imperitia in tota Ecclesia Latina erat, cum bonae disciplinae inter Muhammedanos maxime vigerent. Et profecto, quicquid Latini scripserunt, postquam illos inscitiae suae admonuit Arabum industria, id totum Arabibus acceptum ferre debent, philosophiam, medicinam, et mathematica.* Conf. *Acta Philos.* T. III. p. 41. et 42.

(*e*) Subaudi *Occidentis.* Nam in Oriente iam octauo saeculo *Ioannes Damascenus* procrearat theologiam Scholasticam, a posteritate ipsius studiose retentam propagatamque. Vid. *Heineccii* Hist. Ecclesiae Graecae P. I. cap. 2. §. vlt.

(*f*) Huic magnificum praeconium tribuit *Auentinus* Annal. lib. VII. cap. 7. §. 13. sq.

(*g*) Huius rogatu *Heinricum Brabantinum,* Dominicanum,

ter hos saeculo illo XIII. floruerunt *Alexander Alensis*, *Petrus Hispanus*, et *Aegidius Romanus*; saeculo XIV. *Guilielmus Occamus Gregorius Ariminensis*, *Durandus a S. Porciano*, et *Franciscus Mayronius*; saeculo XV. *Gabriel Biel*: vt caeteros minus clari nominis silentio praeteream. Caeterum rei literariae per hoc hominum genus (*b*) parum fuit consultum, neglecto quippe ab ipsis linguarum, historiarum, antiquitatum studio, ac philosophia omni partim in nugas

num, omnes Aristotelis libros in Latinam linguam ad verbum transtulisse, *Auentinus* docet Annal. lib. VII. cap. 8. §. 19. *Trithemius* tamen alii Brabantino Dominicano id tribuit, *Thomae de Cantiprato*, lib. de script. eccl. cap. 469. Quam vero misera sit illa versio, duce *Gassendo* manifestum feci in *Actis Philos.* T. III. p. 42.

(*b*) Hic alia omnia orbi persuadere conatus est doctissimus vir, *Polycarpus Lyserus*, in Diss. A. 1719. Helmstadii edita *de ficta medii aeui barbarie*, eamque sententiam iterum propugnauit initio *Historiae poëtarum medii aeui*, sequenti anno editae. Sed nullum est nactus huius paradoxi subscriptorem. In Halensium *Bibliotheca Academica* A. 1719. p. 38. iudicatur, eum ostendisse, se etiam manifesto falsis aliquem verosimilitudinis colorem illinere, hoc est, Aethiopem dealbare, valere. Breuiter quoque confutatus fuit in Lipsiensium Latine scriptis *Nouis Literariis* A. 1719. p. 90. sq. Copiosius vero eum refellit *Burckhardus* P. II. de fatis Lat. linguae p. 63—94. et *Io. Frid. Bertramus* in Meletematibus literariis p. 179. sqq. Etiam

gas conuersa, partim in instrumentum regnantis ea tempestate religionis.

XXXIX.

Porro in Academiis, quas hodie appellamus, primis temporibus duntaxat septem liberales, quas vocant, artes docebantur, quibus philosophia absolui credebatur. Vnde philosophi dicti *Artistae*, et in Academia Parisiensi hodieque soli philosophi fiunt Rectores, scilicet quia caeterae Facultates postero demum tempore accesserunt. Philosophicae Facultati primum accessit Theologica, eo tempore, quo Lutetiae *Lombardus* Scholasticae Theologiae parens factus est. Imperatores addiderunt tertiam, Iuridicam: horumque aemulatione Papae professionem iuris Canonici instituerunt. Tandem Medica quoque Facultas locum in Academiis nacta est. (*i*) Alicubi etiam vna solum Facultas fuit, vt Medica in celebri

Etiam A. 1727. publica Oratione eum confutauit, vt e Programmate d. 24. Apr. edito cognoui, *Andr. Sam. Gesnerus*, Gymn. Rotenburg. ad Tubarim Rector. Verissime itaque statuimus, duo hac aetate literatis, acri licet studio tractantibus literas, defuisse, *rationem* atque *orationem*, hoc est, philosophiam veram et eloquentiam.

(*i*) Vid. *Iac. Thomasius* Obs. Hal. T. VI. Cap. 14. 15. 18. et 20. itemque filius eius, *Christianus*, in Programm. p. 658. sqq. et 668.

bri illa ſchola (*k*) Salernitana. Toto vero orbe celebratiſſimae ſcholae fuerunt *Coloninenſis* et *Pariſienſis*, quibus non multum inferior fuit *Oxonienſis*. Hinc vetus quidam (*l*) poëta:

Agrippina et Pariſium, duo regna Mineruae.

Introducere etiam primis ſtatim temporibus placuit *gradus* ſiue honores Academicos: cuius argumenti ſcriptores nuper adduxi in *Actis Philoſophorum T. III. p. 595. ſq.* ibique *p. 597. ſqq.* egi de titulo *Magiſtri*.

XL.

Hac occaſione animaduerti meretur, nihil commodis ſuis inimicius, adeoque nihil humano generi ſalubrius facere potuiſſe Romanos Pontifices, quam quod ciuitates ſcholaſticas, rem olim inauditam, quas hodie Academias vocamus, paſſim locorum ac gentium condiderunt, eisque tantum ſplendoris tantumque opum adiunxerunt, vt non minus, quam aliae ciuitates, perpetuitatem ſibi poſſint promittere. Poſtquam enim eae

(*k*) De hac pluribus agit *Conringius* Antiq. Acad. p. 98. ſqq. et 351. Vid. et *Stollii* Hiſt. Medicinae p. 117. et 851.

(*l*) Apud *Benthemium* Stat. Holland. P. II. p. 185. Exſtat *Pariſienſis Academiae Hiſtoria* auctore *Bulaeo*, cuius recenſio exhibetur in *Bibliotheca Thomaſiana* T. I. p. 23. ſqq. 140. ſqq. et T. II. p. 1. ſqq. 185. ſqq. *Oxonienſis Academiae Hiſtoriam* ſcripſit *Antonius Woodius*.

eae in terris Proteſtantium a tyrannide Romana ſe vindicarunt in libertatem, factae ſunt firmiſſimae arces ſapientiae, quibus ſaluis perpetuo exulandum erit barbariei, et vnde coloniae literariae quamplurimae iam olim deductae ſunt, et deducentur in poſterum. Fatendum igitur eſt, cum Papatus ſtudiis ſapientiae olim attulerit interitum, eundem (*m*) poſtea condendo Academias, vitam reddidiſſe iisdem ſtudiis et vigorem incredibilem. Nec profecto eruditio ſacra *Luthero* duce triumphare potuiſſe, certe non diu triumphatura fuiſſe videtur, niſi nutrices ac tutrices nacta eſſet Academias. Ex quo vero theologia illa emendata ſtabilem in Academiis accepit ſedem, non ſolum ipſa induta fuit robore inexpugnabili, verum etiam caeteris (*n*) diſciplinis tanta vis lucis affuſa eſt, vt prae noſtro ſaeculo Auguſtea illa aetas

(*m*) Poteſt igitur de Romano Pontifice dici, quod in Achillem, cuius haſta et grauiſſime vulneratus et ſanatus rurſus fuiſſe fertur Telephus, luſit *Ouidius* Triſt. V. 2. 15.

Telephus aeterna conſumtus tabe periſſet,
Si non, quae nocuit, dextra tuliſſet opem.

(*n*) Addo et hunc fructum Academiarum, quod, dum iudices in rebus criminalibus ab earum ICtis reſponſa petunt, ea re tum ipſi *ſeueritatem ſuam* (vt vtar *Eutropii* verbis lib. IX. 16. 1.) *aliena inuidia explent*, tum rei accipiunt iudices non ſolum iuris ſatis peritos, verum etiam prorſus incorruptos.

aetas iamdudum desierit esse aurea. Sed redeamus in viam.

XLI.

Saeculo *decimo tertio* praeter Parisiensem (*o*) Academiam conditae sunt (*p*) Patavi-

(*o*) Optauit *Morhofius* Polyhist. liter. lib. I. cap. 16. §. 72. et 73. vt vir quispiam idoneus accuratam concinnaret Academiarum historiam: qua quippe adhuc caret orbis literatus. Habemus quidem pererudite scriptas *Antiquitates Academicas Conringii,* qui in Praef. scribit, *se primum hanc materiam eruderare aggressum esse:* sed in generalibus haerens non sufficit desiderio *Morhofii. Middendorpius* vero, qui de vniuersi orbis Academiis opus edidit, adeo non satisfecit *Conringio*, vt in laudata Praef. eum iudicet *huic argumento fuisse multum imparem.* Idem *de Friderico Lucae* dixeris, qui *Europ. Helic.* P. III. cap. 5. et P. IV. cap. 6. historiam Academiarum persequitur: nisi quod de recentioris aetatis Academiis tradit, quantum satis esse possit. Chronologiam omnium totius orbis Academiarum exhibet *Alstedius* in *Thesauro Chronologiae* cap. 30. Etiam *Rittershusius* suo in *Saluianum* Commentario, quem Academiis Germaniae dedicauit, praefixit catalogum earum, addito cuique suae natiuitatis anno. Idem fecit *Reimmannus* T. II. Hist. lit. p. 219. sq. qui tamen nec Guelferbytanam immiscere debebat, nec omittere Ingolstadiensem, Friburgensem. Basileensem, Herbipolensem, Louaniensem, Dillingensem, Rintelensem et Harderuicensem: de qua postrema vid. *Benthemius* lib. de statu Hollandiae scholastico et ecclesiastico P. II. cap. 1. §. 22.

(*p*) Vid. *Platina* in vita Coelestini IV.

tauina, Perusina, (q) Tolosana, et (r) Salmanticensis. Eiusdem saeculi tractu illustrissimum illud Theologorum collegium, quod *Sorbona* vocatur, Lutetiae fuit institutum a *Roberto (s) de Sorbona*, Parisiensi Canonico et Regis Ludouici S. Confessario. Praeter hunc Maecenatem alii quoque Hercules (ʃ) Musagetae fuerunt, quorum principem locum obtinet Imp. Fridericus II. de quo haec *Bulaei* (ʃs) verba recitare libet; *Aristotelis Opera, Ptolemaei* Magnam Syntaxin, *Gregorii Nysseni libros* de natura hominis, *medicaeque artis auctores primarios de Graeco et Arabico in Latinum conuerti et Bononiae doceri curauit. Idem mathematicas discipli-*

(q) Vid. *Bussierius* Hist. Franc. lib. VIII. cap. 17. p. 122.
(r) Vid. *Miraeus* Auctar. de script. eccl. cap. 392; *Conringius* Antiq. Acad. p. 48.
(s) *Bussierius* lib. cit. cap. vlt. p. 166. Errat *Vossius* lib. I. de vitiis sermonis cap. 33. p. 148. huius Collegii originem referens ad Robertum, Regis fratrem. Alter ille *Robertus* cognomen *Sorbonensis* accepit a vico natali. Vid. *Miraeus* loc. cit. cap. 405.
(ʃ) De hoc *Herculis* titulo vid. Eumenius Paneg. primo Cap. VII. 3. et *Figrelius* lib. de statuis Rom. cap. 24. Conf. *Tomasinus* de donariis cap. 23. p. 169.
(ʃs) Hist. Acad. Paris. vnde excerpta ea tertio suo tomo de script. eccl. p. 64. inseruit *Oudinus*. Ipsius Friderici Imp. hac de re verba ex *Petri de Vineis* Epistolis exhibet *Ryssellus* in Suppl. ad *Vossii* lib. de sectis philos. cap. 7. §. 5. Conf. *Struuius* Hist. Germ. Diss. XX. §. 2. et *Schelhornius Amoen*. T. XIII. p. 200. sqq.

ſciplinas in Italia excitauit, Neapolitanam Academiam inſtaurauit, Viennenſem (*) *erexit, Bononienſem et Salernitanam reformauit.* Adde *Iouiani Pontani* teſtimonium *lib. V. de obedientia cap. 6. p. 131.* Nec vero praetereundus eſt ſilentio (*t*) Alphonſus X. Caſtellae Rex et Legionis, a quo nomen gerunt *Tabulae motuum coeleſtium Alphonſinae.*

XLII.

Hinc magnus fuit Muſis operantium prouentus: vt hac ipſa aetate *Vincentius Bellouacenſis* haec (*u*) perſcripſerit: *Temporibus noſtris non tantummodo ſaecularium literarum, verum etiam diuinarum ſcripturarum vbique multiplicata eſt ſcientia.* Noſtra quidem mentione praeter *Vincentium* hunc dignos exiſtimo *Albertum M. Thomam Aquinatem, Alexandrum Alenſem, Alanum*

(*) Recte vt hoc dictum interpreteris, *Conringium* inſpice Antiq. Acad. p. 156.

(*t*) De hoc *Alphonſo* praeter *Nic. Antonium*, ſcriptorem *Bibliothecae Hiſpanicae*, adi, quaeſo, *Trithemium* de ſcript. eccl. cap. 470 *Baelium* Diction. Hiſt. v. *Caſtille*, et *Wolfium* Biblioth. Hebr. n. 321.

(*u*) Speculi hiſtorialis lib. I. cap. 2. Addit tamen, hiſtoriae eccleſiaſticae ſtudium *in neglectum veniſſe.* Iniquius igitur cenſuiſſe videtur *Leibnitius* Proleg. ad T. I. Script Brunſuic. §. 63. *hoc ſaeculum et proxime ſequens omnium ſaeculorum poſt Chriſtum natum ineptiſſima fuiſſe, Germanis certe decimum ſaeculum aureum fuiſſe prae decimo tertio et decimo quarto.*

num Magnum, Aegidium Romanum, Ioannem Duns Scotum, Robertum Capitonem siue (v) *Grosteſt, Rogerium Baconum, Alexandrum Nequam* (w) siue (pro illius aetatis pronuntiatione) *Neckam, Bonauenturam, Guilielmum de S. Amore, Raymundum Martini, Raymundum Lullium, Arnoldum de Villa noua, Ioannem Pariſienſem, M. Paulum Venetum, Iacobum* (x) *de Voragine, Antonium* (*) *de Padua, Innocentium IV.* Papam, *Petrum*

(v) Vid. *Naudaeus* de magiae ſuſp. cap. 18.

(w) In eius epitaphio vltima haec viſuntur verba: *Dictus erat Nequam, vitam duxit tamen aequam.*

(x) Ita vulgo vocatur. Verius eum *Iacobum de Varagine* vocat *Caſim. Oudinus* in opere ſuo de ſcript. eccl. T. III. Habemus eius *Legendam auream de vitis Sanctorum*, opus tam aureum, vt ſine eo Papam ex *Actor. III, 6.* dicere oportuiſſet cum Petro: *Aurum et argentum non habeo.* En iudicium *Lud. Viuis* lib. II. de cauſ. corrupt. art. p. 98. *Quam indigna eſt Diuis et hominibus Chriſtianis illa Sanctorum hiſtoria, quae* Legenda aurea *nominatur, quam neſcio cur* auream *appellent, cum ſcripta ſit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid foedius dici poteſt illo libro?* Ex *Aurea* hac *Legenda* congeſtum *Calendarium etymologicum* exſtat in *Schelhornii* Amoen. T. XI. p. 324. ſqq. Vnam afferam hinc etymologiam, (ex vna vero diſce omnes,) quae exhibetur p. 357. Scilicet vnde dicitur *Catharina? Dicitur a* catha, *quod eſt* vniuerſum, *et* ruina, *quaſi* vniuerſalis ruina. *Omne enim aedificium Diaboli in ea vniuerſaliter corruit.*

(*) Hic Sanctorum concilio adſcriptus quam enormi ſuperſtitione colatur etiam nunc ab Italorum vulgo, illa

trum de Vineis, *Ioannem* (*y*) *Semecam*, *Geruasium Tilberiensem*, *Accursium*, *Guilielmum* (*) *Durantem*, *Thaddaeum* (*z*) *Florentinum*, *Guilielmum Britonem*, *Conradum Vrspergensem*, *Matthaeum Parisiensem*, *Albertum Stadensem Martinum Polonum*, *Ioannem* (*a*) *Ianuensem*, *Guidonem* (*b*) *Bonatum*. Adde his (*c*) Graeciae lumina, *Germanum II. Ioannem Beccum*, *Gregorium Cyprium*, (qui tres erant Constantinopolitani patriarchae,) *Nicephorum Blemmydam*, *Theodorum Metochitam*, *Georgium Pachymerem*,

la docet inscriptio, quam *Burnetus* Itin. P. II. p. 21. se in templo quodam vidisse refert: *Exaudit*, *quos non audit et ipse Deus.*

(*y*) Vid. *Melch. Adamus* in Vitis ICtorum p. 1. et *Reimmannus* Hist. lit. Germ. T. II. p. 441. sqq.

(*) Caue, confundas hunc cum alio cognomine sequentis saeculi. Vid. *Olearius* Bibl. eccl. T. I. p. 306. sq.

(*z*) De eo vid. *Mich. Poccíantius* in Catalogo Scriptorum Florentinorum p. 162. et *Stollius* Hist. medic. cap. 1. §. 127.

(*a*) Auctor hic est ingentis Lexici Latini, quod inscripsit *Catholicon:* de quo vid. *Dieckmannus* in Specimine Glossarii Theotisci p. 3. et 4.

(*b*) Hic erat astrologus, hoc est, *philosophus delirans*, vt eum appellabat *Picus* Mirandulanus. Vid. *Pauli Langii* Chronicon Citizense p. 813. et 829. Huius *Bonati decem tractatus Astronomiae* prodierunt Aug. Vind. 1491. Est vero cultura Astrologiae criterium saeculi semierudíti. Vid. *Acta Philos.* T. II. p. 103. 105. 365. et 376.

(*c*) Plura de his ac praecedentibus lecturo etiam hic *Oudinum* commendo, et quidem Tomum eius tertium.

merem, Nitetam (*d*) *Choniaten*. Scias vero, lector, fuisse hos vniuersos non viros doctissimos eruditissimosque, sed, vt *Cicero* (*e*) de Catone ait, *viros illis temporibus doctissimos*.

XLIII.

Saeculo (*f*) *decimo quarto* numerus Academiarum auctus est, simulque linguarum Orientis Professores constitui iussit Concilium Viennense A. 1311. habitum, vel potius (*g*) Clemens V. Pontifex maximus. Hoc

(*d*) Hunc scriptorem mirifice laudat *Lipsius* ad Politicae suae lib. I. cap. 9.

(*e*) Orat. pro Archia cap. 7. Illud hic addo, versari eos in errore, qui putant, (ecquis autem non putat?) *Albertum Magnum* honoris causa cognominatum esse *Magnum*. Vid. quae iam dixi in *Actis Philos.* T. III. p. 756. sq. Eodem modo *Gerbardus Groot* siue *Groß* saeculo sequenti dictus fuit *Gerhardus Magnus*, maiores scilicet nactus *Grootos*, id est, *Magnos*. Vid. *Gudeni* Diplom. T. I. p. 392. quo in libro et p. 185. sq. alius *Gerhardus Magnus*, et quidem eodem sensu *Magnus*, commemoratur.

(*f*) *Henr. Whartonus* Append. ad *Caui* Hist. liter. p. 1. indicans, *haud infelicius a Christo nato, si decimum excipias, saeculum expertam esse Ecclesiam, quam saeculum hoc decimum quartum*, non tam literarium, quam ecclesiasticum statum respicit.

(*g*) En Clementis verba e *Clementinis* lib. V. tit. 1. cap. 1: *Hoc sacro approbante Concilio scholas in subscriptarum linguarum generibus, vbicunque Romanam curiam residere contigerit, nec non in Parisiensi et Oxoniensi,*

Hoc namque saeculo conditae fuerunt Academiae Andegauensis, Aurelianensis, Pisana, Ferrariensis, (*h*) Heidelbergensis, Pragensis, Coloniensis, (*i*) Viennensis, (*k*) Erfurtensis, Papiensis siue (*l*) Ticinensis, et

niensi, Bononiensi et Salamantino Studiis prouidimus, statuentes, vt in quolibet ipsorum teneantur viri Catholici sufficientem habentes Hebraicae, Arabicae et Chaldaeae linguarum notitiam: duo videlicet vniuscuiusque linguae, periti, qui scholas regant inibi, et libros de linguis ipsis in Latinum fideliter transferentes, alios linguas ipsas sollicite doceant, earumque peritiam studiosa in illos instructione transfundant: vt possint fidem propagare salubriter in ipsos populos infideles.

(*h*) Hanc primam Germaniae Academiam vocat *Lehmannus* Chron. Spir. lib. VII. cap. 38. De eius origine ex tabulario exponit *Spanhemius* Comp. Hist. eccl. p 474. sq. vbi et memorat primum huius Academiae decus, *Marsilium ab Inghen*, de quo plura pete sis ex *Actis eruditis Franconiae* T. I. p. 193. sqq.

(*i*) A quo exordio peruenerit haec Academia ad perfectionem, nuper docuit *Kuchelbeckerus* in Historia Viennae nouissima P. II. cap. 7. §. 2. et 3.

(*k*) Hanc esse A. 1392. conditam, traditur in *Additionibus* ad *Lambertum Schafnabrugensem* p. 265. editionis Pistorianae. Id quod confirmat in *Erfordia literata*, vbi historiam huius Academiae diligenter persequitur, *Motschmannus*.

(*l*) Eos quidem, qui ad hoc demum saeculum referunt Academiae huius ortum, refellere conatur *Ant. Gattus* in Historia Gymnasii Ticinensis, A. 1704. edita. Verum facile apparet, eum ea re panegyricos scriptores magis imitari, quam historicos.

et (*m*) Cracouienſis. Etiam Bononienſem Academiam, quae omnium videri vult (*n*) antiquiſſima, et proinde *Matris Studiorum* (*o*) titulo ſe effert, hoc demum ſaeculo ſuam accepiſſe perfectionem, docet (*p*) *Conringius*.

XLIV.

Protulit igitur hoc ſaeculum complures, quorum doctrina aetati ſuae fuit miraculo, quorumque libri ad nos vsque peruenerunt. Ex his vero diſcimus, theologos huius aeui fuiſſe mataeologos, philoſophos ſophiſtas, hiſtoricos fabulatores, poëtas nugiuendulos. En caeteris maiores clarioresque: Graeci, *Thomas* (*q*) *Magiſter*, *Nicepho-*

(*m*) Hanc rex Vladislaus Iagello condidit, quem *Muſas in Poloniam introduxiſſe* et liberaliter fouiſſe, teſtatur *Starouolſcius* lib. de bellatoribus Sarmatiae Cap. 22.

(*n*) Vid. *Schottus* Itin. Italiae edit. A. 1651. p. 171. ſq. Ac ſane iam duodecimo ſaeculo Bononiam habuiſſe Profeſſores Iuris, concedit *Conringius* Antiq. Acad. p. 46.

(*o*) Vid. *Acta erud.* 1729. p. 216. Caeterum ne te fallat huius tituli ſenſus, recorderis, quaeſo, illo aeuo Academias nominatas fuiſſe *Studia*, itemque *Studia generalia*: vt adeo *Mater Studiorum* hodierno ſtylo dicenda ſit *Mater Academiarum*.

(*p*) Lib. cit. p. 97.

(*q*) De hoc, qui antea *Theoduli* nomen gerebat, vid. *Oudinus* T. III. p. 722. ſq. et *Fabricius* Bibl. Graecae lib. IV. cap. 34. §. 10.

cephorus (*r*) *Callisti*, *Nicephorus* (*s*) *Gregoras*, *Gregorius* (*t*) *Palamas*, *Nilus* et *Nicolaus Cabasilae*, *Constantinus Harmenopulus*, Imp. *Ioannes Cantacuzenus*, *Maximus* (*u*) *Planudes*, *Barlaamus*; Latini, *Franciscus Mayronius*, *Durandus de S. Porciano*, *Henricus* (*x*) *de Hassia*, *Robertus Holcothus*, *Georgius Ariminensis*, *Arnoldus* (*y*) *Villanouanus*, *Ioannes* (*z*) *de Rupescissa*, *Petrus Aureolus*, *Thomas Bradwardinus*, *Richardus* (*a*) *Radulfus*, *Ioannes Taulerus*, *Nicolaus* (*b*) *Lyranus*,

H 5

(*r*) Iudicia de hoc vide in *Sagittarii* Introd. Hist. eccl. Cap. 7. p. 39.

(*s*) De hoc honorifice existimat *Lipsius* loc. cit.

(*t*) Ab hoc *Palamitae* siue *Quietistae*.

(*u*) De hoc praeter *Oudinum* vid. *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 45. p. 533. sqq.

(*x*) Hic primus in Germaniam induxit Mathesin. Vid. *Liebknechtii* Dissert. de Hassia Mathematica, A. 1707. edita, in qua vitam istius *Henrici* persequitur.

(*y*) De hoc vid. *Flacius* Catal. Test. verit. cap. 264; *Ioan. Imperialis* in Museo historico p. 8. sqq. et *Fabricius* Bibl. Gr. T. XIII. p. 85.

(*z*) Vid. de eo *Conringius* lib. II. de medic. Hermet. cap. 15. p. 417. sq. et *Baelius* Diction. v. *Roquetaillade*.

(*a*) Hic inter Protestantium prodromos refertur non solum a *Flacio* Catal. Test. ver. cap. 323. et *Dieterico* in Auctario illius Catalogi p. 152. sq. sed et a *Rich. Simonio* T. I. Epist. select. 15.

(*b*) *Mich. Henr. Reinhardus* in *Pentade conatuum sacrorum* Dissert. III. accurate refellit eorum errorem, qui *Lyranum* tradunt Iudaeis ortum esse parentibus.

nus, *Guilielmus Occam*, *Albertinus Mussatus*, *Richardus Bury*, *Ioannes* (c) *Wiclefus*, *Ioannes Bocatius*, *Cinus* (d) *Pistoriensis*, *Fridericus* (e) *Frezzus*, *Bartolus*, et eius discipulus (f) *Baldus*. Vixerunt etiam hoc aeuo clari illi theologi (g) mystici, *Henricus Suso* et *Ioannes Rusbrochius*.

XLV.

Vnus tamen superest melioris notae, qui vnus ex isto saeculo viri erudite sapientis nomen meretur. *Franciscum* dico *Petrarcham*, nouum orbis literati (h) lumen, qui et

(c) Hic *Wiclefus* ac *Taulerus* ex numero mataeologorum sunt eximendi, alter theoreticae, alter practicae theologiae pro suo captu emendator. *Lyranus* etiam in multis supra vulgus sapuit. Vid. *Bibliotheca Bremensis* T. II. p. 389. sqq.

(d) De eo vid. *Grauina* lib. I. Orig. iur. ciu. §. 161.

(e) Vid. *Acta erud.* Suppl. T. IX. sect. 8. p. 374. et 376.

(f) *Bartoli* et *Baldi* vitam terse descriptam legere licet in *Grauinae* lib. I. de orig. et progr. iuris ciu. §. 164. et 165. Vitam *Bartoli* a *Thoma Diplouatatio* scriptam inseruit totam Bibliothecae suae Graecae Fabricius lib. VI. cap. 6. p. 555. sqq.

(g) De quibus consulendus *G. Arnoldus* in Hist. Theologiae mysticae p. 293. et 366. sqq.

(h) *Petrarcham literas humanitatis post longa silentia mortuas ab inferis reuocasse ad superos*, vere scribit *Trithemius* lib. de script. eccl. cap. 622. *Reflorescentis eloquentiae principem* eum appellat *Erasmus* in Ciceroniano p. 88. Non est tamen silentio obruendus *Dantes Aligerius*, quem *cultiorum literarum semina spar-*

et patria et Latina (*i*) lingua tam excellens erat poëta pariter et orator, vt Rex Siciliae cum Pontifice Romano contenderet de eo coronando. A *Flacio* etiam inter testes veritatis refertur: idque summo suo merito. Ex quo patet, eum a theologia suae aetatis abhorruisse, acutiusque vidisse caeteris. Philosophiae quoque pristinum reddere nitorem coepit, scripto *de vtriusque fortunae remediis* libro, itemque *de vera sapientia, de ignorantia sui, de rep. optime administranda*: quibus adiungi debent *Epistolarum* libri. Multam vero idem (*k*) inuidiam et calumniam tulit a Scholasticis sui aeui. Vitam eius breuiter, sed perbene, scripsit (*l*) *Schedelius*. Ipse quoque *Petrarcha* vitam composuit suam, quam vna cum alia descriptione vitae eius a *Squarzaficho* quodam profecta A. 1711. recudendam curauit *Ackerus*.

XLVI.

sparsisse, ait *Auentinus* Annal. lib. VII. cap. 16. §. 9. Fata eius et facta describit *Baelius* diction. v. *Dante*. Hunc *Dantem* ducem habuit Petrarcha, *Bocacium* discipulum, vtroque maior.

(*i*) Ipse lib. XII. epist. 6. p. 461. memoriae prodidit, *se stylum patrum primum immutasse, quo sese mutuo pluraliter compellabant.* Vid. Idem lib. var. epist. 14.

(*k*) Ea de re ipse queritur lib. I. epist. 6. 9. 10. et 11.

(*l*) Chronici fol. 227. Adi et *Oudinum* T. III. p. 946. sqq. itemque *Poccianticum* in Catal. Script. Florent. p. 59. sqq. et *Bailletum* T. II. Iudiciorum P. I. p. 327. sqq.

XLVI.

Praeſtantiſſimi huius viri exemplo excitati multi ſunt in Italia ad Graecas Latinasque literas ſaeculo *decimo quinto* ſummo ſtudio excolendas. Quem feruorem (*m*) auxerunt exules Graeci poſt captam a Turcis Conſtantinopolim in Italiam delati. Quid? Ipſi Principes hac aetate ſummo literarum amore capti literatos ſtrenue adiuuerunt, inter quos caput extulit *Laurentius* (*n*) *Medices*, dux Florentinus, Leonis X. Papae pater. Neque vero praeterire fas eſt *Nicolaum V.* pontificem Romanum, (quem ipſum non mediocriter doctum fuiſſe, *Platina* (*o*) teſtis eſt,) ac *Matthiam Coruinum*, Hungariae regem: quorum ille Vaticanae, hic Budenſis

(*m*) *Cum vaſtata a Turcis Conſtantinopoli, caeſoque Imperatore, huius frater cum gentis eius reliquiis Romam confugiſſet, vix credibile, quam multi noſtrorum Graeci effecti ſint.* Haec ſunt *Angeli Decembrii* verba lib. I. Polit. liter. cap. 8. vbi et docet, patrem ſuum Mediolanenſium primum Graecas literas didiciſſe ex *Chryſolora*.

(*n*) *Herm. Barbarus* Epiſt. ad *Io. Picum* p. 143. *Debent Florentinis literae, et inter Florentinos Medicibus, et inter Medices Laurentio.* Adi et *Schelhornii* Amoen. lit. T. I. cap. 2. p. 28.

(*o*) Is f. 330. ſcribit, in Papae illius Epitaphio haec verba fuiſſe: *Excoluit doctos doctior ipſe viros.* De eiusdem erga literatos amore teſtem idoneum adi *Io. Iouianum Pontanum* lib I. de liberalitate cap. 29. et lib. de magnificentia cap 12.

ſis Bibliothecae conditor meritis celebratur laudibus. Singularis quoque Maecenas erat *Alfonſus*, rex Neapoleos et Arragoniae: id quod luculentis aequalium teſtimoniis confirmat (*p*) *Baelius*. Tantae et Principum et priuatorum in literas propenſioni mirifico fuit adiumento typographica ars, hoc demum ſaeculo orbi diuinitus conceſſa. Quam vel ſolam intuentes *Theodoro Ryckio* aſſentiri cogimur, *non aliud ab orbe condito, ſi, quod Seruatorem mundo dedit, exemeris, clarius hoc aut laetius ſaeculum illuxiſſe hominibus*. Haec enim ipſius verba ſunt in Oratione (*q*) *de palingeneſia literarum*. Quanquam nec illa huius felicitatis cauſa eſt omittenda, quod hoc aeuo deſiit literarum ſtudium eſſe monachorum proprium, ac libera liberaliaque (*r*) ingenia ſe dederunt literis, ſtultum illud αὐτὸς ἔφα abhorrentia,

(*p*) Diction T. III. v. *Naples* p. 2181. not. B. et C. Cuius annotationibus addi debet laudati modo *Pontani* loc. prius cit. et lib. V. de obedientia cap. 6. teſtimonium.

(*q*) Pag. 14.

(*r*) Bene *Gaſſendus* Exercit. paradox. III. §. 10. p. 71: *Quis neſcit, Ariſtotelem vix vigere, niſi apud coenobitas, aut eos certe, qui ab illis inſtituti ſunt, quique penes ipſos non conſcientiam modo, ſed libertatem quoque indicandi depoſuerunt? Caeteri enim, qui ſunt ſoluti eiusmodi compedibus, libereque philoſophantur, quam parui, quaeſo, faciunt Ariſtotelicum inſtitutum*, hoc eſt philoſophiam Ariſtotelis!

rentia, nec superstitionem, sed rationem, sequentia ducem.

XLVII.

Largissimus itaque hoc aeuo fuit ingeniorum prouentus, quorum nomina ad omnem posteritatem futura illustria recitasse sufficiat. *Graeci* (a) Italiam hoc saeculo illustrarunt *Emanuel* (b) *Chrysoloras*, *Georgius Trapezuntius*, *Bessarion*, *Theodorus Gaza*, *Ioannes Argyropylus*, *Georgius Gemistius Pletho*, *Michaël Apostolius*, *Ioannes* et *Constantinus Lascaris*, *Marcus Musurus*, *Demetrius* (c) *Chalcondylas*, *Marcus Murullus*, *Michaël Tarchaniota Marullus*. *Itali* horum partim exemplo, partim institutione eruditi

(a) De his lectu quoque digna sunt *Pol. Lyseri*, Antistitis nuper Cellensis, *Parerga oratoria* p. 324. sqq.

(b) *Hic ad nos literas Graecas attulit, quae annis iam quingentis in Italia conticuerant, et hinc Graecae Latinaeque linguae scholae exortae sunt*, inquit *Platina* vitam concludens Bonifacii IX. *Hic primus excitauit Graecas literas in Italia*, inquit *Poggius* in Orat. de Leon. Aretino. *Hic Graecas literas reduxit in Italiam*, inquit *Trithemius* de script. eccl. cap. 753. Tamen in vita *Bocacii*, eius libris *de casibus virorum illustrium* praemissa, me legere memini, primum literas Graecas in Italiam intulisse quendam *Leontium Pilatum*, natione Graecum.

(c) Alius est, qui eodem hoc saeculo vixit scripsitque, sed in patria remanens, *Laonicus Chalcocondylas* siue *Chalcondylas*.

diti hac aetate fuerunt (*d*) *Gasparinus*, *Bartholomaeus Facius*, *Ioan. Iouianus Pontanus*, (*e*) *Leonardus Aretinus*, *Poggius Florentinus*, *Laurentius Valla*, *Flauius Blondus*, *Baptista Mantuanus*, *Platina*, *Nicolaus Perottus*, *Gregorius* (*f*) *Tiphernas*, *Robertus* (*g*) *Valturius*, *Marinus Barletius*, *Petrus Apollonius* (*h*) *Collatinus*, *Io. Antonius Campanus*, *Matthaeus* (*i*) *Palmerius*, *Ambrosius Camaldulensis*, *Maphaeus* (*k*) *Vegius*, *Rober-*

(*d*) *Hic latini sermonis elegantiam semimortuam ab inferis resuscitauit*, inquit *Tritbemius* lib. de script. eccles cap. 744.

(*e*) De hoc *Io. Iouianus Pontanus* lib. II. de magnanim. p. 770. ita scribit: *Leonardus Aretinus Romanam eloquentiam suis temporibus a sorde primus atque illuuie vindicare in splendorem est conatus.*

(*f*) Hic primus fuit Graecae linguae in Acad. Paris. Professor. Vid. *Baelius* Diction et *Melch. Adamus* Vit. Philos. p. 18.

(*g*) De hoc vid. *C. G. Schwarzius* Miscell. polit. hum. Cap. II. §. 21. p. 49. sq.

(*h*) Vulgo *Collatium* vocant, saeculoque septimo vixisse credunt. Ita *Miraeus* Auctar. script. eccl. cap. 200; *Dempsterus* annot. ad *Accolti* Bellum sacrum p. 324; *Dupinius* in Bibl. eccl. *Boeclerus* Bibliogr. crit. p. 837; et obscurius *Valesius* ad *Eusebii* Hist. eccl. lib. I. cap. 10. Elegans ipsius carmen *de duello Dauidis et Goliae* emendaui et illustraui in *Poeciles* T. II. p. 33. sqq.

(*i*) An hic fuerit combustus, vid. *Oudinus* T. III. p. 2393.

(*k*) Hic *Aeneidi* Virgilianae adiecit librum decimum tertium.

Robertus Gaguinus, *Anton. Bonfinius*, *Antonius Panormitanus*, *Iac. Phil. Bergomensis*, *Baptista Fulgosus*, *Ioannes Annius Viterbiensis*, *Franciscus Philelphus*, *M. Ant. Coccius*, *Sabellicus*, *Alexander ab Alexandro*, *Ioannes Picus*, *Marsilius Ficinus*, *Hermolaus Barbarus*, *Angelus Politianus*, *Angelus Decembrius*, *Donatus Acciaiolus*, *Domitius Calderinus*, *Benedictus* (*l*) *Accoltus*, *Nicolaus Leonicenus*, *Petrus* (*m*) *Rauennas*, *Petrus Crinitus*, *Baptista Guarinus*, *Pomponius Laetus*, *Philippus Beroaldus*, *Ianus Parrhasius*, *Aeneas Syluius*, *Lippus Brandolinus*: quibus adiungo

(*l*) Hic sui saeculi historiam literariam illustrat in libro *de praestantia virorum sui aeui*, qui recensetur in *Actis erud.* 1690. p. 510. Idem edidit quatuor libros nitidissime scriptos *de bello a Christianis gesto ad Iudaeam recuperandam*, Groningae 1731. recusos. Peruulgato errore hoc opus tribuitur eius nepoti cognomini, quem in Cardinalium collegium cooptauit Clemens VII. Non tamen hunc errorem errauit *Oudinus* in Comm. de script. eccl. T. III. p. 2581.

(*m*) *Memoria patrum et auorum*, inquit *Lud. Viues* lib. IV. de caussis corrupt. art. p. 159. *coeptum est in Italia reuocari studium linguarum per discipulos* Petri Rauennatis, *Latini, et* Emanuelis Chrysolorae, *Graeci.* Rara est de illo *Petro Rauennate* mentio. Vid. *Gesnerus* in Bibl. *Olearius* Bibl. eccl. T. II. p. 117. *Seelenius* in Selectis literariis p. 678. sqq. et *Schelhornius* Amoen. T. XI. p. 16. sqq.

iungo institutum in Italia *Ianum* (*n*) *Pannonium.*

XLVIII.

Ita fere Italiae finibus continebantur tum literae, nisi quod Germania nostra lucis huius particeps facta est per *Rudolphum* (*o*) *Agricolam*, *Ioannem* (*p*) *Trithemium*, *Bogislaum Hassensteinium*, *Hartmanuum Schedelium*, *Wernerum* (*q*) *Rolesinkium*, *Conradum* *Cel-*

(*n*) De hoc vberrimam pete notitiam e *Zuittingeri* Hungaria literata p. 287. sqq.

(*o*) *Hic primus in Germania emendauit genus sermonis et Dialecticam*, inquit *Melanchton* Declam. T. II. 446. et sq.

(*p*) *Trithemium* primis literarum instauratoribus adscribit socium *Rich. Simonius* Biblioth. crit. T. IV. epist. 24. vel Epist. select. T. IV. epist. 20.

(*q*) Westphalus hic erat, Carthusianus Coloniensis. Edidit Compendium historiae vniuersalis, quod omnium historiae studiosorum in manibus fuisse, e tot editionibus colligo, quarum plerasque habet *Bibliotheca vniuersalis Vffenbachiana* in Tomi secundi appendice. Prodiit videlicet primum sine loci et temporis nota, deinde 1475. 1476. (vid. *Theoph. Sinceri Nachrichten von raren Büchern* P. I. p. 49.) 1479. (vid. *Gudeni* Diplom. T. I. p. 426. sq.) 1480. (in praegrandi folio, quam editionem ipse possideo,) 1481. (quo anno etiam Germanica huius libri versio est emissa,) 1482. 1487. 1488. Insertus hic liber etiam est a *Pistorio* Tomo suo secundo Scriptorum Germaniae. Caetera de *Rolesinkio* petas licet ex *Vossii* lib. III. de Hist. Lat. cap. 6; *Trithemii* de script eccl. cap. 929; *Sagittarii* Introd. in Hist. eccl. cap. 10. §. 10. et *Oudini* Tomo III. p. 2738. sqq.

Celtem, *Rudolphum Langium*, *Henricum Bebelium*, *Ioannem* (r) *Regiomontanum*, *Ioannem Nauclerum*, *Iacobum Wimphelingium*, *Albertum Kranzium:* quorum vitis describendis (vno alteroque excepto) opus suum *de vitis philosophorum Germanorum* iure meritoque orsus est *Melchior Adamus*. Vixit item hoc saeculo *Martinus* (s) *Behaimius*, Nobilis Noribergensis, qui viam praeiuit celebri illi noui orbis repertori, *Christophoro Columbo*.

XLIX.

Doctissimi hi viri humaniora, quae vocant, studia impensissime coluerunt, hoc est, studia linguarum, historiarum, antiquitatum, artem criticam, et quicquid philologiae nomine continetur: at in realibus, quas Scholastici vocabant, disciplinis parum hac aetate profectum est, in theologia puta ac philosophia, in quibus supremae dignitatis studiis solam linguam emendabant, hoc est, quae

(r) Hunc vna cum *Purbachio* Astronomiam in Germania restituisse, scribit *Melanchthon* loc. cit. p. 104. Scias vero, lector, eum non Regiomonti Prussiae, sed in cognomini oppidulo Franconiae editum in lucem fuisse. Vita *Georgii Purbachii* exstat in *Adami* Vitis Philos. p. 2.

(s) Vid. *Doppelmayerus* Hist. Mathemat. Norimberg P. I. lib. I. et *Wagenseilii* Oratio parentalis *Ge. Frid. Behaimo* A. 1682. habita.

quae antea corruptiſſimo dicendi genere elocuti fuerant, nunc tam comte tamque polite ediſſerebant, vt vix Ciceronis aequales loqui potuiſſent Latinius. Qui igitur hoc ſaeculo viuebant inueteratae barbariei ſiue (t) philoſophi ſiue theologi, nec linguam nec mentem emendantes, quales erant plurimi, e quibus claritatis plurimum remanſit obſcuriſſimis illis capitibus, *Ioanni Capiſtrano, Petro de Natalibus, Dominico de Flandria, Ioanni Capreolo, Petro Tartareto, Gabrieli Bieli* et *Antonino Florentino*; ii contemtui erant maximo nouis illis Ciceronianis. Quid? quod multi ad ſuperſtitionem vsque Ciceroniani ſtyli erant aemuli: vt vere dici poſſit Roma vetus tum ab inferis eſſe reuocata, permultis tantum eloquentia Romana valentibus, vt priſcis illis Romanis, quibus vſi fuerant magiſtris, palmam facere dubiam viderentur. Scilicet vitio naturae humanae fieri ſolet, vt in deuia abrepti, cum rectam quaerimus viam, contrariis implicemur erroribus, nec me-

(t) Inter hos commemorari meretur *Ioannes Lichtenbergerus*, aſtrologus, cuius *Prognoſticatio*, A. 1488. confecta, emendatiſſime excuſa eſt Coloniae 1528 in 8. Agit de hoc libro quam copioſiſſime *Tenzelius* in ſuis Menſibus A. 1689. et 1691. Vid. et *Fabricii* Centifolium Lutheranum p. 343. et *Reimmanni* Bibliotheca propria p. 648.

dium teneamus. Fateri enim necesse est, ante ortum hoc hominum genus, de quo loquor, pro Romano sermone passim regnasse meram stribliginem. Vid. *Hottingerus* in (*u*) *Analectis historico-theologicis*, et *Frischlinus* in *Prisciano vapulanti.*

L.

Quae isto saeculo Italiae affulserat lux, eius vsura ad aliquam theologorum partem peruenit, qui meliora coeperunt videre probareque. Nominari hic merentur *Ioannes Hussius*, *Io. Gerson*, *Petrus Alliacensis*, *Nicolaas Cusanus*, *Nicolaus de Clemangis*, *Raymandus Sebundus*, *Ioannes Wesselus*, *Thomas de Kempis*, *Hieronymus Sauanorola*, *Alfonsius Tostatus.* Nouae etiam hac aetate natae sunt Academiae, Conimbricensis, (*x*) Louaniensis, Herbipolensis, Lipsiensis, Friburgensis, Gryphiswaldensis, Basileensis, Moguntina, Ingolstadiensis, Tubingensis, Rostochiensis, Vpsaliensis.

LI.

Restituta sic eloquentia, in Italia maxime, saeculo sequenti *decimo sexto* etiam sapientia

(*u*) Pag. 5 - - 26.

(*x*) Edidit *Valerius Andreae Fastos Academicos Studii generalis Louaniensis*, *Louanii* 1636. iterumque 1650. Sed perrarus est hic liber. De vtraque editione vid. *Coleri* Anthologia p. 237. sqq. et 402. vna cum *Poecile* mea T. II. p. 392. et T. III. p. 41. et 46.

tia redire ad mortales coepit, ac disciplinis realibus, pessime adhuc habitis, sua reddi sanitas. Scilicet et Medicina, et Iurisprudentia, et, quae primo loco nominanda erat, Theologia, emendata puriorque facta est: sola Philosophia (y) Aristotelis adhuc compedibus constricta, cuius emendationem DEVS destinarat aetati secuturae. Caeterum pro philosophiae studio hoc quoque (z) saeculo intra Italiam et extra eam excultae sunt humaniores artes, ac maxime poëtarum Latinorum plena fuerunt omnia. Praecipua memoria dignus *Ioannes Reuchlinus* est, literarum Hebraicarum notitiam Germanis impertiens, caeterum odio Scholasticorum exceptus quam immerito, tam acri. Theologiae autem emendationem (*a*) debemus *Erasmo* (*b*) ac *Luthero*, quorum hic, quod ille variis in scriptis mussitabat, aperte propugnare, et inueteratis erroribus

 bellum

(*y*) Vid. mea et Io. Christ. Coleri Dissertationes de philosophia Melanchtonis in *Actis Philos.* T. II. p. 594. sqq.

(*z*) Vid. *Burcardi* liber de fatis linguae Latinae in Germania.

(*a*) Vid. Historia literaria Reformationis Lutheri ab *Hardtio* edita.

(*b*) *Erasmo nemo multis iam aetatibus vtilior Christiano contigit orbi,* inquit *Auentinus* Annal. lib. IV. cap. 8. §. 36. Simile est *Conringii* iudicium, lib. *de scriptoribus* p. 151. censentis, *Erasmo praeter reparatam* *rem*

bellum indicere ſuſtinuit, diuinaque adiutus ope aliquot centena millia hominum Romani pontificis iugo liberauit. Fuerant quidem iam ante haec tempora, qui turpiſſimas theologiae mendas acutis (*c*) obſeruarent oculis et indicarent. Maxime Galli ſaepe ita cantabant, vt Romanus ille Petrus exhorreſceret. Sed non valuerunt eiicere ſuperſtitionem, quam et credulitas laicorum et crudelitas clericorum tuebatur impenſiſſime. Ipſe ad vltimum DEVS (*d*) inſtrumento vtens contemtiſſimo monacho priſtinum nitorem traditae ab ipſo ſuo filio religioni reddidit.

LII.

rem literariam theologica ſtudia, ſaltim propter omnium fere antiquorum Patrum ſcripta emendata atque in lucem producta incredibili plane diligentia et felicitate, nunquam magnam ſatis gratiam referre poſſe. *De religione Eraſmi* exſtat A. 1717. edita diſſertatio luculentiſſima *Io. Alb. Fabricii*, in qua hiſtoriam *Eraſmi* literariam pulchre perſequitur, p. 22. iure indignatus, ab auctore *Iconis Eraſmi* virum hunc traduci tanquam *φιλήδονον*. Ego addo, nec maiori iure in eadem *Icone* timiditatem pro primario *Eraſmi* vitio haberi. Certe quis hodie pari *παῤῥησίᾳ* inſectatur vitia omnis ordinis hominum? Sed, vt dicam, quod res eſt, Iconographus ille humanam Eraſmi prudentiam vocauit timiditatem.

(*c*) Hos in theatro quaſi quodam ſiſtit *Flacius in Catalogo teſtium veritatis.*

(*d*) Vid. mea Diſſertatio *de Prouidentia reformatrice.*

LII.

Si causas eruditionis hoc saeculo amplioribus (*e*) progressae passibus requiris, hic quoque primum laudis locum merentur Principes, qui opera et auctoritate sua non defuerunt literis atque literatis. Tres tamen eminent prae caeteris, (*f*) Maximilianus

(*e*) *Melanchton* quidem de saeculo hoc XVI. ita scribit Declam. T. II. p. 123: *Nulla aetas tam ferrea rectis studiis fuit, quam ista.* Sed cum sciamus, praeter summos Principes, in quibus etiam Papa *Leo X.* erat, (Vid. *Bayle* Diction. T. II. Addit. p. 10.) multos vixisse tum Maecenates, Dalburgios, Fuggeros, Nuenarios; non possumus assentiri Melanchtoni. Scilicet queruli esse solent homines scholastici, adeoque nec sine exceptione audiendi sunt. Nostris item temporibus non desunt, qui quiritantur de misero statu rei literariae: quos meliora edocuit *Buddeus* in Oratione *de bonarum literarum decremento nostra aetate non temere metuendo.*

(*f*) De huius Imp. eruditione vid. *Cuspinianus* in Vita eius. Ipsum rerum a se gestarum annales eleganti filo contexuisse, testis est *Pirkheimerus* apud *M. Adamum* in Vitis ICtorum p. 26 De eius libro, cui titulus Theurdanck, vid. *Placcius*, et singularis Disp. *Io. Dau. Koeleri.* Diploma eius de instaurandis literis humanioribus vid. in *Burckhardi* Comm. de Lat. Linguae in Germania fatis P. II. p. 188. sqq. et notis illustratum in *Seelenii* Selectis literariis. A Maximiliano quoque hoc nouam veluti vitam accepit Viennensis Academia: quod idem beneficium paulo post Francisco I. debuit Academia Parisiensis.

nus I. in Germania, Franciscus (*g*) I. in Gallia, et Cardinalis Ximenius (*h*) in Hispania, summi vtique Musarum cultores ac patroni. Maximilianus etiam Septemuiris auctor fuit, vt sua quisque in prouincia Academiam conderet, largisque stipendiis studia disciplinarum omnium excoleret. Reliquae causae huic saeculo cum praecedenti sunt communes.

LIII.

Feracissimum proinde eruditorum hominum hoc saeculum fuit, vt vix principes eorum omnes nominare per definiti spatii angustiam liceat; singulos vero describere, vasti res sit (*i*) voluminis. Eminuerunt ita-

(*g*) Huius cum studio renatae sint in Galliis literae, merito dictus fuit *parens literarum*, teste *Thuano* lib. III. p. 54. et *Mureto* in Dedic. Var. lect. et *Lambino* in Dedic. *Lucretii* sui, et *Rol. Maresio* lib. II. epist. 3. p. 244. Quare saeculum Francisci I. ob reuocatas in lucem sub eo literas *aureum* vocat *Sammarthanus* Elog. lib. I. cap. 9. Vid. et *Sleidanus* lib. 19. fol. 491. b.

(*h*) Legi meretur *Memoria Ximenii* scripta ab *Hardtio* et A. 1717. edita.

(*i*) Praecipuos huius saeculi literatos nominauit, vitamque eorum et merita breuiter concinneque descripsit in Historia sua *Thuanus*: quae elogia separatim edidit et doctissimis annotationibus auxit *Teisserius*. Etiam *Erasmus* in suo *Ciceroniano* p. 93. - 114. de potioribus suae aetatis scriptoribus fert iudicium. Etsi enim stylum ipsorum praecipue respicere videri vult, tamen nec caeteras ipsorum dotes dimittit intactas.

itaque hac aetate, qui sequuntur: Theologi, *Erasmus*, *Martinus Lutherus*, *Philippus Melanchthon*, *Georgius Spalatinus*, *Ioannes Bugenhagius*, *Erasmus Sarcerius*, *Andreas Osiander*, *Iustus Ionas*, *Vrbanus Regius*, *Ioannes Aepinus*, *Erhardus Snepfius*, *Hieronymus Wellerus*, *Ioannes Wigandus*, *Ioannes Marbachius*, *Ioannes Brentius*, *Matthias* (*) *Flacius*, *Martinus* (a) *Chemnitius*, *Iacobus Andreae*, *Nicolaus Selneccerus*, *Tilemannus Heshusius*, *Dauid Chytraeus*; *Andreas Carolostadius*, *Vlricus Zuinglius*, *Ioannes Occolampadius*,

I 5 *Marti-*

(*) *Flacium* fuisse theologum *Lutheranorum superioris saeculi omnium facile eruditissimum*, iudicat *Mollerus* in Homonymoscopia p. 61. Ac sane vix cuiusquam ampliora exstant in theologiam merita. Intelligens enim, vt ipse profitetur in Dedicatione *Catalogi test. ver.* tria potissimum opera Ecclesiae esse necessaria, Commentarium in S. Scripturam, Philologiam sacram, ac Historiam ecclesiasticam, ipse tantis operibus manum admouit, perfecitque non solum *Commentarium in N. T.* et *Clauem Scripturae*, sed etiam incomparabile illud opus Historiae ecclesiasticae, cui eius *Catalogus T. V.* pro insigni appendice meretur adiungi. Quae intuentes fateri cogimur, *Flacium*, si vnum eius exceperis peccatum, quod in doctrina de peccato originali peccauit, vnum omnium amplissime de theologia sacrisque literis promeritum esse, nemini vni eorum, qui post *Lutherum* scribendis libris Ecclesiae profuerunt, postferendum.

(a) *Theologorum facile princeps* vocatur a *Tribbechouio* lib. de Scholasticis cap. 6. p. 283.

Martinus Bucerus, Paulus Fagius, Leo Iudae, Petrus Martyr, Wolfgangus Musculus, Andreas Gerhardus Hyperius, Rudophus Gualterus, Guilielmus Whitakerus, Augustinus Marloratus, Ioannes Caluinus, Henricus Bullingerus, Simon Grynaeus, Iosias Simlerus, Guil. Farellus, Zacharias Vrsinus, Hieronymus Zanchius, Philippus Marnixius, Lambertus Danaeus, Franciscus (*b*) *Iunius, Theodorus Beza; Iacobus* (*c*) *Faber, Ioannes Eccius, Iacobus Hochstratanus, Ioannes Cochlaeus, Iacobus Latomus, Thomas Caietanus, Ioannes Faber, Iulius Pflugius, Georgius Wicelius, Georgius Cassander, Ortuinus* (*d*) *Gratius,*

(*b*) De hoc *Scaliger*, teste *Gatakero* Cinni lib. II. cap. 9. p. 315. ita iudicauit: *Ab Apostolorum temporibus hactenus parem theologum nullum vidit saeculum.* Valde quoque eum *Glassius* laudat Philol. S. p. 2072.

(*c*) Huic omnium primum elogiorum suorum dicauit *Sammarthanus. Hic primus apud Gallos philosophiam rudem adhuc et impolitam cum eloquentia iunxit*, inquit *Wimpfelingius* Addit. ad *Trithemium* de script. eccl. cap. 15. *Mollerus* in Homonymoscopia p. 58. vocat *Fabrum* illum *primum literarum et theologiae ac philosophiae verae in Gallia instauratorem.*

(*d*) Quia eius tam crebra mentio in *Epistolis obscurorum virorum*, hinc vulgo putant, eum fuisse hominem perindoctum. Sed praelonga eius Epistola, *Lamentationibus obsc. virorum* subnexa, ostendit, eum fuisse virum doctissimum, styloque vsum esse eleganti, ac solum eius vitium fuisse orthodoxismum.

tius, *Sixtus Senensis*, *Claudius Espencaeus*, *Ioannes Maldonatus*, *Melchior Canus*, *Petrus Canisius*, *Alphonsus Salmeron*, *Hieronymus Oleaster*, *Ambrosius Catharinus*, *Dominicus Sotus*, *Franciscus Victoria*, *Iacobus Pauya Andradius*, *Martinus Nauarrus*, *Gregorius de Valentia*, *Benedictus Pererius*, *Ioannes de Pineda*, *Ludouicus Molina*, *Stanislaus Hosius*: Philologi, *Ioannes Reuchlinus* iam ante memoratus, *Petrus Mosellanus*, *Richardus* (e) *Crocus*, *Christophorus Longolius*, *Beatus Rhenanus*, *Franciscus Vatablus*, *Thomas Linacer*, *Guilielmus Budaeus*, *Xantes Pagninus*, *Hadrianus* Cardinalis, *Io. Ludouicus Viues*, *Antonius* (f) *Nebrissensis*, *Andreas Masius*, *Iacobus Sadoletus*, *Petrus Bembus*, *M. Antonius Maioragius*, *Sebastianus Castalio*, *Iulius Caesar Scaliger*, *Basilius Faber*, *Georgius Fabricius*, *Ioachimus Camerarius*, *Guilielmus Canterus*, *Thomas Naogeorgus*, *Robertus Constantinus*, *Ioannes Albertus Widmanstadius*, *Ioannes Auenarius*, *Guilielmus Xylander*, *Ioannes Mercerus*, *Ioannes Passeratius*, *Paulus Manutius*, *Hieronymus Wol-*

(e) Hunc *primum* literas Graecas docuisse in Germania, testis est *Camerarius* in Vita Eobani Hessi cap. 2. et 15. Conf. *Menkenii* Diss. de Graecarum et Lat. literarum in Misnia instauratoribus A. 1701. edita

(f) Hic literas humaniores in Hispaniam reuocauit. Vid. *Miraeus* in Mantissa Auct. de script eccl. p. 104.

Wolfius, *Ioannes Sturmius*, *Laeuinus Torrentius*, *Michaël Neander*, *Andreas Dudithius*, *Guilielmus Postellus*, *Aldus Manutius* iunior, *Bened. Arias Montanus*: Poëtae, *Vlricus Huttenus*, *Hermannus Buschius*, *Eobanus Hessus*, *Petrus Lotichius*, *Iacobus Micyllus*, *Paulus Melissus*, *Georgius Sabinus*, *Ioannes Stigelius*, *Michael Hospitalius*, *Hieronymus Vida*, *Nicodemus Frischlinus*, *Georgius Buchananus*, *Petrus Ronsardus*, *Ioannes Auratus*, *Torquatus Tassus*, *Aonius Palearius*, *M. Antonius Flaminius*, *Marcellus* (g) *Palingenius*, *Guilielmus Sallustius Bartasius*, *Actius Sincerus Sannazarius*: Critici, *Hadrianus Turnebus*, *Franciscus Robortellus*, *Gabriel* (h) *Faërnus*, *Dionysius Lambinus*, *Ianus Guilielmius*, *Fridericus Sylburgius*, *Franciscus Modius*, *Petrus Ciacconius*, *M. Antonius Muretus*, *Petrus Victorius*, *Petrus Pithoeus*, *Iustus Lipsius*, *Valens Acidalius*, *Simeo Bosius*, *Ioannes Brodaeus*, *Franciscus Fabricius*, *Lucas Fruterius*, *Paulus Leopardus*, *Ferdinandus Nonius Pincianus*, *Iosephus Scaliger*, *Ianus Dousa*: Antiquarii,

(g) Male hunc saeculo superiori adscripsit *Conringius*. Est vero *Palingenius* scriptor pseudonymus, infra retegendus, cum agemus de *pseudonymis*.

(h) Hunc *Lambinus* in praef. ad *Ciceronis Orat. in Pisonem* vocat *mirum verae et rectae scripturae ex antiqua deprauata coniectorem*.

rii, *Lazarus Bayfius*, *Io. Pierius Valerianus*, *Io. Goropius Becanus*, *Wolfg. Lazius*, *Onuphrius Panuinius*, *Hieronymus Magius*, *Abrahamus Ortelius*, *Guido Pancirollus*, *Carolus* (*i*) *Sigonius*, *Octauianus Ferrarius*, *Antonius Auguftinus*, *Ludouicus Coelius Rhodiginus*, *Fuluius Vrfinus*, *Petrus Faber*: Hiftorici, *Philippus Cominaeus*, *Ioannes Cufpinianus Francifcus Irenicus*, *Antonius* (*k*) *Gueuara*, *Cyriacus Spangenbergius*, *Ioannes Auentinus*, *Sebaftianus Munfterus*, *Ioannes Sleidanus*, *Francifcus Guicciardinus*, *Paulus Iouius*, *Polydorus Virgilius*, *Abrahamus Bucholcerus*, *Ioannes Leunclauius*, *Paulus Langius*, *Gilbertus Genebrardus*, *Nicolaus Machiauellus*, *Laurentius Surius*, *Reinerus Reineccius*, *Ioannes Lelandus*: Philofophi, *Antonius* (*l*) *Galateus*, *Georgius Agricola*, *Io. Francifcus Picus*,

(*i*) Si forte dixeris, hunc hiftoricis potius, quam antiquariis, accenfendum fuiffe, refpondeo, mihi contra videri. Ac femel hoc monitum volo, a me quemque pofitum effe in ea claffe, in qua ingenium exercuit omnium maxime, etiamfi aliarum quoque difciplinarum peritus fuerit haud mediocriter. Omnis enim vere eruditus vir eft polyhiftor.

(*k*) Hiftoricus mendaciffimus. Vid. praeter *Baelii* Dictionarium *C. A. Rupertus* ad *Florum* p. 428. fqq. et *Gryphius* lib. de ordinibus equeftribus P. II. §. 16. p. 198. fqq.

(*l*) De huius vita et fcriptis vid. *Acta Philof.* T. III. p. 766. fqq.

Picus, Victorinus Strigelius, Thomas Morus, Henr. Cornelius Agrippa, Petrus Pomponatius, Augustinus Niphus, Chrysostomus Iauellus, Iacobus Zarabella, Petrus Ramus, Io. Genesius Sepulueda, Iacobus Schegkius, Hieronymus Osorius, Michaël Montanus, Ioannes Bodinus, Franciscus Patricius, Iordanus Brunus, Hieronymus Cardanus, Bernardinus Telesius: Medici, *Hieronymus Fracastorius, Ioannes Fernelius, Andreas Vesalius, Franciscus Vallesius, Ianus Cornarius, Leonardus Fuchsius, Symphorianus Campegius, Ioannes Ruellius, Realdus Columbus, Petrus Andreas Matthiolus, Iacobus Syluius, Guilielmus Rondeletius, Iacobus Theodorus Tabernaemontanus, Thomas Erastus, Theophrastus Paracelsus, Hieronymus Mercurialis, Conradus Gesnerus, Ioannes Crato, Gabriel Fallopius, Ioannes Wierus, Theodorus Zuingerus:* Mathematici, *Nicolaus Copernicus, Orontius Finaeus, Christophorus Clauius:* Iurisconsulti, *Vdalricus Zasius, Andreas Alciatus, Franciscus Connanus, Andreas Tiraquellus, Franciscus Duarenus, Matthaeus Wesenbecius, Franciscus Balduinus, Philippus Decius, Ioachimus Hopperus, Antonius Contius, Antonius Goueanus, Carolus Molinaeus, Franciscus Hottomannus, Iacobus Cuiacius, Hugo Donellus, Barnabas Brissonius, Obertus Giphanius, Didacus Couarruuias, Ioannes Fichardus, Hieronymus Schurfius, Henningus Goede-*

Goedenius, *Ferdinandus Vasquez*, *Marianus Socinus*, *Viglius Zuichemus*, *Petrus Gregorius Tholoſanus*, *Laelius Taurellus*, *Ioannes Paulus Lancellotus*. Illud etiam peculiare habet hoc ſaeculum, quod eruditisſimos produxit typographos, *Robertum* et *Henricum Stephanos*, *Ioannem Oporinum*, *Guilielmum Morellum*, *Hieronymum Commelinum*, *Chriſtophorum Plantinum*, *Franciſcum Raphelengium*.

LIV.

Quot quantique literis contigerint hoc aeuo Maecenates, Academiae teſtes ſunt, hoc ſaeculo (*m*) conditae, Wittenbergenſis (*n*) A. 1502; Francofurtana A. 1506; Complutenſis A. 1515; Marpurgenſis A. 1527; Hafnienſis A. 1538; Regiomontana A. 1544; Dillingenſis A. 1549; Ienenſis A. 1558; DuacenſisA. 1562; Argentoratenſis A. 1566; Lugdunenſis (*o*) in Batauia A. 1575; Helm-

(*m*) *Gymnaſia* praetermitti iubet breuitas noſtra. Vid. *Godofredi Ludouici* Hiſtoria Gymnaſiorum, et *Frid. Lucae* Europäiſcher Helicon Parte ſexta.

(*n*) Huic duo illa luminaria magna, *Lutherus* et *Melanchthon*, tantum ſplendoris attulerunt, vt eorum audiendorum cauſa vndique concurrerent generoſi iuuenes, ac Melanchton, quippe qui ſaepe bis mille et quingentos habebat auditores, (*teſte M. Adamo* in Vitis Theol. p. 173.) vocaretur *communis praeceptor Germaniae*:

(*o*) Hiſtoriam et ſtatum huius Academiae nuper concinne

Helmſtadienſis A. 1576; Vilnenſis in Lithuania A. 1579; Altorfina A. 1581; Franekerana A. 1585; Paderbornenſis A. 1592. Nec ſilentio praeteriri debet, a Leone X. inſtauratam eſſe Academiam (*p*) Romanam, quam *Archigymnaſium* vocant, itemque bibliothecam Vaticanam; et Heidelbergenſem bibliothecam conditam locupletatamque ab Ottone Henrico, Electore Palatino. Sic et Auguſtana in Vindelicis, et Bodleiana Oxonii, initium habuit hoc temporis tractu.

LV.

Venimus ad ſaeculum proxime decurſum, quod nec ipſum aut Maecenatibus (*q*) aut Varronibus caruit. Inter priores agmen ducit

cinno compendio expoſuit *Franciſcus Fabricius* in Oratione tertio eius anno Iubilaeo habita A. 1725.

(*p*) Teſtis eſt huius Archigymnaſii Profeſſor eloquentiae, *Paulinus a S. Ioſepho* in Orationibus A. 1727. editis p. 65. et 82. et 95. qui etiam tota Oratione tertia laudes huius Academiae perſequitur, eamque non eſſe inferiorem cenſet Academiis Bononienſi et Patauina. Idem p. 353. nos docet, quotannis in iſta Academia orationem haberi decimo illi Leoni parentalem. De hodierno Romanae huius Academiae, quam *Sapientiam* vocant Romani, ſtatu adi et *Miſſonii* Iter Italicum Epiſt. 35. p. 903. ſqq. Quantus Maecenas fuerit Leo ille, diſce quoque, ſi libet, ex *Poeciles* meae T. III. p. 566. ſqq.

(*q*) His annumerari debet *Leopoldus* Imp. *Iacobus I.* Rex Britanniae, *Vrbanus VIII.* Papa, (cuius honori *Allatius*

ducit Ludouicus XIV, Gallorum Rex, cuius auſpiciis priſci Latini auctores in Delphini vſum quam ſplendidisſime ſunt editi, pluresque literariae societates inſtitutae. Memoratu quoque digna eſt Chriſtina, Sueciae Regina, quae doctisſimos quosque vndique conuocabat ad ſe, liberalisſimeque tractabat. Parem in literas fauorem teſtantur Academiae, Societates literariae, ac Gymnaſia, quorum non tenuis hoc ſaeculo prouentus (*r*) fuit. Nam A. 1607. condita eſt Giſſenſis Academia, A. 1614. Groningenſis, A. 1617. (*s*) Salzburgenſis, A. 1621. Rintelenſis, et in Americae regione Peruana Limen-

Allatius dicauit *Apes Vrbanas*,) *Erneſtus* Pius, Dux Saxoniae, *Ferdinandus Fürſtenbergius*, Epiſcopus, ac denique *Ioannes Zamoſcius*, ille et Martis et Muſarum in caſtris fortiſſimus heros, quem *Phoenicem Poloniae* dixeris iure maximo, de quo vid. *Staraoolſcius* lib. de bellatoribus Sarmatiae cap. 120.

(*r*) Exſtat liber neſcio cuius, ita inſcriptus: *Germania milite deſtituta, et literatis ſua ceu mole laborans.* Recuſus eſt in Rengeriana *Collectione nouorum librorum* p. 283. ſqq. Praeter ſtyli nitorem vix quicquam laudauerim iſto in libello. Adeo ieiuna ſunt, quae ibi proferuntur conſilia. Imo tam bonae mentis inops eſt ille auctor, vt initio libelli malle videatur, ciues ſuos eſſe beſtias, quam homines.

(*s*) Vel potius A. 1622. Certe tum demum facta eſt ſolennis inauguratio. Vid. *Hiſtoria Vniuerſitatis Salisburgenſis* A. 1728. edita.

mensis, A. 1632. Dorpatensis, A. 1635. (*t*) Tyrnauiensis, A. 1636. Vltraiectina, A. 1640. Aboënsis, A. 1648. Harderuicensis, A. 1655. Duisburgensis, A. 1665. Kiloniensis, A. 1668. Lundinensis in Scania, ac denique A. 1694. Halensis, cui quidem certe literae pleraeque (*u*) omnes imputare debent maximam partem suae sanitatis.

LVI.

De Gymnasiis huius saeculi, quorum in quibusdam etiam iuris ciuilis ac medicinae (*x*) rudimenta traduntur, obseruo, ea sibi vindicasse studium philologiae, quod antea in Academiis calebat quam maxime. Certe *Eobanum Hessum* Virgilii vel Ouidii carmina Erfurti interpretantem plus mille circumstabant auditores. Ac *Melanchtonem* legimus Wittebergae, *Chytraeum* Rostochii, praelectiones suas theologicas distinxisse interpretatione Grammaticae Graecae et Lati-

(*t*) Vid. *Czwittingeri* Hungaria literata p. 301.

(*u*) Illud quoque memoratu dignum, hanc Academiam A. 1731. nouo exemplo accepisse Professorem eloquentiae Germanicae, cum non multo ante aucta fuisset Professore Oeconomiae.

(*x*) Sunt etiam Gymnasia quaedam prorsus Academica, id est, ab Academiis hoc vno diuersa, quod a Caesare non acceperunt ius distribuendi dignitates Academicas, e. g. *Herbornense*, *Bremense*, olim *Stadthagense*, de quo vid. *Hauberi* Prodromus rerum Schauenburgicarum.

Latinae, eclogarum Virgilii, fabularum Aesopi, etc. Hodie vero haec ita tractantur in Gymnasiis, vt Academici Professores Graecae et Latinae linguae, itemque poëseos ac rhetorices, fere κωφὰ πρόσωπα esse cogantur. Obseruatu et hoc dignum existimo, quod Gymnasia oporteat inter praecipua reip. literatae fulcra numerari. Nisi enim Academici iuuenes sub seueriore Gymnasiorum disciplina iam multum profecerint in Graecis Latinisque literis, in historia et philosophia, periculum est, ne licentia Academica plurimos abstractura sit a serio doctrinae studio. Qui vero in Gymnasiis eousque progressi sunt, vt sentiant ipsi, *dulces esse ante omnia Musas*, hi iam inescati facile seruant amorem literarum in Academias secum allatum.

LVII.

Ad literarias quod attinet societates, praetermissis iis, quae humanioribus vacant studiis, qualibus (y) Italia abundat; philosophicae vel potius physicae quatuor hoc saeculo institutae sunt a quatuor clarissimis

K 2 prin-

(y) Vid. *Morhofius* Polyhist. lit. lib. I. 14. *Struuius* Introduct. cap. 10. A. 1725. Historiam Academiarum Italiae edidit *Io. Iarkius.* Societatum literariarum Galliae notitiam pete ex *Actis eruditorum* 1709. p. 153. et 1728. p. 445. sqq.

principibus. Primum enim Carolus II. Britanniae Rex A. 1660. Londinensem regiam (z) Societatem condidit: cuius historiam *Thomas Spraat* accurate (a) descripsit. A. 1666. Galliae Rex modo laudatus Parisiensem Societatem regiam instituit ad sex disciplinas excolendas, Geometriam, Astronomiam, Mechanicam, Anatomiam, Chymiam, et Botanicam. Historiam huius Societatis *Io. Bapt. Hamelius* literis mandauit. A. 1677. Societatem Naturae Curiosorum in Germania, a *Bauschio* atque *Fehrio*, medicis Suinfurtensibus, institutam confirmauit in fidemque recepit Leopoldus Imperator: cuius Societatis historiam *Ge. Wolfgangus Wedelius* et *Mich. Bernh. Valentinus* exposuerunt. A. 1700. Berolinensem regiam Societatem condidit Fridericus, Borussiae Rex: cuius diploma exstat in *Actis* (b) *Eruditorum*. Singularum harum Societatum Acta publicari solent, ex quibus liquet, quanta incrementa disciplinae physicae ceperint, ex quo regiae hae societates fuerunt institutae.

LVIII.

(z) Conf. *Burneti* Historia sui temporis, edit. Germ. p. 216. sq. Idem p. 64. sq. laudes persequitur primi huius Societatis Praesidis, *Roberti Murray*, eiusque potissimum consilio conditam esse docet illam societatem.

(a) Tertia huius operis editio Londini prodiit 1722. recensetur que in *Bibliotheque Angloise* T. XI. p. 1 - 74.

(b) A. 1701. p. 175. sqq.

LVIII.

Sumente hinc incrementa ſtudio phyſico, cultoribus eius ſolam rationem et experientiam ſequentibus ducem, etiam in caeteris diſciplinis iugum Ariſtotelis excuti, et vera philoſophandi ratio vſurpari coepit, philoſophis debitam ſibi libertatem vindicantibus, et inueteratam barbariem ſtrenue impugnantibus. Inter hos eminent *Renatus Carteſius*, *Franciſcus Baco* (c) *Verulamius*, *Galilaeus* (d) *a Galilaeis*, *Guilielmus* (e) *Haruaeus*, *Hugo Grotius*, *Thomas* (f) *Hobbeſius*, *Robertus Boyle*, *Petrus Gaſſendus*, *Ioan. Heuelius*, *Samuel Pufendorfius*, *Chriſtianus* (g) *Thoma-*

(c) A nonnullis nominatur *Baconus*. In epitaphio ſuo vocatur *Bacon*. Iam cum alios *Bacones* Anglia habuerit, verius eſſe nomen *Baconis* puto.

(d) Eius vita exſtat in *Actis Philoſ.* T. III. p. 261. 400. 467.

(e) De ſapientia et ſimul prudentia eius vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 916. ſqq.

(f) De huius libris vere dixeris: *Sunt bona mixta malis, ſunt mala mixta bonis.* Philoſophabatur quidem libere, ſed non ſatis ei ſuppetebat iudicii ad ſoluendas, quas ſibimet ipſe nexuerat, difficultates. Idem dixeris vere de *Carteſio*.

(g) Huius cum philoſophiam plerique Profeſſores Germaniae Proteſtantis ſuam fecerint, et politicas doctrinas etiam aulae comprobent ſequanturque, non minori is iure, quam olim *Melanchton*, appellari poteſt *communis praeceptor Germaniae.* Nemo certe quiſquam (vt *Plinii* verbis vtar e lib. VII. cap. 30.) *in tantum promouit ingenii Germanici terminos.*

Thomasius, *Ioannes* (*h*) *Lockius*, *Gothofredus Guilielmus Leibnizius*.

LIX.

Hoc mirum philosophiae incrementum debetur libertati philosophandi, quam fouet (*i*) Hollandia et Britannia, ex quibus regionibus in caeteras terras delati libelli sapientiae plenissimi aliis quoque aperuerunt oculos, maxime Germanis, quibus liberrimam philosophandi scholam primus aperuit Rex Borussiae (*k*) *Fridericus*. Halensis vero sapientia in caeteras quoque Germaniae nationes lumen suum dispersit, iamque multa credere ac docere pudori est Professoribus,

(*h*) Eius Vita exstat in *Actis Philos.* T. I. p. 972. sqq.

(*i*) Libertati philosophandi non potest adiuncta non esse licentia delirandi. Sed ferre debemus malum hoc minus, alias cariturі bono illo maximo. Pulchre docetur in *Bibliotheca Anglica* T. XIV. p. 315. sqq. libertatem eam, qua in Anglia quisque gaudeat, doctrinas Arianas, imo antiscripturarias, proferendi defendendique, in causa esse, vt theologi pariter ac philosophi omnes ingenii neruos intendant ad veritatem contra aduersarios tuendam, adeoque incomparabiles edant libros. Hoc modo bellum in rep. ciuili magnum certe quidem est malum, sed optimos facit milites, imo victorias ac triumphos parit et accessiones amplarum regionum.

(*k*) Vid. *Gundlingii* Oratio de libertate Academiae Fridericianae, inter *Orationes selectas* Collectionis Kappianae p. 803. sqq. Conf. *Henr. Muhlii* Oratio de libertate Academica in Dissertt. p. 209. sqq.

ribus, quae et credere et docere ſanctum habebatur patrum noſtrorum memoria.

LX.

Sed nec vlla caeterarum diſciplinarum manſit inculta, tamque (*) multos, qui eruditionis laude floruerunt, accepit haec aetas, *florida* (*a*) *quam multas Hybla tuetur apes*. Nec nominum quidem capax eſt haec pagina. Praecipuos tamen polyhiſtoras eſſe non dubito, qui ſequuntur: *Iſaacus* (*b*) ac *Mericus Caſauboni, Ianus Gruterus, Petrus Cunaeus, Gerbardus* (*c*) *Ioannes et Iſaacus Voſſii*,

 Conra-

(*) De *aureo* ſtatu hodierno reip. literatae vid. Oratio mea *Poeciles* T. I. lib. IV. p. 519. ſqq. Adde aliorum, quae ibi p. 517. ſq. protuli, iudicia de felicitate aeui proximi: quibus nunc adiungo ſimile iudicium *Graeuii*, idque luculentum, in Praef. ad *Alb. Rubenii* librum de re veſtiaria. De hiſtoria ciuili hic addo, nullo alio ſaeculo tot, quot ſaeculo decimo ſeptimo, prodiiſſe libros eam illuſtrantes: id quod apparet ex eorum Catalogo erudita ratione confecto a *Chriſt. Gryphio* et A. 1710. edito.

(*a*) *Ouid.* Triſt. V. 6. 38.

(*b*) Hic *literarum, dum vixit, praeſes* vocatur a *Seldeno* lib. I. de titulis cap. 3. §. 2. in margine. Tribus locis, quae *Colomeſius* profert in Gallia orientali p. 157. *Ioſ. Scaliger* (vir quantus!) eum appellauit *virum incomparabilem*.

(*c*) Ita, non *Ioannis*, (cuius fuit filius,) nomen ipſe ſuum ſubſcripſit operi rhetorico, ſuo item *de vitiis Lat. ſermonis* commentario, ſuae *Theologiae gentili*, ſuis *de arte grammatica* libris.

Conradus Horneius, *Georgius* (*d*) *Calixtus*, *Abrahamus Calouius*, *Iacobus Sirmondus*, *Claudius Salmasius*, *Dauid Blondellus*, *Ioannes Dallaeus*, *Samuel Bochartus*, *Iacobus Vsserius*, *Io. Henr. Boeclerus*, *Io. Andreas Bosius*, *Hermannus Conringius*, *Iacobus Thomasius*, *Dan. Ge. Morhosius*, *Fridericus Spanhemius*, cum duobus filiis, *Friderico* et *Ezechiele*, *Io. Christophorus Wagenseilius*, *Gabriel Naudaeus*, *Dionysius Petauius*, *Petrus Daniel Huetius*. Addo Theologos, *Aegidium* et *Nicolaum Hunnios*, *Lucam* et *Andream Osiandros*, *Polyc. Lyserum*, *Sal. Gesnerum*, *Leonh. Hutterum*, *Conr. Schlusselburgium*, *Iac. Heilbrunnerum*, *Ioan. Arndium*, *Balth.* et *Ioan. Meisneros*, *Balth. Menzerum*, *Wolfg. Franzium*, *Io.* et *Paulum Tarnouios*, *Theod. Thummium*, *Conr. Dietericum*, *Henr. Hoepfnerum*, *Iustum Feurbornium*, *Mich. Waltherum*, *Iac. Wellerum*, *Io. Mich. Dilherrum*, *Io.* et *Henr. Mulleros*, *Hieron. Kromayerum*, *Augustum Varenium*, *Christianum Dreierum*, *Ioannem* (*e*) *Gerhardum*, *Albertum*

(*d*) Hunc *Theologum eminentissimum* vocat *Glassius* Philol. S. lib. V. tract. 1. cap. 7. p. 1532.

(*e*) Hunc *Glassius* Philol. S. p. 1959. vocat *virum omnium calculo in theosophia* et θεοσεβείᾳ *maximum*. *Ant. Reiserus* in *Spizelii* Templo honoris p. 404. *Gerhardum* iudicat esse *tertium a Luthero et Chemnitio Atlantem orbis Euangelici*.

tum (*f*) *Grauerum*, *Ioan.* (*g*) *Musaeum*, *Io. Bened. Carpzouios*, *Christianum Kortholtum*, *Sebast. Schmidium*, *Io. Conr.* (*h*) *Danhauerum*, *Io. Andr. Quenstedium*, *Augustum Pfeifferum*, *Phil. Iac. Spenerum*, *Tho. Ittigium*, *Matthiam Hoë*, *Io. Hulsemannum*, *Aegid. Strauchium*, *Io. Val. Andreae*, *Io. Georg. Dorschaeum*, *Mart. Geierum*, *Christianum Scriuerium*, *Balth. Bebelium*, *Theophilum Spizelium*, *Io. Guil. Baierum*, *Val. Alberti*, *Val. Veltheimium*, *Andr. Dan. Habichorstium*; *Paulum Tossanum*, *Dau. Pareum*, *Abr. Scultetum*, *Ioan. Piscatorem*, *Petrum Molinaeum*, *Ioan. Cocceium*, *Iac. Altingium*, *Io. Claudium*, *Io. Henr. Heideggerum*, *Dan. Chamierum*, *Phil. Mornaeum*, *Mosem Amyraldum*, *Edmundum Albertinum*, *Henr. Hammondum*, *Io. Hornbeckium*, *Andr. Riuetum*, *Sam. Maresium*, *Gisb. Voëtium*, *Steph. Gaussenum*, *Petrum* (*i*) *Launaeum*, *Mich.*

(*f*) Hic ob acerrima scripta contra Pontificios, Caluinianos, et Socinianos dictus fuit *clypeus et gladius Academiae Ienensis.* Vid. *Wittenii* Memor. Theol. p. 851.

(*g*) Quam laudem tribuit *Gennadius* libri de script. eccl. cap. 79. *Musaeo Massiliensi*, eadem Ienensis *Musaeus* est dignissimus. Erat enim et hic *vir in diuinis Scripturis doctus, et in earum sensibus subtilissima quadam exercitatione limatus, lingua quoque Scholasticus.*

(*h*) Hunc *doctorem Ecclesiae nostrae* ἀκριβέστατον vocat *Spenerus* Consil. Theol. Lat. P. III. p. 632.

(*i*) Hunc inter optimos S. Scripturae interpretes numerat *Gaussenus* Opusc. p. 31. et 57.

le (k) *Faucheur, Ioan. Duraeum, Petrum Iuriaeum, Ioan. Pearsonum, Eduardum Stillingfleetum; Robertum Bellarminum, Cornelium a Lapide, Corn. Iansenium, Martinum Becanum, Nicol. Serarium, Franc. Costerum, Paulum Laymannum, Iac. Gretserum, Leonhardum Lessium, Christianum Lupum, Franciscum Suarezium, Ioannem Bonam, Ant. Arnoldum, M. Ant. de Dominis, Theophilum Raynaldum, Ant. Posseuinum, Casp. Sanctium, Coelestinum Sfondratum, Iac. Benignum Bossuetum, Mich. Molinosium, Petrum de Marca; Iacobum Arminium, Conr. Vorstium, Steph. Curcellaeum, Ioan. Crellium, Val. Smalcium:* historicos, *Caes. Baronium, Marq. Freherum, Marcum Velserum, Paulum Sarpium, Iac. Aug. Thuanum, Melch. Goldastum, Vbbonem Emmium, Io. Marianam, Io. Isaacum Pontanum, Famianum Stradam, Rud. Hospinianum, Iac. Salianum, Abr. Bzouium, Christoph. Sandium, Phil. Labbeum, Mezeraeum, Victorium Sirium, Paulum Piasecium, Lud. Maimburgium, Hadrianum et Henricum Valesios, Vit. Lud. Seckendorfium, Casp. Sagittarium, Antonium Pagium, Henricos Meibomios, Henr. Norisium, Leonem Allatium, Petrum Baelium, Steph. Baluzium, Sethum Caluisium, Guil. Cambdenum, Guil. Caueum, Henr.*

(k) De hoc vid. *Baelii* Dictionarium.

Henr. Dodwellum, Lud. Ell. Dupinium, Mart. Hanckium, Ioach. Hildebrandum, Georg. Hornium, Greg. Leti, Ottonem Menckenium, Dan. Papebrochium, Wilh. Ern. Tenzelium, Conr. Sam. Schurzfleischium, Ioan. Christoph. Artopoeum, Adrianum Bailletum, Io. Launoium, Bohuslaum Balbinum, Henr. Whartonum, Natalem Alexandrum, Gothofredum Arnoldum: criticos, *Iac. Bongarsium, Ianum Rutgersium, Casp. Scioppium, Io. Wowerium, Iac. Perizonium, Andr. Schottum, Casp. Barthium, Tho. Reinesium, Io. Fridericum et Iacobum Gronouios, Marqu. Gudium, Aegidium Menagium, Danielem et Nicolaum Heinsios, Tanaq. Fabrum, Lucam Holstenium, Io. Georgium Graeuium:* antiquarios, *Carolum Patinum, Andr. Morellum, Raph. Fabrettium, Laur. Begerum, Ioan. Schefferum, Io. Kirchmannum, Io. Marshamum, Io. Spencerum, Io. Seldenum, Olaum Wormium, Olaum Rudbeckium, Antonium van Dale, Io. Rosinum, Tho. Dempsterum, Ioan. Mabillonium, Phil. Cluuerium, Ioannem Meursium:* philologos, *Io. Caselium, Domin. Baudium, Ianum Drusium, Lud. Cappellum, Io. Buxtorfios, Matthiam Berneggerum, Christoph. Cellarium, Io. Freinshemium, Christoph. Colerum, Christoph. Adamum Rupertum, Theod. Hackspanium, Iac. Masenium, Rolandum Maresium, Ioan. Lud. Praschium, Io. Casp. Suicerum, Christianum Knorrium a Rosenroth, Thomam*

Cree-

Creechium, Erycium Puteanum, Io. Henr. Hottingerum, Tho. Stanleium, Petrum Lambecium, Christianum Daumium, Aug. Buchnerum, Matthiam Wasmuthium, Carolum du Fresne, Iobum Ludolfum, Gilbertum Gaulminum, Marquardum Gudium, M. Zuerium Boxhornium, Io. Lightfootum, Eduardum Pokokium, Wilh. Schikardum, Erasmum Schmidium, Io. Barclaium, Ianum Nicium Erythraeum, Scaeuolam Sammarthanum, Thomam Erpenium, Iacobum Golium, Ludouicum de Dieu, Octauium Ferrarium, Tho. Gatakerum, Sal. Glassium, Georgium Schubartum, Vlricum Obrechtum, Ioannem Reiskium, Christianum Weisium, Olaum Borrichium: iureconsultos, *Conr. Rittershusium, Scipionem Gentilem, Bened. Carpzouium, Herm. Vulteium, Dauidem Meuium, Io. Ottonem Taborem, Christoph. Phil. Richterum, Christoph. Forstnerum, Casp. Zieglerum, Io. Limnaeum, Io. Schilterum, Io. Strauchium, Diodorum Tuldenum, Reinerum Bachouium, Dionysium et Iacobum Gothofredos, Georgium Adamum Struuium, Ahasuerum Fritschium, Wolfg. Ad. Lauterbachium, Ioan. Brunnemannum, Petrum Mullerum:* mathematicos, *Erhardum Weigelium, Io. Wallisium, Hospitalium* marchionem, *Bernullium, Io. Keplerum, Ismaëlem Bullialdum, Io. Bapt. Ricciolum, Ottonem Guerickium, Christoph. Scheinerum, Bern. Varenium, Io. Christoph. Stur-*

Sturmium, Tſchirnhauſium, Chriſtianum Hugenium, Athanaſium Kircherum: poëtas, *Frid. Taubmannum, Io. Owenum, Matthiam Caſim. Sarbieuium, Caſp. Barlaeum, Renatum Rapinum, Petrum Francium, Martinum Opitium, Paulum Flemingium, Lohenſteinium, Hofmannswaldauium, Gryphios, Iac. Catſium, Iuſtum Vondelium, Ioan. Miltonum:* philoſophos, *Thomam Campanellam, Balth.* (*l*) *Beckerum, Charronium, Marium Merſennum, Dan. Stahlium, Io. Zeiſoldum, Io. Sperlingium, Ioan. Ioach. Bechererum, Car. Sorellum, Helmontios, Dauidem Derodonem: R. Cudworthum, Io. Henr. Alſtedium, Barthol. Keckermannum, Iac. Boehmium, Franc. Piccolominaeum, Othonem Caſmannum, Iacobum et Cornelium Martini, Antonium le Grand, Ioannem Claubergium, Io. Baptiſtam Hamelium, Petrum Syluanum Regis, Nic. Malebranchium, Sam. Parkerum, Henr. Morum, Io. Raium, Franc. Vayerium:* medicos, *Mal-*

(*l*) Hic philoſophia Carteſiana duce theologiam emendare conatus eſt in doctrina de Spiritibus. Qui conatus etſi non ſucceſſit feliciter, tamen viam ſtrauit iis, qui poſtea reliquias ethnicarum Papaearumque ſuperſtitionum circa Spiritus, doctrinasque de magis et ſpectris populares refutarunt. Inter Lutheranos Theologos primum *Bierlingium*, Rintelenſis Academiae Profeſſorem et Eccleſiae Superintendentem, aperte aſſenſiſſe *Thomaſio* in doctrina de magia, indicatur in *Actis erud.* A. 1724. p. 490.

Malpighium, *Dan. Sennertum*, *Casp. Bartholinum*, *Casp. Bauhinum*, *Casp. Hoffmannum*, *Guil. Fabricium Hildanum*, *Franciscum Syluium*, *Cornelium Bontekoë*. Addo quatuor egregios literatorum hominum patronos, *Peirescium*, *Pinellum*, *Frid. Bened.* (*a*) *Carpzouium*, ac (*b*) *Magliabechium:* et eximium illud sexus sui ornamentum, *Schurmanniam.*

LXI.

Hoc aeuo Vindobonensis Imperatoris bibliotheca egregias nacta est accessiones. Videatur eius historia, a *Lambecio* descripta, et a *Barth. Christiano Richardo* in compendium coacta. Heidelbergensis bello tricennali in hostium manus (*c*) peruenit. Mazariniana diuendita fuit: quod fatum pluribus, quae Lutetiae fuerant, instructissimis bibliothecis accidit, interque eas Thuanae, cuius venditionem cum describebat (*d*) *Huetius*, vix lacrymas tenuisse videtur. Caeterum

(*a*) Vid. *Christ. Iunkeri* Epistola de obitu huius *Carpzouii* A. 1699. edita; *Burmanni* Praef. ad *Phaedrum.*

(*b*) Hunc ideo laudat maiorem in modum in Praef. sua ad *Ciceronis Epistolarum ad familiares* Tomum priorem *Graeuius*, singularemque eius in rem literariam meritis promittit panegyricum.

(*c*) Vid. *Wagenseilii* Pera iuuenilis Loculam. III. Tomo II. p. 691. vbi fide dignissima exhibetur descriptio deportationis bibliothecae illius in vrbem Romam.

(*d*) Lib. VI. Vitae suae p. 163. et 164.

terum nouas bibliothecas, easque optimas, instruxerunt Fridericus Rex Berolini, Augustus (e) Dux Guelferbyti, Ernestus Dux (f) Gothae, Wilh. Ernestus Dux Vinariae, Mauritius Dux (g) Cizae, Ioannes Adolphus, Holsatiae Dux, Gottorpii, Ioannes Fridericus, Brunsu. et Luneb. Dux, (h) Hanouerae. Senatoriae quoque bibliothecae, (i) Francofurtana, Hamburgensis, ac (k) Lipsiensis, hoc saeculo sunt conditae. Inter Academicas Ienensis tanta cepit incrementa accessione bibliothecarum *Arumaei*, *Bosii*

(e) Princeps hic non solum mirifice fauit literarum professoribus, sed ipse literas coluit studiosissime, librosque edidit admiratione dignos. Vid. *Ioach. Hildebrandi* singularis liber A. 1662. editus, quo Ducem hunc Augustum comparat cum prisco Imp. Rom. Augusto, capite V. exponens de eius eruditione scriptisque; et *Bytemeisteri* liber de Ducum Brunsuicensium meritis in rem literariam cap. XIII. §. 45. sqq.

(f) Ex hac bibliotheca multas eruditorum epistolas aliaque monumenta historica edidit omnibus bonis applaudentibus *E. S. Cyprianus*, Consiliarius Ducis Gothani Ecclesiasticus, qui nunc bibliothecae illi praeest.

(g) Haec bibliotheca non ita pridem diuendita fuit.

(h) Huic bibliothecae primus praefuit *Tobias Fleischerus*, deinde *Leibnitius*, hinc *Eccardus*, tum *Habnius*, nunc *Gruberus*.

(i) Vid. *Morbofius* Polyhist. liter. lib. I. cap. 7. p. 69.

(k) De hac exstat Dissertatio *Gottfriedi Christiani Goezii* Lipsiae 1711.

Bosii et *Sagittarii*, vt Academicarum bibliothecarum habeatur (*l*) regina. Nec tacenda *Gudiana* bibliotheca, quam *priuatarum omnium reginam* appellabat (*m*) *Morhofius*: quanquam ea paucis abhinc annis Hamburgi auctionis fortunae (*n*) fuit subiecta atque diuendita.

LXII.

Nec illud omittendum, quod hoc saeculo monachi quoque nonnulli otio suo vti coeperunt ad strenue colendas literas. Habemus ex hisce claustris progressos oratores et poëtas eximios. Maxime Benedictini ac Iesuitae de eruditionis palma inter se certarunt: ac priores sane Patrum Ecclesiae (*o*) prae-

(*l*) Vid. *Struuius* Introd. in notit. rei liter. cap. 4. §. 31. p. 178. Adiecta nuper huic bibliothecae fuit lautissima supellex libraria *Danzii*.

(*m*) Loc. cit. §. 67.

(*n*) Quidam queruntur de hac bibliothecarum fortuna. Sed ego non puto, male ita agi cum priuatis bibliothecis. Cum enim eae seruari integrae non possint, quid, quaeso, optatius, quam vt libri veniant in manus et possessionem et vsum aliorum? Non igitur hic pereunt libri, sed alios nanciscuntur possessores. Valet hic illud: Vnius (bibliothecae) corruptio est alterius vel plurium generatio. Permulti bibliothecarum auctione venditarum Catalogi memorantur in *Bibliotheca Rostgardiana* p. 133. 134. 135. 279. 280. 408. 409.

(*o*) Patrum Ecclesiae editiones a Benedictinis adornatas recenset *Buddeus* in Isagoge hist. theol. p. 590. sqq.

praeſtantisſimis editionibus adornandis immortalem laudem conſecuti ſunt. Vid. *Bernardus Pezius in Apologia ordinis Benedictini contra Ieſuitas Cap. X.* Ac magna exſtant (*p*) volumina, quibus docti cuiusque ordinis viri recenſentur additis librorum ab iis conſcriptorum titulis.

LXIII.

Caeterum cum nouas veritates in apricum producere piaculum ſit in Eccleſia Romana, maiorique ducatur laudi, credere, quam ſcire; illae literae, quae ſapientiae ſunt propriae, non multum (*q*) debent pontificiae religionis profeſſoribus. De Germaniae quidem monaſteriorum bibliothecis nuper admodum hoc perhibuit teſtimonium monachus (*r*) praeter ſui generis morem eruditus: *Omnia fere religioſarum bibliothecarum pegmata et plutei Scholaſticis Ariſtotelicoque theologicis ſcriptis onerati ſunt, omnia ſcholaſticis concertationibus et ſyllogismis perſonant, in omneque librorum genus offendas ſaepius, quam in criticorum, vtilium*

(*p*) Vid. *Boſii* Introd. in notitiam ſcript. eccl. cap. V. §. 13. ſqq. *Bailleti* Iudiciorum T. II. P. I. cap. 3; *Struuius* Introd. in notit. rei lit. cap. VII. §. 25. ſqq.

(*q*) Vid. *Acta Philoſ.* P. II. cap. 1. §. 27. p. 221; P. IV. cap. 1. §. 28. p. 618; P. VIII. cap. 5. §. 11. p. 297. et c. 8. §. 2. p. 322.

(*r*) *Bernardus Pezius* Diſſ. contra *Fonteium* p. 56.

lium, exquisitorumque, sine quibus tamen haec nostra praeclara et publica studia nulla sunt. Ex vna vero Academia Pontificiorum Viennensi disci possunt omnes caeterae, certe Germanicae: cuius miseram conditionem proxime descripsit in *Viennae Historia nouissima* (*s*) *Kuchelbeckerus*, docens, vniuersas ibi disciplinas esse squalore obsitas, nec per Iesuitas licere cuiquam meliora tradere verioraque. De Parisiensi, hoc est, Gallicarum nobilissima Academia testis est *Rich.* (*t*) *Simonius*, inter illius Theologos esse perpaucos linguarum Graecae et Hebraicae peritos: probans (*u*) praeterea *Bossueti*, illustris Episcopi, testimonio, in Gallia *cognitionem traditionis ecclesiasticae* haberi pro *vera et perfecta eruditione theologica.* Caeterum hostis ac pestis bonarum literarum veraeque eruditionis non est sola illorum hominum superstitio, verum etiam Censura (*x*) nimium immitis librorum typis exscribendorum, et Edicta de libris diuer-

(*s*) P. II. cap. 7. §. 8. et 9. Ibidem §. 12. nomina exhibentur hodiernorum huius Academiae Professorum: quibus vellem adiecisset titulos librorum libellorumque ab iis editorum, mihi certe ignotissimorum.

(*t*) T. IV. Epist. select. 47. p. 395.

(*u*) p. 399.

(*x*) Quo tempore librorum censura orta sit, docet *Bailletus* Iudic. T. I. P. I. cap. 8. et 9. Vid. et *Caranza* in Summa Concilii Lateranensis a Leone X. habiti p. 670.

uersarum sectarum (y) haud legendis. Quantum eruditionis progressibus obsit censura illa, non ita pridem *Pritanius*, ipse pontificius, agnouit (z) et ingemuit. *Nouimus*, inquit, *qui, ne sibi confligendum foret cum indocili quorundam Censorum inscitia atque impotentia, dimissis theologicis ac philosophicis studiis, se totos coniecerunt in eruditionem profanam, vnde si non aequa laus, certe minus periculi, et plus quietis exspectandum fuerat.* *Non ergo* (ita pergit,) *priuatis tantum studiis officitur ab hisce Censoribus, sed publicae etiam vtilitati, et Ecclesiae, quae scriptoribus theologisque indiget non assentatoribus, dum scribunt, neque zelo immoderato feruentibus, dum iudicant, sed solida eruditione refertis, et omni superstitione et affectu vacuis.* Crudelis autem illa librorum contra inueteratas opiniones scriptorum

(y) Iam olim *Cyprianus* epist. 45. negauit, legendi libros haereticos facultatem promiscue permittendam esse. *Non facile promenda sunt*, inquit, *et incaute ac temere publicanda, quae discordioso stylo scripta audientibus scandalum moueant, et fratres incerta opinione confundant.* Sed loquitur vir sanctus de hominibus illiteratis. Literatis autem eripere quiduis legendi et examinandi libertatem, id vero tyrannicum est et bonis omnibus detestandum.

(z) Lib. II. de ingeniorum moderatione in religionis negotio cap. 5. p. 266.

ptorum damnatio eousque (*a*) prouecta, vt vel inſpicere eos nefas ſit, quam originem quemque ſcopum habeat, ſub illo iugo gemens exponit *Paulus* (*b*) *Sarpius*.

LXIV.

Veniendum nunc erat ad praeſens ſaeculum, cuius iam tertia pars, vnum ſi exceperis annum atque alterum, elapſa eſt. Sed quo propius ſtatum hodiernum reip. literariae ipſi inſpicimus, eo minus neceſſarium videtur, longa hic defungi narratione. Quam multi, quam varii, quamque boni libri hoc ſaeculo ſint vbique terrarum ac gentium editi, loquuntur *Acta eruditorum* et ſimiles Germanica, Gallica, Italica, Anglica et Belgica lingua compoſiti libelli. Quid praeterea geſtum ſit in Helicone, docent *Noua literaria* Krauſiana et Ludouiciana, quorum illa Lipſiae, haec Coburgi iam longo tempore eduntur. In primis commendatas

(*a*) Vid. *Iacobi Gretſeri* hominis non quidem indocti, ſed plane incruditi, Volumen *de iure et more prohibendi, expurgandi et abolendi libros haereticos et noxios.*

(*b*) *Hiſt. Concil. Trid.* lib. VI. p. 529. ſq. Obſeruat *Conringius* in Dedicatione *Machiauelli Principi* praemiſſa p. 6. *Leonem X. Papam primum omnium intendiſſe vim librorum prohibitoriam, vetitis legi diſſentientium ſcriptis omnibus ſub excommunicationis poena: quod* (inquit) *hactenus carebat exemplo.*

datas volo Kraufianas fingulorum annorum Praefationes, in quibus quippe diligenter exponitur, quid quaeque difciplina incrementi e recens emiffis libris acceperit, et quae praeterea reip. literatae faufta contigerint.

LXV.

Vidit etiam hoc faeculum nouum Maecenatem vel potius Auguftum, Petrum, Ruſſorum monarcham, qui fumma opum vi ciues fuos doctrina liberali impertire et barbariei tenebras ex toto orbe fuo expellere ftuduit, eoque fine duas Academias, alteram (c) Mofcouiae, alteram (d) Petroburgi condidit. Portugallia (e) quoque Regis fui

 Ioan-

(c) De Academia Mofcouienfi vid. *Acta erud.* 1705. p. 383. Hanc tamen Academiam iam concidiffe, accepi his diebus a quodam ex hac vrbe reduce.

(d) De ftatu Academiae Petroburgenfis exftat fide digna epiftola *in gelehrten Zeitungen* 1726. p. 382. fqq. De fructibus huius Academiae vid. *Acta erud.* 1726. p. 354. fqq. et 1729. p. 337; *Noua literaria* Lat. Lipf. 1721. p. 206; *Gelehrte Zeitungen* 1729. p. 121. fqq. *Weberi verändertes Rußland*, edit. 1721. p. 10. fq. *Hift. Bilder-Saal*, P. VIII. p. 692. Non eft tamen filentio praetereundum, pluribus Petroburgicis Profefforibus nuper placuiffe repetere fedes priores et ad nos in Germaniam reuerti.

(e) Vid. *Acta erud.* 1727. p. 1. fqq. et p. 323. et A. 1730. p. 433. Aemulatio aliarum quoque Lufitaniae vrbium incolas inceffit, ac relatum legimus, in pluribus frequentari collegia fiue concilia literaria.

Ioannis V. ſtudium erga literas admirata eſt, et multo plures, quam olim, libros (*f*) vidit prodire ex officinis ſuis typographicis. Holmiae quoque, quae caput eſt Sueciae, nuper (*g*) nata eſt Societas ſcientiarum Regia. Caetera Europa merito ſibi gratulatur de felicitatis ſuae literatae perpetuitate, deque ſuorum Principum pacis amore ac ſtudio. Vna enim haec eſt vox Muſarum omnium: *Nulla ſalus bello, pacem te poſcimus omnes.*

LXVI.

Inſerere hic iuuat, quae non ita pridem perſcripta (*h*) legi de hodierno ſcholarum ſtatu in Italia. Miſera ſcilicet eſt inferiorum ſcholarum conditio. Ignauiam diſcipuli magis colunt, quam literas. Reguntur illae ſcholae ab iis, quorum intereſt, eruditionem peranguſtis contineri finibus. In Academiis philoſophia pariter ac theologia ieiune tractatur et inepte, ac plerique Studioſi Baccho magis litant, quam Mineruae. Nec id agitur a Profeſſoribus, vt diſcipulos ſuos reddant politos eruditosque. Plures

(*f*) Vid. *gelehrte Zeitungen* 1726. p. 867. ſqq.
(*g*) Vid. *Nieder-Sächſ. gel. Zeitungen* 1731. p. 698. ſq.
(*h*) In *Gabr. Aemiliani* Hiſtoria hodiernorum Italiae clericorum P. II. p. 16. ſqq. et in *Bibliothecae Italicae* Tomo quarto, vnde repetitur id in *gel. Zeit.* 1730. p. 674. ſqq.

res itaque Doctores habet Italia, quam doctos, et inania honoris insignia praeferuntur eruditioni solidae. Maxime ibi desideratur Graeci sermonis Hebraicique peritia vna cum scientia sacrum interpretandi codicem. Tamen inter tot literatos hypocritas reperiuntur nonnulli vere et exacte eruditi, ac spes affulget, fore breui, vt omnis generis literae in Italia, felicissimorum ingeniorum diuite illa regione, laetissime efflorescant, excusso, quod adhuc circumpositum fuit, iugo.

LXVII.

Eadem paene ratio est literarum in Hispania. Nam et ibi literarium monopolium est penes potentissimum monachorum ordinem, tamque parum temporis tribuitur literis, vt (*i*) singulis annis Professores inde a Paschate vsque ad exitum mensis Octobris scholas suas habeant clausas. Qua re fiat necesse est, vt, quae iuuenes literarum studio deuoti addidicerunt per hyemem, ea rursus aestate consequenti dediscant. Non tamen omnino caret doctissimis viris Hispania, editorumque nuper in ea librorum

 cata-

(*i*) Testis est *Ant. Gauinus*, Hispanus, in operis sui de statu hodierno Ecclesiae Hispanicae Parte II. p. 474. et 477. edit. Germ.

catalogum in Germaniam misit (*k*) *Gregorius Maiansius*, lucidum patriae suae sidus, haud dubie alios quoque suorum ciuium illustraturum. Insertus est is Catalogus *Actis eruditorum* anni (*l*) clɔ Icc XXXI.

LXVIII.

Habuit et recens haec aetas suos Attalos literarios, suos Peirescios: quos inter mortuo in Gallia *Bignonio* principatum nunc tenet *Zacharias Conradus Vffenbachius*, e cuius ingenti gaza publicatus fuit A. 1720. catalogus librorum MSS. doctissimis illustratus *Io. Henr. Maii* recensionibus. Postea anno 1729. duobusque secutis publicauit vniuersalem suae bibliothecae (excepto ingenti numero librorum ad historiam literariam ac librariam pertinentium, historiam item reip. Francofurtanae illustrantium, ac denique voluminum epistolarum a doctissimis viris manu exaratarum,) catalogum quatuor (*m*) tomis, nominatosque ibi libros venum exposuit. Quod idem consilium eodem tempore arrisit *Ioanni Burcardo Menkenio*, non Lipsiae solum suae, sed vniuersi literati orbis amori ac delicio. Namque et is numerosissimam suam bibliothecam,

(*k*) Vid. *gelehrte Zeitungen* 1731. p. 632.

(*l*) p. 432. sqq.

(*m*) Qui recensentur in *Actis erud.* 1731. p. 270. sqq.

cam, cuius et ipsius catalogus typis est exscriptus, vendendo aliorum, et quidem Maecenatum maxime, bibliothecas reddidit ornatissimas. Laudandus quoque in hoc numero est Vlmensis reip. Consul, A. 1729. exstinctus, *Raymundus Kraftius*: cuius bibliothecae rariores libros, tum MSS. tum impressos, nominauit in *Amoenitatibus* suis (n) *Schelhornius*. Nec tacendus *Fridericus Rostgardus*, illustris Danus, cuius bibliothecae A. 1726. Hafniae venditae catalogus codices MSS. 1068. eosque egregios habet. Denique memorari hic oportet *Ioannem Morum*, Eliensem Episcopum, cuius instructissima bibliotheca, e qua cum MSS. tum typis editos libros liberaliter (o) offerre solebat aliis ad publica commoda vsuris, beneficio Regis Georgii I. accessio facta est bibliothecae Academiae Cantabrigiensis.

LXIX.

Ad eos quod attinet, qui nostra hac aetate scribendis libris famam sibi pepererunt maximam, libet nomina saltim eorum exhibere siue vita iam defunctorum siue adhuc viuentium vigentiumque, ita tamen, vt eos omittam, qui superiore iam saeculo

L 5 incla-

(n) Tomo III.

(o) Vid. *Fabricii* Dedicatio libri tertii Bibliothecae suae Graecae, et *Needhami* Praef. ad suum *Hieroclem*.

inclaruerunt, in eiusque historia fuerunt nominati. En igitur viri huius nostri saeculi ingenio clarissimi, et quidem (p) THEOLOGI: *Ioach. Iustus Breithaupt*, *Io. Franc. Buddeus*, *Casp. Caluoerius*, *Io. Gottlob Carpzouius*, *Ern. Sal. Cyprianus*, *Sal. Deylingius*, *Io. Fabricius*, *Io. Fechtius*, *Aug. Herm. Franckius*, *Io. Frickius*, *Zach. Grapius*, *Io. Paulus Hebenstreit*, *Io. Wolfg. Iaegerus*, *Io. Wilh. Ianus*, *Ioach. Langius*, *Val. Ern. Loescherus*, *Io. Henr. Maius*, *Io. Frid. Mayerus*, *Io. Laur. Moshemius*, *Henr. Muhlius*, *Io. Ge. Neumannus*, *Gottfr. Olearius*, *Christoph. Matth. Pfaffius*, *Io. Ge. Pritius*, *Io. Iac. Rambachius*, *Ad. Rechenbergius*, *Christianus Reineccius*, *Io. Andr. Schmidius*, *Sam. Schelwigius*, *Christoph. Sonntagius*, *Christian. Eberh. Weismannus*, *Gottlieb Wernsdorfius*, *Gust. Ge. Zeltnerus*; *Iac. Abbadius*, *Petrus Allixius*, *Tho. Bennetus*, *Franc. Burmannus*, *Franc. Fabricius*, *Nic. Gurtlerus*, *Bartholdus Holzfusius*, *Io. Marckius*, *Bened. Pictetus*, *Io. la Placette*, *Herm. Alex. Roëllius*, *Iac. Saurinus*, *Sam. Strimesius*, *Sal. Tilius*, *Io. Alph. Turrettinus*, *Camp. Vitringa*, *Wilh.* (q) *Wackius*,

(p) Classem *Polyhistorum* de industria omitto, quorum hac aetate non est exiguus numerus. Eorum quemque retuli eam in classem, cui maiori iure videbatur adscribendus.

(q) Archiepiscopus Cantuariensis.

ckius, Sam. Werenfelsius, Dan. Whitby, Herm. Witsius; Io. Clericus, Phil. Limborchius; Augustinus Calmetus, Io. Martianaeus, Ren. Massuetus, Matth. Petitdidier, Paschasius Quesnellius, Mich. Quienius, Rich. Simonius, Honorius Tournely, Ren. Iof. Turneminius, Car. Wittassius; IVRISCONSVLTI: *Ioan. Henr. Bergerus, Iust. Henningus Boehmerus, Ge. Beyerus, Henr. Cocceius, Z. Bernh. Espenius, Mich. Henr. Griebnerus, Ferd. Christoph. Harprechtus, Io. Gottlieb Heineccius, Io. Nic. Hertius, Christianus Godofr. Hoffmannus, Andr. Hombergius, Casp. Henr. Hornius, Io. Paulus Kressius, Augustinus Leyserus, Io. Petrus Ludewigius, Ge. Melch. Ludolfus, Io. Frid. Ludouici, Nic. Christoph. Lynckerus, Luderus Menckenius, Gerh. Noodt, Euerhardus Otto, Alex. Arn. Pagenstecherus, Gabr. Schwederus, Sam. Stryckius, Gottlieb Gerh. Titius, Io. Balth. Wernerus;* MEDICI: *Mich. Alberti, Bern. Albinus, Io. Gottfr. Bergerus, Godofr. Bidloo, Rich. Blackmorius, Herm. Boerhauius, Io. Bohnius, Elias Camerarius, Io. Freindius, Laur. Heisterus, Frid. Hoffmannus, Io. Maria Lancisius, Io. Bapt. Morgagnius, Archibaldus Pitkarnius, Bernardinus Ramazzinus, Frid. Ruyschius, Gunth. Christoph. Schelhammerus, Lucas Schroeckius, Iof. Pittonus Turnefortius, Steph. Vaillant, Mich. Bernh. Valentinus, Ant. Vallisnerius, Christ.* et *Abr. Vaterus, Phil. Verheynius, Ge. Wolfg. Wede-*

Wedelius; PHILOSOPHI: *Ruardus Andala*, *Buffierius*, *Ge. Bernh. Bulfingerus*, *Tho. Burnetius*, *Ge. Cheynius*, *Io.* et *Sam. Clarkii*, *Io. Petrus Crosa*, *Wilh. Derhamus*, *Iac. Wilh. Feuerlinus*, *Frid. Genzkenius*, *Nic. Hier. Gundlingius*, *Nic. Hartsoekerus*, *Edm. Purchottius*, *Io. Raphsonus*, *Andr. Rudigerus*, *Io. Iac. Syrbius*, *Lud. Phil. Thummigius*; HISTORICI: *Io. Aymonius*, *Iac.* et *Henr.* et *Sam. Basnagii*, *Henr. Bunauius*, *Gilb. Burnetus*, *Gabr. Daniel*, *Io. Ge. Eccardus*, *Io. Alb. Fabricius*, *Claud. Fleury*, *Iac. Paulus Gundlingius*, *Sim. Frid. Hahnius*, *Io. Mich. Heineccius*, *Io. Hubneri*, pater et filius, *Ge. Christianus Ioannis*, *Andr. Laz.* et *Io. Wilh. Imhofii*, *Io. Dauid Koehlerus*, *If. Larrey*, *Iac. Lenfant*, *Gothofr. Lengnichius*, *Io. Ge. Leukfeldius*, *Io. Iac. Mascouius*, *Io. Burc. Menckenius*, *Lud. Ant. Muratorius*, *Franc. Pagius*, *Christianus Franc. Paulini*, *Bernh.* et *Hier. Pezii*, *Io. Frid. Pfeffingerus*, *Humfr. Prideaux*, *Iac. Frid. Reimmannus*, *Phil. Iul. Rehtmeierus*, *Tho. Rymerus*, *Christianus Aug. Saligius*, *Dion. Sammarthanus*, *Io. Frid. Schannatus*, *Io. Car. Spenerus*, *Nic. Staphorstius*, *Burc. Gotth. Struuius*, *Rapinus Thoyrasius*, *Seb. Nanus Tillemontius*, *de la* (r) *Torre*, *Mich. Vassorius*;

(r) Huius Historiam belli proximi Hispanici et recensui et compendifeci in *Actis eruditorum* 1722. et 1723. et 1724. et Supplem. T. IX. p. 40.

rius; MATHEMATICI: *Io.* et *Nic. Bernullii, Io. Dominicus Cassini, Paulus Matthias Doria, Io. Flamstedius, Dominicus Guilielminus, Edm. Halley, Io. Hermannus, Ferd. Ern. e Comitibus Herbersteiniis, Phil. de la Hire, Claud.* et *Wilh. de l'Isle, Io. Keilius, Iac. Leupoldus, Isaacus Neutonus, Iac. Ozanamus, Io. Polenus, Claud. Rabuel, Leonh. Christoph. Sturmius, Io. Frid. Weidlerus, Christianus Wolfius*; CRITICI: *Rich. Bentleius, Henr. Brenckmannus, Corn. van Bynckershoeck, Gottlieb Cortius, Maturinus Veisserius la Croze, Alex. Cuninghamus, Gisb. Cuperus, Io. Dauisius, Sigeb. Hauercampus, Franc. Hare, Humfr. Hodius, Io. Hudsonus, Sigm. Reich. Iauchius, Ludolphus Kusterus, Honorius de S. Maria, Gerh. Mastrichtius, Io. Millius, Gottfr. Richterus, Ant. Maria Saluinius, Dan. Wilh. Trillerus, Petrus Wesselingius, Io. Hildebr. Withofius, Tho. Wopkenius*; ANTIQVARII: *Bened. Bachinius, Anselmus Bandurius, Theoph. Sigefr. Bayerus, Ios. Binghamus, Iustus Fontaninus, Nic. Franc. Haymius, Io. Harduinus, Nic. Kederus, Io. Ge. Keyslerus, Christianus Sigism. Liebius, Scipio Maffeius, Iac. Martinus, Bernh. Montefalconius, Io. Nicolai, Christianus Schlegelius, Io. Car. Schottus*; PHILOLOGI: *Io. Henr. Ackerus, Henr. Iac. Bashuysenius, Io. Guil. Bergerus, Lamb. Bos, Io. Frid. Breithaupt, Iac. Burckhardus, Petrus Burmannus, Andr. Dacerius,*

cerius, *Io. Andr. Danzius*, *Arn. Drackenborchius*, *Car. Andr. Duckerus*, *Ge. Eliefer Edzardus*, *Iac. Elfnerus*, *Iac. Facciolatus*, *Chriftianus Falfterus*, *Io. Nic. Funccius*, *Ioan. Gagnierius*, *Io. Matthias Gefnerus*, *Iac. Guffetius*, *Herm. Hardtius*, *Theod* et *Iac. Hafaei*, *Matthaeus Hillerus*, *Io. Henr. Maius* iunior, *Io. Mayerus*, *Dauid Millius*, *Simon Ockley*, *Henr. Opitius*, *Ge. Raphelius*, *Hadr. Relandus*, *Iac. Rhenferdius*, *Io. Henr. Schulzius*, *Abr. Schultenfius*, *Io. Conr.* et *Chriftianus Gottlieb Schwarzii*, *Diet. Stadenius*, *Henr. Bened. Starckius*, *Io. Chriftoph. Wolfius*; POETAE, *Iof. Addifonus*, *Io. Befferus*, *Ianus Broukhufius*, *Bartholdus Henr. Brockefius*, *Frid. Rud. Lud. Canizius*, *Steph. Duckius*, *Sal. Franckius*, *Claud. Franc. Fraguerius*, *Nic. Parthenius Giannetafius*, *Ioan. Guntherus*, *Io. Chriftianus Gottfchedius*, *Io. Vlr. Koenigius*, *Hortenfius Maurus*, *Beni. Neukirchius*, *Io. Val. Pietfchius*, *Chrift. Henr. Poftellus*, *Mich. Richey*, *Lucas Rothganfius*, *Dan. Schoenemannus*, *Voltairius*, *Chriftianus Frid. Weichmannus*, *Io. Chriftoph. Wenzelius*; MVSICI: *Ioan. Matthefonius*, *Ge. Phil. Telemannus*.

LXX.

Nondum vero nominaui omnes faeculi noftri fcriptores, ne celebriores quidem et fuperioribus haud impares. Horum igitur mentio,

mentionem cum omittere (*s*) non debeam, eo fine etiam caeteros interſeram, vt non ſolum appareat, iam nouam progeniem coelo demiſſam eſſe, quae poſtea ſuccedat in locum magnorum (*t*) virorum, cuiusque meſſis nunc in herba ſit, futura, ſi vita et occaſio ſuppeditauerit, laetisſima; verum etiam vt manifeſtum fiat, vsque adeo magnum his temporibus eſſe prouentum *ſcribentium*, vt deſiderari haud inſcite queat nouus orbis *legentium*. Nam nec hi, quos producturus ſum, ſunt ii omnes, quorum ſcriptis prela feruent, ſed ſatis certa coniectura aſſequor, me, cum perfunctoria induſtria collegerim noſtrae huius aetatis ſcriptores, aeque magnum vel etiam maiorem ſcribentium (*u*) nume-

(*s*) Quod ſi forte plurium optime de literis meritorum merentiumque nomina hic fruſtra quaeſiueris, ſcias, me peccaſſe inuitum, cogitesque, tales eo minus iuſtam habere de facta ſibi iniuria querendi cauſam, quod ipſi eiusmodi exigendo opera, *quae nec Iouis ira nec ignes nec poterit ferrum nec edax abolere vetuſtas*, immortalitati nomina ſua commendauerunt.

(*t*) Inter hos ſunt quidam *communes praeceptores*, ii ſcilicet, a quorum ore pependit magna diſcentium multitudo, quae et ſequitur eorum opiniones et propagat, e. g. *Thomaſius, Buddeus, Sturmius, Stryckius, Wedelius, Hoffmannus, Stahlius, Schurzfleiſchius, Wolfius, Weiſius, Hubnerus.*

(*u*) Carolus M. apud *Monachum S. Galli* in *Vita Caroli M. lib. I. cap.* 8. hoc edebat votum: *O vtinam haberem duodecim clericos ita doctos, vt fuerunt Hieronymus*

numerum praetermisisse. Nec vero omnes nostri scriptores eiusdem sunt pretii, sed diuidi possunt atque adeo debent in *primanos*, *secundanos*, ac *tertianos*. *Primanos* voco, qui ingenio iudicioque florentissimi ex sua ipsorum penu proferunt et nouas magni momenti veritates et inueteratorum errorum detectiones. *Secundani* mihi sunt, qui magno, sed non maximo iudicio et ingenio praediti summa literas tractant industria, et ex primanorum fontibus hausta diserte et concinne ad alios deriuant. *Tertiani* denique sunt, qui ne secundanos quidem iudicio et ingenio et industria aequantes, vulgares doctrinas propagant ac defendunt, tironibus, quam doctis, vtiliores, ac *descriptores* verius vocandi, quam *scriptores*. Vt exemplum cuiusque classis ne desit, inter primanos nuper nostra Germania habuit *Thomasium*, inter secundanos, eosque praestantissimos, *Buddeum*, inter tertianos *Mirum*. Caeteros, qui mox sequuntur, suae quemque (x) tribui adscribet, cuius incorruptum est iudicium, posteritas.

LXXI.

nymus et Augustinus! Nostro si saeculo viuere contigisset magno illi Principi, non duodecim, sed centum Augustino pares atque Hieronymo facile videre potuisset.

(x) Separatus tamen locus erit assignandus ingeniis delirantibus, de quibus nonnihil dixi in *Actis Philos. T. III. p.* 820. *sq.*

LXXI.

Superſunt igitur e saeculi noſtri ſcriptoribus *Caſp. Abelius*, *Io. Ge. Abichtius*, *Leon. Adami*, *Matth. Aegyptius*, *Franc. Alb. Aepinus*, *Ge. Andr. Agricola*, *Io.* et *Paulus Mart. Alberti*, *Bern. Sigfr. Albinus*, *Theod. Ianſ. Almelouenius*, *Petrus Almeida*, *Io. Ge. Altmannus*, *Gabr. Aluarez*, *Euſebius Amortius*, *Chriſtoph. Henr. Amthor*, *Car. Ancillonius*, *Iac. Anderſonus*, *S. Andreae*, *Paulus Antonius*, *Sigism. Iac. Apinus*, *Car. Arndius*, *Henr. Conr. Arend*, *Ge. d'Arnaud*, *Pet. Frid. Arpius*, *Ioſ. Simonius Aſſemanus*, *Ioſ. Aueranius*, *Dom. Auliſius*, *Io. Ayalaeus*, *Chriſtoph. Frid. Ayrmannus*, *Sal. Bachius*, *Io. Iac.* et *Io. Wilh. Baieri*, *Franc. Baltus*, *Hartwicus Bambamius*, *Io. Barbeyracius*, *Ioſua Barboſa*, *Io. Conr. Barckhuſius*, *Dan. Eberh. Baringius*, *Io. Henr. Barthius*, *Sam. Battierius*, *Wilh. Baxterus*, *Iſ. Beauſobrius*, *Io. Iodocus* et *Caſp. Achatius Beckii*, *Io. Chriſtoph. Becmannus*, *Arturus Bedfordius*, *Adr. Beierus*, *Matth. Belius*, *Ioſ. Maria Bellinius*, *Tho. Bennetus*, *Io. Alb. Bengelius*, *Henr. Ludolphus Benthemius*, *Erici Benzelii*, *Ge. Berckeleius*, *Chriſtoph. Henr. Bergerus*, *Steph. Berglerus*, *Iac. Bernardus*, *Ad. Berndius*, *Io. Ad. Bernhardus*, *Dan. Bernullius*, *Io. Frid.* et *Io. Ge. Bertrami*, *Frid. Iac. Beyſchlagius*, *Franc. Bianchinius*, *Io. Bapt. Bianchius*, *Io. Erdmannus Bieckius*, *Io. Chriſtianus Biel*, *Frid. Wilh.*

Bierlingius, Augustinus Bischoffius, Christianus Gotth. *Blumbergius, Io. Henr. Bocrisius, Iustus Christoph.* et *Phil. Lud. Boehmeri, Christianus Frid. Boernerus, Ge. Diet. Bohmius, Laur. Bohnerus, Aug. Bohsius,* (vulgo *Talander,*) *Io. Boiuinius, Abr. du Bois, Ant. Bordazarius, Andr. Borrichius, Petr. Boschius, Io. Bouhierius, Boulainuillierius, Pet. Adolphus Boysenius, Rob. Bradley, Io. Bapt. Braschius, Io. Braunius, Elias Brennerus, Enno Rud. Brenneysenius, Io. Iac. Breitingerus, Io. Tho. Brinius, Marianus Brockius, Iac. Bruckerus, Franc. Ern. Bruckmannus, Petrus le Brun, Io. Sal. Brunquellius, Sam. Frid. Bucherus, Io. Gottfr. Buchnerus, Christianus Gottl. Buderus, Io. Ludolphus Bunemannus, Io. Steph. Burgermeisterus, Io. Phil. Burgrauius, Pet. Christoph. Burgmannus, Petr. Buschius, Dan. Sigm. Buttnerus, Io. Christ. Buxbaumius, Henr. Io. Bytemeisterus, Marius Callinus, Franc. Dion. Camusatus, Car. Hildebr. Cansteinius, Io. Th. Canzius, Dominicus* et *Io. Bapt. Capassi, Claud. Capperonnerius, Io. Bened.* et *Io. Gottlob Carpzouii, Ant. Caruallus de Costa, Rob. Castellus, Adr. Cattenburgius, Dom. Catrou, Reimigius Ceillerius, Phil. Cersius, Io. Chamberlayne, Eduardus Chandlerus, Armandus de la Chapelle, Edm. Chishullius, Mart. Chladenius, Io. Frid. Christius, Io. Iustinus Ciampinus, Dan. Clericus, Io. Christianus Clodius, Sam. Cocceius, Nic. Coletus, Io. Christoph.*

stoph. Colerus, Mich. de Collibus, Ant. Collinus, Domin. de Colonia, Franc. Car. Conradus, Io. Bapt. Coraccianus, Darianus Corneius, Ad. Cortreius, Pet. Franc. Courayerius, Sam. Crellius, Bernh. Seb. Cremerus, Tho. Crenius, Io. Marius Crescimbenus, Creuierius, Gerh. Croesius, Io. Pet. Crosa, Magnus et *Theod. Crusii, Rich. Cumberlandus, Lucas Cuperus, Dauid Czuittingerus, Nic. Cyrillus, Ge. Christoph. Dachselius, Io. Dartius, Theod Dassouius, Franc. Deseine, Bernh. Desirantius, Franc. Seraphinus Regnerius Desmarais, Ge. Dethardingius, Wilh. Deurhofius, Herm. Deusingius, Gottfr. Dewerdeckius, Io. Diecmannus, Io. Conr. Dippelius, Iustus Christoph Dithmarus, Humfr. Dittonus, Io. Alex. Doederlinius, Io. Gabr. Doppelmayerus, Io. Doppertus, Andr. Iul. Dornmeierus, Io. Christoph Dornius, Gerh. Corn. Drieschius, Ant. Driessenius, Duchatius, Raym. Duellius, Iac. Duglasius, Gabr. Dumontius, Dauid* et *Vrsinus Durandi, Christianus Ebelingius, Ad. Ebertus, Iac.* et *Laur. Echardi, Tob. Eckhardus, Seb. Edzardus, Io. Aug. Egenolfus, Andr.* et *Bonif. Henr. Ehrenbergeri, Ge. Christianus Eilmarus, Io. Iustus Einemius, Rich. Ellysius, Io. Herm. Elswichius, Io. Wilh. Engelbrecht, Henr. Ascanius* et *Herm. Christoph. Engelkenii, Car. Gottfr. Engelschallius, Io. Ensius, Christianus Henr. Erndtelius, Io. Henr. Ernesti, Andr. Christianus Eschenbachius, Io. Ge. Estor, Felix Euelius, Christ. Wilh.*

 Eybe-

Eybenius, Io. Iustus Fabsius, Hier. Feiioo, Ioach. Frid. Fellerus, Abr. Feldenius, Franc. de Salignac Fenelonius, Io. Ferreras, Christianus Feustelius, Io. Henr. Feustkingius, Io. Iac. Fickius, Christianus Mich. Fischbeckius, Erdm. Rud. Fischerus, Lud. Melch. Fischlinus, Io. Laur. Fleischerus, Spiritus Flechierius, Io. Ad. Flessa, Mich. Foertschius, Bern. Fontenellius, Io. Henr. Foppius, Bern. et *Dan.* et *Gotth. Aug. Franckii, Langletus Fresnoius, Hier. Freyerus, Elias* et *Io. Ge. Frickii, Io. Friderici, Io. Leonh. Frischius, Mart. Frisius, Io. Adolphus Frohnius, Io. Casp.* et *Io. Nic. Funccii, Car. Wilh. Gaertnerus, Ant. Gallandus, Ambrosius Gardeboscius, Franc. Gastrelius, Ant. Gauinus, Gautierius, Brandanus Henr.* et *Io. Lud. Leuinus Gebhardi, Ge. Christ. Gebauerus, Lambertus Gedickius, Io. Conr. Geisthirtius, Dominicus Georgius, Iac. Frid. Georgius, Christianus Gerberus, Dan.* et *Henr. Walth. Gerdesii, Ephr.* et *Lud. Gerhardi, Barth. Germonius, Geruasius, Andr. Sam. Gesnerus, Petrus Giannonius, Balth. Gibertus, Edm. Gibsonus, Hiacynthus Gimma, Frid. Gladouius, Ad. Frid. Glasey, Io. Andr. Gleichius, Io. Zach. Gleichmannus, Gottfr. Gleitsmannus, Ioh. Wilh. Goebelius, Andr. Ottomarus Goelickius, Andr. Goepelius, Frid. Lebr.* et *Ge. Henr.* et *Zach. Goezii, Io. Dan. Gohlius, Christianus Goldbachius, Ge. Lud. Goldnerus, Ant. Franc. Gorius, Frid. Gotth. Gotterus, Gottfr. Gott-*

schlin-

schlingius, *Io. Ern. Grabius*, *Guido Grandis*, *Guil. Iac. Grauesandius*, *Ianus Vinc. Grauina*, *Io. Gottfr. Gregorii*, (vulgo *Melissantes*,) *Augustinus* et *Io. Henr. Grischouii*, *Ignatius Groppius*, *Sam. Grosserus*, *Christian. Grundmannus*, *Christianus Vlr. Grupius*, *Henr. Phil. Gudenius*, *Val. Ferd. Gudenus*, *Io. Christ. Guntherus*, *Io. Mich. Guthierius*, *Nic. Haasius*, *Herm. Ioach. Hahnius*, *Frid. Andr. Hallbauerus*, *Io. Ge. Hamannus*, *Ge. Alb.* et *Ge. Erh.* Hambergeri, *Mart.* et *Gottfr. Beni. Hanckii*, *Phil. Frid. Hanius*, *Io. Lud. Hannemannus*, *Mich. Gottl. Hanschius*, *Marcus Hansizius*, *Eilhardus Folcarthus Harckenrothius*, *Io. Christoph. Harenbergius*, *Io. Matthias Hasius*, *Eberh. Dau. Hauberus*, *Christoph. Hauptius*, *Christianus Aug. Hausenius*, *Tho. Hearnius*, *Gottfr. Hechtius*, *Beni. Hederichius*, *Io. Heimreichius*, *Io. Laur. Helbigius*, *Io. Henr. Helcherus*, *Tib. Hemsterhusius*, *Io. Frid. Henckelius*, *Henr. Henninges*, *Matthaeus Henry*, *Car. Gust. Heraeus*, *Io. Frid. Hertelius*, *Ge. Frid. Heupelius*, *Henr. Hildebrandus*, *Io. Gottl. Hillingerus*, *Paulus Christianus* et *Sim. Paulus Hilscheri*, *Beni. Hoadlius*, *Andr. Ad. Hochstetterus*, *Io. Conr. Steph. Hoellingius*, *Paulus Christoph. Hoepfnerus*, *Gottfr.* et *Io. Adolphus* et *Io. Maur. Hoffmanni*, *Dan. Frid. Hoheiselius*, *Lud. Holbergius*, *Dau. Hollatius*, *Sam. Christ. Hollmannus*, *Io. Frid. Hombergius*, *Io. Christ. Hommelius*, *Taco Haio* et *Io. Honerti*,

 Baro

Baro *Hontanus, Io. Ge. Hoobbunius, Dau. Hoogſtratanus, Guil. Hooperus, Io. Gottl. Hornius, Io. Iac.* et *Io. Henr. Hottingeri, Amelotus de la Houſſaje, Zach. Huberus, Philibertus Hueberus, Io. Iac. Huldricus, Chriſtianus Frid. Hunoldus*, (vulgo *Menantes,*) *Franc.* et *Tho. Hutchinſoni, Dan. Ern.* et *Paulus Ern.* et *Theod. Iablonskii, Petrus Iaenichius, Dan. Frid. Ianus, Iſ. Iaquelot, Io. Iarckius, Steph. Iauorskius, Sam. Iebbius, Gottlob Frid. Ienichius, Io. Ienſius, Io.* et *Rich. Iohnſonus, Chriſtianus Gottl. Ioecherus, Petrus Ioncurtius, Paulinus a S. Ioſepho, Iac. Chriſtoph. Iſelius, Ioſephus de l'Isle, Chriſtianus Iunckerus, Engelb. Kaempferus, Io.* et *Wig. Kahleri, Io. Kanoldus, Io. Erb. Kappius, Bernh. Pet. Karlius, Io. Wenc. Kaſchubius, Ge. Iac. Kehrius, Diet. Herm. Kemmerichius, Frid. Ern.* et *Frid. Gottl. Kettneri, Henr. Ern. Keſtnerus, Io. Henr. Kinderuaterus, Guil.* et *Petrus Kingii, Chriſtfr. Kirchius, Ge. Guil. Kirchmaierus, Henr. Klauſingius, Io. Kleſeckerus, Io. Chriſtianus Klemmius, Io. Chriſtianus* et *Chriſtian. Gottl.* et *Corn. Diet. Kochii, Io. Chriſtoph. Koecherus, Sam. Koeleſerius, Henr. Koehlerus, Io. Dau. Koelerus, Val. Koenigius, Dau. Henr. Koepkenius, Chriſtianus Koerberus, Io. Pet.* et *Fr. Theod. Kohlii, Gottfr. Kohlreiſius, Ren. Andr. Kortumius, Alb. Ioach. Krackewizius, Gottlob Kranzius, Io. Gottl. Krauſius, Ge. Nic. Kriegkius, Io. Abr.* et *Io. Henr. Kromayeri, Io. Chriſt. Kruſikius,*

Io.

Io. Phil. Kuchenbeckerus, Io. Basilius Kuchelbeckerus, Io. Gottfr. Lackemacherus, Ad. Henr. Lackmannus, Iac. Laderchius, Bern. Andr. Lama, Lamberti, Bernh. et Franc. et Guil. Lamii, Frid. Adolphus Lampius, Greg. Langemackius, Christianus Langhansius, Io. Mich. et Io. Christianus et Gottfr. et Io. Ioach. et Car. Henr. Langii, Nathan. Lardnerus, Eman. Larramendius, Ign. Laubrussellus, Laurierius, Io. Henr. Lederlinus, Frid. Leenhofius, Ant. Leeuwenhoeckius, Io. Iac. et Petr. Ambr. Lehmanni, Io. Dan. Leonhardus, Achilles Dan. (y) Leopoldus, Christ. Pol. Leporinus, Frid. Christ. Lesserus, Christ. Leonh. Leuchtius, Io. Ge. Leutmannus, Io. Lewis, Melch. Leydeckerus, Pol. Leyserus, Io. Ge. Liebknecht, Mich. Lilienthalius, H. P. de Limiers, Herm. Vlr. Lingenius, Seuerinus Lintrupius, Io. Wilh. Lithius, Eugenius Gerh. Lobius, Hier. Lobo, Mich. Frid. Lochnerus, Christianus et Christoph. Wilh. et Em. Christ. Loeberi, Frid. Sim. Loeflerus, Io. Casp. et Mart. Gotth. Loescheri, Lomerus, Iac. le Long, Iac. Longeualius, Io. Dan. Longolius, Frid. Lucae, Gottfr. Ludouici, Christianus Ludwig, Io. Iac. Lungershausius, Io. Christianus Lunigius, Franc. Iul. Lutkenius, Pol. Lyserus, Henr. Lysius, Tho. Madoxius, Greg. Maiansius, Dan. Maichelius, Io. Burc. et Io. Henr. (iunior) Maii, Mich. Maittairius, Eustachius Manfredus, Io. Marangonus, Alex. Marcellus, Alex.

(y) Doctus caecus. Vid. Poecile T. I, p. 162. 191. 231.

Alex. Marchettius, Prosper Marchandus, Ierem. Marcklandus, Franc. Marianus, Bernh. Walt. et *Paulus Iac. Marpergeri, Comes Marsiglius, Emundus Martenius, Aug. Bruzenius de la Martiniere, Mart. Martinez, Dau.* et *Eman.* et *Iac. Martini, Iac. Marsollierius, Henr. Mascampius, Gottfr. Mascouius, Hector Gottfr. Masius, Io.* et *Sam. Massoni, Ren. Massuetus, Io. Bapt. Mazinus, Rich. Meadius, Marcus Meibomius, Car. Meichelbeckius, Gerb.* et *Ioach. Meieri, Herm. Adolphus Meindersius, Conr. Mellus, Iac. Mellenius, Seb. Mellus, Frid. Otto Menckenius, Balth. Menzerus, Frid. Menzius, Io. Gerh. Meuschenius, Io.* et *Leuinus Meyeri, Io. Henr.* et *Christ. Bened. Michaëlis, Petrus Angelus Michelottius, Lud. Christ. Miegius, Dau. Millius, Ad. Erdm. Mirus, Maxim. Missonius, Io.* et *Dan. Guil. Mollerus, Bern. de la Monnoye, Tho. Morganus, Ioach. Morgenwegius, Io. Iac. Moserus, Dion. Mosquera, Iustus Christoph. Motschmannus, Ant. Hudartus Mottheus, Walterus Moylius, Laur.* et *Io. Ioach.* et *Io. Seb.* et *Aug. Frid.* et *Iac. Frid.* et *Io. Henr. Mulleri, Christianus Mundenius, Guil. Musgrauius, Mart. Musigius, Petr. Musschenbroeckius, Guil. Muylenius, Phil. Naudaeus, Petrus Needhamus, Ioach. Neegelein, Christianus Nettelbladtius, Dau. Nerreterus, Io. Christianus Neu, Frid. Christianus Neuburius, Io. Iac. Neuboldus, Io. Ge. Neukirchius, Casp. Neumannus, Erdm. Neumeisterus, Io. Car. Newenius,*

nius, Io. Nicaſtrius, Petrus Niceronius, Guil. Nicholſonus, Io. Bartholdus Niemeierus, Bern. Nieuwentytius, Ge. Nitſchius, Iac. Frid. Noltenius, Nic. Nonnenius, Nic. Nurrius, Io. Phil. Odelemius, Ge. Lud. Oederus, Io. Oldermannus, Io. Gottfr. et *Io. Gottlieb* et *Io. Chriſtoph. Olearii, Oliuetus, Magnus Dan. Omeiſius, Ioach. Oporinus, Io. Ern. Elias Orſyraeus, Peregrinus Ant. Orlandinus, Io. Chriſtoph. Ortlobius, Aluarus Nouia Oſorius, Io. Frid. Oſterwaldus, Franc. Maria Ottierius, Franc. Oudendorpius, Caſim. Oudinus, Gerb. Outhouius, Io. Outreinius, Io. Frid. Guil. Pagenſtecherus, Io. Ge. Palmius, Io. Phil. Palthenius, Ericus Pantoppidanus, Nic. Comnenus Papadopolus, Pet. Sigism. Papius, Damianus* (z) *Paraſceuas, Ge. Paſchius, Paulus Pater, Io. Corn. de Paaw, Franc. Peckius, Paulus Pedruſius, C. Pegorierius, Em. Pereira, Io. Georg. Pertſchius, Io. Wilh. Peterſenius, Car. Frid. Pezoldus, Tob. Pfannerus, Ge. Mich. Pfefferkornius, Dan. Pfeffingerus, Henr. Pippingius, Homobonus Piſo, Ge. Tob.* et *Wilh. Frid. Piſtorii, Archibaldus Pitcarnius, Sam. Pitiſcus, Io. Andr. Planerus, Chriſt. Frid. Plathnerus, Petrus Poiretus, Ioan. Polenus, Alex. Pope, Ioan. Caſp. Poſnerus, Ioan. Potterus, Ephr. Praetorius, Ge. Conr.* et *Io. Vlr. Pregizeri, Humfr.*

M 5 *Pri-*

(z) Sinopenſis: quae et Diogenis Cynici fuit patria.

Prideaux, Wolfg. Casp. Prinzius, Imman. Proeleus, Esaias et *Frid. Esaias Pufendorfii, Christoph. Pylius, Iac. Quetifius, Iust. Gotthardus Rabenerus, Ge. Christoph. Ferd. Raesewizius, Andr. Mich. Ramsay, Wilh. Readingius; Petrus Regis, Herm. Sam. Reimarus, Henr. Gottl. Reimius, Io. Gustauus Reinbeckius, Io. Frid.* et *Laur.* et *Mich. Henr.* et *Conr. Frid. Reinhardi, Petrus Relandus, Eusebius Renandotius, Erh. Reuschius, Ant. dos Reys, Georg. Henr. Ribouius, Io. Richardsonus, Barthol. Christ. Richardus, Christ. Frid.* et *Ge. Frid. Richteri, Eucharius Gottl. Rinckius, Ioan. Balth. Ritterus, Io. Rizettus, Nic. Robinsonus, Mich. de la Roche, Iosephus Rodriquez, Ge. Paulus Roetenbeccius, Iul. Bernh. Rohrius, Car. Rollinus, Reinh. Henr. Rollius, Io. Gotth.* et *Christianus Gottfr. Rosae, Mich. Rossalius, Io. Car. Rostius, Arn. Rotgersius, Eberh. Rud. Rothius, Frid. Rotscholzius, Abr. Ruchatius, Frid. Rudolphi, Io. Christoph. Rudigerus,* (vulgo *Clarmundus,*) *Petrus Simon Rubaltus, Ruilleus, Theodoricus Ruinartus, Iustus Wesselus Rumpaeus, Io. Reinh. Rusius, Io. Iac. Ryssellus, Iac. Saauedra, Lud. Salazarius, Alb. Henr. Sallengrius, Franc. Salmonius, Bernh. Sandenius, Rob. Sandersonus, Theod. Santuortius, Io. Sartorius, Ios. Ant. Saxius, Io. Mart. Schamelius, Henr. Scharbau, Gottfr. Balth. Scharfius, Io. Iac. Schatzius, Io. Ge. Schelhornius, Io. Tilem. Schenckius, Io. Ge. Scherzius, Io. Iac. Scheuchzerus,*

zerus, Io. Iac. Schmaußius, Mart. Schmeizelius, Sigism. Schmiderus, Io. Henr. Schminckius, Bened. et *Franc. Schmirii, Ben. Schmolckius, Io. Fridem.* et *Dan. Schneideri, Christoph. Wilh. Schneierus, Io. Dan. Schoepflinus, Christianus Schoetgenius, Ionas Conr.* et *Io. Henr. Schrammii, Io. Dau. Schreberus, Io. Frid.* et *Ge. Christoph. Schreiberi, Io. Frid* et *Io. Ioach. Schroederi, Sam. Schukfordus, Io. Iac. Schudtius, Ant. Schultingius, Io. Schulzius, Henr. Aug. Schumacherus, Io. Gottfr. Schupartus, Mart. Schurigius, Henr. Leonh. Schurzfleischius, Otto Frid. Schuzius, Phil. Balth. Schuzius,* (dictus *Sinoldus,*) *Schwindenius, Herm. Schynius, Io. Henr. Seelenius, Christ. Matth. Seidelius, Theod. Sellius, Deodatus Semius, Henr. Christoph. Senckenbergius, Ge Serpilius, Iac. Hyacinthus Serrius, Wilh.* et *Tho. Sherlokii, Io. Paulus* et *Gottlieb Sleuogtii, Io.* (*) *Sloanius, Dau. Solbrigius, Io. Bapt. Sollerius, Frid. Wilh. Sommerus* siue *Sommersbergius, E. Soucietus, Otto Sperlingius, Iac. Staalkopfius, Io. Frid.* et *Christianus Henr. Starckius, Rich. Steelius, Io. Steuensius, Georg. Stieberus, Christianus Stieffius, Andersonus Ant. Stiermannus, Christianus Stockius, Paulus* et *Christ. Gottl.* et *Ern. Stockmanni, Gottlieb Stollius, Io. Storchius, Io. Phil. Storrius, Phil. Stoschius, Dan. Straehlerus,*

(*) Hodiernus praeses Societ. Regiae scient. Londin.

lerus, Io. Ant. Strubbergius, Frid. Strunzius, Io. Sam. Stryckius, Io. Strypius, Andr. Stubelius, Io. Henr. Stussius, Guil. Surenbusius, Io. Dan. Sucouius, Dan. Superuillius, Eman. Swedenborgius, Steph. Swizerus, Eman. Tellesius de Sylua, Syluester Tappius, Herm. Frid. Teichmeierus, Ant. Teisserius, Terrasonus, (*) Theophanes, Gottfr. Thomasius, Gottfr. Tilgnerus, Tindalius, Aug. Tittelius, Nic. Toinardus, Io. Tolandus, Euseb. Gonzalez de Torres, Tormodus Torfaeus, Franc. Tortus, Ios. Trappius, Io. Phil. Treiberus, Gottl. Sam. Treuerus, Io. Phil. Treunerus, Io. Tribbechouius, Io. Wolfg. Trierius, Abr. Trommius, Wilh. Turckius, Vallemontius, Virginius Valsechius, Herm. Venema, Io. Mich. Verdriesius, Alb. Meno et *Phil. Theod. Verpoortennius, Renatus Aubertus Vertotius, Zach. Conr.* et *Io. Frid. Vffenbachii, Erdm. Vhsius, Alph.* et *Io. Vignolius, Ge. Andr. Vinholdus, Pet. Franc. a conceptione B. Virginis, Horatius Vitringa, Steph. Vitus, Christianus Theoph. Vngerus, Gottfr. Vockerodtus, Io. Voigtius, Theod. Christoph. Vrsinus, Io. Ant.* et *Ios. Rochus Vulpii, Io. Ge. Wachterus, Ge. Wadius, Christfr. Waechtlerus, Andr. Ge. Waehnerus, Io. Ge. Walchius, Ge. Wallinus, Herm. Wallius, Io. Gottfr.* et *Aug. Frid. Waltheri, Io. Wardus, Iosephus Wassius, Dan. Waterlandus, Imm. Weberus, Io. Ioach. Weidnerus, Io. Mich. Weinrichius, Ies. Frid. Weisenbor-*

(*) Archiepiscopus Nouogrodensis.

ſenbornius, *Eduardus Wellſius*, *Io. Chriſtoph. Wendlerus*, *Dan. Gottfr. Wernerus*, *Io. Weſſelius*, *Io. Caſp.* et *Andr.* et *Ern. Ioach.* et *Ge. Weſtphalii*, *Io. Caſp. Wezelius*, *Guil. Whiſtonus*, *Io. Chriſtoph. Wichmanshauſius*, *Io. Bern. Wideburgius*, *Io. Henr. Wiglebius*, *Chriſtianus Wilduogelius*, *Abr. Wielingius*, *Sam. Frid. Willenbergius*, *Chriſt. Frid.* et *Chriſt. Gotth. Williſchii*, *Henr. Wilſonus*, *Franc. Wockenius*, *Franc. Woergerus*, *Wilh. Wallaſtonus*, *Chriſtoph. Wollius*, *Io. Woodwardus*, *Tho. Woolſtonus*, *Guil. Wottonus*, *Io. Frid. Wuchererus*, *Io. Wulferus*, *Io. Phil. Wurtzelbau*, *Henr. Wyermarſius*, *Hier. Zanichellius*, *Aug. Frid. Zanthierius*, *Otto Phil. Zaunſchlifferus*, *Bernh. Zechius*, *Chriſtoph. Henr. Zeibichius*, *Io. Conr. Zeltnerus*, *Apoſtolus Zenus*, *Iac. Henr. Zerneckius*, *Io. Caſp. Zeumerus*, *Barthol. Ziegenbalgius*, *Io. Wilh. Zieroldus*, *Iac.* et *Io. Liborius Zimmermanni*, *Io. Henr. Zopfius*, *Petrus Zornius*, *Io. Ehrenfr. Zſchachwizius*, *Lotharius Zumbachius*.

LXXII.

Praecipuum vero noſtri ſaeculi decus ſunt ſcriptores purpurati, CLEMENS (*a*) XI. et BENEDICTVS (*b*) XIII. Papae, ANNIBAL

(*a*) Huius *Opera omnia* in Germania coniunctim ſunt recuſa Francofurti 1729. Quae editio recenſetur a *Colero Biblioth. Theol. T. V. p.* 399. *ſqq.* qui et indicat, vbi ſingulorum Romanae editiones recenſeantur in *Actis eruditorum*.

(*b*) Infra numerandus inter huius ſaeculi polygraphos.

BAL (c) ALBANVS, CORNELIVS (d) BENTIVOLVS, ANGELVS MARIA (e) QVIRINVS, IOSEPHVS MARIA (f) THOMASIVS, et IO. BAPTISTA (g) TOLOMEVS, Cardinales, IO. NICOLAVS (h) MAVROCORDATVS, Princeps Walachiae, et DEMETRIVS (i) CANTEMIRIVS, Princeps Moldauiae.

LXXIII.

(c) Editor operum patrui sui, *Clementis XI.* cuius et *Vitam* composuisse videtur.

(d) Vid. *Acta erud.* 1731. *p.* 122.

(e) Gerit hic nunc praefecturam bibliothecae Vaticanae, cui et suam ipsius bibliothecam copiosissimam insertam voluit. De scriptis eius vid. *Gelehrte Zeitungen A.* 1728. *p.* 649. et A. 1730. *p.* 202.

(f) Vid. *Acta erud. Suppl. T. VI. p.* 460. et *Fabricii Bibl. Graecae* T. XIII. p. 749.

(g) Eius vita et scripta recensentur *in gelehrten Zeitungen A.* 1728. *p.* 353. - - 364.

(h) Eius, A. 1730. d. 14. Aug. defuncti, *liber de officiis*, Graece scriptus, posteaque et Latino sermone editus, recensetur in *Actis erud. A.* 1720. *p.* 385. *et A.* 1722. *p.* 331. quo loco etiam patris ipsius, *Alexandri Maurocordati*, qui Imp. Turcici bis fuit Legatus extraordinarius ad Imp. Romanorum, scripta commemorantur. De *Ioannis Nicolai* magna linguarum peritia testis est *Fabricius* in dedicatione *Tomi XI.* suae *Bibliothecae Graecae.* Vid. et *Nouellae literariae Saxoniae inferioris A.* 1730. *p.* 673.

(i) Mortuus est A. 1723. d. 21. Aug. Constituerat eum PETRVS I. Directorem Academiae Petropolitanae. Liber eius, quem inscripsit *Systema religionis Muhammedanae*, recensetur a *Fabricio* in *Luce Euangelii*

cap.

LXXIII.

De hodierno literarum statu in *Ecclesia Graeca* edidit A. 1714. *Alexander Helladius* singularem librum. Sed Graeculum hunc egregie esse mentitum, non solum ex contraria relatione *Turnefortii* (*k*) aliorumque apparet, sed separatim etiam demonstrauit (*l*) *Io. Matthias Gesnerus*. Ad historiam literariam *Iudaeorum* quod attinet, praeter eos, quos supra §. XXXV. produximus, inter literatos eius gentis eminent *Abarbanel*, *Abrahamus de Balmes*, *Abendanae* duo, *Menasse ben Israël*, *Iosephus Athias*, *Dauid Ganz*, *Elias Leuita*, *Isaacus Loria*, *Leo Hebraeus*, *Lipmannus*, *Schabtai*: de quibus consulatur *Wolfii Bibliotheca Hebraea*, qui in sua Praefatione (*m*) laudat bibliothecam Iudaicam

cap. 25. *p.* 495. *sqq.* et in *Actis erud. Suppl. T. IX. p.* 131. Vid. ibidem *A.* 1729. p. 440. Verissimam esse illam eius faciem, quae praefixa cernitur *Parti CLV. Famae Europaeae*, testis est quidam, qui saepius ipsum vidit, *in den unpartheyischen Gedancken über die Iournale p.* 232.

(*k*) Vid. *Acta erud.* A. 1719. p. 197. Ibidem p. 201. testis αὐτόπτης refert *Turnefortius*, inter hodiernos Ephesi incolas esse neminem tam peritum literarum Graecarum, vt *Pauli* apostoli ad Ephesios scriptam intelligere valeat Epistolam.

(*l*) In Miscell. Lipf. T. II. Obs. 30. et 50.

(*m*) p. 18. Idem in Tomi tertii Dedicatione scribit, *bibliothecam Oppenheimerianam in toto terrarum orbe inter Iudaeos parem non habere.*

daicam Hanoueranam Rabbini *Dauidis Oppenheimeri*, quam *vaſtam* vocat *et incredibili ſumtu congeſtam*. Idem vero Tomo altero ſuae *Bibliothecae* (*n*) teſtis eſt, adeo iacere hodie literarum ſtudia inter Iudaeos, vt ne grammaticam quidem linguae ſuae calleant. Lectu digna quoque ſunt, quae ibidem (*o*) de Iudaeorum ingeniis proferuntur: quibuscum conſentit iudicium (*p*) *Io. Henr* Maii: *In nugis proferendis*, inquientis, *ſupra quam dici poteſt foecundum eſt ingenium Rabbinicum; in rebus alicuius momenti ſane quam ſterile*.

LXXIV.

(*n*) p. 1099. Ex-Iudaeus quidam, *Fridericus Chriſtianus Auguſti*, Gymnaſii Gothani nunc Collega, A. 1731 e cathedra diſputatoria praeſide Rectore, *Io. Henr. Stuſſio*, propugnauit Theſes quindecim perbreues *de ſtudiis Iudaeorum hodiernis*, alio tempore vberius illuſtrandas. Hic naturalem ſecutus ſuae nationis amorem id quidem agit, vt ſtudium Iudaeorum hodiernorum praedicet, at pro Chriſtiano tamen candore hiſtoriam ſuam tam incorrupte exponit, vt appareat, alias rei literariae partes frigere in ſcholis Iudaicis alias plane eſſe emortuas, et literatum Iudaeum, cum nugarum tantummodo ſit plenus, verae eruditionis vacuus, tamen ſibi ſuisque videri virum ſapientiſſimum maximaque dignum veneratione.

(*o*) p. 1095. ſq. Conf. *Acta Philoſ.* T. I. p. 614.

(*p*) Biblioth. MS. Vffenbach. P. I. §. 87. p. 119. Conf. *Rich. Simonii* T. II. Epiſt. ſel. 27. p. 187. vbi is Rabbinorum ſcripta, pauciſſimis exceptis, valde contemnit.

LXXIV.

De *Sinensium* literatura praeclare agit *Renaudotius*, cuius Dissertationem in Germanicum conuersam *Actis Philosophorum* (q) inserui et annotationibus paulisper illustraui. Fuerunt etiam proximis annis tres clarissimi viri, qui magnifice existimarent de Sinensium sapientia. Primus *Bulfingerus* A. 1724. edidit *Specimen doctrinae veterum Sinarum moralis et politicae*, vtramque Sinensium philosophiam mire efferens. Verum facile apparuit erudito illi viro, qui librum hunc in *Actis eruditorum* Germanice scriptis (r) recensuit, non habuisse auctorem illum iustas causas tam praeclare sentiendi de sapientia Sinensium practica. Deinde A. 1726. *Christianus Wolfius* Orationem, eamque notis illustratam, euulgauit *de sapientia Sinarum Confuciana:* quam eodem anno iterum edidit theologus Halensis, *Ioachimus Langius*, vna cum censura accurata tum ipsius Orationis, tum Wolfianarum annotationum. Is vero duo potissimum *Wolfio* vertit vitio, primum quod historiae Sinensium ex omni parte falsissimae caecam fidem habens,

(q) Lutetiae quoque paucis abhinc annis *Furmontius* edidit Dissertationem de eruditione Sinensium: sed eorum duntaxat linguam contemplatur et scripturam. Vid. *gel. Zeit.* 1723. p. 768. sq.

(r) P. CI. p. 350. sqq.

bens, miram prodat et philoſopho indignam credulitatem; deinde quod ſupponens, Sinenſes philoſophos eſſe atheos, hoc eſt, bipedum ſtultisſimos ſtupidisſimosque, iis tamen tribuat ſummum ſapientiae moralis faſtigium, ſuaque principia fateatur conſentire cum illis Sinenſibus. Denique A. 1727. *Iac. Frid. Reimmannus* ἀνωνύμως edidit *Hiſtoriam philoſophiae Sinenſis* in quatuor plagulis, tertio in capite catalogum ſcriptorum de ea philoſophia exhibens. Nec hic dubitat, quin, quae vulgo traduntur de ſcientia Sinenſium ſiue theoretica ſiue practica ſiue effectiua, ſint verisſima. At ſunt alii non inferiores iis, quos diximus, qui contraria ſentiunt omnia. Praeter eos, quos iam in *Actis Philoſophorum* laudaui, in hoc numero eſt *Sam. Schuckfordus*, qui nuper pronuntiare (*s*) ſuſtinuit, *philoſophemata Sinenſium hodiernorum eſſe nugas et naenias pueriles.* Speciatim medicam Sinenſium ſcientiam eſſe pertenuem, agnoſcit (*t*) *Leibnitius*, itemque (*u*) *Schelhammerus.* Atheos quoque theoreticos omnino eſſe Confucianos philoſo-

(*s*) In Praef. ad T. I. *Harmoniae hiſtoricae* p. 20. edit. Germ.

(*t*) *Miſcell. Leibnit.* p. 212.

(*u*) Addit. ad *Conringii* Introd. in artem Medicam cap. 6. p. 227. ſq.

losophos, credere debemus *Engelberto* (*x*) *Kaempfero*, qui apud Sinenses fuit ac diu vixit in Iaponia, Sinensemque philosophiam habuit perspectissimam, ac id perscriptum reliquit in sua *Historia Iaponiae*. Magno item studio atheismi reos agit Sinenses scriptor anonymus *Historiae philosophiae* (*y*) *ethnicae*, A. 1724. editae. Denique nec me poenitet suspicionis, in *Actis Philosophorum* (z) promtae, cum credebam, *Confucium* (quem *Coosium* appellant Iaponenses,) non, vt aiunt, diu ante natum Christum vixisse, sed diu post. Nam eandem sententiam *Conringio* iam in mentem venisse, cognoui ex ipsius *Antiquitatibus* (*a*) *Academicis*. Quid? *Syrbius* (*b*) prorsus suspicatur, *Confucium* illum nunquam in rerum natura exstitisse.

LXXV.

Turcarum Historiam (*c*) *literariam* edere parabat magnus ille promissor, sed idem haud

(*x*) Vid. *Biblioth. Angl.* T. XV. p. 69. sqq.

(*y*) T. I. p. 16 - 36. Conf. *Baelius* Contin. de cometis §. 113. et 154. ac *I. C. Wolfii* Disp. de atheismi falso suspectis Sect. II. §. 8.

(*z*) p. 727.

(*a*) p. 214.

(*b*) Disp. de orig. atheismi §. 20.

(*c*) Mentionem facit huius operis *Schroeckius* in Memoria Welschiana p. 75. Integer vero eius titulus a *Schelhornio* recitatur in Amoen. lit. T. XIII. p. 256.

haud impar seruandis promissis, si vita suppeditasset, *Georgius Hieronymus Welschius.* Vigere inter Turcas ac laetissime florere literarum omnium studia, persuadere nobis conati sunt *Sam. Schelwigius* in sua *de philosophia Turcica* Oratione, et *Adamus Eberti* in singulari *de Turcarum hodierna eruditione* Dissertatione. Verum longissime vtrumque aberrasse a scopo suo, in *Poecile* (*d*) mea docui, vbi exhibeo perbreuem de eruditione Muhammedanorum historiam, simulque maiorem in modum laetari me profiteor *aurorâ Musis amica Constantinopoli nuper orta.* Scilicet magnum ibi Maecenatem nactae nuper sunt literae, IBRAHIMVM, (siue *Abrahamum,*) Vezirium magnum, hoc est, Imperatoris Turcici praefectum praetorio, qui non defatigatus multis magnisque, quae sibi obiiciebantur, difficultatibus, tandem artem typographicam induxit non solum in vrbem Con-

(*d*) T. III. p. 295. sqq. Adiungo nunc testimonium legati cuiusdam Gallici, per literas Constantinopoli A. 1640. datas docentis, Turcarum eruditionem et in literas meliores amorem esse perexiguum, ipsorumque literatos homines nihil habere cognitum praeter *Alcoranum* et Matheseos Logicaeque nonnihil. Ex hac epistola id repetiit *Ericus Mauritius* in Oratione *de origine graduum Academicorum, Dissertationibus Morhofii Academicis* interiecta, p. 208.

Conſtantinopolim, ſed in ipſum Imperatoris palatium, vbi ſtrenue nunc, licet crudeliter exſtincto illo patrono, nitidiſſimis literis libros exprimunt typographi. Primum, qui ex officina hac typographica A. 1728. prodiit, librum recenſitum vidimus ſumma cum voluptate in *Actis* (*e*) *eruditorum*. Quae vbi propagata fuerit in Muhammedanorum Academias, (*f*) Schiraſianam, (*g*) Feſſanam, (*h*) Tunetanam, et ſi quae forte ſunt iis aliae, iure ſperabimus, omnes literas, etiam religioſas, victa ignorantia

(*e*) A. 1731. p. 115.

(*f*) Schiraſii, quae clariſſimas inter vrbes eſt hodiernae Perſidis, eſſe Academiam ex theologis, philoſophis, et medicis compoſitam, quingentos habere ſolitis diſcipulos, teſtis αὐτόπτης eſt *Theuenotius* Itiner. P. II. lib. III. cap. 2. p. 183. edit. Germ.

(*g*) Habemus epiſtolam, A. 1541. in ipſa vrbe Feſſa (*Fez*) ſcriptam a *Nic. Clenardo*; in ipſiusque *Epiſtolis* nonum libri primi locum tenentem, ex qua cognoſcimus, literatorum ibi magnam tum fuiſſe multitudinem, iisque grammaticam fuiſſe curae cordique; in Alcorano autem fuiſſe totos, et praeterea iis in libris, qui tractent caerimonias ipſorum religioſas; Dialecticam, Rhetoricam, et artes reliquas attingi a pauciſſimis; poëtis eos abundare, magis tamen veteribus, quam nouis; medicinae conditionem hic eſſe miſerrimam, imo riſu dignam.

(*h*) Tuneti, quae vrbs regni Tunetani caput eſt, omnes coli diſciplinas, eadem in Epiſtola propriis vſus oculis teſtatur *Clenardus* p. 62.

rantia victisque erroribus debitum sibi nitorem esse tandem aliquando consecuturas.

LXXVI.

Historiam eruditionis Malabaricae componere in animum induxerat (*i*) *Polycarpus Leyserus*, e numero Professorum Academiae Iuliae praematura morte ereptus. Caeterum eius iam primordia exhibuit in Disputatione A. 1716. edita, in qua pugnat, *originem eruditionis non esse ad Iudaeos, sed ad Indos, referendam.* Etsi enim hoc posterius tam infeliciter demonstrat, vt non sit verendum, ne quenquam noua hoc opinio nanciscatur subscriptorem, tamen magna industria collecta exhibet p. 40--56. quae de ingenio literariisque studiis *Malabarum* relata legerat in Halensibus *Relationibus* (*k*) *nouellis de noua Ecclesia Malabarica:* quarum quae postea sunt editae, facilem praebent occasionem continuationi, si quis telam velit illam pertexere. Recordor quoque, *Theuenotium* in *Itinerario* (*l*) suo agere

(*i*) Ipse id consilium aperit in exordio Dissertationis mox memorandae.

(*k*) Titulus Germanicus: *Der Königl. Dänischen Missionarien Berichte aus Ost-Indien.* Quod opus in Anglicam conuersum linguam recensetur in *Bibliotheque Angloise* T. I. et IV. et V.

(*l*) P. III. lib. 2. cap. 1.

re de lingua Malabarica, eiusque alphabetum repraesentare. Vnius e Missionariis, *Io. Ern. Grundleri, Narratio de Statu artis Medicae inter gentes Malabaricas* recensetur in *Io. Christoph. Franckii Bibliotheca* (m) *nouissima*, subiuncta hac sententia, illorum arte medica nihil esse indoctius.

CAPVT V.

DE

FATIS DISCIPLINARVM

SIVE

DE EARVM ORIGINE ET INCREMENTIS.

Σύνοψις.

De causis, cur vel ferueant vel frigeant studia literaria, I. II. III. IV. V. *De fatis Matheseos*, VI. *Grammaticae*, VII. VIII. *Lexicorum*, IX. *Artis criticae*, X. *Artis hermeneuticae*, XI. *Artis oratoriae*, XII. *Artis poëticae*, XIII. *Qui versus dicantur* rophalici et politici, XIV. *Vnde nomen acceperint versus* Leonini, XV. *item carmina* Madrigalica *et versus* Alexandrini, XVI. N 4 *Historia*

(m) p. 380. sqq.

Historia Musicae, XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. *Scriptores de fatis Philosophiae*, XXII. *Historia Logicae*, XXIII -- XXIX. *Ethicae*, XXX -- XXXVI. *Iurisprudentiae naturalis*, XXXVII -- XLIII. *Historiae*, XLIV. XLV. XLVI. *Scriptores de fatis studii Genealogici, Geographici, et Heraldici*, XLVII. *Scriptores historiae Medicinae*, XLVIII. *historiae Iurisprudentiae cum ciuilis, tum ecclesiasticae*, XLIX. *historiae Theologiae*, L. *De desideratis et cautionibus literariis*, LI. *De necessitate et vtilitate literarum in re publica*, LII. LIII. *De fructibus ex literarum reformatione perceptis a rebus publicis Papae subiectis*, LIV. LV.

I.

Equidem iam alibi (*a*) non poenitenda videor protulisse in medium de origine fatisque disciplinarum. Libet tamen quaedam hic adiungere de generalibus caussis, ob quas alias feruent, alias frigent studia literas tractantium: quo facto auctores, qui singularum fata disciplinarum perstrinxerunt, indicabo.

II.

Scilicet sunt quaedam studia ita comparata, eorum vt cultura honores vel diuitias pariat,

(*a*) *Act. Philos.* P. II. cap. 3. item Cap. I. §. 18. - 27. et P. IV. Cap. I. §. 24. - 28.

riat, vel ſaltim careat periculo. Horum incrementa pendent partim ab opportunitate temporis, partim a facultate ingeniorum. Vnde cum *Melanchthon*, communis ille Germanorum magiſter, Latinae linguae Latinaeque poëſeos culturam etiam atque etiam commendabat, ſummo impetu in eloquentiam ac poëſin Romanam ferebantur ingenia maiorum noſtrorum. Quod enim probari magnique fieri ſentimus ab eo, cuius auctoritas apud nos plurimum valet, id ſtrenue, niſi alia ſint impedimento, ſequimur, ne ratione quidem recta (*b*) in conſilium adhibita. Item ex quo tempore Principes inſtituerunt praemiisque ornarunt collegia literatorum phyſica, mathematica, antiquaria, nummaria, inſignia ceperunt iſtae literae incrementa. Simul autem Maecenates ceſſant, Virgiliorum quoque prouentus eſt vel nullus, vel admodum tenuis. Opportunitati quoque tribuendum eſt, quod olim in Chaldaea ſtudium florebat maxime aſtronomiae; quod in Graecia libera oratores proueniebant excellentiſſimi; quod patrum noſtrorum memoria

 Refor-

(*b*) Certe ſapientius maiores noſtri feciſſent aetate *Melanchthonis*, ſi eloquentiae et poëſi patriae nauaſſent operam, vnde et honoris et lucri maiorem capere fructum potuiſſent.

Reformati, qui in Gallia erant, theologi theologiam dogmaticam et hiſtoriam eccleſiaſticam prae caeteris theologis eximie excoluerunt; quod hodie in Germania noſtra, et quidem in Academiis Proteſtantium, Ius publicum ſtrenue tractatur; quod alio tempore commentarii in Ariſtotelis libros multi iique eruditi prodierunt in publicum.

III.

Quod ad ingeniorum varietatem attinet, illo, quem modo dixi, rerum ſtatu alius laborioſe congerit in vnum volumen, quae diſperſa reperit in ſexcentis veterum recentiorumque libris; alius moralem philoſophiam excolit, quaeque ſibi de ea in mentem veniunt, qualicunque obſeruata methodo perſcribit; alius in interiora literarum quarumuis receſſus penetrat, diſciplinamque modo hanc, modo illam perpolit; etc.

IV.

At ſunt quaedam ſtudia, quae nec honoribus ciuilibus coluntur, nec idonea ſunt augendae rei familiari, praetereaque odium (*c*) ineruditorum, etiam principum, prouo-

(*c*) Huc pertinent Teſtes veritatis inter ethnicos et Papaeos, quibus ſaepe optabilius fuiſſet, *neſcire literas*, (vid. *Suetonius* in Nerone cap. X.) neſcire veritatem. Conf. *Bayle* Diction. v. *Arminius*, not. D.

prouocant, ac denique ingenia poſcunt haud vulgaria et induſtriam haud vulgarem. Eorum igitur, qui talia colunt ſtudia, non mirum eſt, ſi ſemper magna ſit paucitas. Facile apparet, haec, quae dixi, conuenire in ſtudium philoſophiae, maximeque in partes eius longe grauiſſimas. Philoſophia enim poſtulat (1) *rarum ingenium*, (2) *raram animi magnitudinem*, vt quis audeat etiam cum periculo ſuo errores oppugnare; (3) *raram* (*d*) *temporum felicitatem, vbi ſentire, quae velis, et, quae ſentias, dicere liceat.* Qua de cauſa ſemper erunt philoſophi (*e*) *rari*, et *vix totidem, quot*

Thebarum portae, vel diuitis oſtia Nili.

§. V.

(*d*) *Tacitus* Hiſt. lib. I. cap. 1. n. 6. Caeterum ne forte quis *Tacito* obiiciat, (id quod fecit *Bierlingius* in Diſp. *de cauſis, cur nonnulli eruditi nihil in lucem emiſerint*, §. XII. p. 22.) neminem poſſe prohiberi, *quae velit, ſentire*, ſcias, hoc ſibi velle *Tacitum*, Traiano imperante licuiſſe non ſolum *ſentire, quae velles*, hoc eſt, in colloquiis familiaribus ſuam quamcunque ſententiam expromere, (vid. *Taciti* Vita Agricolae cap. II. 3.) ſed etiam permiſſum fuiſſe, *quae ſentias, dicere*, hoc eſt, publico ſcripto exponere et in vulgus efferre ſuam ſententiam. *Dicere* enim hic eodem ſenſu accipitur, quo in proxima periodo *dicendus*. *Dicendus* autem ibi ponitur pro *hiſtorico in libro commemorandus.*

(*e*) Huc refer illos, qui errores in religione publice recepta

V.

Eaedem, odio excepto publico, causae sunt, cur magnorum philologorum rarus sit prouentus. Si enim vnam alteramque professionem Academicam et paucas Gymnasiorum bibliothecarumque praefecturas exceperis, philologos plerosque ars sua vel non alit vel parcissime minusque honeste alit. Fructuosas igitur literas a plerisque anteponi contemtae et famelicae sapientiae philologicae, non est, quod miremur. Fuerunt etiam, qui vt viuere possent et lautius et honestius, in Pontificia castra transierunt, vt *Acidalius*, *Scioppius*, *Holstenius*, *Philippus Caroli*, *Kusterus*.

VI.

Venio nunc ad fata singularum disciplinarum, inter quas *Mathesis* prima omnium a mortalibus exculta fuit: vnde et ei nomen (*f*) *disciplinae* mansit proprium. Haec initio haud dubie valde rudis, sensim a Chaldaeis Aegyptiisque exculta, hinc a Graecis curatius expolita, nostro aeuo a *Wallisio*, *Neutono*, *Weigelio*, *Bernulliis*, *Cartesio*, *Leibnitio*,

cepta proprio acumine mentis perspiciunt, erutamque veritatem ingenue profitentur. Talis vir erat *Lutherus*, qui paucos sui similes habuit, habet, et habebit.

(*f*) Μάθημα enim generatim significat *disciplinam* siue *scientiam*. Vid. *Suiceri* Thesaurus eccles. v. μάθημα.

nitio, *Wolfio*, ad ſummum (*g*) perducta videtur faſtigium. Hiſtoriam ſtudii mathematici ſcripſit *Voſſius* libro de *vniuerſae matheſeos natura et conſtitutione*, *et Io. Rudolphus Faeſchius* in *hiſtorica* ſua *et methodica Introductione in Matheſin*, A. 1716. edita: item *Wallijius* in Operibus ſuis, et *Claudius Franciſcus Milliet Dechales in Mundo mathematico*. Commemorari etiam digna eſt *Io. Auguſti Krebſii* Diſſertatio Ienae A. 1702. typis exſcripta *de originibus et antiquitatibus mathematicis*; itemque Catalogus mathematicorum exhibitus a *Fabricio* in *Bibliotheca*

(*g*) Sunt, qui ſpeculationes mathematico-mechanicas queruntur fraudi fuiſſe philoſophiae morali ac theologiae naturali, quae tamen praecipuae ſunt diſciplinae ac veluti centrum ſapientiae. Nota eſt, quae nondum deflagrauit, controuerſia de philoſophia Wolfiana. Recordor hic verba *Suetonii*, de Tiberio *cap.* 69. *Circa deos*, inquientis, *ac religiones negligentior, quippe addictus mathematicae, perſuaſionibusque plenus, cuncta fato agi.* *Steph. Gauſſenus* negauit, excellentem Mathematicum eſſe poſſe excellentem Theologum. Vid. *Poecile* mea T. III. p. 337. Etiam *Mabillonius* in libello *de monaſticorum ſtudiorum ratione* inſerto a *Pezio* Tomo nono *Bibliothecae aſceticae*, p. 658. iubet theologiae cultorem iuuenem eas fugere artes, *quae totum animum ad ſe rapiunt, nec eum ad res ſpirituales aptum efficiunt, quales* (inquit,) *ſunt mathematicae, quarum elementa quidem ſtudioſis proſunt, ſed, ſi ſemel his immerſus fuerit animus, vix vnquam ad ſpiritualia aſſurgere valebit.*

ca (*h*) *Graeca.* Solorum Noribergensium mathematicorum, qui sunt trecenti sexaginta, catalogum edidit A. 1730. *Io. Gabr. Doppelmayrius.* Speciatim astronomici studii historiam a prima inde origine ad Brahei aetatem vsque exposuit *Gassendus* in praefatione ad eius vitam, itemque *Io. Keillius* in *Introductione ad veram Astronomiam* Oxoniae A. 1718. edita. Astronomos veteres *Fabricius* recenset libro (*i*) laudato, qui eodem in opere (*k*) de inuentis veterum astronomicis disputat. De historia studii arithmetici adeatur etiam *Baelius* Diction. v. *Tartaglia.*

VII.

Post inuentas literas Grammaticae, Rhetoricae, Poëseos ac Historiae studium quamplurimos habuit cultores. Ac Grammatici (*l*) quidem studii historiam et antiquitates

(*h*) Lib. III. cap. 23.

(*i*) Lib. III. cap. 5.

(*k*) Lib. IV. cap. 14. §. 16.

(*l*) Ad historiam Grammatices etiam linguarum origines ac fata pertinent. Pulchre docet *Vitringa* Obs. sacr. lib. I. Diss. I. cap. 6. et 7. ex lingua Hebraea ortas esse caeteras omnes, adeoque et Graecam, ex hac vero natam fuisse Latinam. Paradoxum, sed firmiter demonstratum est a *Gatakero* lib. de stylo N. T. cap. 1. primae Virgilianae eclogae priores quinque versus nullum habere vocabulum, quod non sit stirpis Graecae.

tates doctissime et copiosissime persequitur *Wowerius* in suo *de Polymathia* opere: cui adiunges, si libuerit, meam Dissertationem (*m*) *de Sectis siue haeresibus Grammaticorum*. Grammaticae Graecae scriptores permultos omnium aetatum recenset *Fabricius* in *Bibliotheca* (*n*) sua, et *Morhofius* in (*o*) *Polyhistore*. Nec indigna lectu est *Laur. Reinhardi* Oratio *de incrementis, quae Philologia Graeca inde ab anno 1701. vsque ad annum 1727. opera Germanorum cepit*. Latinae grammaticae originem progressumque singulari libello demonstrauit *Suetonius*. Adiungatur *Cellarii* Dissertatio *de fatis Latinae linguae*, et *Walchii Historia critica linguae Latinae*. Quam nuper componere coepit *Io. Nic. Funccius Historiam criticam linguae Latinae*, cuius iam quinque libros (*p*) vidimus, vt quantocyus perficiat perfectamque in medium proferat, optamus impense. Reliquias priscorum Grammaticorum Latinorum vnum redactas in corpus ediderunt *Godofredus* ac *Putschius*, quorum opera recenset *Fabricius* in *Bibliotheca* (*q*) *Latina*. Recentio-

(*m*) Recusa ea est in *Poeciles* T. III. p. 631. sqq.

(*n*) Lib. V. cap. 7.

(*o*) Polyhist. lit. lib. IV. cap. 6.

(*p*) Vid. *Acta erud.* A. 1721. p. 140. et A. 1724. p. 83. et A. 1728. p. 46. et A. 1731. p. 267.

(*q*) Lib. IV. cap. 6. et 7.

centiores Grammaticos Latinos exhibet *Morhofius* in opere modo (r) laudato: quibus adiungi oportet *Georgii Henrici Vrsini Institutiones linguae Latinae plenissimas*, Ratisbonae editas A. 1700. In Anglia *Richardus Iohnsonus* scribendam (s) suscepit perfectissimam Grammaticam Latinam, eiusque iam specimen edidit eruditissimum. Hebraeos Hebraicarum Grammaticarum auctores repraesentat *Wolfius* in *Bibliotheca* (t) *Hebraica*. Inter Christianos eius linguae grammaticos eminent *Buxtorfius*, *Wasmuthius*, *Danzius*. Laudari quoque merentur *Loescheri* libri *III. de causis linguae Hebraeae*: quod opus haberi potest pro polyhistore quodam Hebraeo: vt omittam curiosas verius, quam solidas, meditationes grammaticas (u) *Casp. Neumanni*. Caeterarum Orientis

(r) Polyhist. lit. lib. IV. cap. 10.

(s) Vid. Biblioth. Angloise T. I. p. 295. sqq.

(t) Num. 539.

(u) Sectatores tamen hic nactus est duos theologos, *Loescherum* ac *Zieroldum*, quorum ille et in libri II. de causis ling. Hebr. cap. 2. §. 6. sqq. et passim in Innoxiis suis, quas vocat, Relationibus, eundem in modum philosophatur; hic in opere A. 1713. - 1718. per vices edito, quod inscripsit *deutliche Erklärung der heil. Schrifft*, in cuiusque Partis fine de vnius literae Hebraicae natura et significatu praecipit secundum mira illa et Cabalistis digna principia. Merito vero grammaticam hanc philosophiam reiecit *Io. Gottl. Carpzonius* in *Critica sacra V. T.* Partis I. cap. 5. sect. III.

tis linguarum ſtudii in Europa reſtituti hiſtoriam a *Widmanſtadio* expoſitam legere licet in *Miraei* libro *de ſcript. ſaec. XVI.* cap. LXXI.

VIII.

E Grammaticis Latinis celeberrima ſunt nomina *Donati* (*x*) et *Priſciani*. Vitia ſua illuſtriores fecerunt e veteribus *Orbilium*, e iunioribus *Antonium* (*y*) *Mancinellum*: quibus aſſocio *Pedanum*, a quo *pedantiſmi* nomen ortum eſſe, nuper (*z*) docui. Prae caeteris vero memorari merentur *Reges* (*a*) gram-

(*x*) De *Donato*, (quo *Hieronymus* magiſtro vſus fuit,) et *Priſciano* vid. *Fabricius* Bibl. Lat. T. III. p. 740. ſqq. et p. 729. ſqq. *Priſcianus* vero Latinam linguam non in ſinu materno didicit, ortu quippe Caeſarienſis. Ac vel ſtylus ac praefatio operis manifeſtum facit, ei Latinam linguam non fuiſſe natiuam.

(*y*) Is, quia plures auctores edidit cum notis ad modum Minellii, vocari poteſt *Minellius ante Minellium*. Eum *grammaticulum diobolarem* vocat *Fr. Flor. Sabinus* lib. II. Lect. ſubciſ. cap. 20. et libellos eius pro meris nugis habet. De eo vid. *Baelius* Diction. Opera eius recenſentur a *Sandero* lib. III. de claris Antoniis p. 166. ſqq. et *Weinrichio* lib. de ſtudiis humanioribus p. 11. ſqq.

(*z*) Poeciles T. II. lib. 1. p. 82. ſq. Approbat hanc meam ſententiam *Beyſchlagius* Sylloges T. I. p. 529. ſq.

(*a*) Ita et *Cellarius* multis eſt rex orthographicus, qui ita vel ita non alia de cauſa ſcribunt, quam quod ſcribendum ſic cenſuit vir magni ſuo merito nominis.

grammatici, hoc eſt, ii, quorum Grammaticae in ſcholis omnibus vſu receptae ſunt. E graecae quidem linguae Grammaticis hic nominari debent *Wellerus* et *Blechius:* e Grammaticis Hebraeis *Schickardus* et *Opitius:* e Latinis Angliae (*b*) *Lilius*, Belgii *Voſſius*, Germaniae *Schmidius*, *Rhenius*, et *Langius*. Hi vero omnes regnare in ſcholis coeperunt, ex quo pulſa barbarie priſtinus nitor redire coepit literis. Antea, hoc eſt, in obſcura luce medii aeui, Graecae inſtitutionis regnum toto Occidentis orbe tenuiſſe (*c*) *Eberhardum* Bethunienſem, Latinae *Alexandrum* Dolenſem, teſtis eſt *Henricus* (*d*) *Gandauenſis*.

IX.

(*b*) De hoc praeter *Wodii* Antiqu. Oxon. vid. *Morbofius* lib. de pura dict. Cap. XV. §. 9. p. 279. ſq. et quae ibi adſcripſit *Mosbemius*. Conf. *Acta erud.* Suppl. T. IX. p. 210. 212.

(*c*) Edidit hic etiam adſcito *Labyrinthi* nomine longum carmen *de ludimagiſtrorum moleſtiſſimis laboribus*, in quo hiſtoriam inſtitutionis ſcholaſticae ſui aeui deſcribit. Ineditum id credebat *Leyſerus* in *Hiſtoria poëtarum medii aeui*. Sed habeo editionem eius Erfurti factam A. 1501.

(*d*) Lib. de ſcript. eccl. cap. 59. et 60. De vtroque agit *Leyſerus* Hiſt. poët. p. 767. ſqq. et 795. ſqq. De *Eberhardo* vid. et *Oudinus* T. III. p. 37. de *Alexandri Doctrinali Burckhardus* lib. de fatis Lat. linguae cap. V. p. 284. ſqq. et P. II. p. 407. ſqq.

IX.

Sequuntur Lexicographi. Ac ſane cum ad ſummam perfectionem Lexica fortaſſe (e) nunquam ſint peruentura, noſtro aeuo in praecipuis linguis Lexica exſtant praeſtantiſſima. In Hebraica quidem lingua principem locum tenent *Guſſetii Commentarii linguae Hebraicae:* in Graeca *Theſaurus Henrici Stephani*, cui adiungendi *Budaei Commentarii linguae Graecae:* in Latina *Fabri Lexicon* a *Buchnero*, *Cellario*, *Stubelio*, *Geſnero*, et *Falſtero*, ita auctum, vt nulli ſit ſecundum, meritoque inſcribatur (nam non verbale duntaxat eſt Lexicon, verum etiam reale,) *Theſaurus eruditionis ſcholaſticae.* Imo habemus *Lexica particularum*, Hebraicarum (f) *Koerberi*, Graecarum *Deuarii*, Latinarum (g) *Turſellini.* Caeterum de Lexi-

O 2 cis

(e) Id facile credet, qui legerit, quae ſcripſi *Poeciles* T. I. p. 427. ſqq. In magno illo *Fabriano* Lexico hos ſupereſſe defectus obſeruaui: Primo ſaepius omiſſus eſt ſignificatus vocabuli primus et proprius. Deinde ſaepe adſcriptus eſt auctor argenteae aetatis, cum vocabulum ſit aureae. Tum haud raro vna alteraque verbi notio ſilentio eſt praeterita. Denique praetermiſſa plane ſunt aliquot vocabula optimae auctoritatis.

(f) Ienae 1712. Hic liber *quam breuis*, *tam elegans* appellatur a *Theod. Haſaeo* in Sylloge Differtt. p. 4.

(g) Turſellianum hoc opus multum auxerunt *Iac Thomaſius* et *Io. Conr. Schwarzius.* Multa tamen adhuc ei deeſſe, pluribus exemplis feci manifeſtum in *Poecile* mea:

cis Hebraicis singularis diatriba exstat *Io. Christophori Wolfii.* De Graecis Lexicographis consulatur *Fabricii Bibliotheca* (*h*) *Graeca*, et *Morhofianus* (*i*) *Polyhistor*, qui et (*k*) Latinos persequitur Lexicographos.

X.

Ars critica, nobilissima (*l*) Grammaticae pars, iam olim (*m*) haud segniter exercita, magna iuniori aeuo cepit incrementa, sed practi-

mea: quibus alia, quae addam, sunt in promtu haud pauca. Auctor *Famae Europaeae* P. CCCII. p. 131. narrat, Romae sub Benedicto XIII. ortam esse controuersiam de sensu cuiusdam Latini sermonis particulae, per iocumque optat, vt Romae instituatur *Congregatio de particulis*, hoc est, concilium perpetuum de vero sensu et recto vsu particularum.

(*h*) Lib. IV. cap. 33. - 36. et lib. V. cap. 40.

(*i*) Lib. IV. cap. 7. et 8.

(*k*) Cap. 9. §. 7. sqq.

(*l*) De arduo negotio Grammatici (hoc est, Critici) disserens *Erasmus* in Vita *Origenis* p. 2. tandem addit, posse aliquem ter prius fieri doctorem Iuris, quam Grammaticum, qualis fuit in Latinis *Seruius* et *Donatus*, in Graecis *Aristarchus*. Verum dixisse *Erasmum*, apparet e pertenui prouentu criticorum, et criticorum quidem veri nominis. En et *Scaligeri* testimonium e *Scaligeranis primis* p. 67: *Non omnibus datum, etiam doctis, sed rarae cuiusdam felicitatis est, bonos auctores corrigere, et suae dignitati atque nitori restituere: nec quenquam hodie noui, qui id praestare possit, praeter* Cuiacium *et* Auratum. Causas huius paucitatis exposui in *Poeciles* T. III. p. 520. sq.

(*m*) De veterum studio critico agit *Wowerius* Polym. cap.

practice tamen magis fuit exculta et empirice, quam theoretice ac scientifice. De scriptis spuriis a genuinis dignoscendis perdocte egit *Ioannes Dallaeus* libri primi *de vsu Patrum* toto capite tertio: cuius vitula arauit *Clericus Artis Criticae P. III. sect. 2.* Conf. *Riueti* liber *de auctoritate Patrum, Critico sacro* annexus, capite XIV. Idem *Clericus* omnem artem Criticam singulari opere complecti feliciter aggressus est: quanquam in *Commentatione* mea *de arte critica* ostendi, multo ampliorem esse criticae artis (n) ambitum, simulque artem therapeuticam desideratum ante in ordinem redegi,

 post-

cap. 16. 17. et 18. Priscos inter criticos tam magnum est *Aristarchi* nomen, vt κατ' ἀντονομασίαν vsurpetur de quouis magnae existimationis critico. Christianae Ecclesiae primus Criticus fuit *Dionysius*, Alexandrinus saeculo tertio episcopus. Vid. *Valesius* ad *Eusebii* Hist. eccl. lib. VII. cap. 25. De duobus insignibus Iudaeorum criticis, quorum quisque suam sectam habet, vid. *Buxtorfius* lib. de abbreu. Hebr. p. 43. et 54. De *Masora*, doctrina Rabbinorum critica, plenissime exponit *Wolfius* Biblioth. Hebr. Tomi secundi libro tertio. Ne mulières quidem deesse criticas, nostra aetate docuit exemplo suo *Daceria*, magni critici filia, et decimo sexto saeculo *Margarita*, *Thomae Mori* filia, de qua vid. *Crenius* Animadv. P. I. Cap. 7. §. 1. p. 112.

(n) Conf. *Syrbius* Philos. ration. P. I. cap 14. §. 16. qui tamen meam distinctionem philosophiae in *realem* et *verbalem* haud recte cepit.

poſtquam iam antea artem criticam inueſtigandi ſcriptores anonymos et pſeudonymos compoſueram. De ſcriptoribus artis criticae adeatur et (o) *Morhofius.* Huc pertinet *ars etymologica*, de cuius ſcriptoribus agit idem (p) *Morhofius.* Scripſit etiam *Io. Georgius Eccardus* doctiſſimam *Hiſtoriam ſtudii etymologici linguae Germanicae.*

XI.

Artis criticae non poſtrema pars eſt *ars hermeneutica*, quae olim miſere habita, maxime a Rabbinis Iudaeorum et Theologis ante-Lutheranis, hodie ſatis laeta gaudet faciē, poſtquam ducibus ICtis illis clariſſimis, *Grotio et Puſendorfio*, etiam Logici eam doctrinam ſibi vindicarunt, *Thomaſius, Claubergius, Buddeus*, alii; ac Theologi quoque in eam artis criticae partem non ſegniter incubuerunt, *Flacius*, *Franzius*, (q) *Danhauerus*,

(o) Polyhiſt. lit. lib. V. cap. 1.

(p) Lib. IV. cap. 3. et 4. et 9.

(q) Hic primus haberi vult *Artis exegeticae* concinnator. Ita enim ſcribit in *Ideae boni interpretis*, A. 1630. editae, Capite ſiue, vt ipſe loquitur, Articulo primo, et quidem §. 2: *Speremus, poſſe reperiri, quod vel occultum adhuc eſt, vel in promiſcuis auctorum chartis diſperſum per ſparium adhuc ſe praebet conſpiciendum. HERMENEVTICAM videlicet traditturi ſumus, adeoque fines Organi Ariſtotelici adiectione NOVAE CIVITATIS aucturi.*

rus, Glassius, Pfeifferus. *Clericus* quoque eruditissimas animaduersiones exegeticas (*r*) inseruit operi suo critico.

XII.

Rhetoricae, cuius egregie excolendae occasionem olim Graecis praebuit forma suae reipublicae, tres aetates, praeeunte antiquo quodam scholiaste, non incommode constituuntur: prima *Periclis* et aequalium; altera decem oratorum antiquiorum, quorum scripta supersunt, *Antiphontis*, *Andocidis*, *Lysiae*, *Isocratis*, *Isaei*, *Lycurgi*, *Demosthenis*, *Aeschinis*, *Hyperidis*, *et Dinarchi*; tertia oratorum iuniorum, qui sunt *Aristides*, duo *Polemones*, *Herodes Atticus*, *Dio Chrysostomus*, et caeteri. Vid. *Fabricii Bibliotheca* (*s*) *Graeca*. Extat etiam *Io. Francisci Grandis* Gallica Dissertatio de origine et progressu rhetoricae apud Hebraeos, Graecos, Romanos, et Gallos. Breuem quoque studii rhetorici historiam exhibet *Io. Clericus in Arte* (*t*) *Critica*: ampliorem

(*r*) Nuper quoque *Rambachii Institutiones exegeticae* magno fuerunt exceptae applausu. Quam hodie ferueat studium exegeticum, vel ex eo Catalogo recentiorum N. T. interpretum apparet, quem *Curis* suis *in N. T. philologicis et criticis* nuper praefixit *Wolfius*.

(*s*) Lib. II. cap. 26. et lib. IV. cap. 30. 31. 32. Adi et *Suidam* v. Νικόστρατος.

(*t*) P. II. Sect. I. cap. 16.

Lud. Cresollius in *Theatro veterum rhetorum* Lutetiae A. 1620. edito. Scripsit et *Io. Georgius Walchius* Dissertationem de fatis oratoriae artis inter Graecos, Romanos, et (*u*) Germanos, eamque praemisit *Orationibus Christophori Cellarii Academicis*, A. 1714. coniuncte publicatis. Addatur *Kriegkii* Dissertatio *de eloquentia Sophistarum*, et, qui primo loco nominandus erat, *Quintiliani* Dialogus *de caussis corruptae eloquentiae.*

XIII.

Poëseos studium tantae est vetustatis, vt disputatum sit, priusne ligato an soluto sermone libri fuerint compositi. In (*x*) Graecia

(*u*) Inter Germanos primus liberi sermonis patrii puritatem et elegantiam assecutus est theologus noster, *Lutherus*, vereque *Ioan. Sturmius* in Dedicatione libri sui *de exercitatione rhetorica Lutherum* ait *magistrum exstitisse nostri sermonis, siue puritatem consideres siue copiam.* Agnoscit idem *Schottelius* in opere de lingua Germ. p. 49. et 1173. Memoratu dignum, iam quinto saeculo *Siagrium* quendam operam nauasse poliendo sermoni Germanico. Testis est *Sidonius Apollinaris* lib. V. epist. 5. Gallica hodierna lingua primum ornatorem habuit *Iac. Amiotum*, et hanc ei laudem tribuunt *Sammarthanus* Elog. lib. IV. cap. 11. *Huetius* lib. de claris interpretibus p. 300. *Bussierius* Hist. Franc. lib. XX. §. 12. et *Rich. Simonius* T. I. Epist. sel. 24.

(*x*) Scilicet in Graecia poësis et honorem afferebat et diuitias. Vid. *Phaedrus* lib. IV. cap. 21. et 24. Conf. *Acta Philos.* T. II. p. 507.

cia maxime hoc literarum genus effloruit, vnde tantae cohortes comicorum, tragicorum, epicorum, epigrammatographorum. Romae ſub Auguſto praeſtantiſſimi omnium poëtae vixere. Nec iuniori aeuo excellentiſsimi deſunt poëtae. Medii aeui poëtarum Latinorum hiſtoriam ſtudioſisſime (y) deſcripſit *Polycarpus Leyſerus* et A.1720 Halenſibus typis exſcriptam publicauit. De Germanica vt aliquid attexam poëſi, vnius ſaeculi ſpatio vidimus et miſerrimam et laetisſimam eius faciem. Hiſtoriam poëſeos Hebraicae, Graecae, Romanae ac Gallicae (z)

O 5 lauda-

(y) Idem tamen non docuit, poëtas medio illo aeuo nominatos fuiſſe *dictatores*, et pro *verſus facere* tunc dici conſueuiſſe *dictare*: quanquam idem vocabulum tum quoque de quouis *ſcribendi* ſiue libellum conficiendi genere vſurpabatur. Exempla videas licet in *Symmachi* lib. II. epiſt. 24; in *Sidonii Apollinaris* lib. V. epiſt. 17. et lib. VII. epiſt. 9. et 18. itemque lib. IX. epiſt. 3. et 7. et 9.; in *Saluiani* Praef. ad opus *de auaritia*; in *Thomae Capuani* libro epiſtolico, Tomo primo *Collectionis monumentorum Hahnianae* inſerto, p. 280. Hinc Germanicum verbum *dichten*, id eſt, *verſus facere*, et *ein Dichter*, id eſt, *poëta*: quod vocabulum proinde perperam a nonnullis ſcribitur *Tichter*. Conf. *Iac. Thomaſius* in T. VI. *Obſ. Halenſ. ſelect.* Diſſ. XIX. §. 8. p. 154; *Eccardus* annot. ad *Monumenta Catechetica Theotiſca* p. 172. ſq. et annot. ad *Leges Salicas* p. 4; *Hahnius* in Praefatione *Collectionis* modo memoratae num. V.

(z) Primus Gallicae linguae poeta veri nominis fuit *Petrus*

laudatus *Io. Franciſcus Grandis* eodem libro expoſuit. Germanicae vero poëſeos hiſtoriam breuiter expoſuit *Hofmanswaldauius* in Diſſertatione poëmatibus ſuis praefixa, vberius *Morhofius* **im Unterricht von der teutſchen Sprache und Poeſie**, et quidem in Parte ſecunda, vbi et de Gallorum, Italorum, Hiſpanorum, Anglorum, et Belgarum poëſi more ſuo multa congesſit. Addatur *Neumeiſteri Hiſtoria critica poëtarum Germanicorum ſaeculi decimi ſeptimi* A.1708. recuſa, et *Wagenſeilii* liber *de Germaniae phonaſcorum*, **der Meiſterſänger**, (*a*) *origine, praeſtantia, vtilitate, et inſtitutis.* Speciatim de eorum poëtarum memoria, qui eccleſiaſtica compoſuerunt carmina, optime meriti ſunt *Io. Chriſtoph. Olearius*, *Schamelius* (*b*) et *Wezelius*. Exſpectare etiam amplisſimam poëſeos omnium (*c*) gentium hiſtoriam nos iusſit *Io. Georgius Eccardus*, Conſi-

trus Ronſardus, de quo vid. *Sammarthanus* Elog. lib. III. cap. 20. et quae ibi annotaui.

(*a*) Huius generis poëtas rhythmicos iam olim habuiſſe Italiam, eosque, quod riſum ſe iocumque facerent vocatos fuiſſe *Iociſtas*, docet *Caſp. Barthius* Aduerſ. lib. III. cap. 4.

(*b*) Hic in Praef. Partis ſecundae *Commentarii* ſui *hymnici* Germanice ſcripti p. 17. edi a quoquam optat *Hiſtoriam literariam hymnicam.*

(*c*) Nomina et characteres praeſtantiſſimorum Gallorum, qui

Consiliarius quondam et Bibliothecarius Hanoueranus: sed spes ista vna cum auctore suo nuper est exstincta.

XIV.

Licebit in amoenissimi studii historia versanti aliquot adiicere animaduersiones amoeniores. Vocantur versus quidam *rophalici*, vel potius *rhopalici*, qui quid sint, doceat *Fabricius* in *Bibliotheca* (*d*) *Latina*. Alii *politici* (*e*) dicti sunt a Graecis medii aeui, qui veluti metro trochaico nulla quantitatis syllabarum ratione habita quindecim syllabis constant, quarum octaua vocem claudit, penultima accentum habente, e. g. Ἔςι τι ζῶον λογικὸν, δέσποτα ςεφηφόρε. *Politicos* ideo appellatos (*f*) crediderim, quia

qui proxima aetate poësin lingua patria excoluerunt exhibentur lepide ac perargute a *Tiletio* quodam *in Gelehrten Zeitungen* 1726. p. 984. sqq. et A. 1727. p. 20. sqq.

(*d*) Lib. III. cap. 10. p. 586. Exemplum cape hoc: *Est Deus aeternae stationis conciliator.*

(*e*) Vid. *Miraeus* Auctar. de script. eccl. Cap. 343. et 348; *Montefalconius* Palaeogr. Gr. lib. I. Cap. 6. p. 54. et lib. VII. p. 500; *Fabricius* Bibl. Gr. lib. V. cap. 42. p. 253. et 319. itemque Cap. 45. p. 539. et 680.

(*f*) Sic apud *Isocratem* in Euagora p. 450. *nomina politica* sunt nomina vulgaria. Ac *Galenus* scripserat libros περὶ τῶν πολιτικῶν ὀνομάτων apud Aristophanem, Eupolidem, et Cratinum, id est, *de vocabulis vulgaribus et plebeiis*. Vid. *Fabricii* Bibl. Gr. lib. IV. cap.

quia politici homines, haud alte immersi literarum studiis, facile tales poterant conficere, cum a *scholasticis* tantum hominibus exspectari debeant iusti versus (*g*) trochaici, e.g.

Consules fiunt quotannis et noui Proconsules:
Solus aut Rex aut Poëta non quotannis nascitur.

De *centonibus* poëticis, siue Graecis, siue Latinis, agitur in *Poëtica maiore* (*h*) *Giessensium*, inque *Fabricii Bibliothecis*, Graeca (*i*) pariter et (*k*) Latina. Hinc igitur, qui sitit, hauriat.

XV.

Est etiam quoddam genus versuum, quos *Leoninos* vocant, e. g. *Caseus et panis sunt optima fercula sanis*, et caeteri versus Scholae

cap. 17. p. 556. Errauit vero *Fabricius*, cum p. 553. verba illa Graeca reddidit *nomina ciuilia*. Talibus versibus scripta etiam medio aeuo supersunt multa Latina carmina, obseruante *Barthio* ad *Claud. Mamertum* lib. I. p. 364. Conf. *Annales Acad. Iul.* Sem. XI. p. 38. sq.

(*g*) Talis est notissimus ille Germanicus: Freu dich sehr, o meine Seele, und vergiß all Noth und Qvaal. Conf. *Sueton.* I. 49.

(*h*) Lib. II. cap. 2. p. 191. sq.

(*i*) Lib. II. cap. 7. §. 3. et 4.

(*k*) Lib. I. Cap. 12. p. 230. sq. Add. *Baelius* Diction. v. *Capilupus* not. Z.

lae Salernitanae. Veteribus poëtis interdum imprudentibus tales excidisse, in *Poëtica Giessensium* (*l*) obseruatur. Ac *Marianus Victorius* (*m*) huius generis versus sibi animaduertisse visus est in Salomonis *Cantico canticorum*. At medio, quod vocamus, aeuo vix quisquam elegantis poëtae nomen tueri poterat, nisi rhythmicos id genus versus effunderet: adeoque, quod Augusteo aeuo in vitio erat, tunc laudi ducebatur maximae. Si quaeris, vnde nomen acceperint *Leoninorum*, ingenue, se id ignorare, confitetur (*n*) *Scaliger*. Alii (*o*) originem talium versuum ad saeculum duodecimum referunt, eoque vixisse aiunt monachum quendam Benedictinae familiae, nomine (*p*) *Leonem*: hunc istorum versuum parentem esse

(*l*) Lib. II. Cap. I. p. 170. sq.

(*m*) Apud *Dilherrum* Elect. lib. III. cap. 17. p. 516.

(*n*) Poët. lib. II. Cap. 29. extremo.

(*o*) *Sixtus Senensis* Biblioth. S. lib. III. p. 224; *Menagius* in Menagianis T. II. p. 214; *Tenzelius* Colloq. menstr. A. 1691. p. 20. sqq. *Acta erud.* A. 1709. p. 510; *Leyserus* Hist. poët. medii aeui p. 763. *Morhofius* quoque lib. de lingua Germ. P. III. cap. 9. copiose disserit de versibus Leoninis, ibidemque p. 546. tradit, nomen eos traxisse a Canonico quodam, *Leonio*.

(*p*) Alius *Leonis*, poëtae retrogradi, *Fabricius* mentionem facit lib. IV. Biblioth. Gr. cap. 30. p. 413. Etiam *Sidonius Apollinaris* cuiusdam *Leonis*, poëtae saeculo quinto excellentis, crebram facit mentionem.

esse habendum, ab eoque appellatos fuisse (q) *Leoninos*. At non est haec sententia satis certa. Nono enim iam saeculo (r) versus Leonini in vsu fuerunt. Nec *Leo* ille satis clare obuius est in saeculi duodecimi annalibus. Quae contemplatio *Gabrielem Dumontium* permouisse videtur, vt *Leoninorum* versuum appellationem deducendam (s) putaret e lingua Arabica. Verum valde vereor, vt quisquam huic subscribat doctissimi viri coniecturae. Dicam, quid mihi in mentem venerit legenti vitam *Leonis IV.* Papae a *Platina* descriptam. Narrat ille Pontificiae historiae conditor, *Leonem* illum, qui nono vixit saeculo, partem aliquam Romae a suo nomine appellatam voluisse *vrbem Leoninam*, ac superesse versus aliquot hexametros, eosque ineptos, portae illius regionis inscriptos, hosque versus ab ipso illo *Leone* confectos esse, inueteratae famae circumferri testimonium. An forte nunc inuenimus *Leonem* illum, a quo nomen inditum

(q) *Eberhardus Bethuniensis*, saeculi XIII. grammaticus, in *Labyrintho* suo ita scribit *de metro Leonino*:

Sunt inuentoris de nomine dicta Leonis
Carmina, quae tali sunt modulanda modo.
Permutant mores homines, cum dantur honores:
Corde stat inflato pauper honore dato.

(r) Vid. *Fabricius* Bibl. Lat T. II. p. 538.

(s) In Lipsiensium Latinis *Nouis literariis* A. 1720. p. 122.

inditum *Leoninis* verſibus? Non ſane caret haec res veri ſpecie. Nolim tamen iurare, me ad intimos veritatis receſſus penetraſſe, ſed acutiorum iudicio, quae obſeruaui, lubentisſimus permitto.

XVI.

Carmen *Madrigalicum* vnde nomen acceperit, hiſtoriae poëticae ſcriptores (*t*) diſputant, idque ſe neſcire, ad vltimum fatentur. Ego vix dubito, ac ne vix quidem, id nomen habere ab vrbe Hiſpaniae *Madrigal*, quam antea obſcurisſimam illuſtrauit (*u*) natiuitas *Alphonſi Toſtati*, teſte (*x*) *Miraeo*. Pari modo mihi perſuaſi, *Alexandrinum* carminis genus ab vrbe Italiae *Alexandria* vocatum eſſe, tanquam prima iſtiusmodi verſuum officina. Quanquam et audire par eſt Gallos, ſuae nationi arrogantes inuentionis gloriam. Ac *Ludouicus le Gendre* in *Noua* (*y*) ſua *Hiſtoria Galliae* narrat, poëma

(*t*) Vid. *Morhofius* lib. de lingua Germ. P. III cap. 12. p. 583.

(*u*) De vrbe *Madrigalia* vid. *Titelii* lepida narratio in ſua verſione Hiſtoriae V. T. *Humphredi Prideaux*. T. I. p. 219. Fortaſſe indidem nomen accepit *Ioannes de Madriaga*, cuius *Miraeus* mentionem facit lib. de ſcript. ſaec. XVII. cap. 198.

(*x*) Auctar. de ſcript. eccl. cap. 472. Eiusdem rei teſtes ſunt *Labbeus* et *Poſſeuinus* apud *Bluntium* in Cenſura auctorum p. 458.

(*y*) *Nouvelle Hiſtoire de France* T. VI. edit. Pariſ. A. 1719. P. II.

ma quoddam Latinum, cui *Alexandreis* titulus, (haud dubie innuit opus *Phil. Galteri*,) Gallicis fuiſſe verſibus redditum a *Guilielmo le Court* et *Alexandro Pariſienſi*, huiusque verſionis ſingulos verſus conſtitiſſe duodecim ſyllabis; hinc factum eſſe, vt poſtea huius generis verſus nominarentur *Alexandrini* ſiue a nomine vnius interpretum, ſiue ab Alexandro M. verſibus illis laudato. Supereſt, vt addam, in Germania duos (z) potisſimum celebrari egregios eosdemque primos Madrigalici carminis artifices *Caſp. Zieglerum* atque *Ern. Stockmannum*.

XVII.

Hactenus diximus de eloquentia cum (*a*) oratoria, tum poëtica. Nec vero tertium illud eloquentiae verticordiae genus praetermittere debemus *Muſicam*, quae vel *oralis* vel *inſtrumentalis*. Nam eousque progreſſa eſt ars, vt homines etiam per inſtrumenta quaedam loqui diſcerent, quorum alia inflatione, alia volubili manu (quam et pes tandem aemulatus eſt,) coguntur quemcunque ſonum edere. Vetuſtior haud dubie

P. II. p. 180. ſq. Idem, ſed paucis traditur in *Menagianis* T. I. p. 399. Conf. *Morhofius* cap. cit. p. 570.

(z) Vid. *Neumeiſterus* lib. cit. p. 102. et 117. Addatur *Vita Stockmanni* a me ſcripta p. 21. ſqq.

(*a*) Ita eloquentiam diuidit Quintilianus *Dial. de corrupta eloquentia cap. IV.* 3; *V.* 4; *VI.* 1. *et VIII.* 5.

bie eſt oralis Muſica, eiusque origo ab ipſa natura repetenda. Triſtem enim dolentium lacrymantiumque vocem imitari mox libuit laetantibus, et dulcibus ſonis animi ſui affectionem exprimere. Inſtrumentalis vero Muſicae inuentionem deberi (*b*) Iubali, ex *Geneſeos IV, 21.* diſcimus, a cuius nomine ipſum verbum *iubilare* ortum eſſe videtur: quanquam, ſi quis id vocabuli referat inter voces a naturali ſono factas, eum ſequi ſententiam probabiliorem, haud aegre conceſſerim.

XVIII.

Ab vſu diuidi Muſica debet in *ſacram* et *profanam*, medium tenente locum *Muſica medicinali.* De Hebraeorum Muſica ſacra agit (*c*) *Lundius*, cui iungendus *Salomonis Tilii*

(*b*) Vere igitur Muſicam *diſciplinarum antiquiſſimam* vocat Maximus Tyrius *Diſſ. XXI.* Acute ſuſpicatur Heideggerus *Hiſt. Patriarch. T. I. Exerc. VI.* §. 13. a Graecis nomen *Iubal* mutatum fuiſſe in nomen *Apollo*, recteque adeo iis Apollinem haberi inuentorem Muſicae. Quae coniectura ea re firmatur, quod et frater Iubalis, *Thubalcainus*, deprauatum *Vulcani* nomen gerit apud ethnicos. Caeterum iam olim *Muſicam* inter doctas artes relatam fuiſſe Siracides docet cap. XLIV. 6. ſcribens, *clariſſimos quosque viros Muſicos fuiſſe.*

(*c*) *Iüd. Heiligth.* lib. III. cap. 47.

Tilii perdoctus *de Musica* (*d*) *Hebraeorum* liber. De Christianorum Musica ecclesiastica *Binghamus* agit in *Antiquitatibus* (*e*) *ecclesiasticis*. Singularis quoque liber (*ee*) *Arthuri Bedfordi* exstat de Hebraeorum pariter et Christianorum Musica ecclesiastica, Londini 1712. editus. Sacra haec Musica rursus diuidi solet in *choralem* et *figuralem*: vbi memoratu dignum, ineunte demum saeculo decimo sexto ex Italia in Germaniam (*f*) translatam fuisse *figuralem*, Germanis antea ignotam. *Medicinalem* Musicam primus nobilem fecit (*g*) *Dauid* rex, et hodie quoque magni aestimari cogunt (*h*) tarantulae.

XIX.

(*d*) Huc pertinet Sela, interiectio Hebraeorum Musica, de qua Dissertatio mea inserta est *Poeciles Tomo III. p.* 471. *sqq.*

(*e*) *Lib. IV. cap.* 1. Conf. G. Arnoldi *Erstes Christenthum lib. II. cap.* 2.

(*ee*) Recensetur in *Biblioth. Angloise T. VII. p.* 343. *sqq.*

(*f*) Vid. Goezii *Elogia Theol. Germ. p.* 9. in *Vita Lossii.*

(*g*) 1. *Sam. XVI*, 16. ad quem locum praeter nouissimum interpretem, Saurinum, *T. II. p.* 621. *sqq.* edit. Abelianae, vid. Vallesii *Philosophia sacra cap.* 28.

(*h*) De *tarantulis* deque opposita iis Musica exstat Diss. *Rich. Meadi* Londini 1702. et *Ge. Bagliui* Romae 1696. et *Lud. Valettae* Neapoli 1706. edita. Vid. et *Mich. Praetorius Syntagm. Music. P. II. cap.* 13. *Scaligeri de subtilitate Exercitatio* 185. *Missoni Itin. Ital. p.* 1160. *sq.* edit. Germ. imo et *Gellius Noct. Attic. IV.* 13. Prodiit

XIX.

Denique ab effectu et fine recte Musicam mihi diuidere videor in *laetificam*, *tristificam*, atque *terrificam*. Laetificae simplicissimum genus est Musica (*i*) *pastoralis*. De vsu Musices in priscorum funeribus res vel in vulgus nota est. Terrificam Musicam maioribus nostris ante praelia vsurpatam fuisse, testes sunt (*k*) Tacitus atque (*l*) Strabo. Quid? Omnibus priscis gentibus eam singulari in Dissertatione Vpsaliae 1708. asseruit *Io. Vpmarckius*.

XX.

Ad *notas* veterum *Musicas* quod attinet, egere de iis *Rutgersius* in *Variis* (*m*) *Lectionibus*, *Io. Nicolai* in libro (*n*) *de siglis*, et *Montefalconius* in *Palaeographia* (*o*) *Graeca*. Speciatim de *Vt re mi fa sol la* eiusque origine vid. *Sigebertus Gemblac.* ad A. 1028.; *Trithemius de script. eccl. cap. 318*; *Pancirollus rerum memorab. lib. 1. cap. 39*; *Baelius Diction.*

P 2 v. Gui

diit quoque Wittebergae 1706 *Ad. Brendelii* Disp. *de curatione morborum per carmina et cantus musicos.*

(*i*) Virgilius *ecl. I.* 2. et 5. alibique.

(*k*) Lib. *de Germania cap.* 3.

(*l*) *Geogr. lib. VII. p.* 294.

(*m*) *Var. lect. lib. II. cap. XI.* Vid et Vffenbachiana *Biblioth. MSta P. II. §.* 12.

(*n*) *Cap. XVIII.*

(*o*) *Lib. V. cap.* 3.

v. *Gui Aretin; Oudinus T. II. p. 871. sqq.* De instrumentis veterum musicis agit (*) *Athenaeus libro XIV.* Supersunt etiam aliquot scriptores artis Musicae Graeci, quorum septem edidit Amstelodami 1652. *Marcus Meibomius.* Caeterorum notitiam petas licet e *Fabricii Bibliotheca* (*a*) *Graeca.*

XXI.

Generales de historia Musicae scriptores sunt *Rud. Schlickius*, qui Spirae A. 1588. libellum emisit *de Musices origine, cultu, et dignitate; Lampertus Alardus*, qui Schleusingae 1636. edidit opusculum *de veterum Musica; Io. Alb. Bannius*, cuius liber *de Musicae natura, ortu*, et *progressu* agmen claudit libellorum *de studiis instituendis* Amstel. 1645. coniuncte editorum; *Athan. Kircherus* in *Musurgia* Romae 1650. et Amstel. 1662. publicata; *Wolfg. Casp.* (*aa*) *Prinzius*, qui Lipsiae 1690. Germanice; *Io. Andreas Angelinus* (*b*) *Bon-*

(*) Conf. Salmasius *lib. I. epist.* 49. Recentiores de instrumentis musicis scriptores nominat Fabricius *Bibliograph. antiq. cap. XI.* §. 17.

(*a*) *Lib. III. cap.* 10.

(*aa*) De praeclaro hoc Musico eiusque scriptis vid. *Grundmanni Ossa et cineres anni* 1717. *p.* 107. *sqq.* et *Siuersius* in Diss. *de doctis Cantoribus* cum notis *Matthesonii p.* 20. *sqq.*

(*b*) Fuit hic in aula Ioannis Georgii, Electoris Saxoniae, praefectus choro musico.

Bontempus, qui Perusiae 1695. Italice; *Bonnetus* et Iesuita quidam, quorum ille 1715. hic (c) 1726. Lutetiae Gallice, ediderunt *Historiam Musicae.* Huc et refer eruditissimi nostrae aetatis Musici, *Ioannis Matthesonii*, *Criticae Musicae* Tomos duos, pluresque alios eius de re Musica libros, quorum ipse catalogum annexuit suae versioni libelli Siuersiani *de doctis Cantoribus* 1730. editae. Optandum quoque, vt integrum prodeat *Lexicon Musicum Io. Gottfr. Waltheri*, cuius prima pars Vinariae prodiit 1729.

XXII.

Ad *Philosophiam* vt veniamus, eius historiam multi, alibi a me (*d*) memorati, conscripserunt. Singulas autem ad disciplinas quod attinet, *physici* studii historiam concinnauit *Georgius Paschius* libri *de inuentis nou-antiquis* capite septimo, et *Buddeus* Tomi primi *Philosophiae eclecticae* capite primo, et *Thomas Spratus* in prima Parte suae *Historiae Societatis scientiarum Regiae Londinensis*: singularique in opere, duabus partibus A. 1726. et 1727. edito lingua Anglica, *Io. Freindius*. Addi meretur *I. E. Daschiz-*

(c) Vid. *Gel. Zeit.* 1726. p. 655.

(*d*) In *Actis Philosophorum.* Proxime etiam *Iac. Bruckerus* coepit historiam Philosophiae describere, iamque duos Tomos edidit, tam bene elaboratos, vt reliquos duos non possint auidissime non exspectare sapientiae studiosi.

schizkii Wittebergae 1706. emissa *Historia philosophiae mechanicae.* Historiam *metaphysices* composuit *Iacobus Thomasius*, suisque subiecit *Quaestionibus metaphysicis.* Historiam *politicae* succincte exposuit *Christ. Gottfr. Hofmannus* in Disputatione *de fatis studii politici*, Lipsiae 1715. edita. Consulatur de eadem historia *Christiani Thomasii Prudentia consultatoria* capite tertio. *Logicae* historiam scripserunt *Gassendus*, *Keckermannus*, *Reimmannus*, *Syrbius*, et copiosissime *Walchius:* Ethicae *Christ. Thomasius*, *Barbeyracius*, *Gundlingius*, *Reichius*, et *Stollius:* Iurisprudentiae naturalis *Groeningius*, *Buddeus*, *Ludouicus*, *Proeleus*, *Chr. Thomasius*, *Vinholdus*, *Reinhardus.* Denique singularum philosophiae partium historiam docte et accurate descriptam habemus in *Stollii Historia literaria.*

XXIII.

Liceat et meam trium posteriorum disciplinarum, quae semper curae mihi cordique fuerunt, historiam proferre in medium, non ex iis, quas modo laudaui, repetitam historiis, sed solum mente mea ad ea, quae in diuturna harum scientiarum tractatione obseruaui, retorta concinnatam, ac vel breuitate sua commendabilem.

XXIV.

Homo cum natura sua sit ζῶον λογικὸν, hinc sequitur, Logicam esse homini naturalem, adeo-

adeoque cum genere humano natam fuisse Logicam. Postea vero quam homines non rationi, sed affectibus se permiserunt regendos, Logica hominum adeo euasit ἄλογος, vt tota constaret hoc principio: *Quicquid maiores nostri vel alii magni bonique viri statuerunt, id sancte credendum est.* Viguit hoc principium vbique locorum, vbi philosophia non viguit. Solis *Hebraeis*, diuina quippe instructis sapientia, contigit videre acutius. Caeterae gentes omnes mansere barbarae, donec in Graecia primo eloquentia cum poëtica, tum oratoria, deinde et philosophia, coli coepit. Diu vero ipsi illi philosophi magis practice, quam theoretice, fuere Logici, hoc est, non constituerunt certam disciplinam, quae vocaretur *Logica*, errorumque causas et rectam ad verum viam accurate demonstraret, sed tantum Logica vsi naturali persequebantur argumenta sua. Logica autem illa naturalis in nullo eluxit splendidius, quam in *Socrate*, qui sola sui iudicii (quam vocamus *naturalem Logicam*,) ope vidit fortiterque docuit, longe praeferendam esse philosophiam moralem philosophiae physicae.

XXV.

Nec aliam, quam naturalem, Logicam *Plato* habuit: cuius tandem discipulus *Aristoteles* Logicam componere aggressus est, magnoque labore confecit. Habemus igitur inuentorem Logicae siue primum Logicae

ſcriptorem *Ariſtotelem*, qui ipſe huius rei teſtis nobis eſt, in exitu *Organi* ſui ſiue libri *de ſophiſticis elenchis* vltimo in capite ſcribens, *ante ſe plane nullam Logicam exſtitiſſe, ſeque primum ſcripſiſſe de conficiendis ſyllogiſmis;* addensque, *hoc nomine magnam ſibi deberi gratiam.* Apparet hinc, falſum tradere *Laërtium*, cum libri ſui noni capite 25. auctor eſt, *Zenonem Eleaten* vocatum ab Ariſtotele fuiſſe *inuentorem Dialecticae:* niſi forte per artem dialecticam intellectam vult *dialogicam. Dialogos* enim *primum ſcripſiſſe Zenonem* illum, facile credimus ei, id referenti *lib. III. §. 47.*

XXVI.

Caeterum Logica illa *Ariſtotelis* non eſt vera illa perfectaque Logica, quae pars eſſe debet philoſophiae, ſed haeret duntaxat in contemplatione ſyllogiſmorum, ſubtiliter quidem cuncta perſequens et curioſe, ſed tam parum vtiliter, vt pleraque ignorentur ſapientius. Ac hanc quidem Logicae ſuae partem appellauit *Analyticam.* In altera, quam *Dialecticam* et *Topicam* vocauit, artem tradit diſputatoriam, tum ſcholaſticam, tum forenſem, hoc eſt, non ſolum docet artem in ſchola defendendi ſuam impugnandique alienam ſententiam, verum etiam adiumento eſt arti dicendi in concione et quiduis perſuadendi populo. Ita cum videri potuiſſet Logica Ariſtotelis dare orbi philoſophos

ſum-

summos, e contrario effecit, vt sophistarum plena fierent omnia. Neque enim soli Aristotelis sectatores euaserunt gladiatores philosophici, hoc est, perpetui disputatores, sed caeteris quoque scholis prae sapientia vera et solida placere coepit sapientiae ostentatio. *Megarici* maxime et *Stoici* totos dederunt se arti eristicae, librosque de ea ediderunt plurimos: quos periisse, non est, quod doleamus. Admonuit quidem philosophos huius erroris *Epicurus*, optimus ex hac certe parte philosophus: sed surdis narrauit fabulam. Quem si audissent, et eius *Canonicam* reddidissent perfectiorem, perbene consuluissent philosophiae. Verum regnare perrexit Dialectica Aristotelis, quam recte *Tertullianus* (e) vocat *artificem struendi et destruendi, versipellem in sententiis, coactam in coniecturis, duram in argumentis, operariam contentionum.*

XXVII.

Equidem CHRISTVS per Apostolos suos obtulit humano generi γάλα (f) λογικὸν et (g) λογικὴν λατρείαν, sed ad vltimum in ipso Christiano orbe caput extulit Aristotelica illa Logica, (a *Raymundo Lullio*, cum sa-

(e) Lib. de praescript. cap. 7.
(f) 1. Petri II, 2.
(g) Rom. XII, 1.

pere ſibi videretur perſpectius, reddita ineptior,) et vſque ad *Lutheri* tempora omnes ſcholas perſonuit. Quo tempore cum poſt *Vallam Viues, Eraſmus, Corn. Agrippa* Scholaſticae Logicae miſeram turpemque conditionem agnouiſſent, *Melanchthon* manum admouit emendationi, ſed non eſt longius prouectus, quam vt inutilibus omiſſis retineret vtiliora. Secuti Proteſtantium Logici redierunt ad Ariſtotelem, eumque erudite quidem ſunt interpretati, ſed Logicam reliquerunt veteribus circumſcriptam finibus.

XXVIII.

Poſtea quatuor Logicae reformatores ſunt exorti, *Ramus*, *Verulamius*, *Gaſſendus*, *Carteſius*. Et ille, dum Logicam fecit inſtrumentum ſiue ancillam eloquentiae, probauit ſe quidem plurimis ſcholarum rectoribus, quippe qui ſimul eſſe ſolent eloquentiae doctores, ſed viam ad cognoſcendam in omni genere veritatem non fecit planiorem. *Verulamius* et *Carteſius* melius vterque exhibuit Logicae compendium, ſed neque concinnum neque perfectum ſatis. *Gaſſendus* ſatis bonam produxit Logicam, et Carteſianorum quoque nonnulli acriter feliciterque excoluerunt hanc diſciplinam, primoque loco laudatur, idque ſuo merito, *Ars cogitandi*, a qua proximum locum tenet *Logica Claubergiana*. Tandem Eclectici noſtrae aetatis pulcherrimam faciem dederunt Logicae,

Lockius

Lockius in primis, *Clericus*, *Thomasius*, *Crosa*, *Rudigerus*, *Syrbius*.

XXIX.

Finio hanc *Logicae* historiam duabus animaduersionibus. Primo scilicet facile intelligitur, vbi regnum tenent errores, iis vt repugnare capitale sit, ibi Logicae verae perfectaeque locum non esse. Non est igitur, quod miremur, nec inter ethnicos nec in tyrannico Papae regno veri nominis Logicos fuisse. Deinde obseruo, Logicam esse quidem primam omnium disciplinam in ordine discendi, sed in elaborando philosophiae systemate esse oportere vltimam. A quo enim componenda est Logica nominis sui mensuram impletura, eum oportet non solum maturo eoque eximio instructum esse iudicio, verum etiam mentem habere variis in disciplinis longo annorum tractu exercitatissimam. Ac facile intelligo, quam *Thomasius* edidit inter primos ingenii sui foetus *Logicam*, eam multo futuram fuisse meliorem suoque nomine digniorem, si eam componere aggressus esset sexagenarius.

XXX.

En et meam *Ethices historiam!* *Ethica*, quae disciplina id agit, vt affectus hominum reddat suae sanitati perfectionique, eosque perducat ad summam felicitatem, primum nacta doctorem est DEVM ipsum, qui Sethitas olim et Hebraeos simplicissima forma mora-

moralem ſapientiam edocuit per Prophetas, ac tandem vniuerſum orbem per Filium ſuum eiusque Apoſtolos. Cum igitur nulla caeterarum diſciplinarum tanto doctore gloriari poſſit, hinc apparet, eam eſſe omnium ſcientiarum principem. Maximus proinde error fuit philoſophorum vetuſtiſſimorum, quos barbarae gentes habuerunt, quod neglecta morali philoſophia in ſolam theoreticam incubuerunt: id quod praeclare oſtendit *Gundlingius* in ſua *Hiſtoria philoſophiae moralis*.

XXXI.

Fuerunt quidem inter barbaros, qui hunc errorem agnoſcerent: ſed dum virtutis ſtudium colebant ſeruatis ethnicae religionis principiis, meri enthuſiaſtae facti ſunt, vt Gymnoſophiſtae, Brachmanes, Pythagorei. Poſtea in Graecia auctore *Socrate* philoſophia moralis coli coepit ſatis bene, cum ſcilicet philoſophus ille animae immortalitatem Deique prouidentiam magis ſupponeret, quam demonſtraret: hisque veſtigiis inſtitit *Plato*, qui tamen non eſt liber ab omni enthuſiaſmo. Primus vero *Ethicam* ſcripſit *Ariſtoteles*, idque tribus operibus, quorum praecipuum eſt *Ethica Nicomacho* inſcripta. *Magna* enim *Moralia* et *libri Eudemii* ſunt *Nicomachiorum* epitomae, ac prior quidem breuior, poſterior et vberior et liberior: niſi quod quartus, quin-

tus

tus et ſextus *Eudemiorum* fere ad verbum leguntur in *Nicomachiis*.

XXXII.

Cum vero *Ariſtoteles* animae immortalitatem ac Dei prouidentiam, quae ſunt verae philoſophiae moralis fundamenta, non agnoſceret, pietati inter virtutes nullum dedit locum, ac caeteras quoque virtutes ita deſcripſit, vt magis politicae ſint, quam morales. Ac recte *Horneius*, qui optimum exhibuit Ethicae Ariſtotelicae compendium, id inſcripſit *ciuilem doctrinam de moribus*. *Piccartus* quoque in ſua *Iſagoge in lectionem Ariſtotelis* (*b*) oſtendit, Ethicam Ariſtotelis nihil aliud continere, quam *elementa Politices*. Ac ipſe Ariſtoteles *Rhet. I. 2. 15*. Ethicam et Politicam facit ſynonyma, ſuamque Ethicam ibidem *cap. IV. n. 7*. definit ἐπιστήμην περὶ τὰ ἤθη πολιτικήν. Atheum vero qui eum fuiſſe contendunt, eorum error coargui facile poteſt. Illud etiam vitium habet Ethica Ariſtotelis, quod non eſt dicata vſui hominum communi, ex ea vt hauriret quiuis prudentiam virtutemque, ſed tantummodo literatis ſcripta, qui delectarentur ſpeculationibus dialecticis ac parum vtilibus ſubtilitatibus.

XXXIII.

(*b*) p. 21. ſqq.

XXXIII.

Ex caeteris Graeciae philoſophis *Cynici* ſine philoſophia colendam ſuſceperunt virtutem, merito a *Lipſio* (*i*) comparati cum Capucinis monachis. *Stoici* vero praeclara multa huius philoſophiae protulerunt in medium, meliora tamen futura, ſi de fato ſententia ipſorum aliique errores non ipſum philoſophiae moralis fontem inquinaſſent. *Epicurei*, duos illos Ariſtotelis errores capitales, quos diximus, retinentes, virtutem coluerunt atheiſticam, hoc eſt, eam, quae nonnullam pariebat quidem animi tranquillitatem, veraeque virtutis erat ſimulacrum, ſed ad vltimum deſinebat in deſperationem. Ex quo factum, vt plurimi Epicureorum ſe darent voluptatibus corporis, omiſſaque Dei et reipublicae cura ſibi ſolis viuerent, ſatis, vt *Paulus* (*k*) ait, pro principiorum ſuorum habitu beati. Graecorum hanc philoſophiam amplexati Romani, alii, in quibus *Cicero* et *Seneca* primas tenent, Stoicorum; alii, quorum princeps *Lucretius*, Epicureorum caſtra ſunt ingreſſi.

XXXIV.

Exorta luce Chriſtianae religionis ſimplex

(*i*) Manud. ad philoſ. Stoicam lib. I. cap. 13.
(*k*) 1. Corinth. XV, 32.

plex illa quidem, sed verissima Ethica orbi reddita fuit: quae et produxit homines in omni virtutum genere admirabiles et in aduersissimis rebus beatos. Postea vero quam doctores Ecclesiae Ethicam tractarunt philosophica quadam ratione, non prius exculta Logica, sine qua in studio Ethico parum profeceris, simulque pro fundamento substernentes sacrum codicem vera interpretatione, cuius illi subsidiis et adminiculis carebant, destitutum; accidit, vt eiusmodi traderent doctrinas morales, quae continerent falsa multa, tandemque desinerent in monachismum, hoc est, Ethicam maxime barbaram et irrationalem, quae deinceps nomen accepit *Theologiae mysticae.*

XXXV.

Medio, quod vocant, aeuo *Scholastici* Aristotelis Ethicam tractarunt pertractaruntque, sed ita, vt eam redderent multo deteriorem inutilioremque. Recentissimi vero Scholastici, nomen gerentes *Iesuitarum*, ita corruperunt philosophiam moralem, vix vt fingi possit corruptior. Paulo ante Lutheranam reformationem *Petrarcha,* missis Scholasticorum nugis, Stoicorum doctrinas meliores reuocauit in lucem, quas et postea *Lipsius* est persecutus haud male.

XXXVI.

Accuratae vero philosophiae moralis viam primus signauit *Verulamius:* quae tamen

men quo minus coleretur ita, vt par erat, intercesſit *Carteſius* cum aſſeclis, phyſicae et matheſeos ſtudium acriter colens, Ethicam tantum non negligens: niſi quod *Spinoza Ethicam* edidit, inter infames libros iure connumeratam. Tandem melior cultura Logices pediſequam habuit emendationem Ethices. *Arnoldus* quidem *Geulingius* pro vera Ethica propinare ſuſtinuit myſticam, quam ante memorauimus, theologiam, exitialibus aliquot erroribus diſtinctam. Sed breui error ipſius eſt obſeruatus, duceque adſcita ſacra Scriptura complures poliuerunt Ethicam: inter quos prae caeteris laudandi *Molinaeus*, *Philaretus*, *Thomaſius*, *Buddeus*, *Gundlingius*, et Galli aliquot: quibus nuper ſeſe aggregauit *Wolfius* mathematicus, cuius tamen Ethicam magnos habere naeuos, praeter auctorem et eius diſcipulos vix quiſquam negauerit.

XXXVII.

Sequatur nunc *hiſtoria Iurisprudentiae naturalis*. Cum Ethica doceat, virtutem ducere ad ſummam felicitatem, virtutis autem eſſe, voluntatem Dei exſequi, hinc naſcitur diſciplina iuris naturalis, quae leges DEI exponit ſola ratione inueſtigabiles, atque eas ad quasuis quaeſtiones practicas rite applicat. Magnae molis hoc eſſe opus, facile apparet. Nam ex contemplatione diuinae ac humanae naturae ea ſunt deducenda princi-

pia,

pia, quae in omni actionum genere discernant iustum ab iniusto, et ita quidem, vt etiam leges Dei sacro propositae in codice cum illis rectae rationis principiis scienter concilientur.

XXXVIII.

Inter philosophos primi huc diligentiam suam contulerunt Graeci, vereque (*l*) *Cicero: Quaestio de officiis*, inquit, *communis est omnium philosophorum.* Praecipue tamen *Stoici* ius naturae excoluerunt, multosque ediderunt *de officiis* libros, qui dudum perierunt. Exhibuit tamen compendium doctrinae ipsorum de officiis humanis (*m*) *Stanleius:* vberius vero Stoicorum Iurisprudentiam naturalem *Cicero* exposuit in suo *de officiis* opere, aliquamque eius partem in satis magno *de beneficiis* scripto *Seneca:* vt adeo errarit *Grotius*, cum, *veterum philosophorum nihil exstare huius generis*, (*n*) scripsit. Nec ei in mentem venit ICtorum Romanorum, Stoicis placitis addictorum, quorum tot decisiones quaestionum Iuris naturalis supersunt in codice Iuris ciuilis. Quandocunque enim occurrebat quaestio iuris, quam leges publicae non definierant, decurrebatur ad ICtos, qui responsa dabant e solo naturae lumi-

(*l*) Lib. I. de offic. cap. 2.
(*m*) Hist. philosophiae Stoicae P. II. cap. 13. p. 612. sqq.
(*n*) Proleg. ad *Ius belli et pacis* §. 36.

lumine. Ac ea quidem responsa, quae supersunt, magnam continent partem Iuris naturalis, tamque sunt philosophica, vt in omni Europa (o) auctoritatem oraculi hodieque obtineant. Nec Platonica secta *officialem*, vt ita dixerim, *philosophiam* neglexit, etsi iustum huius philosophiae corpus non composuerunt. *Sceptici* vero et *Epicurei* Ius naturae e philosophia prorsus eliminarunt: quorum ab errore haud longe abfuerunt cum antistite suo *Aristotelici*, nullam (p) hic dari demonstrationem, decernentes.

XXXIX.

Inter Christianos ii, qui Patres vocantur Ecclesiae, non intactum dimiserunt hoc argumentum, exstantque *Ambrosii* tres libri *de officiis*. Sed hoc quidem in opere falsa veris immixta esse, iureque desiderari et probationes solidas et rectam methodum, iamdudum ab aliis fuit monitum. Nec id mirum debet videri, cum ipsemet in primo Capite fateatur, *se docere*, *quod ipse non didicerit*, adeoque *prius incipere se docere*,

(o) Vid. *Arthuri Duckii* lib. I. de auctoritate Iuris ciuilis cap. 2. §. 6.

(p) Refellunt hunc errorem *Pufendorfius* lib. I. de Iure nat. et gent. cap. 2; *Conringius* lib. de prud. ciuili cap. 8. et Propolit. cap. 7; *Sam. Rachelius* in Examine probabilitatis Iesuiticae cap. 7.

cere, quam discere. Caeteri quoque Patres quam infeliciter ineruditeque tractarint controuersias de mendacio, de vsura, de coniugio, de aliis Iuris naturalis capitibus, nemini docto obscurum est. Nec *Scholasticorum* turba meliorem dedit Iurisprudentiam philosophicam: imo impeditiorem reddidit hanc disciplinam, sectando subtilitates inutiles, innitendo falsae theologiae principiis, et omnis generis iura in vnum veluti ius, ceu mali coqui, confundendo. Quid? Ex his prognati sunt Iesuitae, *Scholastici* dicti *iuniores*, qui vniuersam hanc disciplinam corruperunt suis de probabilitate morali, de peccato philosophico, de reseruatione mentali, aliisque pessimis doctrinis, quibus fundamentum subiecerunt *Solipsismum*, hoc est, vtilitatem propriam suo cuiusque iudicio aestimandam, et hanc normam fecerunt actionum humanarum omnium.

XL.

Protestantis igitur Ecclesiae philosophis relicta fuit sanctissimae vtilissimaeque huius disciplinae perfectio, fuitque post *Benedictum Wincklerum*, qui A. 1615. Lipsiae quinque libros (q) edidit *de principiis iuris* non

(q) Id ignorasse *Grotium*, necesse est. Nam Proleg. §. 1. et 36. scribit, se primum in formam disciplinae redegisse Ius naturale.

prorsus contemnendos, primus *Hugo Grotius*, qui collectas e Scholasticorum innumeris paene operibus quaestiones Iuris naturalis in certa coëgit capita, de iisque philosophatus est. Vix igitur vlla fuerit illius Iuris controuersia, quam is non attigerit: sed iustum tamen disciplinae huius systema non confecit, nec rite positis principiis ad conclusiones progressus est, sed vagis indulsit meditationibus, *quae tamen* ob *naturalem* iudicii ipsius excellentiam plerumque sunt praeclarae. Et quantus is error est, quod Ius naturae pertractans ipsam et Dei et hominum naturae contemplationem omisit! Quanquam non magis *Grotii,* quam saeculi illius, hoc vitium est. Carebat videlicet ista aetas veri nominis tum Logica, tum Ethica: quibus ducibus qui caret, is haudquaquam valet recte formatum corpus Iurisprudentiae naturalis exhibere.

XLI.

Prodiit paulo post *Grotium Thomas Hobbesius*, at vnam duntaxat partem Iurisprudentiae naturalis elaborans, illam, quae describit officia societatis ciuilis. Ac ipse quidem tam bene perfunctus sibi videtur hoc munere, vt (*r*) scribere non dubitet, *philo-*

(*r*) In dedicatione Sectioni primae *Elementorum philosophiae* praemissa.

philosophiam ciuilem, veram scilicet, *non esse antiquiorem suo illo* de ciue *libro*. Nec negari oportet, eum admodum tenacem esse methodi philosophicae, ac de multis philosophari peracute. Sed bonis illis tam multa mala sunt adiuncta, vt, *Politicam sceleratam* qui *inscripserit* opusculum illud, crimen ei calumniae minime sit metuendum. Quare *Grotio* palmam non potuit extorquere de manu *Hobbesius*, sed opus illius vbique exceptum fuit mirifico applausu, professoribus Academicis id sedulo interpretantibus, et notas suas, quarum quidem pleraeque sunt vulgares, cupide vulgantibus.

XLII.

Tandem vulgo Grotianorum se exemit *Samuel Pufendorfius*, nobilique suo ingenio vsus est ad philosophicum conficiendum Iurisprudentiae naturalis systema: quo fine non *Grotii* solum opus accuratissime perlustrauit, sed ea quoque, quae iusto acumine excogitarat *Hobbesius*, sua fecit. Etsi vero et expeditius et longius progressus est *Grotio*, ac doctrinas de incestu, de polygamia, de falsiloquio, de Iure gentium, aliasque, partim apertius, partim verius tradidit; ciuilis tamen Iuris praeiudicia non omnia exuit, sed legum diuinarum eandem esse, ac humanarum, naturam supponens, poenasque naturales plane non animaduertens,

officia item erga Deum excludens, plures denique conclusiones haud deducens e claris principiis, sed aequitati suae cerebrinae deferens arbitrium, satis ostendit, nondum se penetrasse ad intimos huius diuinae Iurisprudentiae recessus. Quod si tempus illud, quod altercando cum theologis philosophiae non satis peritis contriuit, tribuisset nouae eique intentiori considerationi Iuris naturalis, videtur multum praeterea lucis illaturus fuisse huic disciplinae.

XLIII.

Sed vltimus propemodum conatus perficiendae huius scientiae reseruatus fuit *Christiano Thomasio*, qui initio *Institutionibus Iurisprudentiae diuinae* editis sectatorem se et interpretem professus *Pufendorfii*, tandem longe meliora, etsi aliqua ex parte obscuriora, iecit *fundamenta Iuris naturae et gentium*, abdicatis, quae adhuc ipsius animo insederant, praeiudiciis, adhibitoque discrimine *iusti*, *honesti*, ac *decori*. Quod discrimen cum sit momenti maximi, nec tamen mihi satisfaceret Thomasiana eius explicatio, noua posui fundamenta totius huius Iuris, eaque A. 1710. in *Actis eruditorum* (s) exhi-

(s) Supplem. T. IV. p. 410. sqq. *Gundlingius*, se ad haec mea principia suam *Iurisprudentiam naturalem* accommodasse, fatetur p. 6.

exhibui, non modo aliter conſtituens *diſcrimen iuſti*, *honeſti*, *aequi*, *ac decori*, verum etiam Ius naturale diſpeſcens in *abſolutum* et *hypotheticum*, plurimumque tenebrarum hac diſtinctione disiiciens. Caeteri, qui poſt *Thomaſium* de Iure naturae ſcripſerunt, partim eius inſtiterunt veſtigiis, partim *Pufendorfii*: quorum duumuirorum illa praecipue doctrina, qua iura Principum (*t*) circa religionem ciuium, vel potius iura ciuium circa ſacra, deſcripſerunt, vete-resque exitiales errores ſuſtulerunt, et late manauit et magnam tranquillitatem attulit humano generi.

XLIV.

Hiſtoriam hiſtoriae edidit (*u*) *Popelinterius*, Gallus, Gallico ſermone. Sed pro hiſtoria ſtudii hiſtorici exhibet recenſionem hiſtoricorum. Edidit etiam *Io. Mich. Heineccius* (*x*) *Hiſtoriam hiſtoriae*. Verum nec haec Diſſertatio ſuo reſpondet titulo ſpeique legentium. Nam perfunctorie duntaxat oſtendit, plerasque gentes et olim habuiſ-

(*t*) Aureus plane liber eſt *Pufendorfianus* ille *de habitu religionis Chriſtianae ad vitam ciuilem*, cuilibet ſiue Theologo ſiue Politico legendus relegendusque.

(*u*) De hoc libro vid. *Sorelius Biblioth.* Franc. p. 303. ſq. et *Placcius* in Theatro Anonymorum n. 2339. *α*, et *Bailletus* Iudiciorum T. II. P. I. p. 182. ſq.

(*x*) Helmſt. 1703. ſex plagulis.

habuisse et nunc habere suarum rerum historicos. Critici salis plenior est *Historia historiae*, quam A. 1728. ad me misit eruditissimus vir, *Io. Frid. Christius*, publicus nunc Lipsiensis Academiae historicus, quamque dignam duco, quae hic exhibeatur.

XLV.

Primi mortalium, inquit, rerum gestarum monumenta aut nulla aut ruditer lapidibus, aris, columnis, molibus ponebant. Postquam literarum secreta vulgarentur, saxis et arboribus facta sua legenda sine dubio incidebant. Versibus tamen magis et compositis ad aures mulcendas numeris, quam libero sermone, quae antiquissimis illis temporibus consignata sunt, prodita esse traditur. Alii contra figuras animantium pro literis amplexi, notis hieroglyphicis res gestas aut sacrorum ritus signarunt. Mox ad eloquentiam veram, oratione prorsa exercendam, conuersi, rationem tradendarum rerum probatam Graeci, quantum scimus, primi tenuerunt. Romani a principio statim vt gloriae, ita et memorandorum, quae magnifice gesta fuerant, cupidissimi, fastis publicis, actis diurnis, tabulis aereis, statuarum, columnarum, templorum inscriptionibus studiosissime memoriam rerum suarum seruabant. Sed si in vulgus ea libris prodenda essent, solos

primum

primum Graecos imitati Graecis (y) literis scribebant; deinde et versibus (z) Annales orsi contexere, paulatim ad optima versi, res gestas scribendi rationem rectius prope, quam apud ipsos Graecos factitatum, excoluerunt. Quae literarum felicitas Italiam plurimum a bello Punico tertio ad Tiberii Caesaris vsque tempora illustrauit. Ea vero tempestate et vniuersam rem Romanam copiosissimis historiarum et annalium libris, grata casuum varietate, orationibus e fastis desumtis, quae certissima consiliorum argumenta pandunt, et omnibus eloquentiae lenociniis eleganter ornatis et distinctis, descriptam esse; et singula facta accuratis commentariis, et mores virorum Vitarum libris graphice et prudenter depictos, liquet. Insequente aetate cum et eloquentia amissa, et veritatis studium adulatione foeda suppressum esset, si *Tacitum* eximas atque *Suetonium*, insignium par ani-

Q 5

(y) Propterea *A. Albinus*, vir consularis, historiam Graece sibi scribendam putauit, et veniam, si id minus bene cessisset, praefatus est: propterea reprehensus a *M. Catone*: vereor, vt sat apposite atque aequa ratione. Testatur *A. Gellius* lib. XI. cap. 8.

(z) Quod vel *Ennii* exemplo patet. Occasionem mihi quidem ad hoc argumentum scribendum suppeditauit *Casp. Churrerus* in Praefatione ad *Lamberti Schafnaburgensis* Historiam.

animarum, cum quibusdam Graecis, praeter infelices epitomas, easque maximam partem ineptas, vix quicquam, quod ad historias, succreuit. Dudum enim elata eruditionis constantis gloria, discendi taedio ad compendia passim diuertentes, auctores habuerunt aut scribendi vsu atque facultate destitutos aut certe rerum imperitos. Postquam summa rerum Byzantium esset translata, iam obtinente re Christiana, non, vt decebat, bonae literae, sed malae potius artes, mista superstitione, et obstetricante tristissima Imperatorum tyrannide, creuerunt. Hinc et illis temporibus rari scriptores boni. Post, iam ingruente per occidentem spissa barbarie, vix aliquid praeter exiles et anilium nugarum plenos Chronicorum libros, ab hominibus monachis infantibus, stupidis, et rei publicae imperitis, conscriptum est. Quo genere, quod nauseam citius cordatis, quam legendi appetitum mouet, corruptam magis historiam, quam seruatam, dicas. Superioribus saeculis, renascente feliciter miro literarum amore, cum non sane poenitenda ingenia maiore longe molimine historiae tradendae opus aggrederentur, postquam et eloquentia reuixisset, plerisque, quod susceperunt, non omnino male cessit, quibusdam et bene. Hodie lacertos acrius mouere coepit historia patriae auitae. Sed mouetur duntaxat: nondum etiam resurrexit.

XLVI.

XLVI.

Hactenus doctissimus ille *Christius*, magnam initurus profecto gratiam, si diductius dilucidiusque hoc argumentum persequi voluerit. Ad historiae scribendae methodum pertinet, quod *Reinerus Reineccius*, Academiae Helmstadiensis historicus, primus in scriptis suis (*a*) laudauit fontes suos siue testes, et quidem ad singulas historiae particulas: id quod antea non erat moris, postea vero imitatores habuit tam multos, vt hodie vix quisquam historiae scriptor id negligat. Dignum item memoratu, anno demum trigesimo primo superioris saeculi coeptas esse edi *Historiam diurnam*, hoc est, *Nouellas hebdomadarias politicas:* id quod cum me (*b*) docuisset *Carolus Sorelius* in *Bibliotheca* sua *Gallica*, nuper etiam didici e quinto Tomo 1729. edito *Historiae Academiae Regiae* Inscriptionum,

(*a*) Obseruauit hoc meritoque laudauit *Leibnitius* Introd. in T. I. Script. hist. Brunsuic. p. 1. In *Vita Mezeraei*, A. 1726. edita, p. 18. traditur, *Scipionem Dupleix*, historicum Gallum, fuisse inter primos, qui auctores in Historia sua nominatim adduxerunt ad probandam factorum veritatem. Morem hunc nouum improbat, sed profecto iniuste *Rol. Maresius* lib. I. epist. 2 p. 8. Cuius sententiam secutus est *Perizonius* in sua *Historia saeculi XVI.* merito ob id reprehensus a nonnullis. Vid. *Acta Philos.* T. I. p. 410. sq.

(*b*) Vid. *Poecile* mea T. II. p. 522. sq.

num, et quidem e Vita *Eusebii Renaudoti* ibi exposita, auum eius, *Theophrastum Renaudotum* primum A. 1631. Lutetiae cepisse consilium illas *Nouellas* (*Zeitungen*, *Gazetten*,) edendi, easque publicandi diuendendique priuilegium accepisse per Cardinalem Richelium.

XLVII.

Studii *Genealogici* fata singulari libro exposuit *Reimmannus*. *Geographiae historiam* tribus libris (*c*) persecutus est *Eberhardus David Hauberus*. Historiam *artis Heraldicae* petas licet e *Schmeizelii* Prolegomenis (*d*) ad *Artem heraldicam* A. 1723. emissam.

XLVIII.

De scientiae artisque *medicae*, Medicorum item insignium, historia bene, melius, optime meritos recensuit diligenter *Voglerus* in (*e*) *Introductione in notitiam scriptorum*, sed longe diligentius *Fabricius* in *Bibliotheca* (*f*) *Graeca*, ipsemet eodem in opere (*g*) exhi-

(*c*) Hi recensentur in *Actis eruditorum* 1724. p. 138. et 1730. p. 236. ac 552.

(*d*) Sect. VII. p. 43. sqq.

(*e*) Cap. VIII. vbi et plura in *Vanderlindii de scriptis medicis* opere παρεργαματα obseruauit. Conf. *Baelii* Diction. v. *Vanderlinden*.

(*f*) Lib. VI. Cap. 7. §. 20. p. 726. sqq. Mentionem tamen omisit *Gilberti Philareti*, quem *Vitas Medicorum* edidisse, testis est *Miraeus* lib. de script. sacculi XVI. cap. 98.

(*g*) Cap. 9. p. 17 -- 456.

exhibens *Elenchum medicorum veterum* singularis industriae admiratione dignum. Dolendum vero, non editum esse ab *Henrico Meibomio* patris sui, *Ioannis Henrici*, opus *de vitis medicorum*, quod tamen editurum se receperat in *Additamentis* (*b*) *ad Voglerum*. Nouissime *Historiam medicinae* accuratissima industria confecit adiutore *Christiano Wilhelmo Kestnero* ediditque clarissimus ille polyhistor, *Gottlieb Stollius*, qui et *cap. I. §. 9.* scriptores laudat historiae Medicae: quibus aggregari oportet *Io. Henr. Schulzium*, cuius prima Pars huius historiae ab eruditissimo quoque ita est excepta, vt *apud omnes ortum esse maximum desiderium secundum quoque operis illius Tomum euoluendi* dicatur in *Actis* (*i*) *eruditorum*. Commemorari etiam meretur *Werlhofii* Dissertatio (*k*) *de Medicis priscis sectae methodicae*, *Heisteri* (*l*) *Historia studii anatomici*, et *Schmidii* Disputatio (*m*) *de Germanorum in studium anatomicum meritis*. *Conringius* quoque, praeterquam quod historiam studii Medici exposuit in *Introductione* sua *in artem medicam*, etiam *lib. I. de medic. Herm. capite nono* toto illustrat artis saluti-

(*b*) p. 191. sq.
(*i*) A. 1729. p. 266.
(*k*) Vid. *Annales Acad. Iul.* Sem. V. p. 71. sqq.
(*l*) Ibid. P. I. p. 123. sqq.
(*m*) Ibidem Sem. V. p. 153. sq.

luciferae historiam, ibidemque *lib. II. cap. 14.* et *15.* itemque *lib. I. cap. 3.* persequitur historiam Chemiae. Quae praescripto *Salomonis Cellarii* nomine A. 1701. prodierunt *Antiquitates Medicae,* sua ex officina profectas esse, pro suo candore non dissimulauit in Dedicatione pater, clarissimus ille *Christophorus.* Liceat et hoc addere, a memet ipso fuisse (*n*) expositam historiam belli illius, quod *Guilielmo Harueo,* laudatissimo illi *Circulatori*, hoc est, circulationis sanguinis (*o*) primo obseruatori, intulerunt artis suae socii, *Harueo* non repugnante victi ab ipsa veritate.

XLIX.

Iurisprudentiae ciuilis historiam literariam curiose pariter et copiose persequitur in *Polyhistore* suo *Iuridico Morhofius*, et cum in (*p*) *Latina*, tum in *Graeca* (*q*) *Bibliotheca Fabricius.* Historiam vero Romani Iuris praecipuarumque legum, vitas item eminenti-

(*n*) In *Actis Philosophorum* T. II. p. 616. sqq. vbi et p. 652. sq. exhibui inscriptionem statuae ipsi in Collegio Medicorum Londinensi positae.

(*o*) *Perraltus* Gallus in carmine quodam circulationem sanguinis vocauit *le Meandre viuant, qui coule dans les veines:* quam appellationem incomparabilem censet *Menagius* in Menagianis T. II. p. 5. sq.

(*p*) Lib. IV. Cap. 9. et 19.

(*q*) Lib. VI. Cap. 6.

nentium cuiusuis aeui ICtorum, miro iudicio, summa diligentia, et politissimo dicendi genere descripsit in opere saepius edito, quod *Origines Iuris ciuilis* inscripsit, *Ianus Vincentius Grauina*, non iis solum, qui ante ipsum tractarunt hoc argumentum, superior, sed etiam illis, quibus postea descendere in hanc arenam libuit. Nouissimus *Historiam Iuris Romano-Germanici* (r) edidit *Io. Salomo Brunquellus*, ICtus Ienensis, qui et in Dissertatione praeliminari §. 47--61. caeteros nominat historiae huius iuris scriptores, eos quoque §. 62. laudans, qui *Bibliothecas* composuerunt *Iuridicas*. *Iuris ecclesiastici et Pontificii historiam* eximio complexus est opere *Gerhardus Mastrichtius*: cuius collectaneis (s) magnam affudit lucem *Thomasius* in *Cautelarum circa praecognita Iuris ecclesiastici* capite XVIII. et quinque sequentibus. *Boehmerus* quoque in *Iure* suo *ecclesiastico* (t) breuem nobis dedit Canonici Iuris historiam, eandemque *Struuius* intexuit suae *Iuris Romani Historiae*.

(r) Altera eius eaque auctior editio prodiit Amstelodami 1730.

(s) Obseruat enim in Praefatione nouae huius operis editioni praefixa *Thomasius*, ac simul dolet, *Mastrichtium* magis ex collectione, quam ex ingenio et iudicio suo, historiam hancce conscripsisse.

(t) Lib. I. tit. 2.

storiae. Vitas ICtorum post *Bernardinum* (u) *Rutilium* concinnarunt plures, quos A. 1721. coniunctos edidit celeberrimus ICtus, *Christianus Godofredus Hoffmannus*. Vnam decadem vitarum clarissimorum ICtorum Lipsiae 1686. ediderat *Frid. Iac. Leickherus*: cuius vestigiis insistens *Christianus Gottlieb Buderus* (x) alteram decadem 1722. emisit, tertiam simul pollicitus. Praetereo *Petri Taisandi* Vitas ICtorum prope quingentorum Gallico sermone A. 1721. editas, recensitasque potius, quam laudatas, in *Actis* (y) *eruditorum*.

L.

Historiam *Theologiae* scripserunt *Forbesius*, *Io. Wilh. Baierus*, *Basnagius*, *Reimmannus*: vt praeteream, qui omnino huc pertinent, historiae scriptores ecclesiasticae, quibus singulare opus a *Schmidio* et *Hasaeo* auctum et ad finem perductum, dicauit *Caspar Sagittarius*. Etiam *Gottfridi Arnoldi Historia Theologiae mysticae*, ad historicam supellectilem quod attinet, inter meliores libros connumerari meretur. Nec est contemnendus *Morhofii Polyhistor theologicus*, vnico licet conclusus

(u) Huius opus merita laude prosequitur *Reimmannus* in Idea antiquitatis literariae §. 18. p. 33, sqq.

(x) Idem A. 1723. edidit Vitas veterum aliquot ICtorum contextas a *Io. Strauchio*, ICto summo.

(y) Supplem. T. VIII. p. 417. sq.

conclusus Capite, et ab homine profectus non inundato literis theologicis. Longe tamen praestat *Buddei Isagoge historico-theologica*, in qua et fata exhibentur singularum Theologiae partium et praecipui adducuntur singulis in classibus scriptores. Maximo igitur iure hoc opus (z) appellaueris *Polyhistorem Theologicum*, et, qui titulus ei tribuitur in *Actis (a) eruditorum*, *pleniorem historiam literariam totius Theologiae*. Dedit quidem et *Pfaffius* tripartitam *Introductionem in Historiam Theologiae literariam*, sed ipse tandem in tertii Tomi praefatione agnouit, *Bibliothecam* potius *Theologicam* inscribendum sibi hoc opus fuisse. Nam e. g. *lib. IV. §. 4. p. 184. sqq.* scriptores nominatim laudauit *historiae dogmatum Theologicorum*, ipsam illam historiam ipse non concinnauit. Permultum tamen viro celeberrimo debetur congestae illius bibliothecae theologicae nomine: nec sua sunt fraudandi laude *Io. Christoph. Dornius* ac *Io. Christoph Wendlerus*, quorum hic optimae spei *Prodromum* edidit *Bibliothecae Biblicae*, id est, exegeticae; ille perfecit

(z) Hoc opus cum perpetuo applausu recensetur in *Bibliotheque raisonnée* T. I.

(a) A. 1727. p. 434.

perfecit emisitque *Bibliothecam Theologicam* vniuersalem (*b*) *criticam.*

LI.

Caeterum caue in tanto literis operantium strepitu credas, in omnibus iam disciplinis eo fastigii peruentum esse, vt incrementis nullus sit locus relictus. Quod si quis hoc in errore versatur, reuincere eum potest *Francisci Baconis Verulamii* nouem libris constans (*c*) opus *de augmentis scientiarum:* quod cum iam per integrum saeculum

(*b*) Ipse in Praef. hoc suum opus, duobus constans Tomis, titulo *Polyhistoris Theologici* vult insignitum. Quam de hoc opere sententiam nonneminis exhibet *Coleri Bibliotheca Theologica* T. I. p. 97. eam esse iustissimam, proprii me docuerunt oculi. Ipsum vero illud *Coleri* opus meretur titulum *criticae bibliothecae theologicae*, itemque *Loescherianum Diarium theologicum.* In vtroque enim recentissimi Theologorum libri non solum recensentur, sed et censurae subiiciuntur.

(*c*) Non moueor asperiori iudicio *Conringii* de hoc opere, quod exstat in *Conringianis* p. 76. et 77. edit. secundae. Nam *Conringius*, vir caetera summus, tanto amore complectebatur Aristoteleam philosophiam, vt ferre non posset vllum, qui vel sibi sapere videretur supra Aristotelem, vel melius quid Aristotelica philosophia excogitari posse credebat. Vid. eius de Aristotele sensus in *Actis Philos.* T. II. p. 714. sq. Rectius de Verulamiano illo opere iudicat *Bierlingius* in *Methodo studiorum* Cap. I. §. 23.

culum exstet, tamen vera est querela (*d*) *Buddei*, in plerisque artibus ac scientiis idem adhuc iure desiderari, quod ille suo iam desiderarit tempore. Meretur cum *Verulamio* coniungi *Thomasius*, qui singulari libro circa quoduis studiorum literariorum genus cautiones praescripsit; itemque *Bierlingius*, qui in suis A. 1711. editis *Lineamentis methodi studiorum* optima exhibuit consilia ad rite tractanda literarum elegantiorum, philosophiae, et historiae studia.

LII.

Non videtur haec dimittenda occasio, paucis docendi, fortunam reip. coniunctam esse cum fortuna rei literariae, literisque vigentibus ciuitatem (*e*) bene beateque se habere, oppresso contra literarum studio remp. similem esse orbi (*f*) sole carenti. Scilicet felicitatis publicae mater est *sapientia*, nutrix *virtus*. *Sapientia* autem floret,

 vbi

(*d*) In praefat. ad *Artem cogitandi* p. 15.

(*e*) Mirari libet, in plerisque Systematibus et Compendiis Politicae non reperiri singulare caput *de prudentia Principum circa scholas et literarum studia* Laude igitur dignus est *Barbeyracus*, qui A 1715. Dissertationem edidit *de vtilitate literarum in rep.* quae recensetur in *Hist. crit. de la rep. de lettres* T. IX. p. 154. sqq. Etiam in Catalogo bibliothecae Thuanae T. II. p. 410. memoratur *P. Bulengeri* Oratio *de vtilitate, quae ad populum redit e scholis.*

(*f*) *Conringius* Praef. ad Antiq. Acad. editionis secundae: *Ciui-*

vbi lectitantur libri a sapientibus veteris aeui viris scripti: ad quam rem Hebraicae, Graecae Latinaeque linguae opus est notitia. *Sapientia* floret, vbi philosophia rite excolitur, quippe quae homines reddit animalia rationalia, quae errores exterminat publicam (*g*) turbantes tranquillitatem, quae Principes (*h*) eorumque ministros veris imbuit principiis politicis, quae ciues componit ad virtutem (*i*) colendam, imo animos praeparat ad (*k*) Christianae virtutis studium. *Sapientia* denique floret, vbi (*l*) histo-

Ciuitas nulla est felix, si eruditione fuerit destituta, artium insignium et literarum rudis. Muretus Vol I. Orat. 2. p, 15: *Absolute nulla ciuitas florere potest, nisi in qua literarum cultura viget.* Add. *Morhofius* Polyhist. liter. lib. II. cap. 2.

(*g*) Vnus philosophus, *Paulum Sarpium* dico, plus profuit reip. Venetae, quam sine eo maximus profuisset exercitus.

(*h*) Si medio aeuo vera in aulis regnasset Politica, non potuisset Papa Principes facere ciuium suorum anthropophagos. Vt adeo exilium philosophiae omnino sit pestis reip.

(*i*) *Cicero* de sen. cap. 1: *Nunquam satis laudari digne poterit philosophia, cui qui pareat, omne tempus aetatis suae sine molestia possit degere.*

(*k*) Christiana enim religio nihil est aliud, quam philosophia perfecta. Vnde recte eam veteres *κατ' ἐξοχὴν* vocarunt *philosophiam.* Vid. Acta Philos. T. I. p. 80. sq.

(*l*) *Erycius Puteanus* Dedic. Hist. Insubricae: *Principum praecipue interest, vigere studia historica.* Obseruatu-

historia, lux illa veritatis, in omni fulget disciplinarum genere. Consideremus iam, quaeso, an, si viguisset medio illo aeuo historia ciuilis et ecclesiastica, Papatus opprimere potuisset Principes, ecclesias, et scholas? imo, an exoriri potuisset Papalis illa (m) pantocratia? an, si philosophia et moralis et politica floruisset, fieri potuisset, vt monachismus nasceretur et inualesceret, tantasque importaret reipublicae calamitates? an, si linguarum studium caluisset, Christianae theologiae succedere potuisset turpissima superstitio, erumpens in excommunicationes Principum, in ex-

seruatuque dignum, eos Principes, qui eruditione fuerunt insignes, optimos fere fuisse et maximos, vereque dixisse Orat. pro Archia cap. 7. *Tullium, multos fuisse homines excellenti animo ac virtute sine doctrina, naturae ipsius habitu prope diuino, sed, cum ad naturam eximiam accedat ratio quaedam conformatioque doctrinae, tum praeclarum quid et singulare solere existere.* Quantum, quaeso, prudentia praepolleat necesse est ille Princeps, qui ciuilis et prudentiae et imprudentiae exempla plurima, ex historicorum monumentis hausta, habet ob oculos, adeoque ex aliis didicit, quid ex vsu sit sibi!

(m) *Edm. Richerius* de potest. eccl. et polit. cap. 9. p. 174: *Lapsu demum temporis, cum omnes Christianae nationes summis ignorantiae tenebris consopitae detinerentur, Romani Pontifices absolutam auctoritatem omnia decernendi collegerunt, praecipue a Gregorii VII. temporibus.*

peditiones cruciatas, in dominatum in conſcientias, in caedes hominum vero nomine Chriſtianorum, in mala denique infinita et innumerabilia? an, ſi Logica tum exſtitiſſet veri nominis, praeiudicium auctoritatis ita caecos reddere potuiſſet plerosque omnes, vt, album eſſe nigrum, nigrum eſſe album, crederent?

LIII.

Sapientiae autem ſtudium ſequi *virtutis* culturam, ea, quae modo dixi de philoſophiae fructibus, demonſtrant, recteque (*n*) poëta: *Artibus ingenuis pectora molleſcunt aſperitasque fugit.* Summo itaque iure literarum ſtudia vocarunt veteres Romani *ſtudia* (*o*) *humanitatis*, teſtisque eſt hiſtoria, gentes illas, in quibus literis ſtrenua navata fuit opera, et fuiſſe et nominari conſueuiſſe (*p*) caeteris *moratiores*. Imo teſtem habemus propriam experientiam, omnium ordinum homines hac tempeſtate, qua in aulis, in cathedris, in curiis, in templis, imo in exercitibus literati homines abundant, cum imperantes, tum ciues, longe eſſe mitiores tractabilioresque, quam eos fuiſſe

(*n*) *Ouidius* e Ponto I. 6. 7. Idem II. 9. 47: *Ingenuas didiciſſe fideliter artes emollit*, caetera.

(*o*) Vid. *Acta Philoſ.* T. II. p. 221.

(*p*) Ibidem p. 244. ſqq.

fuiſſe legimus in magno illo barbariei interregno, quod praeceſſit Reformationem *Lutheri.* Sapienter proinde ille *ſapientis* cognomine inclutus Saxoniae Elector, Fridericus, (q) cenſuit, *vt ſcholae floreant recteque ſe habeant, tantum intereſſe reipublicae, nullius vt rei magis:* nec minus vere (r) *Melanchthon: Eſt omnino,* inquiens, *vis maior literarum, quam vulgo exiſtimant. Neque enim religionis ornamentum aliud ſplendidius eſt, et ciuilis rerum ſtatus prorſus a literis pendet.* Imo iam olim (s) *Symmachus: Hoc ſpecimen eſt,* inquit, *florentis reipublicae, vt diſciplinarum profeſſoribus praemia opulenta pendantur.* Audite hoc, Principes! audite, Principum amici!

LIV.

Intelligimus hinc etiam, cur temporibus *Lutherum* ſecutis Papatus ipſe factus ſit humanior, multumque mutatus (t) ab illo Papatu, qui anteceſſit inſtaurationem literarum. Puduit ſcilicet Papicolas ſuae nuditatis

(q) Apud *Tenzelium* Hiſt. Reform. P. II. p. 393. et 460.

(r) In Abb. *Fabricii* Hiſt. ſuae bibliothecae T. I. p. 395.

(s) Lib. I. epiſt. 79.

(t) Exſtat ſingularis Diſſertatio *Io. Frid. Mayeri* de vtilitate, quae ad Eccleſiam Romanam redundauit ex Reformatione Lutheri. Idem argumentum attigit pererudite *E. S. Cyprianus in Apologia Reformationis Lutheri* Cap. XII.

tis ac ruditatis, accedenteque aemulationis ſenſu ipſi quoque omnis generis tractare coeperunt literas, cum ſacras, tum profanas. Nec dubium nobis eſt, quamprimum diuino beneficio iugum Romani hieromonarchae excuſſerint, etiam illorum reſpublicas habituras eſſe, quam parcam nunc habent, effuſiſſimam et philoſophiae et theologiae lucem. Interea gaudemus et gratulamur, iam *Launoios, Richerios, Dupinios, Quesnellos* tantum tenebrarum eieciſſe ex ipſorum religione et eccleſiaſtica hiſtoria, ex ipſorumque iure politico pariter et eccleſiaſtico, vt etiam Catholicae religioni addicti Principes eorumque ciues extimeſcere deſinant iras ac Diras Romani Pontificis, ipſaque plebs tam reddita ſit ſapiens, vt, ſi hodie ad ipſos redeat *Tecelius* aliquis, ne inter vetulas quidem vllam inuenturus ſit emtricem ſuarum mercium.

LV.

Scilicet ſacra veritas a *Luthero* eiusque ſociis patefacta et in apricum producta tantum lucis etiam in Pontificiam Eccleſiam effudit, vt eorum doctiſſimus quisque in Eccleſia quidem ſit Romana, ſed non, vt ipſorum ſtylo vtar, de Eccleſia Romana: et aeque, vt olim Cicero Romae viuens, Romana ſacra contemnat, videns videlicet meliora probansque. De eruditis ſaeculi decimi ſexti Gallis id iam obſeruaui in Praef.

ad

ad *Sammarthani Elogia* §. XIX. De suae aetatis eruditioribus Pontificiis idem testatur *Rich. Simonius* hisce (*u*) verbis: *Croiez moi, les personnes habiles de notre Communion ne sont pas si eloignées de vos principes, que vos gens* (loquitur de Protestantibus,) *se l'imaginent.* Quam ex animi sententia Pontificius fuerit *Renatus Massuetus*, Benedictinus Parisiensis clarissimus, ex eo apparet, quod in epistola quadam, nuper a Schelhornio euulgata, vere Pontificios appellat (*x*) contemtim *Infallibilistas*. Diuidi igitur oportet Ecclesiam ipsorum in partem γνησίως Pontificiam et in partem Nicodemicam: qua in parte ex ipsis Papis fuisse *Innocentium XI.* credendi causas nonnulli (*y*) afferunt haud leues. Adde, quae nuper *Courayerius* in Historia controuersiae suae *cap. X.* scripsit de essentia Catholicismi siue de hominis in Ecclesia Romana viuentis libertate dissentiendi a publicis erroribus. Denique multos Pontificiae Ecclesiae adscriptos e somno credulitatis excitatos fuisse per duos illos triumphos, (Iubilaea dico,) quos A. 1717. et 1730. egit victrix Pro-

R 5 testan-

(*u*) T. I. Epist. sel. 31. p. 275. Conf. Epistola subsequens p. 277.

(*x*) Amoenit. liter. T. XIII. p. 305.

(*y*) Vid. *Missonii* Iter Ital. edit. Germ. p. 730. 764. 894 et *Baelii* Dictionarium.

testantis Ecclesiae veritas, mihi dubium non est, ac potissima haec videtur fuisse causa, qua permoti multi Salzburgensis Archiepiscopi ciues nostra in castra transierunt.

CAPVT VI.

DE

NOTITIA LIBRORVM.

Σύνοψις.

Optima via perueniendi ad notitiam librorum, I. *De catalogis librorum,* II. *De bibliographiis varii generis,* III, *De menstruis librorum recensionibus,* IV. V. VI. VII. VIII. IX. *Cautiones circa eruditorum de libris iudicia obseruandae,* X. *De criteriis eruditi libri,* XI. *De optimo libro in vnoquoque genere, item de optimo cuiusque auctoris libro,* XII. *De librorum MSS. notitia*, XIII. *De protographis fictitiis*, XIV. *De Inscriptionibus antiquissimis*, XV. *De vetustissimis nummis,* XVI. *De optimis librorum editionibus,* XVII. *De antiquissimis librorum editionibus quid sentiendum,* XVIII. *De librorum castratione*, XIX. XX. XXI. XXII. *Iudicia de editionibus auctorum classicorum,* XXIII. XXIV. XXV. XXVI. *De libris rariori-*

rioribus, raritatisque caussis, XXVII. XXVIII. *Scriptores de libris rarissimis,* XXIX. *Exempla librorum huius generis,* XXX. XXXI. *De phoenicibus librorum,* XXXII. *De libris raris atheorum,* XXXIII. *anti-Scripturariorum,* XXXIV. *monarchomachorum,* XXXV. *De scriptoribus pseudonymis,* XXXVI. Hippolithus a Lapide *claram in lucem producitur,* XXXVII. *De pseudonymo* Thoma Crenio, XXXVIII. *De scriptoribus anonymis,* XXXIX. *De libris posthumis,* XL. XLI. XLII. *De caussis hodiernae librorum nouorum multitudinis,* XLIII.

I.

VTi superiori capite supersedendum mihi duxi descriptione historiae singularum disciplinarum, (vna atque altera excepta,) cum id negotii rectius permittatur earum doctoribus, qui magno discipulorum commodo suae quisque scientiae fata post absolutam eius tractationem exponere possunt; sic nunc itidem statuo, optime consulere auditoribus suis professores, qui suae quisque disciplinae scriptores praestantissimos confecto eius cursu enumerant, et, quid de quoque sit existimandum, docent. Non minus bene ii sunt de suis auditoribus promeriti, quibus placuit, eorum in conspectu suam perlustrare bibliothecam, deque singulis libris notatu digniora edisserere. Fe-

cit

cit id *Ittigius* Lipsiae, *Schurzfleischius* Wittebergae, *Io. Fabricius* Altorfii et Helmstadii: ac postremus hic ea occasione edidit bibliothecae suae luculentam historiam, sex iam voluminibus constantem, et historiae literariae studiosis de meliori nota commendandam. Cuius vestigiis insistens nuper *Iac. Frid. Reimmannus* edere coepit *Catalogum librorum suorum systematico-criticum*, suumque cuique libro apposuit iudicium, satisfacturus historiae literariae studiosorum desiderio, si telam istam pertexere haud fuerit grauatus. Tamen et nobis generatim hic via est aperienda, qua ad optimorum notitiam librorum peruenitur.

II.

Praeter igitur eam, quam dixi, internoscendi libros occasionem, tres patent viae ad consequendam librorum notitiam: quarum prima bona est, altera melior, tertia optima. Primum igitur perlustrandi sunt Catalogi praecipuarum bibliothecarum, e. g. Bodleianae, Thuanae, Tellerianae, Lugdunensis in Batauia; Heinsianae, Carpzouianae, Schraderianae, Mastrichtianae, Menckenianae, Vffenbachianae, Gundlingianae; item Catalogi librorum a bibliopolis emissi, inter quos nouitas librorum maxime commendat Catalogos (*a*) in Francofurtensibus

(*a*) Docet nos *Miraeus* lib. de script. saec. XVI. Cap. 127. et

bus et Lipſienſibus nundinis euulgari ſolitos.

III.

Rectius ſibi conſulunt (en viam ſecundam!) qui eos perluſtrant catalogos, quos viri docti ſingulis in diſciplinis adornarunt, eos, qui vnoquoque in ſcientiae genere editi ſunt, libros recenſentes. Sunt inter hos nonnulli, qui iudicia de libris immiſcent, ſterilibus nomenclatoribus ſine dubio praeferendi. Primus in hoc genere elaborauit *Conradus Geſnerus*, de cuius Catalogo librorum vniuerſali adeatur *Struuii* (*b*) *Introductio*, qui et (*c*) de *Bolduani*, *Draudii*, atque *Lipenii* Bibliothecis legi meretur. Addo *Herzii Bibliothecam Germanicam*, id eſt, hiſtori-

et ex hoc *Labbeus* Bibl. Biblioth. p. 112. et ex hoc *Reimmannus* Hiſt. liter. T. I. p. 203. et T. V. p. 765. primum *Georgium Willerum*, bibliopolam Auguſtanum, A. 1554. publicaſſe Catalogum librorum nundinarium Francofurtanum, eaque re et bibliopolis et literatis multum profuiſſe.

(*b*) Cap. I. §. 20.

(*c*) §. 21. De Gesneriani operis continuatore, *Ioach. Meiſnero* vid. *Boſius* Introd. ad notit. ſcript. eccl. cap. 4. §. 3. Simile opus A. 1710. in epiſtola Ienae edita promiſit Huſſelitius quidam. See caruit conatus hic ſucceſſu. De *Draudii Bibliotheca* addo iudicium *Hottingeri* Biblioth. quadrip. P. IV. cap. 6. p. 429. cenſentis, *eam ſtudioſe potius, quam iudicioſe, collectam eſſe*. Vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 18. §. 13.

ſtoricorum Germaniae, *Longi Bibliothecam hiſtoricam Galliae*, *Sagittarii* Bibliothecam hiſtoriae eccleſiaſticae, quam inſcripſit *Introductionem ad hiſtoriam eccleſiaſticam*, *Dornii* (*d*) *Bibliothecam Theologicam*, *Schwindelii* (*e*) *Bibliothecam Biblico-exegeticam*, *Naudaei Bibliographiam politicam*, item *militarem*, *Scheurlii Bibliographiam* (*f*) *moralem*, *Fabricii Bibliographiam antiquariam*, eiusdemque *Bibliothecam ſcriptorum de veritate religionis Chriſtianae*, *Struuii Bibliothecam philoſophicam*, (quam et meliorem et nitidiorem et inſtructiorem A. 1727. dedit *Io. Ge. Lotterus*,) *hiſtoricam*, *iuridicam*, *et numiſmaticam*. *Gryphii* librum *de ſcriptoribus ſaeculi XVII. hiſtoricis*, *Arndii Bibliothecam politico-heraldicam et aulico-politicam*, *Hubneri* iunioris *Bibliothecam genealogicam*. Nec omittenda eſt *Vogleri Introductio in notitiam cuiusque generis bonorum ſcriptorum*, a *Meibomio*

(*d*) Etiam *Ioach. Langius* bibliothecam theologicam exhibet in ſuis *Inſtitutionibus ſtudii theologici literariis*. *Pfaffiana* quoque *Introductio in Hiſtoriam Theologiae literariam*, nihil eſt aliud, quam bibliotheca theologica.

(*e*) Exſtat etiam *Wendleri Prodromus* talis bibliothecae A. 1721. publicatus, qui hoc vno adhuc mihi non ſatisfacit, quod tamdiu manet, vt Logice loquar, relatum ſine ſuo correlato.

(*f*) Hoc in libro ſimul ac praecipue deſcribitur hiſtoria philoſophiae moralis.

bomio notis aucta; *Lynckeri Instructorium* (*g*) *forense*, et *Casp.* Gottschlings Einleitung in die Wissenschafft guter und meistentheils neuer Bücher, *primum* A. 1702. deinde auctior A. 1713. edita. Nouissima est *Boecleri Bibliographia critica* editionis Kraussianae, quae tironibus principe loco tractanda commendari meretur.

IV.

Superest tertia via librorum cognoscendi pretium, quae antiquioribus (*h*) aetatibus fuit praeclusa. Scilicet nostri ac superioris saecu-

(*g*) A. 1698. Ienae editum in folio. Hoc in opere cum Catalogus satis amplus, et *ἐπικρίσεσι* distinctus, exhibeatur omnis generis librorum, potissimum tamen optimi libri iuridici sistuntur. Vnde auctor in *Introitu*, *Lipenii Bibliothecam Iuridicam* contemnens, ait, se in hoc opere exhibere *Iuridicam bibliothecam sine exemplo*, id est, incomparabilem. Quo vero consilio istud opus inscriptum sit *Instructorium forense*, aliis relinquo diuinandum.

(*h*) Olim quidem recensiones librorum scripsit *Photius*: vnde a nonnullis pro inuentore Ephemeridum literariarum habetur. Sed tamen consilium *Photii* diuersum esse ab hodierno libros recensentium more, recte animaduertit *Struuius* cap. VI. Introduct. §. 2. Addo, priorem *Photio Augustinum* suos ipsius libros recensuisse in opere *Retractationum*, quem titulum plerique minus recte interpretantur. *Retractationes* enim *Augustino* nihil aliud sunt, quam *recensiones* librorum, quibus subinde addidit suae sententiae correctionem. Vid. *Posidonius* in Vita Augustini cap. 38.

ſaeculi propria felicitas (*i*) eſt, quod in tanta librorum multitudine quidam in animum induxerunt, menſtruis ſcriptis recentisſimos recenſere libros, eorumque aliquem guſtum praebere illis, quos aut negotia aut aliae cauſae a perluſtrandis tot libris auocant. Horum optimi ſunt, qui et eruditione ſingulari ſunt praediti, et ingenue (*k*) de ſingulis libris ſuam expromunt cenſuram: proximi ſunt, qui grauiori quidem cenſura abſtinent, at tam

(*i*) Huius felicitatis haec quoque pars eſt, quod Ephemerides literariae plures excitant ad ſcribendum, dum ſpem magnificae laudis proponunt bonorum librorum auctoribus. Scilicet, vt *Ouidius* ait Triſt. V. 1. 76. et e Ponto IV. 2. 35. *ingenio ſtimulos ſubdere Fama ſolet, laudataque virtus creſcit et immenſum gloria calcar habet.* Adde, quod eaedem Ephemerides cogunt ſcriptores ſcribere meliora et accuratiora, publicam ſcilicet incurſuros reprehenſionem, ſi edant, quae non niſi Bauius aliquis admiretur Maeuiuſue. Pertinet huc illud *Rol. Mareſii* lib. I. epiſt 3. p. 12: *Nunquam opus victurum emittet, qui, ſi amicum non habeat, qui illius ſcripta caſtiget, ſaltim aliquem liberi pectoris hominem non nactus erit, qui manu non parcente illa corrigat.*

(*k*) Ex ingenuarum cenſurarum numero excipiendae ſunt tum eae, quae immeritis ornant laudibus librum vel patroni ſui, vel eius, a quo cenſor librum dono accepit addita epiſtola officii et laudis pleniſſima; tum illae, quae immeritis reprehenſionibus inſectantur eorum libros, a quibus iuſte aliquando notati ſunt, vel quos oderunt ſine odio theologico, quod vocant, ſiue quacunque de cauſa. Hi affectus tamen, cum facile ſe pro-

tam accurate libri statum repraesentant, vt erudito lectori facile sit arbitrari vel de praestantia libri vel de tenuitate. Caeterum harum Ephemeridum, quas vocant, literariarum tanta iam est copia, vt de iis singulari libro *Iunckerus*, singularique capite, quod septimum est *Introductionis literariae*, *Struuius* egerit: quibus adiungendus anonymus, cuius opusculum Ienae prodiit A. 1716.

V.

Meum est, praecipua huius generis scripta hic indicare, et eo quidem, quo edi coepta sunt, ordine. Prodiit igitur in Gallia *Iournal* (*l*) *des sçavans*, et *Memoires des Trevoux*; in Italia *Giornali* (*m*) *de letterati*; in Germania *Acta* (*n*) *eruditorum*, quae Lipsiae prius Latino, deinceps et vernaculo sermone publicata sunt, *Thomasii* Monatliche Gedancken, *Tenzelii* Monatliche Unterredungen et Curieuse

prodant, raro emunctae naris lectorem decipiunt. Illud quoque obseruatu dignum, quod, qui libri vel laudantur vel vituperantur in Diariis literariis, recensiones nouorum librorum exhibentibus, ii non sint censendi laudati esse vel vituperati a toto recensentium collegio, sed ab vno illo, qui recensionem confecit.

(*l*) Breuis huius Diarii historia, ex ipso illo repetita, exstat in *Bibliotheca noua Rengeriana* P. 80. p. 877. sq.

(*m*) Caetera Italorum Diaria literaria recenset *Fabricius* in Consp. Thes. liter. Ital. p. 3. sqq.

(*n*) Primus *Acta eruditorum* sub hoc ipso titulo scripsit *Mucianus*. Docemur id a *Quintiliano* Dial. de caus.

rieuse Bibliotheck, *Eccardi* Monatliche Auszüge aus neuen Büchern, *Loescheri* Altes und Neues siue Unschuldige Nachrichten, Ausführlicher Bericht von neuen Büchern, cuius continuatio est der neue Bücher-Saal, Neue Bibliotheck, Aufrichtige und unpartheische (*o*) Gedancken über die *Journals*, Vermischte Bibliotheck, Abgesonderte Bibliotheck, Historie der Gelehrsamkeit, *Coleri* Theologische Bibliotheck; in Belgio *Baelii* ac postea *Bernardi Nouvelles de la republique des lettres*, *Basnagii Histoire des Ouvrages des sçavans*, *Clerici Bibliotheque vniverselle*, hinc *Bibliotheque choisie*, tandem *Bibliotheque ancienne et moderne*, *Rabi* Boeckzaal van *Europa*, *Neocori Bibliotheca librorum nouorum*, *Republyck* der Gelehrten, Maendelyke Uittreksels, *Europe Sçavante*, *Bibliotheque* (*p*) *Angloi-*

corr. eloq. cap. 37. n. 1. Caeterum de Lipsiensibus illis *Actis erud.* vid. *Placcii* Theatrum Anonymorum n. 1419. *Germanica eruditorum Acta* concinnarunt primi *Rabenerus* et *Schoetgenius*: quibus successerunt *Walchius*, *Tilgnerus*, *Ioecherus*, *Geringius*, *Franckensteinius*, *Gebauerus*, et *Kappius*, omnes viri eruditissimi clarissimique.

(*o*) In hoc opere 1715. edito a *C. G. Hoffmanno*, ICto, commemorantur omnia, quae tum emittebantur, scripta menstrua, de iisque accuratum fertur iudicium.

(*p*) Hoc et subsequens opus non vtile solum, sed plane necessarium est literatis. Recensentur enim ibi libri Angle-

Angloise, Memoires literaires de la Grande Bretagne.

VI.

Ohe, iam ſatis eſt Diariorum literariorum. Sed nec infelix eſt praedicanda literaria respublica, ſi plus, quam ſatis eſt, librorum habet in omni genere. Occurrunt igitur et haec nomina: *Bibliotheque Germanique, Bibliotheque Françoiſe, Bibliotheque Italique, Bibliotheque Belgique, Journal literaire, Hiſtoire literaire de l'Europe, Bibliotheque raiſonnée, Critique desintereſſée des Journaux*, **Altes und Neues aus der gelehrten Welt, Monatliche Nachrichten zu Jena, Hamburgiſche Auszüge.** De quibus et caeteris omnibus tanta ſedulitate, vt maiorem optare non debeas, congeſtam diſſertationem proxime accipies a *Ioan. Alb. Fabricio*, denuo edituro *Morhofianum Polyhiſtorem.*

VII.

Nec vero ſolum inuenti ſunt, qui libros recenſerent, verum etiam placuit nonnullis, minuta ſcripta recens edita recenſere, vt *Diſputationes* et *Programmata.* Obſeruauit iam (q) *Hottingerus*, catalogos libro-

 rum

Anglorum, patrio ſermone eruditiſſime conſcripti, quos non mittit ad exteros Anglia, vel, ſi quos mittit, ad pauciſſimos mittit illius linguae peritos.

(q) Biblioth. quadripart. P. I. cap. 1. §. 3. p. 5. et cap. 6. p. 95.

rum ſolere hunc naeuum habere, vt *Diſputationes* omittant, cum tamen illis (ita inquit,) *multum ſit deferendum.* Laudabiliter itaque fecerunt, qui eo conſilio ediderunt die gelehrte *Famam*, *Bibliothecam Academicam*, *Noua literaria maris Balthici*, *Noua literaria Germaniae*, *Noua literaria Heluetica*, *Acta literaria Sueciae.* Idem fieri videmus in Nouis literariis Academiarum, e. g. in *Annalibus Academiae Iuliae. Io. Martini Burgmanni Noua literaria*, Diſputationes aliasque commentatiunculas exhibitura, quorum primum ſpecimen Lipſiae 1727. prodiit, ſucceſſu caruerunt.

VIII.

Nec defuerunt, qui veterum librorum emitterent recenſiones. E ſuperioribus huc pertinet *Clericus* et *Loeſcherus*: quos praeter habemus *Colomeſii Bibliothecam ſelectam*, *Ge. Beyeri Notitiam auctorum Iuridicorum*, *Struuio* moderante congeſtam *Bibliothecam antiquam*, die Summariſchen Nachrichten aus der Thomaſiſchen Bibliotheck, *Reimmanni Ideam Syſtematis* (r) *antiquitatis literariae*, *Seelenii Selecta literaria*, *Zornii Bibliothecam antiquariam et exegeticam*: quibus

(r) Hic liber pertinet ad hiſtoriam literariam. Recenſentur ſcilicet in eo accurate ſcripta aliorum, literariae rei antiquitates illuſtrantia.

quibus adde *Kraufii* Bücher-Historie, et, fi placet, *Acta philofophorum*.

IX.

Caeterum illi nouorum librorum cenfores non funt fine nota dimittendi, qui incrementa literarum et maiorem in dies fingularum difciplinarum emendationem perfectionemque non mediocriter impediunt, dum quaecunque praeiudicia fua pro oraculis habentes non folum eos infectantur acerrime, qui e theologia vnum alterumque errorem tollere ftudent, verum etiam iis, qui Verulamiano animo augmenta fcientiarum philofophicarum, hiftoricarum, et philologicarum fibi commendata habent, permolefti funt, idque fibi negotii datum putant, vt acutiffimorum ingeniorum conatus laude digniffimos immiffis omnibus verborum furiis fufflaminent. Notae funt hoc in genere *Memoriae* Iefuitarum *Treuoltienfes*, quae multis viris bonis immiti pariter ac iniufta cenfura fua querelas (*s*) expreffferunt et indignationes grauiffimas.

(*s*) Acriter hos cenfores infectatur *Lazzarinus* in *Oratione Germoniana* p. 34. fqq. *Maranta* in *Expoftulatione contra Germonium* p. 20. et *Pfaffius* in *Veritate religionis Proteftantium* (libro Gallico) p. 219. fqq. *Fontaninus* in Praef. ad *Difcum votiuum* A. 1727. commentario fuo illuftratum §. 5. p. 26. fcribit, auctores Diarii

X.

Ac generatim monendi ſunt hiſtoriae literariae ſtudioſi, librorum iudices non ſimpliciter et ſine diſcrimine eſſe ſequendos. Multi enim non ipſi libros inſpexerunt riteque examinarunt, ſed aliorum, quos et propria auctoritas et admiratorum multitudo commendat, ſuffragiis ſubſcribentes caecum ferunt de libris iudicium. Vnde fit, vt ſaepe libro alicui valde mediocri (*t*) ingens

Diarii Treuoltienſis *ſemper ſua et ſuorum laude, nunquam aliena, paſci.* Conf. *Pfaffius Introd. in Hiſt. lit. Theol.* T. I. p. 43. et *Struuius* Introd. cap. VI. §. 37.

(*t*) Singulare exemplum huius rei eſt, quod *Aprigii*, faeculi ſexti epiſcopi, commentarium in *Apocalypſin* prorſus eximie laudat *Trithemius*, ſequens iudicium *Honorii*, qui et ipſe auctoritatem *Iſidori* ſecutus eſt: (vid. triumuirorum horum *Catalogi ſcriptorum eccleſiaſticorum* :) quem tamen commentarium *vix caſſa nuce dignum eſſe*, iudicat, qui eum MStum poſſidet, *Moshemius* Inſtit. hiſt. eccleſ. p. 356. Quanquam et credi poteſt, a *Moshemio* teneri *Aprigium* falſum, ſi legas, quae ex *Loaiſa* ad *Iſidori de ſcript. eccl. cap.* 17. adſcripſit *Miraeus*, En exemplum aliud! *Morhofius* Polyhiſt. T. II. lib. 2. P. 2. cap. 48. §. 7. p. 483. cenſet, *Carteſii libro* de paſſionibus animae *nihil eſſe elegantius et conſummatius.* Contra *Chriſt. Thomaſius* Programm. p. 335. iudicat, iſtum librum inter omnes a *Carteſio* ſcriptos eſſe peſſimum et erroribus refertiſſimum. Nonne, alterum magnorum horum virorum caecum tuliſſe iudicium, neceſſe eſt? Et quantum diſtant de *Vincentii Lirinenſis Commonitorio* ſententiae theologorum Pontificiorum et Criticorum Proteſtantium!

gens ſtatuatur pretium, cui ſcilicet quacunque de cauſa contigit laudator auctoritate pollens; contra perſaepe ſcriptum aliquod vilipendatur ab omnibus, poſteaquam ſcilicet contemtim de ipſo ſenſit vir quiſpiam magnus et clarus. Si v. g. *Morhofius* librum aliquem laudat et magni aeſtimat, vel contra condemnat et in cenſum quisquiliarum reiicit, caeteri ſcriptores eius iudicium inconſiderato ſequuntur impetu, nec raro ſe fallunt lectoresque ſuos. Cauto igitur opus eſt, nec temere quisque librorum iudex audiendus, ſed eorum grauiſſimum videri nobis debet iudicium, qui et magna eruditionis gloria florent, et in ipſa illa diſciplina, ad quam liber pertinet, ſunt exercitatiſſimi. Ne exemplum forte deſideretur, quae vulgo feruntur a iurisprudentiae naturalis expertibus iudicia de *Grotii Iure belli et pacis*, *Ziegleri*que et *Boecleri* annotationibus, ea a peritis illius diſciplinae ſuauiter ridentur.

XI.

Caeterum nec a raritate (*u*) libri, aut ab exſcri-

(*u*) *Clericus* Bibl. anc. et mod. T. VII. p. 3. et in *Praef. Artis criticae* edit. A. 1712. non inepte iudicat, raros libros raro eſſe praeſtantes, et ob id ipſum raros fieri ſolere, quod ſint minus erudite ſcripti. In *Biblioth. Angl.* T. XIV. p. 194. ſq. lepide ii exagitantur, qui libros tantum raros conquirunt, et ſtudioſiſſime ſibi comparant.

exſcriptionis typographicae (*x*) crebra repetitione, aut ab operis (*y*) magnitudine, ſimilibusque aliis cauſis, certum argumentum pete praeſtantiae; ſed hoc ſequere criterium, quod vix vnquam fallet. Si nimirum liber aliquis (1) laudatur magnique fit ab iis, qui illius diſciplinae, ad quam liber pertinet, exacte ſunt periti; ſi (2) a laudatione nihil commodi, a reprehenſione nihil periculi damnique eis imminet; (3) ſi lauda-

(*x*) Vid. *Bayle* Diction. v. *Gueuara* not. F; *Gundlingiana*, T. I. p. 77. ſq. *Fabricius* Hiſt. bibliothecae ſuae T. I. p. 229. *Hubnerus* ſuae *Geographiae* (quem librum qui dixerit non niſi ab altiſſimae mentis maximaeque eruditionis viro componi potuiſſe, eum ipſe *Hubnerus* haud dubie irriſiſſet,) editioni A. 1722. factae in ipſo Praefationis exordio haec verba praeſcripſit: *Dieſes iſt nunmehr die neun und zwanzigſte Auflage von meinen Geographiſchen Fragen.* Et praefatio editionis anni 1728. hoc habet exordium: *Bey dieſer drey und dreyſigſten Auflage.* Libros aliquot non optimae notae, qui tamen perſaepe recuſi ac varias in linguas conuerſi ſunt, recenſet *Wittenius* in Praef. *Diarii biographici* lit. D. fol. 1. p. 2. et fol. 2. p. 1. *Plures vendi Donatos, quam Virgilios,* recte obſeruauit *Cardanus* lib. de vita propria cap. 50. p. 205. Pertinet huc illud *Plinii* lib. II. epiſt. 14: *Scito, eum peſſime dicere, qui laudabitur maxime.*

(*y*) Exigui libri fere meliores ſunt, quippe cum plus curae iis impendatur. Verum tamen et illud Plinianum eſt lib. I. epiſt. 20: *Bonus liber melior eſt quisque, quo maior.*

laudatores illius libri inter se non sunt amici, vel etiam inimici, vel ne secta quidem siue religiosa siue philosophica inter se coniuncti; denique (4) si ii eum librum laudant vno ore, vel nemine, vel minus eruditis dissentientibus; sequitur, librum illum esse bonae notae diligentique lectione dignum. Hoc *praeiudicium auctoritatis* vitio caret, et ad probabilitatem Logicam supremi gradus referendum est. Exemplo sit *Lokii* liber *de intellectu humano*, et *Baelii commentarius in Compelle intrare.* E contrario exigui pretii liber sit necesse est, qui nonnisi ab auctoris sui amicis ac discipulis laudatur, a peritis vero iisdemque incorruptis iudicibus refertur in censum librorum aut mediocriter doctorum aut prorsus malorum.

XII.

Optabile quoque fuerit, nosse, quis in vno quoque genere liber habeatur pro (z) optimo, item quis cuiusque scriptoris, pluribus libris compositis clari, optimus sit ac praestantissimus. Ad posteriorem quaestionem pertinent, quas edidit *Thomas Crenius*, tres Dissertationes *de libris scriptorum optimis et vtilissimis.* Ad prius quod attinet, magnum vtique adiumentum eruditionis est,

S 5 nosse,

(z) Omnium optimi libri sunt *liber Scripturae* et *liber Naturae*.

nosse, quae sit optima Logica, optimum Lexicon, optima Grammatica, optima Physica; quis sit optimus commentarius in Institutiones Iuris ciuilis, vel in Ius Canonicum; in epistolam Pauli ad Romanos, in Genesin, etc. quae sit optima Harmonia Euangelistarum, optimus liber de veritate religionis Christianae, etc. Constitui ita posset bibliotheca (*a*) selecta, continens non nisi libros omnium optimos, caeterisque longo interuallo superiores. Sic omnium praefationum optimae et excellentissimae habentur in (*b*) *Menagianis* tres illae, *Caluini* ad *Institutiones* suas *theologicas*, *Thuani* ad *Historiam* suam, et *Casauboni* ad *Polybium*. Habemus vero et alias praefationes salis pariter ac mellis plenissimas. *Wagenseilianam* ad *Tela ignea Satanae* excellentissimis Praefationibus annumerat (*c*) *Io. Fabricius*: alias nominat in *Supplemento* (*d*) *Introductionis* suae *Struuius*. Addo *Conringii* Praefationem

(*a*) Edidi superioribus annis tria Programmata *de bibliotheca selecta*, quibus, quae in §. hoc tribus veluti verbis attingo, accurate et copiose pertractanda suscepi. Nuper ea iterum, et quidem auctiora, communi luci exposui in *Poeciles* meae T. III. lib. IV. p. 575. sqq.

(*b*) T. III. p. 77. sq. De tribus illis Praefationibus inspici meretur *Hottingeri Bibliothecarius quadripart.* P. I. Cap. 7. p. 120.

(*c*) Histor. Bibliothecae suae T. V. p. 349.

(*d*) Pag. 38.

nem ad *Taciti Germaniam*, *Neandri* Praefationes ad *Erotomata linguae Graecae et Hebraicae*, *Frickii* Praefationem ad versionem sacri codicis Graecam, *Lampii* Prolegomena sui Commentarii in *Ioannem*.

XIII.

Codicum MSS. notitia peti ex Catalogis eorum debet, quorum haud pauci typis excusi (*e*) prostant. Duos iam nominare sufficiat, catalogum MSS. bibliothecae Vindobonensis, quem sub titulo *Bibliothecae acroamaticae* edidit *Reimmannus*; et catalogum bibliothecae Mediceae, cum *Lambecii Prodromo* cura *Fabricii* recusum. Caeterum haec notitia (*f*) plus curiositatis, quam boni, habet, exceptis iis, quibus codices illos vetustos inspicere ex iisque sapere licet. Fuerunt tamen, qui et absentibus prodesse studuerunt edendo tales catalogos vna cum excerptis et annotationibus doctissimis. Imperatoriorum codicum MSS. recensionem

(*e*) *Sanderi Bibliotheca Belgica MSta*, hoc est, elenchus vniuersalis codicum MSS. in Belgii bibliothecis latentium, prodiit Insulis 1641. in 4. Omnium MSS. codicum Angliae et Hiberniae catalogum edidit *Eduardus Bernardus* Oxonii 1698. fol.

(*f*) Recensionem omnium bibliothecarum, siue veterum, siue recentiorum, in quibus MSS. Graeci codices habentur, exhibet *Montefalconius* in Prolegomenis ad *Palaeographiam* suam p. 15 -- 29.

nem eiusmodi gemmis diſtinxit *Lambecius*, Vffenbachianorum *Maius*. Eximia religione inter exaratos manu libros coli *Pandectas Florentinas*, cuius codicis hiſtoriam luculentiſſimam A. 1722. edidit *Henr. Brencmannus*, hic quoque memorari decet. *Omnium totius orbis vetuſtiſſimum MS. codicem* (g) poſſidere ſibi videntur Angli, *codicem Graecum Geneſeos*, qui eſt in bibliotheca Cottoniana.

XIV.

Caeterum codicum priſco aeuo ſcriptorum πρωτόγραφον ad noſtram aetatem peruenit nullum. Certe optimum illud omnium et auguſtiſſimum MStum, tabulas dico illas, quibus Decalogum inſcripſerat ipſe DEVS, periit. Quod enim narrat (h) *Coeleſtinus*, Abbas Ratisbonenſis, Iudaeos vrbe Ratisbona A. 1519. eiectos ſecum aſportaſſe aliquod harum θεογράπτων tabularum fragmentum, iam olim ab ipſis aſſeruatum, Iudaeus credat Apella, non ego. Fabula item Iudaica nonnullis perſuaſit, Dominicanorum in coenobio Bononiae ſupereſſe auto-

(g) Vid. *Magni Cruſii* Diſſertatio epiſtolica ad Epiſcopum *Wormium*, A. 1728. edita, p. 5.

(h) In Mauſoleo S. Emmerani p. 286. Mirari hic ſubit, nullo Pontificiae Eccleſiae loco oſtentari lapidem illum manu *Chriſti* inſcriptum, de quo *Ioan. VIII. 6.*

autographum (*i*) *Esdrae.* Nec vnquam nobis, ac fortasse ne sibi quidem, persuadebunt Venetorum filii, penes se esse *Marci* (*k*) *Euangelium* ipsius manu exaratum. Nec Tolosae credimus αὐτόγραφον haberi *Euangelium* (*l*) *Ioannis:* quanquam fidem habemus *Tertulliano*, sua aetate superfuisse (*m*) scribentis *ipsas authenticas* Apostolorum aliquot epistolas. *Quidni enim* (ita ratiocinamur cum (*n*) *Grotio*,) *ipsa manus Apostolorum tum exstiterit, cum Quintilianus dicat, suo tempore; exstitisse manum Ciceronis, Gellius Virgilii suo tempore?* Ac vim inferre videntur verbis *Tertulliani*, qui alium ea in sensum interpretantur cum *Rich.* (*o*) *Simo-*

(*i*) Vid. *Fabricii* Codex pseudepigr. V. T. cap. 230; *Serpilii* Personalia Esrae cap. 12; *Wolfius* Biblioth. Hebr. lib. II. sect. 1. §. 5. et 6; *Carpzouius* Crit. S. Vet. Test. P. I. cap. 8. §. 2.

(*k*) Vid. *Baronius* ad A. C. XLV. n. 41; *Burnetus* Itin. P. II. p. 29. edit. Germ. *Montefalconius* Diarii Italici cap. 4. p. 55; ac praecipue, qui manibus et oculis suis illum codicem vsurpauit, *Missonius* in Itinere suo Italico Epist. XVI. p. 275. sq.

(*l*) Vid. *Hottingerus* Hist. eccl. T. VII. p. 101.

(*m*) Lib. de praescript. cap. 36.

(*n*) Lib. III. de verit. relig. Christ. §. 2.

(*o*) In Responso ad Theologos Batauos, vel potius ad *Io. Clericum*, cap. 14. Conf. *Pfaffius* lib. de var. lect. N. T. cap. 2. §. 4. p. 37. (qui et §. 7. de autographo *Euangelii Ioannis*, initio saeculi quarti superstite, verba facit,) et, qui *Simonium* refellit perspicue, *Io. Frickius* lib. de canone sacro cap. 4. §. 4.

Simonio. Denique in bibliotheca Thorunienſi duas ſupereſſe epiſtolas *Ciceronis*, in tabellis ceratis ipſius manu exaratas, teſtis eſt *Stybelius* in Praefatione ſua ad *Buchneri Epiſtolas.* Verum nec fide dignus eſt hic teſtis, et fabellam hanc refellit in *Notitia bibliothecae Thorunienſis* (*p*) *Iaenichius.*

XV.

Plurima tamen lapidea et aerea habemus veterum πρωτόγραφα, ſummo vtique in pretio habenda, et, quae Criticorum cura diligentisſime ſiue deſcriberentur ſiue depingerentur, digniſſima. *Nummos* dico (*q*) et *Inſcriptiones.* Harum ingens corpus debemus *Grutero*, quod *Reineſius* (*r*) haud immerito vocauit *opus, cui ſimile nec viſum ante, nec poſt videndum.* Praerepturus tamen hanc palmam *Grutero* videtur *Antonius Franciſcus Gorius:* ſi telam, quam exorſus eſt, pertexere ipſi contigerit, hoc eſt, ſi eodem modo, quo nuper coepit edere Inſcriptiones in Etruriae vrbibus ſuperſtites, quemque in *Actis* (*s*) *eruditorum* deſcripſi, edere caeteras perrexerit, deſti-

(*p*) p. 38. ſqq.

(*q*) Scriptores *de nummis* nominat *Fabricius* in Bibliographia antiquaria cap. XVI. §. 8. ſqq. idemque in Latina ſua Bibliotheca lib. IV. cap. 5. §. 7. veterum exhibet *Inſcriptionum* interpretes.

(*r*) Praef. ad ſuum *Syntagma Inſcriptionum* p. 3.

(*s*) A. 1728. p. 1. et 2.

destinatumque suae industriae agrum percoluerit. *Latinas* inter Inscriptiones nihil antiquius habemus fragmento, quod Romae superest, columnae Duillianae; id quod praeter *Gruterum* exhibet *Andr. Schottus* in *Itinerario* (*t*) *Italiae*, et *Folieta* in secundo *de lingua Latina* (*u*) libro; singulari vero libro explanauit *Petrus Ciacconius*. Vno anno posterior est inscriptio Scipionis, filii Barbati, quam vna cum Duilliana repraesentauit illustrauitque Rinteliensis Academiae nunc decus, *Io. Nic. Funccius* in quinto libri *de pueritia Latinae linguae* capite. *Graecarum* vero Inscriptionum vltima, hoc est, ordine inter eas, quae ad nostram aetatem durarunt, prima est illa βȣστροφηδὸν exarata, quam paucis abhinc annis in Sigeo reperit legatus quidam Britannicus. Singulari eam libro Londini 1721. edito illustrauit *Edmundus Chishullius*, qui et A. 1728. praescripto *Antiquitatum Asiaticarum* titulo cum Sigeam illam, tum caeteras omnium antiquissimas Inscriptiones Graecas edidit vna cum suis interpretationibus.

XVI.

(*t*) p. 349. edit. Amstel. 1655.

(*u*) p. 155. sq. Conf. *Lipsius* Antiq. lect. lib. II. cap. 14. et *Gassendus* in Vita Peirescii lib. III. p. 166. et lib. V. p. 311.

XVI.

Ad nummarios thesauros (*nummophylacia* vulgo vocant,) quod attinet, Gothano vix esse similem alterum in Germania, locuples nobis testis est (*x*) *Cyprianus*, ac dubitare nos vetuit nuper *Christianus Sigismundus Liebius* edita *Gotha numaria:* quo in libro splendidissimae formae non solum thesaurum illum Fridericianum accurate describit, verum etiam delectos inde nummos plurimos, luce indigere visos, erudite interpretatur. Quis superstitum hodie nummorum omnium sit vetustissimus, non consentiunt harum deliciarum antistites. *Iac Basnagium*, qui in *Historia Iudaeorum* (*y*) scripserat, non reperiri nummos ante Darii et Alexandri M. aetatem factos, refutauit in *Colloquiis* (z) *literariis Gallicis*, A. 1711. editis, *Crozius*. *Harduinum*, qui *Amyntae* cuiusdam iunioris nummum, in Regia Gallorum gaza superstitem, haberi cupiebat pro omnium, quotquot supersunt, nummorum antiquissimo, in errore versatum esse, clare docet (*a*) *Spanhemius*, non solum vetustioris regis Macedonum, *Amyntae*, qui Cyri regnauit temporibus, nummum proferens

(*x*) Lib. de Papatus origine cap. XVI. p. 396.

(*y*) T. III. p. 255.

(z) p. 183.

(*a*) Differt. I. de numismatibus §. 5.

rens e Regis Borussiae supellectile, sed etiam hoc antiquiorem *Atyis*, Lydorum regis, in Comitis Pembrockiae thesauro sibi visum. Et hunc quidem vetustate praecedere nummos ad vnum omnes existimat. Quem enim *Phidonis* nummum *Begerus* repraesentat in *Thesauro* (*b*) *Brandenburgico*, eum vetustiorem esse, negat. Quanquam nec tacendum est, huic Phidonis nummo suam antiquitatis praerogatiuam assertum iuisse singulari Dissertatione, quae Tomo primo *Miscellaneorum Berolinensium* inserta est, *I. C. Schottum*. Idem *Spanhemius* (*c*) spectandos nobis proponit Romanorum nummos vetustate superiores caeteris Romanis omnibus.

XVII.

Quaenam sint praestantiores librorum editiones nosse etiam interest literati hominis. *Emendatum* enim *librum esse vice commentarii*, ex vero scripsit (*d*) *Giphanius*. Comparanda igitur notitia est eorum (*e*) typographorum, qui, vt sine sphalmatibus excude-

(*b*) T. I. p. 279.
(*c*) §. 6.
(*d*) In epistola ad *Muretum*, quae inter Muretianas exstat, p. 626.
(*e*) *Frid. Rothscholzius* emittere parat Historiam bibliopolarum ordine alphabetico descriptam, *ein Buchhändler-Lexicon*.

cuderentur libri, nulli labori pepercerunt, nulli sumtui. Nam, iudice (*f*) *Morhofio, celebrium typographorum eadem esse notitia debet, quae virorum doctorum.* Sciri itaque oportet, emendatissime exscriptos esse libros, qui prodierunt ex (*g*) officinis *Stephaniana, Plantiniana, Commeliniana, Oporiniana, Frobeniana, Wecheliana, Vogeliniana;* hodie (*h*) *Wetsteniana, Scheldoniana, Gleditschiana, Fritschiana.* Contra sphalmatibus scatere solent editiones *Venetae, Colonienses, Geneuenses. Nec temere fidendum esse Basileensibus editionibus Graecorum librorum*

(*f*) Polyhist. liter lib. I. cap. 7. §. 37.

(*g*) Catalogum clariorum typographorum, bibliopolarum, et correctorum subiectum vide Struuianae *Introductioni ad notitiam rei literariae.* Etiam *Labbeus* in Indice septimo suae *Bibliothecae Bibliothecarum* exhibet eos bibliopolas, qui catalogos officinales, quos vocat, publicarunt.

(*h*) Vid. *Henr. Wetstenii* Praefatio ad *Nouum Testamentum* A. 1711. editum, et ad *Diogenem Laërtium.* Et tamen in ista *Noui Testamenti* editione aliquot mendas obseruauit et in Differt. A. 1723. edita *de nouiter adornanda N. T. editione* recitauit Prof. Helmst. *Polyc. Leyserus.* Pari modo in ea N. T. editione, quam *Rob. Stephanus* A. 1550. vulgauit, quamque nonnulli crediderunt esse ἀναμάρτητον, plures mendas animaduertit recensuitque *G. Olearius* Obs. XIV. in Matthaeum §. 7. p. 130.

rum, ob copiam mendorum et lacunarum, monet (*i*) *Conringius*.

XVIII.

Praeterea reuerenter habendi ſunt libri veterum auctorum ad praeſtantiſſimos MSS. codices a typographis exacti, e. g. *Ouidius* ab *Aldo Manutio* editus, *Lactantius* (*k*) *Iuntianus*, *Curtius* (*l*) *Theocrenianus*. Falluntur quidem, qui (*m*) ſibi perſuadent, primis exortae typographiae temporibus libros exſcriptos fuiſſe accuratiſſime, cum inſpectio eorum doceat contrarium. Atque vere ſcribit *Petrus* (*n*) *Victorius*, *non facile dici poſſe, quam mendoſe negligenterque libri olim excuſi fuerint*: teſtis quoque eſt (*o*) *Eraſmus*, *editiones Aldinas* (quibus tamen quantum curae fuerit adhibitum, ex *Actis* (*p*) *eruditorum* diſcas licet,) *ſaepe valde mendoſas eſſe*. Nihilominus magno eſſe poſſunt vſui illae editiones, cum eruditus lectoris oculus facile diſcernat ſphalmata

T 2 ope-

(*i*) Lib. I. de Herm. medic. cap. 11. p. 101.

(*k*) Vid. Appendix mea ad Lactantii *Sympoſium* p. 230.

(*l*) Vid. meum Schediaſma *de Anonymis* p. 128. Conf. *Struuii* Introduct. Cap. V. §. 14. p. 221.

(*m*) *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 7. §. 37. et *Struuius* Introduct. cap. XI. §. 36. p. 554.

(*n*) Var. lect. lib. 26. cap. 2.

(*o*) Chil. 2. cent. 9. n. 84.

(*p*) A. 1719. p. 499. ſq.

operarum a veſtigiis incorruptae lectionis, proxime e codicibus manu ſcriptis hauſtae.

XIX.

Etiam illas librorum editiones noſſe iuvabit, in quas non (q) ſaeuiit falx cenſorum, viciſſimque eas, quae a male ſedulis hominibus caſtrata exhibent ſcripta magnae auctoritatis. Sunt autem tria genera librorum, quorum mutilatas habemus editiones. Primo enim e libellis, quae puerorum teruntur manibus, boni quidam viri reſecandum cenſuerunt, quicquid inquinare poteſt teneros animos. Princeps horum habetur *Conr.* (r) *Gesnerus*, quem certe primum opinor vocabulum *caſtrationis* vſurpaſſe de reciſione eorum locorum, quae *caſtitati* (a qua voce quidam etymologi vocem *caſtrationis* deducunt,) ſunt aduerſa. At iam ante *Geſnerum Franc. Syluius*, Pariſienſis Profeſſor, A. 1514. edidit (s) omiſſis nugis improbis *Martialem* hoc praefixo titulo: *M. Val. Martialis Epigrammaton lectoris caſtimonia dignorum liber: vbi omnia Veneris*

(q) E. g. *Sleidani* A. 1555. *Platinae* A. 1512. De *Thuani* editionibus vid. Noua librorum rariorum Collectio Rengeriana p. 191. ſqq.

(r) Vid. *Mollerus* annot. ad *Morhofii* Polyhiſt. lit. lib. IV. cap. 13. p. 397. et *Adamus* Vit. Medic. p. 70. b.

(s) Teſtatur et laudat *Vauaſſor* loco mox laudando.

ris illius despuendae quasi irritamenta, quibus passim sordidatus lectorum nares corrugabat, accurata Francisci Syluii Ambianatis diligentia deletili spongia detersa sunt et eluta. Ac haec quidem castratio, cum editiones integrae relinquantur viris, non videtur mihi vituperanda, sed potius (*t*) probanda magnopere.

XX.

Deinde exsectos fuisse constat illos libros, qui dogmata continent religiosis aliorum doctrinis contraria. Hac de causa non solum *Talmudis* Iudaeorum castrata (*u*) prodiit editio, sed iam *Origenis* (*x*) operibus contigerunt eiusmodi adulteratores: imo

 ipsis

(*t*) Vid. Praefatio mea ad *Sapientiam Scenae Romanae* p. 6. sqq. *Vauassor* lib. de epigr. cap. 20. p. 134. sq. *Andr. Schottus* Quaest. Tull. lib. I. cap. 9 p. 22. et cap. 29. p. 93. Laudandus et *Beza*, quod, cum senex poëmata sua ederet rursus, ea resecuit, quae castis auribus viderentur grauia. Vid. *Baelius* Dict. v. *Beze* not. X.

(*u*) Vid. *Wolfii* Biblioth. Hebr. T. II. Lib. IV. cap. 3. Sect. X. §. 3. p. 900. ac *Tenzelius* Colloq. menstr. A. 1689. p. 642. sq. et p. 647. sq. Hic loci deliberare eos velim, qui vocales accentusque sacro Hebraeo codici aetate aequales credunt, annon et ii committant turpissimum crimen castrationis, qui codicem illum edunt vocalibus suis orbatum atque accentibus.

(*x*) Vid. *Clerici* Ars critica P. III. sect. 2. cap. 1. §. 13. sqq. De castratione operum *Cypriani* vid. *Maichelius* lib. de bibliothecis Paris. cap. VI. p. 88. *Pelagii* commentarios

ipsis sacris libris impias manus inferre ausi sunt haereticorum (*y*) nonnulli. Pontificiis Theologis hanc iniuriam Patribus Ecclesiae illatam saepius obiecerunt Protestantes. Adeatur *Dallaei* liber primus *de usu Patrum* (z) cap. IV. item *Casp. Loescheri* Dissertatio Martisburgi A. 1674. edita *de latrociniis, quae in publicos scriptores, Patres maxime, solent committere haeretici, et Hottingeri* *Ana-*

---

tarios in Epistolas Pauli mutilatos edidit *Cassiodorus*: id quod non probat *Buddeus* Isag. hist. theol. p. 1079. Vid. idem in Addendis ad istam Isagogen p. 76. De Sociniani cuiusdam castratione *Paraphraseos N. T. Erasmianae* vid. *Hottingerus* Biblioth. quadrip. P. II. cap 4. p. 164. 165. 166. In editione *Palingenii* Lips. 1704. et Hamb. 1721. turpi castratione omissos esse triginta quinque versus de aeternitate mundi, docuit me perliteras *H. A. Meindersius*.

(*y*) *Marcioni* hoc tribuit *Tertullianus* de praescript. cap. 38. *Marcion et Basilides* (ita *Hieronymus* ait Praef. comm. in epist. Pauli ad Titum,) *non solum Vetus laniarunt Testamentum, sed et Nouum, et quicquid contrarium suo dogmati viderunt, eraserunt.* Exstat singularis liber *Barthol. Germonii de veteribus haereticis ecclesiasticorum codicum corruptoribus*, Paris. 1713. Praeter haereticos etiam alii e codice sacro quaedam sustulere bona quidem mente, sed audacia pessimi exempli. De historia adulterae Ioan. VIII. 1. sqq. res in vulgus nota est. Vid. *Mastrichtius* ad h. l.

(z) Pag. 81. sqq. Ac noti sunt *Indices expurgatorii*, de quibus legi dignus est *Edwinus Santis* lib. de statu religionis Pontificiae cap. 28. Eorum Indicum catalogum

Analecta p. 340. sqq. et *Io. Christoph. Wendleri* Dissertatio, *qua asseritur, Lutheranos neque supprimere neque corrumpere scriptores ecclesiasticos et profanos*, eiusdemque altera *de libris a Pontificiis aliisque haereticis in praeiudicium doctrinae purioris suppressis et corruptis*. Ac sane Aethiopes lauat *Richardus Simonius*, qui, id factum fuisse a suae sectae hominibus, audacter (*a*) infitiatur. Illud tamen non negamus, esse inter doctos (*aa*) Pontificios, qui magnopere hunc morem improbant: quemadmodum nostratium (*b*) cordatissimus quisque inique fert, castrata fuisse *Lutheri Postilla ecclesiastica*, e quibus eiecta loca exhibet *Arnoldus* in quarto Tomo (*c*) *Historiae ecclesiasticae*.

gum exhibet *Bailletus* T. II. Iudiciorum P. I. p. 43. sqq. et *Fabricius* in Centifolio Lutherano p. 548. sqq. Conf. *Bibliotheca Reimmanniana* p. 90. 93. 121. 122. 144. 145. et 146. Non ita pridem in Parisiensi editione *Historiae V. T. Prideauxii* ea omissa sunt, quae repugnare videbantur dogmatibus Pontificiis. Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1726. p. 660. sq.

(*a*) Biblioth. crit. T. I. cap. 17. p. 258. sqq. Exemplar omnium Operum *Hieronymi*, a Iesuitis secundum Indices expurgatorios seuere castratum, asseruat in bibliotheca sua *Reimmannus*. Vid. eius Catalogus p. 340.

(*aa*) Vid. *Laur. Bochelli* querela in *Dieterici* Praef. ad Auctar. Catal. Test. ver. p. 37.

(*b*) E. g. *Cellarius* Diss. de Pathmo Lutheri §. 33. p. 37. sqq.

(*c*) Sect. II. num. XII.

XXI.

Denique libri hiſtorici ſunt, quibus eximitur, quicquid vel ingratum eſt vel etiam noxium videtur. *Guicciardini* Hiſtoriam caſtratam prodiiſſe eo loco, quo negauit donationes Eccleſiae factas, teſtis eſt *Nicius* (*d*) *Erythraeus.* At fragmentum hoc tamen conſeruatum fuit et Baſileae A. 1569. (*e*) editum, ac poſtea recuſum cum *Heideggeri Hiſtoria* (*f*) *Papatus. Platinae* quoque *Vitas* (*g*) *Pontificum*, *Thuani* (*h*) *Sleidani*que (*i*) Hiſtorias inciſiſſe conſtat in editores malae fidei. Praecipue hiſtoricorum mercede conductorum opera ante editionem typographicam a cenſoribus caſtrari ſolent: imo et alia ſcripta hiſtorica, quorum quidem caſtratio modo iuſta

(*d*) Lib. VII. epiſt. 13. p. 359.

(*e*) Vid. *Acta erud.* A. 1709. p. 344.

(*f*) P. 581. - 596.

(*g*) Sic in ſua *Platinae* editione haec Pii II. verba, quae quidem in edit. Lugd. 1512. f. 348. lego: *Sacerdotibus magna ratione ſublatas nuptias maiori reſtituendas videri*, omiſiſſe *Onuphrium Panuinium*, obſeruauit nuper *Infantius* Praef. ad ſuam *Hiſt. Concilii Piſani* p. 24.

(*h*) Vid. *Noua librorum rariorum Collectio* Rengeriana p. 209. ſqq. et *Struuii* Biblioth. antiqua A. 1705. p. 17.

(*i*) Exemplum vide in Unſchuldigen Nachrichten A. 1719. p. 826.

sta est, modo iniusta. Prioris exemplum cape e *Vita* (*k*) *Hobbesii*, vbi *Ant. Woodii Historia Academiae Oxoniensis* censoris correctionem subiisse legitur; posterioris e Franckiana *Bibliotheca Obseruationum ac Recensionum* p. 58. sqq. vbi, quam multa typographus omittere coactus fuerit in *Nic. Antonii Bibliotheca Hispana*, indicatur; item ex Lugdunensi A. 1600. editione libri *Corn. Agrippae de vanitate scientiarum*, in qua multa veritatis testimonia expuncta esse, post *Crenium* (*l*) obseruauit nuper (*m*) *Schelhornius*. Legimus quoque, cultro illo censorio multa exsecta esse e *Christoph. Broweri Historia Treuirensi*, e *Schickfusii Chronico Silesiae*, ex *Ant. Weckii Historia Dresdensi*, et e *Ge. Mich. Pfefferkornii Historia Thuringiae*, in *Conringii* libro *de Orig. Iur. Germ.* cap. 8. p. 37; *Christ. Rungii Miscell. liter.* Specim. II. p. 41. sq. *Croesii Hist. Quaker.* lib. III. p. 559. sq. et in *Io. Christoph. Coleri Anthologia* p. 109. Est meis in manibus ex-

 emplar

(*k*) Edit. A. 1681. p. 54. - 72.

(*l*) Animaduers. philos. hist. P. II. cap. 1. §. 5. p. 13. sq. Hac occasione obseruo, etiam hoc esse illaudabilis castrationis genus, cum in multis nouis editionibus veteres praefationes (saepe doctae et vtiles) omittuntur, grauiter nec immerito indignante ipso illo *Crenio* P. I. cap. 1. §. 2. et 5. itemque P. II. cap. 1. §. 1.

(*m*) Amoenit. liter. T. II. p. 513. sqq.

emplar *Historiae Pfefferkornianae*, cui nescio quis sua manu adscripsit, quaecunque inde sustulerat censoris vel iustitia vel aulica prudentia.

XXII.

Caeterum cum castratio illa vel nihil vel minus criminis habeat, si quis eius se profiteatur auctorem: id quod *Castalio* fecit (n) in praefatione ad suam versionem vel potius conuersionem *Thomae Kempensis*, et in *Quintiliani* sui editione *Rollinus*; illud prorsus intolerabile est et fraudatorem arguit, si quis factum suum dissimulat. Huius rei vnum exemplum proferre libet e *Phaedro*. In huius libro tertio fabula tertia mirifice reformata est a *Lancelloto*, monacho S. Cyrani, qui editionem *Phaedri* Gallico-Latinam, quae Lutetiae A. 1702. prodiit, adornasse

(n) Eodem modo *S. Albinus*, qui *Terentium* vna cum versione Gallica paucis locis castratum edidit, id non solum indicauit in Praefatione ac defendit, sed in ipso titulo dixit, esse has comoedias *renduës trés honnêtes en y changeant fort peu de chose.* Quarta huius *Terentii* editio prodiit Paris. 1658. in 12. De aliis huius comici castratoribus vid. *Fabricii* Biblioth. Lat. lib. I. cap. 3. p. 40. *Camerarium* item edidisse *Plautum* castratum, refert ac simul indignatur *Ianus Dousa* in Centurionatu suo lib. II. cap. 8. et 9. Ienae A. 1701. quidam sumto *Georgii Phaedri* nomine edidit *Petronii Satyricon puritate donatum, eiectisque obscenis vsibus iuuentutis restitutum.*

naſſe dicitur. Ibi enim *v. 5.* pro *humano* exſtat *informi; v. 10.* pro *inſitiuos* legitur *infelices; v. 17.* pro *Vxores da tuis paſtoribus* exhibetur: *Quod aequum eſt, da tuis paſtoribus.* Scilicet verebatur vir bonus, ne quis fabulam illam applicaret ad monachos.

XXIII.

Non alienum hoc loco fuerit, quaenam praeſtantiores deterioresue ſint auctorum (*o*) claſſicorum, quos vocant, notis illuſtratorum editiones, indicare. Principem igitur haud dubie locum merentur eae, quibus ſe totum (*p*) ferme impendit editor, nihil reliqui faciens ad ornatiſſime emittendum auctorem ſuum. Talis eſt *Curtius* Freinshemianus, *Plautus* Taubmannianus, *Ouidius* Bachetianus, *Horatius* Bentleianus, *Nouum Teſtamentum* Millianum, *Lucretius* Lambinianus. Proximum locum tenent eae editiones, quae a praeſtantisſimis Criticis cum codicibus MSS. collatae fuerunt, propriisque et aliorum inſignium virorum annotationibus illuſtratae. Huc refero *Salluſtium* Gruterianum, *Perſium* Caſaubonianum, *Statium* Barthia-

(*o*) De titulo *claſſici* vid. *Gellius* lib. VII. cap. 13. et lib. XIX. cap. 8.

(*p*) Sic notum eſt, *Vogelaſium* Gallicae ſuae verſioni *Curtii* impendiſſe XXX. annos. Vnde Balſacius dixit, Alexandrum Curtianum eſſe *inuincible*, ſed Alexandrum Vogelaſianum eſſe *inimitable*.

Barthianum, *Salluſtium* Cortianum, *Nepotem* Boſianum, *Gronouii Herodotum*, *Clerici Heſiodum*, *Drakenburgii Silium Italicum*, editiones Heinſianas, Graeuianas, Gronouianas, Burmannianas. Habent tamen hae poſteriores hunc (q) naeuum, quod integritatis textus quidem magna habetur ratio, ſed ſenſus ſcriptoris non explanatur, niſi rariſſime. Debebant ſcilicet auctorum explicari difficiliora loca et ambigua, iidemque ſubinde illuſtrari ex moribus antiquis; id quod *Lambinus* in ſuo et *Lucretio* et *Horatio* fecit, *Muretus* in commentario ſuo ad *Ciceronis Catilinarias*. Quae inſcriptae ſunt editiones *cum notis* (r) *variorum*, pleraeque textum quidem exhibent ſatis emendatum, ſed in ſeligendis notis iudicio carent. Eiusdem

(q) Hunc editionum veterum auctorum naeuum grauiter notat *Perizonius* in ſua Praef. ad *Aelianum*. Imo iam olim *Ianus Gulielmius Quaeſt. in Plauti Amphitruonem* cap. 8. haec ſcripta reliquit: *Magna laus eſt, loca optimorum ſcriptorum male affecta perſanare: ſed profecto non minor, eosdem, vbi obſcuriores ſunt, illuſtrare. Vtrumque quidem boni Critici munus eſt. Nunc illud certatim omnes ſatagunt; hoc pauciſſimi perſequuntur, ita quidem, vt par erat.*

(r) Vid. *Boecleri* Bibliogr. crit. p. 445. et *Burmanni* Praef. ad *Phaedrum* et ad *Velleium*. Pluribus editionum harum plerarumque vitia deſcribit *Borremanſius* Var. lect. cap. 7. p. 73. ſqq. Caeterum recte iudicat *Fabricius* Bibl. Lat, p. 38. ſq. et p. 397. non eſſe ſimpliciter damnandas, imo vero laudandas, editiones auctorum, quibus

dem farinae sunt, quas suo nomine praescripsit *Schreuelius*, quem *nullius fere iudicii consarcinatorem* vocat (s) *Clericus*. Meliores sunt illae editiones, quae in titulo promittunt (t) integros criticorum omnium commentarios: qualem nuper *Tacitum*, *Iustinum*, et *Aelianum* dedit *Abr. Gronouius*, *Curtium Snakeburgius*, *Florum* et *Thucydidem Duckerus*, alios alii. Quae a *Berneggero* atque *Freinshemio* adornatae sunt editiones, margini adscriptis locis parallelis, subiunctoque Indice philologico accuratissimo, inter optimas omnino sunt habendae. De (u) editionibus in vsum Delphini confectis ita iudicat (x) *Morhofius*: *Auctorum illorum, quotquot*

quibus adiunxerit selectas editorum notas vir quispiam eruditione praestans et iudicio. Qualis erat *Freinshemius*, qui selectas aliorum notas adiunxit suo *Floro*.

(s) Art. Crit. P. I. cap. 2. §. 1. n. 5. p. 64. Caeterum eundem titulum meretur editor Orationum Ciceronianarum, *Freigius*, cuius annotationes summo iure *futiles* vocat *Boeclerus* Bibliogr. crit. p. 68. De caeterorum in *Orationes Ciceronis* meritis tuli iudicium *Poeciles* T. I. lib. 2. p. 282.

(t) Recte dixi *promittunt*. Non enim semper praestamus, quod promisimus. *Abr. Gronouius* neutiquam exhibuit notas omnium integras in *Tacitum*: id quod tamen promittit titulus.

(u) Historiam harum descriptam vide ab *Huetio* Vitae suae lib. V. p. 119. 120. 121.

(x) Polyhist. liter. lib. IV, cap. 11. §. 5. p. 133.

quot ea ratione in Gallia prodiere, perpauci (*y*) *ſunt, quorum editio noui quid ſecum afferat, aliisque praeferri tantopere mereatur, niſi quod magnificus plane atque ſplendidiſſimus typorum chartaeque nitor gloriam Regis indicant, harum etiam rerum curam gerentis.* Indices etiam, et caſtrationes harum editionum reprehendit (z) *Fabricius.* Excipiendus tamen eſt *Plinius Harduini*, longo ſane interuallo poſt ſe relinquentis doctiſſimos viros, qui ante ipſum in eo expoliendo illuſtrandoque elaborarant. *Cellarianae* editiones ex praeſtantiſſimis ſunt expreſſae: annotationes habent (*a*) rariores, philologicas partim, partim hiſtoricas, ſubiuncto Latinitatis Indice, ſed eo valde imperfecto. Adornatae eae ſunt, vrgentibus bibliopolis, exiguo tempore, et in vſum ſcholarum, ſuo-

(*y*) Quantopere editiones Delphinianae ſpernantur in Batauia, narrat *Baelius* Epiſt. 221. p. 853. Maxime editio *Taciti* nullius eſt pretii, vt ex vero iudicat *Fresnoius* in *Catalogo Hiſtoricorum* p. 95. editionis Menckenianae. Inſpice, quaeſo, *Gronouii* ad Ciceronis opera, et *Burmanni* ad Vell. Paterculum Praefationes, in quibus Delphinianae illae editiones acerrime exagitantur, allatis etiam a *Gronouio* ineptiarum exemplis. Adde *Crenii* Animaduerſ. philol. P. IV. p. 6.

(*z*) Biblioth. Lat. p. 12. et 56.

(*a*) Excipe *Minucium Felicem*, notis philologicis a *Cellario* inſtructum et copioſiſſimis et doctiſſimis. Singularem quoque operam nauauit is *Eutropio*.

ſuoque ſcopo ſatis ſunt accomodatae. Certe nimium aeruginis habet *Schurtzfleiſchii* (*b*) de iis iudicium.

XXIV.

Thomae Farnabii ac *Ioannis* (*c*) *Minellii* annotationes, quas editis ab ſe auctoribus ſubiecerunt ad ſenſa eorum explananda, ſatis bonae et adoleſcentibus neceſſariae ſunt. Adoleſcentibus dico? Imo ne viri quidem, niſi in his literis exercitatiſſimi, carere iis poſſunt: id quod vel inde apparet, quod ipſi illi duumviri, publici literarum profeſſores, ſe ſuum auctorem haud recte cepiſſe, ſaepe docent (*d*) falſis ſuis interpretationibus. Libet exempli gratia ſex *Minellii* producere errores, in quos incidi ſuperioribus diebus, tractans ſecundum librum diuinae *Aeneidos*. Igitur *v. 125. taciti* exponit per *tacentis*, cum τὸ *taciti* ſit nominatiuus, et ſignifi-

(*b*) T. II. Epiſt. arcan. p. 406. et 498. Priore loco *Ferrarienſis* titulo afficit *Cellarium*, ſcilicet natum Smalcaldiae, vrbe ob officinas clara ferrarias.

(*c*) Fuit Roterodami *Scholae Eraſmianae Paedagogus*. Ita vocatur in titulo carminis gratulatorii, *Terentio* A. 1663. in 8. cum notis et verſione Belgica ab ipſo *Minellio* Roterodami edito praefixi. Caeterum Minellianas notas auctoribus iam ante ſubſcripſerunt *Herm. Torrentinus* et *Aſcenſius*.

(*d*) *Io. Clericus* Artis crit. P. I. cap. 2. §. 5. p. 64. iudicat, vtrumque et plurima omiſiſſe neceſſaria, et in plurimis erraſſe. Quod verum eſſe iudicium, ego quidem vſu depre-

significet *tacentes.* *Taciti* autem *ventura cernere* hoc loco dicuntur eodem sensu, quo *Cicero* Fam. lib. V. epist. 12. dixit: *cerno iam animo futura.* Ad *v. 126: tectusque recusat prodere voce sua quenquam*, haec adscripsit *Minellius : tectus, id est, domi suae abditus.* Male. *Tectus* enim hic eum significat, qui, quae cognita habet, non expromit. Duo loca *Ciceronis* hanc in rem allata iam video in *Lexico Fabro-Cellariano.* Ad *v. 141.* haec verba: *Quod te rogo, Minellius* apposuit hanc interpretationem: *quod, id est, propter quod.* Male. Nam τὸ *rogo* hic loci duos regit accusatiuos, alterum personae, alterum rei. *Virgilius* igitur in connexione pro *id te per superos rogo* dixit *quod te per superos rogo.* *Ouidius* Amor. I. 8. 89: *Et sibi pauca rogent : multos si pauca rogabunt*, caetera. Ad *v. 157: Fas mihi, Graiorum sacrata resoluere iura*, en adscriptum a *Minellio : Ego obtestor, quod fas est mihi.* Absurde. Sensus poëtae hic est: *Fas*

deprehendi. Quanquam *Minellio* eruditiorem se praebet *Farnabius*, agnoscente etiam *Fabricio* Bibl. Lat. lib. I. cap. 15. p. 265. Vnde et *Gibertus*, rhetor Parisinus, in *Actis erud.* A. 1721. p. 263. notas *Farnabii* laudat tanquam *accuratas et eruditas.* Ac *Matth. Berneggerus* in Praef. ad *Florum* notas *Farnabii* vocat *breuiculas quidem illas, verum ita neruosas bonique succi plenas, vt quantumuis prolixi ac luculenti commentarii vicem praestare queant.*

Fas mihi ſit, (quae vox ſubaudiri debet,) hoc eſt, liceat mihi id facere, vt nullo me peccato obſtringam hoc faciens. Porro *ſacrata iura reſoluere* ſignificat hoc loco contra iusiurandum agere. *Verſu 299.* dicitur *ſecreta parentis domus*. Hic *Minellius* putauit, τὸ *ſecreta* eſſe adiectiuum, cum ſit participium paſſiuum. Parentis mei, inquit Aeneas, domus ab aliis domibus ſecreta ſeiunctaque eſt et ſeparatim iacet. *Verſu 316. ardent animi*, id eſt, *vehementer deſiderant*, inquit *Minellius*. Recte. Sed addere debebat, pluralem poëtico more poſitum eſſe pro ſingulari, et *ardent animi* dictum eſſe pro *ardet animus meus*.

XXV.

Multo vero plures commiſerunt errores plerique, qui vrgentibus bibliopolis feſtinanter (*e*) adiecerunt auctoribus optimis annotationes (*f*) ſuas, *Minellii* aemulationem in

(*e*) Hi, quia pueris ſufficere putarunt annotationes ſuas, adſcribere potuiſſent earum fini duos illos verſus, quibus *Labyrinthum* ſuum concluſit *Eberhardus* Bethunienſis:

Simplicibus quia ſimpliciter mea carmina ſcripſi,
Iure meae lector ignoſcere debet eclipſi.

(*f*) Catalogus auctorum Lipſiae ab A. 1699. vsque ad A. 1713. editorum cum notis Minellianis *Stubelii, Iunkeri, Tenzelii, Vhſei, Weinrichii, Walchii, et Gumbrechti*, praefixus eſt editioni Minellianae *Epiſtolarum Ciceronis ad Familiares* Lipſ. 1713.

in ipso titulo professas. Nam ne textum quidem a Criticis emendatum omnes exhibent, sed saepe scripturam vitiosissimam. Ex paucis vt peccatis discas caetera huius generis, in *Curtio* editionis *Iunckerianae* lib. IV. 1. 13. pro *Byblon* ineptissime exhibetur *Babylon*, et cap. 2. 23. pro *ictum* editum est *iactum*, et *ex iumentis* pro *rex munientibus*. Pariter in *Ciceronis Orat. Catil. cap.* 13. pro *hisce ominibus* editio pseudo-Minelliana exhibet *hisce omnibus*, subscripta hac interpretatione: *postquam haec omnia dixi.* Rursus apud *Curtium v. 7. 11.* Minellianus interpres *τὸ respicere* idem esse ait, quod *colere ac venerari*, scilicet Gallicam illam phrasin respiciens, *einem Respect und Ehre geben:* cum significet *intueri oculo inuidiae pleno*. Qualia quidem legentes quî risum teneatis, amici? Ad annotationes quod attinet, saepius eae affusae sunt locis clarissimis, obscuris vero locis vel nihil lucis illatum, vel etiam offusa noua caligo. Memini, me aliquando ferente occasione perlustrasse *Curtium* (*g*) et *Ciceronis Epistolas* Iunckerianae editionis, ac obseruasse, vix vllum in auctoribus istis occurrere locum paulo difficiliorem,

(*g*) E. g. lib. V. 2. 22. *restiti* vertit *ich habe mich widersetzet*, et *nomen*, *der Nahme*, cum prius hoc loco significet *ich bin stehen geblieben und habe mich nicht nieder gesetzet*, posterius *debitum*, *die Schuld*.

rem, quin annotator ei tribuerit ſenſum alieniſſimum. Nuper etiam deprehendebam in Orat. Ciceronis *pro Archia* cap. 8. vocem *reuocatus* non ſolum a Latino, ſed etiam a Germanico interprete exponi per *rurſus rogatus*, cum idem ſit, quod *interpellatus*, quo ſenſu *τὸ reuocare* bis vſurpat *Plinius lib. I. epiſt. 5.* Diſcamus hinc, non eſſe cuiusuis, interpretari claſſicos illos ſcriptores, ſed, quae (*b*) *Lipſii* verba ſunt, *Ciceronem intelligere, intellectumque interpretari, praeſtantioris cuiusdam ingenii eſſe, quam aliquis de populo exiſtimet. Ab hoc errore* (ita idem paulo poſt pergit,) *et ab hoc fonte tam multi hodie et ieiuni* (*i*) *in Ciceronem commentarii.*

XXVI.

Non eſt vero diſſimulandum, fuiſſe quosdam, qui *Minellii* doctrinam diligentiamque non aequarent ſolum, ſed ſuperarent. Certe *Cornelius Nepos* Stubelianus notis ornatus eſt doctiſſimis, itemque *Curtius*. Nec mediocri laude digna eſt Verporteniana *Ouidii Triſtium* et *in Ponto* ſcriptorum carminum editio, ac ſaepe dolui,

V 2 viro

(*b*) In Orationibus Ienae habitis p. 37.

(*i*) Eadem querela eſt *Rol. Mareſii* epiſt. 18. itemque *Pauli Manutii*, Epiſt. p. 951. edit. Krauſ. memorantis quorundam *notatiunculas in Ciceronem, leues omnino, minimeque dignas quae legantur.*

viro illi vitam non ſuppeditaſſe ad parem lucem afferendam auctoribus pluribus. Egregie quoque de ſtudioſa iuuentute meritus eſt *Weinrichius* pereruditа ſua illuſtratione operis Ciceroniani *de officiis*, et ſua *Epiſtolarum Ciceronis* editione *Bengelius*. Ille quoque, cui ſub *Emanuelis Sinceri* nomine latere placuit, perfectam prodidit (*k*) Latini ſermonis peritiam: ad cuius formam proxime accedunt, interdum etiam ob adiectos locos parallelos praeferendae, pleraeque (*l*) auctorum Latinorum editiones officinae Halenſis Rengerianae, notis inſtructae Germanicis. Reiecit quidem Germanici ſermonis vſum in eiusmodi annotationibus *Stubelius* (*m*) modo laudatus: ſed

(*k*) Loca tamen corrupta emendandi artem non callet, ideoque ad huius generis ſcopulos haerere cogitur. Verum huius interpretis nomen eſt *Eſaias Schneiderus.* Fungitur Diaconatu Eccleſiae D. Vlrico olim ſacrae Auguſtae Vindelicorum. *Iuſtini* tamen ac *Terentii* editio non iſti, ſed *Schoenemanno* Wurtembergico debetur, qui eo conſilio *Em. Sinceri* nomen aſſumſit, vt placerent populo ſcholaſtico, quas feciſſet notulas.

(*l*) Rengerianarum harum editionum Catalogus annexus eſt editioni *Epiſtolarum Cic. ad Famil* A. 1720. Vna atque altera harum editionum me habere annotatorem dicta eſt. Sed erraſſe hanc famam, non fuit mihi hic loci diſſimulandum.

(*m*) *Im beſchäftigten Secretario* P. 31. p. 657. ſqq.

ſed rationibus vtitur parum firmis, minimeque audiendus eſt. Quare nec *Ioan. Matthias Geſnerus* dubitauit, *Chreſtomathias* ſuas, *Ciceronianam* et *Plinianam*, A. 1717. et 1723. editas, annotationibus (n) proſequi Germanicis, quibus non verba ſolum obſcuriora illuſtrat, verum etiam artis criticae, et hiſtoriae veteris, imo philoſophiae etiam facem adhibet ad res ipſas recte percipiendas. Addo, primum fuiſſe *Leonh. Chriſtoph. Rublium*, qui Graeco ſcriptori notas eius generis Germanicas adiiceret edita 1727. *Cebetis Tabula*.

XXVII.

Ad βιβλιογνωσίαν etiam pertinet rariorum notitia librorum. Hi tres diſpeſci poſſunt in claſſes. Alii ſunt rari pariter et impii, de quibus paulo poſt dicetur. Alii rari ſunt et minus erudite conſcripti, e. g. *Hornii* (o) et *Schwimmeri* (p) *Hiſtoria philoſophica*. Hi ob id ipſum rari fiunt, quia negliguntur ab eruditis, nec digni habentur editione noua. Alii denique rari iuxta bonique ſunt: quorum raritas has potiſſimum cauſas habet. Nam *interdum* liber aliquis argumentum

V 3 tractat

(n) De his iudicium meum iam expromſi in *Actis eruditor* Supplem. T. VII. p. 223. ſq.

(o) Vid. *Acta Philoſ.* P. VI. cap. 5.

(p) Ibid. cap. 7.

tractat de priuato quodam facto, cuius notitiam exactiorem habere perpaucorum interest. Huc refer *les Factums*, id est, acta iudicialia de certo quodam casu, in Gallia typis exscribi solita. Pertinent huc etiam scripta eruditorum antagonistica, e. g. in causa Pietistica, Terministica, similibusque. *Deinde* et illi libri rari fiant necesse est, quorum argumentum non nisi ab exiguo eruditorum grege capitur et magni fit, e. g. libri *critici*, quorum aliquot nuper coniuncte recudenda curauit *Schminckius*. *Tertia* raritatis caussa est paucitas (*q*) exemplorum typis exscriptorum: *Quarta* defectus commerciorum, ob quem libri in Hispania excusi his in oris sunt rarissimi: *Quinto* non possunt non rari esse libri, qui publico edicto supprimuntur, vel aliis fortunae casibus, v.g. incendio, ad paucitatem exemplarium rediguntur.

XXVIII.

(*q*) E. g. *Ignatii Epistolae* ex MS. expressae Oxonii A. 1708. Vid. *Acta Erud.* A. 1713. p. 399. Conf. ibid. p. 101. et 108. fine. Aliud exemplum inuenies in *Fabricii* Biblioth. Lat. lib. II. cap. 25. p. 503. et in *Actis erud.* Suppl. T. IV. p. 225. Testatur et *Crusius* in Diss. epist. ad *Wormium* A. 1728. edita p. 16. *Ge. Hooperi*, Episcopi Angliae, libellum *de Valentinianorum haeresi, eiusque origine*, Londini A. 1711. editum, ideo rarissimum esse, quod tantum viginti quatuor exemplaria eius sint impressione typorum confecta.

XXVIII.

Sexto denique libri quiuis rari fiant necesse est, quorum exempla decursu temporis a bibliopola diuendita sunt, non succedente, ob metum paucitatis emtorum, editione noua. Hinc rarissimi non ita pridem erant *Tildeni* libri *de cognitione sui*, *Schefferi de philosophia Italica*, *Gerardi a Roo Annales Austriae*, *Meziriaci Vita Aesopi*, *Sexti Empirici* opera, *Khevenhülleri Annales* (r) *Ferdinandei*, *Launoii* liber *de fortuna Aristotelis Parisiensi*, *Naudaei Additiones ad historiam Ludouici XI. Richardi Burii Philobiblion*, etc. qui nunc, postquam iterata (s) eorum fuit editio, venales passim prostant. Adeo quoque se subduxerat eruditorum oculis *Hamelmanni Historia Euangelii renati per inferiorem Saxoniam*, A. 1711. recusa Lemgouiae, vt in sua *Historia Lutheranismi* vti ea non posset (t) *Seckendorfius*. Hac eadem de causa Disputatio-

 nes

(r) Vid. *Catalogus Historicorum Fresnoio-Menckenianus* p. 130. et Germanice scripta *Acta Erud.* T. II. p. 185. sqq.

(s) Hoc modo multis historiae Italicae scriptoribus raritatis pretium detraxit *Burmannus*, dum eos collocauit in *Thesauro* suo *Historiae Italicae*.

(t) Obseruauit hoc *D. Gudenius*, eruditissimus Saxoniae nostrae Theologus, et Gottingensis tum Ecclesiae, tum Scholae Regiae Apollo, in Dissert. de *Ernesto*, Duce Br. et Luneb. §. IX.

nes Academicae, etiam longe eruditiſſimae, exiguo temporis ſpatio fiunt rariſſimae: adeoque laude digni ſunt, qui *Graevii Crenii*que exemplo ſelectas Diſputationes vnum (*u*) in volumen collectas iterum numeroſiſſime exſcribenda curant; cuius laudis in ſocietatem etiam illi ſunt admittendi, qui praeſtantes libros e tenebris eruunt, nouaque editione reddunt parabiles: item ii, qui ſaltim excerpta e rarioribus libris exhibent, id quod fecit *Richardus Simonius* in *Bibliotheca critica* A. 1708. edita, nec non *Larochius* in *Bibliotheca* (*x*) *curioſa*, atque *Groſchuffius* in Rengeriana librorum rariorum collectione.

XXIX.

(*u*) Sic *Kappius* edidit *Orationum*, *Gabr. Ternius Programmatum exegeticorum* Syllogen; *Gothofr. Menthenii* auſpiciis prodiit *Theſaurus Diſſertt. philolog. ad N. T.* duobus tomis conſtans; *Bernizii* et *Arkelii* cura *Faſciculus* duplex *Diſſertationum philologicarum.* Eodem conſilio *Struuius* raritatis maximae praeſtantiſſimos libellos luci reddere inſtituit, editis A. 1719. *Bibliothecae rariorum librorum* Tomis duobus. Pertinet huc longa illa et docta *Seuerini Lintrupii* Diſſertatio de optimis Academicis Diſputationibus in volumina colligendis, quae partitim exhibetur in *Nouis literariis maris Balthici* A. 1701. p. 176. ſqq. et A. 1702. p. 185. et alibi locorum.

(*x*) Vid. *Acta Erud.* A. 1711. p. 188. Huc pertinet *La Bibliotheque volante*, quae A. 1700. aliquot faſciculis prodiit. Vid. Monatl. Auszüge A. 1700.

XXIX.

Eiusdem *Groschuffii* lectu digna est Praefatio, qua de libris rarioribus docte differitur: cui iungendae duae de eodem argumento Dissertationes *Reimmanni*, Tomo decimo *Obseruationum Halensium* insertae, octaua et nona. Neque contemnenda est *Wendleri* Disputatio *de variis raritatis librorum caussis*, in Academia Ienensi A. 1711. edita. Exstat etiam *Theod. Crusii de libris perraris* Dissertatio in *Amoenitatibus literariis* Germanice scriptis, (**Vergnügung (y) müßiger Stunden,**) et altera *Schelhornii* in huius (z) *Amoenitatibus* doctissimis. Memorari et hic debet *Io. Christoph. Coleri Anthologia:* quippe quo in libro non solum recensentur libri perraro obuii, sed etiam potiora inde excerpta exhibentur. Magnam denique librorum rarorum multitudinem habet *Bibliotheca Theologica Reimmanniana* nuper edita, imo maximam illius bibliothecae librorum partem nihil magis commendat, quam sua raritas.

XXX.

Addam et ipse aliquot librorum rariorum (*a*) mentionem, vt ne hoc quidem

 e loco

(y) P. XV. n. 1. p. 185. sqq. et p. 239.

(z) T. II. Diss. I. et T. V. p. 239. sqq.

(*a*) Quinque libros anti-Iudaicos rarissimos recenset *Wolfius* Biblioth. Hebr. T. II. p. 1110. sqq. De Naudaei

e loco discedam ἀσύμβολος. Per igitur rarorum librorum in classem refer *Henrici Stephani* (*b*) librum *de origine mendorum*, *Scultingii* (*c*) *Bibliothecam ecclesiasticam*, *Benedicti Winckleri libros V.* (*d*) *de principiis iuris*, *Derodonis* librum (*e*) *contra Concilium Ephe-*

daei rarissimo libro, *Le Mascurat* inscripto, vid. *Gryphius* lib. de historicis saeculi XVII. cap. IV. p. 259. sq. Ipse in *Actis Philosophorum* plures libros singulari raritate notabiles recensui.

(*b*) *Struuius* Introd. Cap. II. §. 15. edit. primae p. 70. negauit, hunc *Stephani* librum vnquam editum fuisse. Postea secundae editionis Cap. V. §. 21. p. 239. memorauit, *Stephanum* specimen libri de origine mendorum edidisse. Caeterum adhuc credit, ipsum librum non fuisse confectum editumque. Sed praeterquam, quod pseudonymus a *Struuio* adductus istum librum laudat tanquam suis vsurpatum oculis, ipse *Stephanus* in Epistola, quae exstat in *Vitis Stephanorum* a *Mattairio* editis, p. 305: *Quem*, inquit, *olim pollicitus* de origine mendorum *librum*, *aliquando tandem et ipsum in lucem prodire finam*. Etiam *Schediasm.* lib. II. cap. 13. innuit *Stephanus*, se iam edidisse hunc librum. *Origines mendorum*, inquit, *plerasque alibi memoraui*. Imo et *Honorius de S. Maria* in suis *Reflexionibus criticis* p. 7. testis est, exstare hunc libellum, et esse libellum paruulum. Scilicet edidit *Stephanus Castigationes quamplurimorum Ciceronis locorum*, in cuius libelli fine exempla variorum in Cicerone mendorum, et eorum caussas recenset.

(*c*) Vid. *Acta erud.* A. 1710. p. 283.

(*d*) Recenset hoc opus *Ge. Beierus* in *Notitia auctorum Iuridicorum* p. 60. sqq.

(*e*) Vid. *Bayle* Diction v. *Rodon*.

Ephesinum, *Hartmanni Schedelii* et *Sebast. Frankii*, *Chronica*, *Bruschellani Indicem* (*f*) *expurgatorium*, *Decembrii Politiam literariam*, *Petri Martyris Anglerii Epistolas*, *Blondellum de Sibyllis*, *Anonymi* (*g*) *Onus Ecclesiae*, *Campanellae Syntagma de libris propriis*, *Bodini Theatrum Naturae*, *Io. Baptistae Ferreti* (*h*) *Musas lapidarias*, *Alphonsi Conradi Commentarium in Apocalypsin*, *Huarti Scrutinium ingeniorum*, *Sebastiani* (*i*) *Bassonis Philosophiae naturalis aduersus Aristotelem libros XII. Hobbesii Opera philosophica*, *Schenckelii Memoriam artificialem*, etc.

XXXI.

Non erit, opinor, lectoribus meis molestum, hoc loco recognoscere libros rariores, quorum indicium mihi fecit *Catalogus historicorum Fresnoio-Menkenianus*. Ibi scilicet memorantur sequentes: *Petri Bertii Theatrum Geographiae veteris* p. 21; *Antonini Itinerarium cum notis Hieron. Suritae* p. 22; *Ioannis Blaeu Atlas* (*k*) *Magnus*, duo-

(*f*) Vid. *Obs. Hal.* et Vergnügung müßiger Stunden.

(*g*) Vid. liber meus *de Anonymis* pag. 151.

(*h*) Veronae 1672. fol.

(*i*) Hunc vna cum scriptis suis sibi ignotum esse, fatebatur *Christ. Thomasius* Orat. p. 18. sq. Nec *Morhofio* cognitum fuit illud *Bassonis* opus. Recensui igitur id hoc nomine cupidius in *Actis Philos.* T. III. p. 939. sqq.

(*k*) Conf. *Struuius* Introd. Cap. V. §. 20. p. 235.

duodecim voluminibus constans, p. 24; *Gabr. Prateoli Elenchus haereticorum omnium* p. 42; *Ioan. Cochlaei Historia Hussitarum* p. 45. et 148; *Herib. Rosweidi Vitae Patrum* p. 49; *Origines Murensis monasterii in Helvetia* p. 52; *Matth. Marrierii et Andr. Quercetani Bibliotheca Cluniacensis* p. 53; *Statuta antiqua ordinis Carthusianorum* p. 59; *Barth. de Pisis liber conformitatum vitae S. Francisci cum vita Iesu Christi* p. 64; *Morini des defauts du gouvernement de l'Oratoire* p. 69; *Kircheri Oedipus Aegyptiacus* p. 76; *Nic. Bergierii Histoire des grands chemins de l'Empire Romain* p. 88; *Henr. Canisii Lectiones antiquae* p. 118; *Goldastus de regno Bohemiae* p. 149; *Virginum sacrarum monumenta* p. 168; *Goldasti Scriptores rerum Suevicarum* p. 173; *Du Chesne Scriptores historiae Francorum* p. 189; *Volumen epistolarum quas Romani Pontifices miserunt ad Carolum Martellum, Pipinum, et Carolum Magnum, editum a Gretsero* p. 198; *Rob. Guagnini et Io. Raulini Epistolae* p. 212. *Hieronymi de la Garde Memoire sur la mort d'Henri IV.* p. 235; *Vict. Siri Memorie recondite dall' anno 1601. sino all' anno 1640.* p. 238; *Sammarthanorum Gallia Christiana* p. 268; *Petri Saxii* (*l*) *Pontificium Arelatense*

(*l*) De hoc libro vid. *Gassendus* in Vita Peirescii lib. IV. p. 222.

tense p. 291; *Iosephus Texeira de Portugallia* p. 317; *Vincentius* (m) *Mirabella de Syracusa* p. 341; *Leon. Augustinus de Sicilia* p. 342; *Io. Mich. Bruti Historia* (n) *Florentina* p. 345; *Platinae historia vrbis Mantuae* p. 348; *Dugdalii Monasticum Anglicanum* p. 400; *Simonis Okolsky Orbis Poloniae* p. 407; *Olai Rudbekii Atlantica* p. 410; *Caroli Ogerii Iter Danicum* p. 417; *Samuelis Guichenonii Genealogia Sabaudiae* p. 438; *Hieronymi Henninges* (o) *Theatrum genealogicum.*

XXXII.

Sunt vero libri nonnulli vsque adeo rari, vt vix in quingentesima quaque bibliotheca reperiantur, quosque adeo *phoenices librorum* iure vocaueris. Talis est *Curtius* vna cum variantibus lectionibus codicis MS. Theocreniani editus: quem nusquam obuium esse, docet ac dolet (p) *Snackenburgius* in Praef ad *Curtium* suum *p. 4.* Mihi vero

p. 222. sq. et *Tenzelius* A. 1706. p. 115. sqq. Recusus vero nuper hic liber est in *Menckenii* Tomo primo *Scriptorum rerum Germanicarum.*

(m) Hic liber non ita pridem fuit recusus. Vid. *Acta Erud.* A. 1720. p. 4.

(n) Conf. *Fresnoii* Methodus legendi historiam p. 194.

(o) De hoc omnino vid. *Reimmanni* Historia studii genealogici p. 64. sqq. editionis primae.

(p) Conf. *Fabricius* Bibl. Lat. T. II. p. 717. et libellus meus *de anonymis* p. 127.

vero duo eius exempla accipere contigit, quorum alterum inserendum duxi bibliothecae *Vffenbachianae*, cuius in Catalogo id producitur *T.IV.p.164.* Secundo loco nomino *Poëma* cuiusdam Scholastici *de Aristotele, praecursore Christi*, quod, omissis annotationibus sui auctoris, rursus edidi in *Actis* (*q*) *Philosophorum*, ipsum vero vetus et insigni prorsus raritate notabile exemplar inserui bibliothecae Gymnasii Gottingensis. Alterum vero huius poëmatis exemplar in bibliotheca Ducis Vinariensis, tertium in bibliotheca Gymnasii Rotenburgensis ad Tubarim, asseruari, docuerunt me doctissimi fratres, *Io. Matthias* et *Andr. Sam. Gesneri*, ille in *Notitia bibliothecae Schurtzfleischianae p.54.sq.* hic in *Notitia bibliothecae Rotenburgensis Gymnasii*, Tomo primo *Sylloges Beyschlagianae* inserta, *p.755.* Tertium huius generis librorum locum occupet *Ernesti, Landgrauii Hassiae*, *Catholicus discretus*, cuius publicauit recensionem *Hasaeus* in Tomo secundo *Musei* (*r*) *Bremensis p. 501. sqq.* Quartus huius notae liber est is, quem *Lud. Septalius* edidit *de re familiari:* cuius de existentia (*s*) dubitari vetat eruditissimus Abbatis *Fabricii* filius, Professor nunc Academiae

(*q*) T.III. p.345. sqq.
(*r*) Conf. *Placcii* Theatrum Anonymorum n.1699.*a.*
(*s*) Vid. *Stollii Neue Zusätze zur Hist. der Gelahrheit* p.90. sq.

miae Iuliae, quippe qui librum istum secum retulit ex Italia. Denique hunc est in censum referenda prima editio *Carolini* operis *de cultu imaginum:* cuius quam singularis sit raritas, ipse docui in praefatione ad nouam huius operis editionem.

XXXIII.

Venio ad libros malae notae, quorum plerique et ipsi perrari sunt. Ii trium sunt generum. Primum genus est (*t*) atheorum. Huc refer *Vanini* scripta, *Pomponatii*, *Spinozae*, *Curbachii*, *Wirmarsii*; *Machiauelli* (*u*) *Principem*,

(*t*) Libros atheorum, quorum ingentem multitudinem possidet *Reimmannus*, ipse recenset in *Bibliotheca* sua p. 972.-1137. Caeterorum quoque parodoxicorum librorum quanta ipsi est copia a p. 677-778!

(*u*) *Bussierius* Hist. Gall. lib. XXI. cap. 26. p. 305. refert, Henricum III. regem *vnum inprimis Machiauellum legisse amasseque;* et lib. XXII. Cap. 27. p. 402. addit, eundem ducem secutum fuisse Ducem Nemursium. Fauentissimum vero iudicem nuper Politicus ille accepit *Io. Frid. Christium*, cuius acumini an succubitura sit *Conringii* sententia, qua nec pro viro eximiae prudentiae habetur *Machiauellus*, et Epicureorum, hoc est, diuinam prouidentiam non agnoscentium, gregi adscribitur, dies docebit. Ego quidem, etsi, cum aliquando legi illum *Principem*, clarissima mihi visus sum deprehendisse impietatis vestigia, tamen paratus sum a *Conringio* deficere, imo a memetipso, vbi lectio *Christiani* operis prorsus alium mihi repraesentauerit Florentinum illum.

pem, *Tolandi Origines Iudaicas*, *Collini* librum *de libertate cogitandi*. Librum enim *de tribus impostoribus*, de quo *Struuius* copiose egit in libello *de doctis impostoribus*, nunquam prodiisse typis exscriptum, imo ne compositum (*x*) quidem fuisse, *Monnoius* demonstrasse videtur singulari (*y*) Dissertatione, tomo quarto *Menagianorum* annexa. Est vero et illud animaduertendum, multos libros in classem hanc referri summa iniuria: id quod accidit *Historiae* (*z*) *Seuarambum*, *Baelii Commentario philosophico de tolerantia*

(*x*) Proximae tamen aetatis nebulo quidam librum huius tituli composuit, qui commemoratur in *Biblioth. Vffenbach.* T. III. p. 681. Vid. *Kochii* Obs. miscell. T. II. p. 364. sqq. *Placcius* in Theatro Anom. n. 892. p. 184 - 197. *La Croze* Entretiens Dial. IV. p. 328. sq. et 334. *Bierlingius* Pyrrhon. hist. cap. V. p. 256. sq. *Fabricius* de script. de verit. relig. Christ. cap. 22. p. 475; *Annales Acad. Iuliae* Sem. II. *Coleri* Anthol. p. 196. sq. *Rich. Simonius* Epist. sel. T. I. n. 18. et p. 216; *Bibliotheca Reimmanniana* p. 980. sq. et 1048.

(*y*) Cum contra hanc Dissertationem Hagae 1716. edita fuisset *Reponse à la Dissertation de Mr. de la Monnoie sur le Traité de tribus impostoribus*, suam *Monnoius* vel potius *Monetarius* responsionem edidit in *Memoires de literature* T. I. p. 386. sqq.

(*z*) Equidem ipse suspectum profanae mentis habui auctorem huius *Historiae* in libro de *Anonymis* p. 165; sed post iteratam, eamque accuratissimam, illius operis lectionem agnoui, ei non fuisse mentem de religionis Christianae dininitate dubiam.

tia religionum, *Iordani Bruni* libro *de mundis innumerabilibus*, *Homini* (*a*) *politico*, *Thomae Brownii Religioni* (*b*) *Medici*, *Bernardini Ochini* ſcriptis, *Thomaſii* (*c*) Diſputationi *de crimine magiae*.

XXXIV.

Alter librorum mali commatis ordo complectitur eos, qui religionem quidem non tollunt

---

(*a*) Vid. meus libellus *de Anonymis* p. 95. ſq. vbi auctorem huius libelli ab impietatis crimine defendi. Non quidem ſatisfecit iſta mea apologia *Reimmanno*, cuius vid. *Bibliotheca* p. 135. et 1113. Sed probaturus eam, opinor, erat, ſi legiſſet, in quae poſtea incidi, verba *Spizelii*, quae ex ipſius *Infelice literato*, et quidem e cap. 826. repeto. *Planiſſime mihi perſuaſeram*, inquit, *anonymum illum* Politici hominis *informatorem eſſe atheum, ac proinde eius effata tum in Epiſtola* de eradicando atheiſmo, *tum in* Felicis literati *Commentat. I. num. XI. fueram deteſtatus. Attamen, cum nuper ex amici cuiusdam indicio cognouerim, ſcriptum illud nonniſi ſatyricum eſſe, - - non potui non ea de re operis mei anagnoſtas facere certiores, vt ipſi mecum ſiniſtram omnem de auctore illo opinionem abiiciant*, caetera.

(*b*) Religio Medici *vehementer me delectauit. Vtinam nemo Medicorum, imo Theologorum, illo homine ſit minus religioſus!* inquit *Conringius* in *Conringianis* p. 10. Adi et *G. Arnoldi Hiſt. Theol. Betrachtungen* p. 589. et 614.

(*c*) Vid. *Mich. Dau*, Profeſſoris Pernauienſis, Epiſtola de atheiſmo, qui *Chriſt. Thomaſio* iniuſte imputatur, A. 1700. edita, ac deinde *Programmatibus Thomaſianis* inſerta p. 549. ſqq.

tollunt omnem, sed Christianae tamen aduersantur eiusque fundamenta subruunt. Huc pertinent *Io. Lyseri* scripta pro polygamia, *Daphnaei Arcuarii* **Betrachtung des Ehestandes**, *Peyrerius de Praeadamitis*, *Hobbesii Leuiathan*, *Beckeri Mundus fascinatus*, *Herberti Cherburii* liber *de religione*, anonymi (qui est *Ludouicus Meyerus*, Amstelodamensis medicus,) *Philosophia Scripturae interpres*, *Beuerlandus de peccato originis*, *Mich. Serueti* libri septem *de Trinitatis erroribus*. Caeterum huius furfuris libri alii sunt *theoretici*, alii *practici*. Theoreticis illis, quos modo nominaui, adiungantur practici, quorum rursus plures sunt classes. Alii namque sunt *fanatici*, e. g. *Kuhlmanni* **Neu-begeisterter Böhme**; alii *magici*, v. g. *Clauiculae* (*d*) *Salomonis*; alii *obsceni*, vt *Ioannis Meursii Elegantiae Latini sermonis*, vna cum annexis *Aloisiae Sigaeae* (*e*) *Satyris Sotadicis*. Accidit vero interdum, vt et hanc in classem reiiciantur libri meliore loco digni: idque fere fit a fidelibus quidem illis, sed iusto feruentiori-

(*d*) De his vid Rengeriana *Noua librorum rar. collectio* fasc. V. p. 747. sqq.

(*e*) Neque *Meursius* neque *Sigaea* quicquam sui habet in hoc opere, sed auctori nomen fuit *Westrenio*. Vid. *Struuii* Diss. de doctis impostoribus §. 34. sqq. Idem igitur fatum *Sigaea* habuit, quod olim *Philaenis*, de qua

tioribus orthodoxiae patronis. Ita inter *empaectas*, de quibus praedixit *Petrus* (*f*) apoſtolus, immerito referuntur *Bernardus Connorus* ob editum (*g*) *Euangelium Medici*, *Thomas Burnetius* (*h*) ob *Theoriam* ſuam *telluris*, *Io. Lockius* ob librum (*i*) *de rationalitate*

qua vid. *Athenaeus* lib. VIII. p. 335. Caeterum quo anno liber ille multo ſpurciſſimus et aeternis tenebris dignus emiſſus ſit in lucem, et qua in vrbe, titulus eius non docet. Is enim ſola haec verba praefert: *Ioannis Meurſii Elegantiae Latini ſermonis.*

(*f*) 2. Petri III. 3.

(*g*) *Connori* Euangelium Medici *multa egregia et ad defendendam veritatem religionis Chriſtianae auctoritatemque Scripturae S. aptiſſima continet, quamuis erroribus paradoxis non careat*, inquit Theologus Altorfinus, *Feuerlinus*, in tabula XII *Curſus* ſui *philoſophici*. *Thomaſius* Cautel. P. II. cap. 6. §. 3. p. 52. et Iurisprud. iudic. cap. 10. p. 116. iudicat, bonum eſſe illum *Connori* librum, ſcriptum ſcilicet ad defendendam miraculorum poſſibilitatem, ſed non eſſe neceſſarium.

(*h*) *Burnetii* libri duo poſthumi argumenti theologici docent, eum quidem ingenii laſciuientis vitio nonnullos incidiſſe in errores, ſed animum eius longiſſime abfuiſſe ab impietate et a ſacri codicis contemtu. Ac mitius de *Burnetiana Theoria* ſentit *Buddeus* Philoſ. theor. P. III. cap. 1. §. 11. et *Thomaſius* T. I. Obſ. Hal. 19. p. 294. Conf. *Spanhemius* in Elencho controuerſiarum p. 784. ſqq. et *Acta erud.* Suppl. T. VIII. p. 288.

(*i*) Hunc qui non ipſum perlegendi otium habet, is accuratam eius recenſionem legat in *Hiſt. Crit. de la rep. des lettres* T. X. p. 1 - 39.

litate Christianae religionis, et anonymus mihi incognitus ob *Cogitationes* (*k*) *liberas*.

XXXV.

Tertia classis est librorum seditiosorum. In his eminent *Stephani Iunii Bruti Vindiciae contra tyrannos*, *Hippolithi a Lapide* liber *de ratione status in Imperio Germanico*, *Io. Miltoni Defensio pro populo Anglicano contra Salmasium*, *Wilh. Allenii* libellulus (*l*) *de iure occidendi tyrannum*. Adi sis *Ackeri* Diatriben *de monarchomachis*. Multi tamen libri et huic classi iniuste adscribuntur, e. g. *Hotomanni Francogallia*, et olim *Pufendorfii Monzambanus*. Caeterum de damnatis libris consuli quoque merentur (*m*) *Morhofius* atque (*n*) *Struuius*, ac praecipue *Vffenbachius*, qui in *Bibliothecae* suae Tomo III. p. 681 -- 758. insignem exhibet talium librorum catalogum.

§. XXXVI.

(*k*) *Pensées libres*, edit. 1723. Vid. *Coleri* Theologi Vinariensis, Theol. Biblioth. T. I. p. 375. et 513. sqq. ac *Thomasii* Gemischte Händel T. II. p. 688. sq.

(*l*) Meis est in manibus editio Lugd. 1658. ita inscripta: *Traité politique, que tuer un Tyran n'est pas un meurtre.* De hoc libro vid. et *Placcii* Theatrum anon. n. 2114. α, et 2484. Inter huius *Allenii* Opera A. 1707. simul edita libellus hic non reperitur. Vid. *Acta erud.* Suppl. T. V. p. 242.

(*m*) Polyhist. lit. lib. I. cap. 8.

(*n*) Introd. ad rem lit. Cap. IX. Adi et *Schelhornii Amoenit. liter.* T. II p. 241 sqq.

XXXVI.

Sed discedamus a libris rarioribus, et ad eos nos conuertamus, quos emiserunt auctores sui vel nullo vel falso inscriptos nomine. Illi *anonymi* vocantur, hi *pseudonymi*. Scriptores de iis nominat *Struuius* in *Introductione* (*o*) sua, quibus adde meum Schediasma. Eximium plane est (*p*) *Vincentii Placcii Theatrum anonymorum et pseudonymorum*, Hamburgi A. 1708. editum, cuius vestigiis, quanquam non semper (*q*) recte, institit *Dahlmannus* quidam im Schauplatz der *masquirten* Gelehrten, Lipf. 1710. Hebraeorum anonymorum catalogum singulari industria confecit *Wolfius* in tomo II. et III. *Bibliothecae Hebraeae*. Speciminis modo aliquot anonymorum et pseudonymorum celebriorum librorum veros hic producam auctores. Sub nomine igitur *Monzambani* latet *Pufendorfius*; *Sainjorii Rich. Simonius*; *Eusebii Romani Mabillonius*; *Goralli, Liberii de S. Amore*, et *Phereponi Io.*

(*o*) Cap. VIII. §. 10. et in Supplem. ad hunc §.

(*p*) Is in *Theatro anon.* n. 2297. β fatetur, se in hoc opere suo vbique vsum esse *Bailleti* libro, inscripto *Auteurs deguisez.* Idem plus, quam ab se exspectabatur, praestitit in *Theatro pseudonymorum*, inserens ei libros quoscunque suppositicios, e. g. *Aristotelis, Ambrosii.*

(*q*) Exemplum eximium imperitiae hominis attuli in libello meo *de anonymis* p. 121. sq.

Clericus; Clarmundi Rudigerus; Theophili Alethaei Io. Lyserus, item *Laur. Mullerus* et eius ſucceſſor, *Ieremias Friderici; Philareti*, Ethicae ſcriptoris, *Rodolphus*, Profeſſor Bernenſis; *Sarcmaſii Schurzfleiſchius; Steph. Iunii Bruti Languetus; Aletophili Curioſi Wagenſeilius; Antenoris Schuppius; Antiſtii Conſtantis* non *Spinoza*, ſed *van den Hof; Peganii* Baro *Roſenrothius; Daphnaei Arcuarii Laur. Begerus; Clari Bonarſcii Carolus Scribanius; Burgoldenſis*, (r) *Pacifici a Lapide*, et *Conſtantini Germanici Oldenburgerus; L. Cornelii Europaei Inchoferus; Alphonſi de Vargas Scioppius*; Franckenbergs *Zechius; Petri Firmiani Zacharias Lexouienſis*, monachus Capucinus; *Furſtenerii Leibnitius; Miſandri Io. Samuel Adami; Montaltii Paſchalius; Philandri* von Sittewald *Moſcheroſchius*; des Spaten *Caſp. Stilerus; Talandri Auguſtus Boſius.* Denique, *Palingenii* ſub vmbra quis tamdiu latuerit, diſcito ex *Poeciles* meae ſecundo tomi ſecundi libro.

XXXVII.

Nec ingratum, ſcio, lectoribus erit meis, hic loci nudum intueri *Hippolithum a Lapide*,

(r) Qui ſcriptor aliud atque aliud falſum ſuis libris praeſcribit nomen, is *Proteus* aliquis *literarius* haud immerito vocabitur. Praeter hunc *Oldenburgerum* dignus in primis eſt eo nomine *Rich. Simonius.*

de, cuius *de ratione ſtatus in Imperio Germanico* liber tot oculos totque in ſe conuertit aculeos. Profecto vix cuiquam felicius ceſſit ſui nominis occultatio, quam huic ſcriptori, cuius quippe notitia vel curioſiſſimos viros (*s*) fugit: e quibus *Io. Sluterus* in ſecunda praefatione libri ſui aduerſus illum *Hippolithum* A. 1653. editi ſcribit, *ſibi non magis eum, quam Antipodes, notum eſſe.* Veri ſpeciem permagnam habet eorum opinio, qui ex ipſo nomine (*t*) collegerunt, eius auctorem fuiſſe *Iac. Phil. Steinbergium*, Equitem inferioris Saxoniae. Nomen enim Stein nomine *Hippolithi a Lapide* bis exprimitur, Graece primo, deinde Latine. Verbo vero ἵππος ſignificari videtur dignitas auctoris *equeſtris*, vel, vt *Bierlingius* in literis ad me datis ſuſpicabatur, patria viri, in ea regione nati, cuius Principum inſignia *equum* habent. Firmat hancce coniecturam teſtimonium *Iobi Ludolphi*, apud *Placcium* in *Theatro Pſeudonymorum* (*u*) narrantis,

(*s*) Ea quoque re obſcuriorem ſe fecit *Hippolithus*, quod nihil quicquam reſponſionis repoſuit ſuis aduerſariis.

(*t*) *Leibnitius* A. 1712. haec ſcribebat ad *Bierlingium*: *Hippolithi auctorem quidam indicio nominis* Steinbergium *eſſe ſuſpicantur, qui ex his oris* (id eſt, e Saxonia inferiore) *ortus, in Suecia fortunam fauentem habuit.*

(*u*) Num. 1362.

tis, ipſum ſibi *Steinbergium* id confeſſum eſſe. Quanquam ipſe ſtatim dubium reddit lectoris animum, addens, ſe ſuſpicari, *Steinbergium vix quicquam praeter nomen ſuum ad hoc ſcriptum contuliſſe.* Ex quo ſatis intelligimus, *Steinbergium Ludolfo* haud viſum eſſe idoneum ad librum illum componendum. Ac ſi verum eſt, quod *Menckenius* refert in annotatione quadam ad *Freſnoii Catalogum* (*x*) *hiſtoricorum*, librum illum manu Steinbergii ſcriptum aſſeruari in tabulario regni Sueciae, facilius inde crediderís, deſcriptorem libri, quam ſcriptorem, eum fuiſſe. Mihi quidem, *Steinbergium* non fuiſſe auctorem, hoc eſt argumento certiſſimo, quod eius rei teſtis non eſt *Conringius:* cui profecto, in Saxonia inferiore verſanti, et rerum perſonarumque huius Saxoniae non ſolum curioſiſſimo, verum etiam gnariſſimo, id ignotum eſſe haudquaquam potuit. Aeque infirmum eſt *Boecleri* teſtimonium, cuius ex ore *Friſius* quidam apud *Placcium* et *Chriſt. Gryphius* in libro *de hiſtoricis* (*y*) *ſaeculi XVII.* referunt, *Axelio Oxenſtirnio*, viro illuſtrisſimo, et *Saluio*, Suecico ad pacificationem Monaſterienſem legato, id libri deberi. Teſtis enim ipſemet eſt *Hippolithus p. 2. et 574. et 576.* ſe Germa-

(*x*) p. 107.
(*y*) Cap. II. p. 49.

Germanum esse natione, cum duos illos procrearit Suecia. Prodeat igitur *Placcius*, qui, *Io. Ioach. Rusdorfium* esse auctorem, prorsus persuasum habet, sed infirmo nitens fundamento, teste quippe vsus eo, qui tantum referebat relata, et iusto maiorem rumori (z) tribuebat fidem. Imo ne esse quidem auctor potuit ille *Rusdorfius*, quippe iam A. 1640. rebus ereptus humanis. A. 1712. prodiit in lucem Gallica huius libri versio, cuius in ipso titulo *Ioachimus Transeus*, (rectius *Dranseus*,) Suecicus ad Electorem Brandenburgicum legatus, nominatur auctor: qua eadem in sententia *Lynckerus* (a) fuit atque (b) *Burgoldensis*. Sed huius quidem erroris originem aperiemus paulo post. Scilicet cum satis appareret, *Hippolithum* esse virum partium Suecicarum, et hostili odio in domum Austriacam incensum, vix cuiquam Suecicorum ministrorum carere suspicione (c) contigit. Incertissima igitur etiam habenda est *Alex.*

(z) Non aliam idem credendi caussam habuit *Wittenius* in Praef. ad Diarium biographicum lit. *c* fol. 4. p. 1. et in ipso Diario ad A. 1640. d. 27. Aug.

(a) In Diss. de forma Imperii Rom. Germ.

(b) Annot. ad Instrum. Pacis Westph. p. 289.

(c) Vana igitur et inepta erat coniectura *Tenzelii*, in Colloquiis menstruis A. 1689. p. 318. *H. E.* id est, (vt interpretatur *Placcius* n. 1446. p. 353.) *Hulderico Eybenio*,

Arn. Pagenſtecheri fides, in annot. ad *Bockelmanni Synopſin Iuris publici p.281.* ſcribentis, quendam, qui, ſe id ab ipſo *Hippolitho* edoctum eſſe, iactabat, ſibi affirmaſſe, libri huius auctorem fuiſſe *Lud. Camerarium*, Suecicum ad foederatos Belgas legatum. Producam igitur certiorem grauioremque teſtem, *Conringium*, cuius haec ſunt in *Conringianis* (*d*) verba: *Sub Hippolithi a Lapide nomine latet Boguslaus Philippus Chemnitius, Martini*, (theologi) *nepos, hiſtoriographus Sueciae, olim centurio.* Ac ſane *Hippolithus* ille *p.2.* (*e*) fatetur, ſe aliquot annis *ſtipendia meruiſſe*, cum antea fuiſſet Studioſus Iuris ciuilis perinduſtrius. Docet etiam apud *Placcium Laur. Normannus*, Suecus, iſtum *Chemnitium* aliquando ſe profeſſum eſſe huius libri auctorem. Nec moror, quod adiicit, ioco id eum feciſſe. Potius inde colligo, *Chemnitium*, non omnis metus vindictae expertem, ita videri voluiſſe auctorem, vt etiam poſſet non videri. Certe non iocabatur, cum idem *Conringio* A. 1650. Holmiae verſanti aperte fatebatur: id quod

benio, Aſſeſſori Camerae Imperialis, id libri tribuentis. Contrarium vel ex *Eybenii* filii additamentis ad *Magiri Eponymologium* p. 507. et 508. apparebit.

(*d*) Edit. A. 1708. p. 53. et edit. A. 1719. p. 39.

(*e*) Vid. et p. 575. vbi dicit *ſe et ſtylo et pilo pugnare paratum eſſe.*

quod ipsius *Conringii* manu perscriptum se vidisse, testis est ad suam *Historiam Frisiae orientalis Brenneysenius*. Ac hoc idem confirmat *Struuius* in *Tabulari* sui *historico-politici* Parte (*f*) secunda ex *Horstii* cuiusdam duabus epistolis Stetini A. 1649. scriptis: e quibus hoc quoque discitur, *Chemnitium* (*g*) librum hunc suum misisse *Dranseo* recognoscendum preloque subiiciendum. Adiungo tertium testem, *Isaacum Volmarum*, Ferdinandi III. Imp. ad Imperii comitia legatum, qui in epistola quadam, cuius hanc partem e MS. inserui *Poeciles* meae tomo (*h*) tertio, pro comperto narrat, libri illius, de quo disputamus, verum auctorem esse *Chemnitium*. Quod si quis ex me quaerat, cur is adsciuerit nomen *Hippolithi a Lapide*, haud equidem dubitauerim, eum significatam voluisse patriam suam, *Holsatiam*, quae Germanice Holstein vocatur, et in Principis sui insignibus praeter caetera candidum videt *equum*, Ditmarsiae, quae pars est Holsatiae, proprium: qua in regione natum esse hunc

(*f*) p. 336. sq.

(*g*) De egregia eius *Historia belli a Gustauo Adolpho in Germania gesti* vid. *Gryphius* libri laudati p. 69. Disco quoque e *Placcio* Anon. n. 1576. eum edidisse A. 1626. *Senatum Deorum de praesentibus Germaniae miseriis et reducenda pace:* quem librum qui inspiciendi habet occasionem, is velim eum conferat cum libro *Hippolithi*.

(*h*) p. 407.

hunc *Chemnitium*, qui inde colligere voluerit, ei dicam ineptiae ego quidem impingere non aufim.

XXXVIII.

Habuit et noftra aetas fcriptorem quendam pfeudonymum percelebrem, quem falfum gerere nomen, perpaucis fuit cognitum, *Thomam Crenium.* Huic viro quae caufa fuerit abdicandi veri nominis, affumendique noui, fide hiftorica (ne nunc iufto videar longior,) fum proditurus in *Fragmentis hiftoriae literariae.*

XXXIX.

Pfeudonymis fcriptoribus fubiungo aliquot anonymos. *Gloffa interlinearis* in totam Scripturam S. auctorem habet *Anfelmum* (*i*) *Laudunenfem*; *Gloffa* in eandem *ordinaria Walafridum* (*k*) *Strabum*; *Gloffa Bibliorum Erneftinorum* Germanica *Gerbardum*, *Glaffium*, quosque praeterea alibi (*l*) nominaui; Appendix ad *Trithemii Catalogum fcriptorum ecclefiafticorum Wimphelingium*; Verfio Latina *Hiftoriae Concilii Tridenti-*

(*i*) Teftis eft *Henricus Gandauenfis* de fcript. eccl. cap. 30. et *Trithemius* libri eiusdem argumenti cap. 362.

(*k*) Vid. *Trithemius* de fcript. eccleſ. cap. 269; *Auentinus* Annal. lib. IV. cap. 13. §. 25; *Io. Frid. Meyerus* Biblioth. Bibl. Diff. IV. §. 2. p. 50. fq.

(*l*) Vid. liber meus *de anonymis* p. 184. fq.

dentini Sarpianae *Adamum(m) Neutonum; Historia Seuarambica Veyrazium* quendam, alias etiam *Monsieur d'Allais* dictum; *Cautio criminalis Fridericum Spee*, Iesuitam; *Platonisme devoilé Souverainium*, Reformatum Ecclesiasten; **Vertheidigung des Augapffels** *Matthiam Hoëum; Philosophia Scripturae interpres Ludouicum Meierum*, medicum Amstelodamensem; *Commentarii de statu religionis et reip. in Gallia Ioannem Serranum; Historia ecclesiastica Gothana Seckendorfium, Boeclerum*, et *Artopaeum; Caroli VI. Imp.* **Wahl-** *Capitulation Zechium* iuniorem; *Hercules et Herculiscus Andream Henricum Bucholzium*, Superintendentem (*n*) Brunsuicensem; *Ars cogitandi*, partim *Arnaldum*, partim *Petrum* (*o*) *Nicolium; Discours sur la liberté de penser Antonium Collinum; Dubia iuris naturae* Professorem Marpurgensem, *Io. Frid. Hombergium; Meditationes philosophicae de Deo*

(*m*) *Colomensius* in *Melange curieux* p. 818.

(*n*) De hoc vid. *Bierlingii* Historia Iubilaei Academici Rintelensis Sect. I. p. 25. et *Coleri* **Theol. Bibl.** T. II. p. 860. sq.

(*o*) Vid. *Menagiana* T. IV. p. 141. *Memoires de literature* T. I. p. 221; *Gibertus*, Professor Parisiensis, in Tomo tertio *Iudiciorum de Scriptoribus artis rhetoricae*, A. 1719. edito, p. 211. 222. et 257; *Monnoius* annot. ad *Bailleti Iudicia* T. I. P. I. cap. XI. p. 52. sq. *Historie der Gelehrsamkeit* p. 443. et *Placcius* in Theatro Anon. n. 2422.

Deo, mundo, et homine Theodorum Ludouicum (*p*) *Lau.* Nec debet hic silentio praeteriri *Societas anonymorum Hamburgensis*, a qua paucis abhinc annis edita per vices fuit *Patriota* (*Philopatris*) *Hamburgensis:* cuius cum collega *Richeius* in noua operis editione patefecit singulorum nomina, hoc ipso docuit, claros libros solere fieri clariores ac prope meliores, vbi, a quo geniti sint, constiterit lectoribus. Certe ex eo tempore iudicatum est, toti Graeciae non cedere Hamburgum, vno scilicet temporis articulo habens non *septem*, sed *decem sapientes*, id est, philosophos, quorum eloquentiae an sapientiae vis maior sit, incertum videatur plerisque.

XL.

Ante, quam finio Caput hoc, de libris posthumis dicam, quae videntur commemoratu digna. Sunt eorum tria genera. Nonnulli enim libri sunt elaborati ac perpoliti a suis auctoribus: ideoque iure eduntur, si clarum iam et singulari eruditione cognitum auctorem habet. Accidit hoc non ita pridem *Gilberti Burneti Historiae sui temporis et Petri Poireti Posthumis.* Vterque enim auctor

(*p*) Vid. *Stollius* Hist. literaturae P. II. Cap. 3. §. 34. p. 495. et *Thomasius* Juristischer Händel T. I. p. 233. sqq.

auctor vltimam operi suo imposuerat manum, idque publice legi voluerat. Quidam vero libri adhuc in incude positi amiserunt fabrum suum: Qui quidem si longe absunt a perfectione, edi non merentur; sin similes sunt Apellis Veneri, luci et admirationi et vtilitati exponendi sunt publicae. Alii denique in discipulorum gratiam compositi vel priuatum in vsum congesti sunt, non eo scripti consilio, vt conspectum subirent eruditiorum. Hos qui emittunt in publicum, ii, dum viros magnos non tanquam heroas galeatos et gladiatos, sed tanquam equitantes in arundine longa repraesentant, laudem eorum valde imminuunt, similesque se praebent superstitiosulis, qui etiam turpes Sanctorum reliquias asseruant atque exosculantur.

XLI.

Doctissimus igitur quisque hoc fieri non vult scriptis huius generis suis, legimusque, *Lipsium* in testamento suo Diris eum deuouisse, qui ausus esset quicquam e suis scriniis proferre in publicum. Ac *Morhofium* quoque morti vicinum interdixisse, *ne quid eorum, quae in literas ipse retulisset*, at *extrema lima non donasset, post mortem suam edatur*, nuper memoriae prodidit *Io. Petrus Kohlius* in Praef. ad posthumum eius opus *de legendis, imitandis, et excerpendis auctoribus.* Ac sane pluribus docuit exemplis

plis (*q*) *Bailletus*, editores operum posthumorum inimicos esse gloriae magnorum virorum: id quod nuper in *Snackeburgio* deprehendi, qui *Curtio* suo quasuis adiecit coniecturas criticas e *Nic. Heinsii* codice descriptas. Criticus enim ille, quicquid legenti veteres auctores in mentem veniebat, suis solebat marginibus inscribere, alio tempore eas coniecturas expensurus, ac plerasque reiecturus. Qui si haec sua somnia critica videret legi publice, haud dubie et erubesceret et editori grauiter irasceretur. Idque futurum esse, iure colligo ex eo, quod factum est. Cum enim A. 1675. Geneuae editus ab *Oldenburgero* fuisset *Conringii Thesaurus rerumpublicarum totius orbis*, id est, ea, quae de hoc argumento in scholis suis disseruerat vir maximus, adeo illi haec res displicuit, vt statim publicaret *Admonitionem atque ad ipsam posteritatem Protestationem*, ex qua haec verba repetenda duco: *Pridem didici, quid conueniat tironibus, quid orbi erudito. - - In vniuersum non agnosco librum vllum, quem non ipse publicauerim. Si quicquam aliud meum nomen habeat praefixum*, id ceu ὑποβολιμαῖον *vt omnes reiicere velint, etiam atque etiam peto.* Idem accidit, cum quidam praele-

(*q*) T. I. *Iudiciorum* P. I. p. 390. sqq. et T. II. P. I. p. 84.

praelectam a *Buddeo* in ſcholis ſuis *Hiſtoriam criticam Theologiae dogmaticae et moralis* edere auſus fuiſſet. Similem enim proteſtationem, quam Iuris cultores vocant, emiſit in publicum, ſimulque inſertam voluit editis eo anno *Nouis* (r) *literariis*.

XLII.

Quid? quod poſthumorum talium editione ſaepe macula inuritur exiſtimationi (s) auctoris, vt, qui vir orthodoxus fuerat et pius, pro haeretico habeatur vel impio. Haud igitur immerito dolebat *Seckendorfius*, epiſtolas *Lutheri* edi promiſcue, idemque vna cum aliis (t) laude indignam cenſebat eius induſtriam, qui collegerat edideratque viri ſummi *Colloquia menſalia*. Nec melius de *Luthero* meritum eſſe puto, qui nuper (u) euulgauit, quicquid ſuo *Noui Teſtamenti* codici is adſcripſerat: niſi forte hic editor id ſpectauit, vt in apricum producens *Lutheri* naeuos, detraheret nonnihil praeiudicio auctoritatis eius. Caeterum ne, quae in hoc poſthumorum ſcriptorum veluti fimo latent margaritae, vna pereant, ego quidem

(r) Gelehrte Zeitungen A. 1724. p. 284. ſq. Conf. *Coleri* Theol. Bibl. T. I. p. 367. ſq.

(s) Egregium, qui huc pertinet, locum habes in *Poireti Poſthumis* p. 530.

(t) Vid. *Poecile* mea T. II. p. 16.

(u) Vid. *Coleri* Theol. Bibl. P. 58. p. 851. ſqq.

dem suasor sim, vt, quaecunque manuscripta nondum perfecta in viri docti nuper mortui scriniis reperiuntur, tradantur homini eius disciplinae, ad quam liber quisque relictus pertinet, excellenter perito; qui, quae digna sunt luce publica, excerpat atque edat, atque ita et communi vtilitati et honori defuncti (*x*) consulat.

XLIII.

Superest, vt causas exponam, cur tam largus sit aetate nostra librorum (*y*) prouentus. Harum prima est Gymnasiorum et Academiarum multitudo. Cum enim earum Professores cogantur saepius pertractare demandatam sibi quisque disciplinam, facile fit ipsis, nouum suae scientiae excudere vel systema vel saltim compendium. Ac iam *Buddeus*

(*x*) Id certe egit *Eobanus Hessus*, cum *Vlr. Hutteni* iam exstincti carmen quoddam ederet. Ita enim praefandum duxit:

Condidit Huttenus, non edidit. Ergo futurum
Quod fuerit melius, coniice, quicquid erat.

Vid. *Burckhardi* Vita Hutteni P. III. p. 322.

(*y*) Exstat haud inerudita Dissertatio *M. Io. Schufneri*, Ienae A. 1702. edita, *de multitudine librorum:* cuius primum Caput est *de caussis et origine librorum multorum*, alterum *de damnis ex multitudine librorum in remp. literariam deriuatis*, tertium *de regulis in tali librorum multitudine obseruandis*. Lectu item digna *Gundlingii* Diss. *de intempestiuo libros scribendi pruritu*, quae in Tomo secundo *Obseruationum selectarum* Halensium locum tenet primum.

Buddeus (*yy*) obſeruauit, illas Chriſtianae religionis ſectas pauca habere *Compendia* ac *Syſtemata Theologiae*, quae careant *ſcholis publicis et Academiis, in quibus*, inquit, *quae inſtituuntur recitationes* ſiue acroaſes, *plerisque eiusmodi ſcriptis occaſionem praebent.* Altera huius rei cauſa eſt, quod ars libros ſcribendi hodie (z) lucroſa eſt, eosque eruditos, qui, vnde viuant, iam habent, opibus auctiores reddit; eos vero alit, quibus non ſuppetunt praeterea vitae ſubſidia. Tertia cauſa eſt ars typographica, cuius beneficio et facillime in infinitum multiplicari poteſt nouorum librorum deſcriptio, et libri facti ſunt adeo vilis pretii, vt etiam minus fortunati homines bibliothecam comparare ſibi valeant multorum librorum. Sunt igitur multi, qui poſſunt ſcribere libros. Sunt item multi, qui quod poſſunt, praeſtant cupi-

(*yy*) Iſag. hiſt. theol. lib. II. cap. 1. p. 421.

(z) Olim non erat ſic. Memini, me legere epiſtolam quandam *Mart. Chemnitii* ad *Ritterum*, in qua teſtatur, ſe non ſolum nullum a bibliopola accepiſſe operae ſuae pretium, ſed etiam quinquaginta exemplaria ſui *Examinis Concilii Trid.* (at quam boni, quanto digni praemio operis!) ab eo parata pecunia redimere coactum eſſe, nonniſi hac conditione ſuſcepturo huius operis editionem. E contrario quantam vim pecuniae a *Fritſchio* accepit *Buddeus!* quantam *Hubnerus* a *Gleditſchio!* quantam ab aliis alii!

cupidiſſime. Sunt denique multi, quibus volupe eſt multos libros coëmere. En tres multitudinis librorum hodiernae cauſas!

CAPVT VII.

DE

NOTITIA AVCTORVM.

Σύνοψις.

De optima ratione ſcribendi vitas eruditorum, I. *Exempla Vitarum egregie ſcriptarum, item ſcriptores Vitae propriae*, II. *De Lexicis biographicis*, III. *De variis generibus eorum, qui ediderunt Vitas eruditorum*, IV. *De catalogis librorum, quos quisque ſcripſit*, V. *De auctoribus et collectoribus ἐπικηδείων in eruditos eorumque libros*, VI. *De diverſitate eruditionis reſpectu aetatis*, VII. *reſpectu nationis*, VIII. *de Primatibus literariis*, IX. *De tribus eorum ordinibus*, X. XI. XII. *De fatis eorum*, XIII. *De conſiliariis literariis*, XIV. *Diſtributio auctorum in primanos, ſecundanos, ac tertianos*, XV -- XX. *De auctoribus homonymis*, XXI. *De polygraphis*, XXII -- XXVII. *De eruditis agraphis*, XXVIII. XXIX. XXX. *De Epiſtolographis literariis*, XXXI. *De Excerptis epiſtolicis literariis*, XXXII. *De ſcriptoribus Itinerum literariorum*, XXXIII. *De Obſeruationum*

ſelecta-

selectarum collectoribus, XXXIV. XXXV *De auctoribus faeminini sexus*, XXXVI. XXXVII. *De plagio literario*, XXXVIII. XXXIX. *Quodnam plagii genus non sit turpe*, XL. XLI. *De doctis illusoribus siue impostoribus*, XLII. XLIII. *Probatur*, *epistolas* Ignatii *omnes esse suppositities*, XLIV. XLV. *An* Io. Val. Andreae *fuerit confictor Fraternitatis roseae crucis*, XLVI. *De micrologis literariis*, XLVII.

I.

QVam vtile hominibus ad reip. gubernacula sedentibus est, vitas lectitare imperantium; tam fructuosum est (*a*) literatis, perlustrare excellentium eruditione virorum vitas: quanquam perpaucae ita sunt confectae, vti quidem confici debebant. Perfecta autem vitae descriptio fuerit, quae primo familiam viri docti, natiuitatem, educationem, (*b*) peregrinationes, munera, coniugium liberosque, fata singula casusque singulares, morbos obitumque, praecipue vero ingenium et mores ac viuendi rationem describit; deinde studia eius literaria, commercium epistolicum,

 con-

(*a*) De vtilitate *Vitarum eruditorum* praeclare differit *Holstenius* cap. 1. *de vita Porphyrii.*

(*b*) Sub *peregrinationum* titulum referri debent scholae et Academiae, in quibus literas excoluit.

controuerſias literarias, ſcripta non edita ſolum, verum etiam inedita, itemque affecta, diligenter exponit. Oppido rarae ſunt hae aues. Nam, quae *Taciti* iuſta (*c*) eſt querela, *omnis aetas ſuorum incurioſa eſt*. Cuius rei ſi cauſam requiris, accipe eam *Velleii Paterculi* (*d*) verbis: *Praeſentia* (praeſentes) *inuidiâ*, *praeterita* (mortuos virtutemque exſtinctam) demum *veneratione proſequimur*. Ex quo factum, vt e. g. cauſa exilii Ouidiani, quae illo tempore vulgi erat fabula, vt ipſe (*e*) ſcribat: *Cauſa meae cunctis nimium quoque nota ruinae indicio non eſt teſtificanda meo*; nunc ignoretur omnibus. Pari modo, *Archiam* poëtam fuiſſe prorſus eximium, et virum ſua aetate longe lateque per omnem Aſiam cunctamque Graeciam et Italiam celebratisſimum: id quod *Cicero* nos docet in Oratione (*f*) pro eo habita; nunc non noſſemus, niſi forte fortuna accidiſſet, vt et Cicero illam nanciſceretur occaſionem ſcribendae pro eo orationis, et haec e tot deperditis conſeruata ſit.

II.

Non tamen deſunt, quae valde, nec immeri-

(*c*) Vita Agric. Cap. I.
(*d*) Lib. II. Cap. 92.
(*e*) Triſt. IV. 10. 99.
(*f*) Cap. 3.

merito, collaudantur ab eruditis, Vitae (g) eruditorum, e. g. *Attici Vita* a *Cornelio Nepote*, *Ciceronis* a *Plutarcho*, *Melanchthonis* a *Camerario*, *Peireskii* a *Gassendo*, *Lipsii* a *Miraeo*, *Pinelli* a *Gualdo*, *Cartesii* a *Bailleto*, *Lokii* et *Erasmi* a *Clerico*, *Casp. Sagittarii* a *Io. Andr. Schmidio*, *Hobbesii* ab *anonymo*, *Reuchlini* a *Maio*, *Ge. Hier. Welschii* a *Luca Schroeckio*, *Flacii* a *Rittero*, *Rich. Simonii* a *Bruzeno*, *Baelii* a *Desmaizeaux*, *Frischlini* a *Langio*, *Tolandi* et *Halesii* et *Serueti* a *Moshemio*, *Ioannis Casae* a *Bembo*, *Grotii* a *Lehmanno*, *Morhofii* a *Mollero*, *Georgii Fabricii* a *Schrebero*, *Iobi Ludolfi* a *Iunkero*, *Vlrici Hutteni* a *Burckhardo*, *Gottfr. Arnoldi* a *Colero*, *Io. Gerhardi* a *Fischero*, *Dauidis Chytrei* a *Schutzio* scripta. E re vero foret publica, si singuli maioris fa-

(g) Harum plerisque praefixa est effigies viri: quae si vera est, quantiuis profecto est pretii. Est enim omnino facies cuiusque index et animi et ingenii. Conf. *Apini* libellus de collectione imaginum doctorum virorum cap. V. §. 5. Adiici igitur semper oporteret certissimum testimonium, ex quo constet, veram et germanam esse illam, quae *Vitae* praefigitur, faciem. Alienae enim facies, qualem suae *Demonstrationis Euangelicae* editioni Lipsiensi adiectam esse, in *Vitae* suae lib. VI. p. 167. refert et indignatur *Huetius*, merito referuntur inter mendacia historiae literariae. Laudandus hic mihi est literatissimus bibliopola Norimbergensis, *Rothscholzius*, qui, vt veras facies clarorum ingenio virorum det orbi literato, nulli parcit sumtui.

mae eruditi de propria vita commentarios posteritati relinquerent: id quod ex priscis *Ouidius*(*h*) fecit, e recentioribus *Petrarcha*, *Thuanus*, *Buchananus*, *Cardanus*, *Morhofius*, ac nuper (*i*) *Huetius*, *Peterfenius* et eius vxor, *Breithauptius*, *Thomasius*, (cuius tamen historia nondum est omnibus perfecta partibus,) et *Val. Ern. Loescherus:* qui postremus in Epistola *Miscellaneis sacris Feustelii* annexa vitam suam literariam, ordinem annorum secutus, concinne descripsit vsque ad annum aetatis suae quadragesimum primum.

III.

Nec vero meum hic est, virorum ingenio celebrium vitas exponere, quippe quas ne volumen quidem vnum, quantumuis magnum, ceperit. Illud autem mihi datum credo negotii, vt scriptores vitarum generatim indicem, tyronesque ad *Struuianae Intro-*

(*h*) Lib. IV. Tristium eleg. X.

(*i*) Quo quidem saeculi sui anno fuerit in communem hanc lucem editus, non indicauit *Huetius*. Ex libro vero quinto *p*. 135. vbi narrat, septuagesimum septimum saeculi annum fuisse aetatis suae quadragesimum sextum, cognoscimus, natum ipsum esse A. 1631. Caeterum futuris vitae propriae scriptoribus id potissimum imitandum reliquit *Huetius*, vt, quae quisque vel familiariter vel e scriptis cognita habet suae aetatis ingenia, de iis verum sincerumque testimonium tradat posteritati.

Introductionis caput septimum allegem, vel ad *Indices*, quos suae *Bibliothecae* (*k*) *Bibliothecarum* subiecit *Phil. Labbaeus*. Primo loco nominandi videntur, qui *Lexica Historica* composuerunt, in iisque nec eruditorum omiserunt mentionem, e veteribus *Callimachus*, cuius opus (*l*) vniuersale de vitis et scriptis literatorum ingenti posteritatis damno interiit; e medio aeuo *Suidas*, e recentioribus *Carolus Stephanus*, a *Loydio* auctus, *Hoffmannus*, *Morerius*, *Baelius*, *Buddeus*. Maxime hunc pertinet in locum *Lexicon biographicum*, auspiciis *Menkenii* bis editum, solorumque eruditorum memoriae conseruandae destinatum: cuius veluti specimen fuit *Bibliotheca* (*m*) *Koenigiana*. Etiam *Reimmanni* Index vniuersalis in suam *Germaniae Historiam literariam* quoddam est Lexicon literarium biographicum. Haec Lexica etsi, *Baeliano* (*n*) excepto, minus

Y 5 accu-

(*k*) Hic liber tertiis curis auctior prodiit Lips. 1682. Eundem mire locupletatum nobis dedit *Teisserius* A. 1686. qui et *Auctarium* adiunxit A. 1705.

(*l*) Accurate et copiose hoc opus nobis describit *Ionsius* lib. II. de script. hist. philos. cap. 5.

(*m*) Hanc valde contemnit *Morhofius* Polyhist. liter. lib. I. cap. 18. §. 15.

(*n*) Hoc opus ego vocare soleo *Cornu copiae*, cuius tamen fructibus pulcherrimis admixtum est lolii nonnihil. Fuit autem *Baelio*, vt res docet, potissimum propositum, κριτικῶς describere historiam Galliae et histo-

accurata ſunt, non tamen carere iis poſſumus, ex iis quippe aetatem ſaltim perſonamque publicam cuiusque cognoſcentes, diſcentesque praeterea, qui libri plura cogniturisadeundi ſint.

IV.

Hinc ſequuntur, qui certis voluminibus collectas plurium eruditorum vitas publicarunt, vt *Paulus* (o) *Freherus*, *Clarmundus*, (qui duo quidem ipſi Vitas a ſe vulgatas compoſue-

hiſtoriam veterum philoſophorum. Hoc *Dictionarium theſaurum incundiſſima copia rerum elegantiſſimarum refertum* vocat *Fabricius* Cod. apocr. N. T. p. 393. *Incomparabile opus* appellat *Io. Frid. Mayerus* Diſſ. de Lutheri vxore §. XI. *Pfaffius* Introduct. in Hiſt. Theol. liter. T. I. p. 28: *Inter omnia lexica*, inquit, *eminet illud Baelii, non propter multitudinem titulorum* (*ſelecti enim ſaltem hic apparent tituli,*) *ſed propter eruditionem prolixiſſimam* , *ingeniumque ſummum vbique emicans* , *rariſſimaque atque etiam philoſophica argumenta hic tractata.* A. 1711. *Reimmannus* edidit ſingulari libello *Cenſuram Dictionarii Baeliani*, quam ego quidem *Baelianam* appellandam cenſeo , quia iis tum laudibus , tum caſtigationibus excipit illud opus, qualibus ipſum *Baelium* credo proſecuturum id fuiſſe , ſi ab alio profectum auctore cenſuram ipſius ſubiiſſet. Nec ſtyli fluxu et amoenitate *Baelio Reimmannus* eſt inferior.

(o) Hoc *Freheri Theatrum* recens editum acerrima cenſura excepit *Thomaſius* in *Menſibus* anni 1688. P. II. p. 247. ſqq. Conf. *Baelius* Diction. v. *Agrippa* not. C.

posuerunt,) *Batesius, Smithus, Kollius.* Adde *Vitas selectas* Vratislauiae A. 1711. editas. Alii in vitis eruditorum describendis adhaeserunt *certae disciplinae.* Ita *Diogenes Laërtius* vitas philosophorum ; *Adamus* (*p*) et *Wittenius* (*q*) vitas recentiorum (*r*) theologorum, (*s*) iureconsultorum, medicorum, et philosophorum, sub quo nomine et philologos comprehendunt; Alii vitas poëtarum, ediderunt; Refer huc *Colomesium,* cuius exstat et *Gallia* et *Italia* et *Hispania orientalis;* itemque *Wezelium,* qui quatuor in libris descripsit *Vitas hymnopoeorum.* Alii secundum (*t*) *Academias* et *scholas* describ-

(*p*) Pluribus de hoc *Adami* opere agit *Kraufius* P. I. der Bücher-Historie p. 87. sqq. Conf. *Baelius* loc. cit. not. F. fine.

(*q*) *Wittenii* exemplo *Pippingius* edidit Vitas LXX. theologorum, et in Praef. commemorauit scriptores de vitis recentiorum theologorum. Etiam *Dornius* in *Bibliotheca theologica* scriptores de theologorum vitis exhibet, singulari capite, quod secundum est libri secundi.

(*r*) Recentiorum theologorum vitas etiam persecutus est *Dupinius.* Vid. *Acta erud.* A. 1720. p. 535. et Suppl. T. VII. p. 79. et 100.

(*s*) Notitiam veterum ICtorum et Medicorum exhibet *Fabricius* Bibl. Gr. T. XII.

(*t*) Prae caeteris Academiis felix est hoc in genere *Altorfina,* quae iam editas habet Vitas suorum Procancellariorum, Theologorum, Medicorum, Philosophorum ac Philologorum, breui et Iurisconsultorum Vitas acceptura.

ſcripſerunt vitas eruditorum: quo in genere exſtant *Meurſii Athenae Batauae, Zeumeri* et *Richardi Profeſſores Ienenſes, Motſchmanni Erfordia literata*, *Ludouici Hiſtoria Rectorum*, *Seelenii Athenae Lubecenſes.* Alii ſecundum *ſocietates* ſiue *ſacras*, e. g. *Bibliotheca Ieſuitarum*; ſiue *literarias*, e. g. *Creſcimbeni Vitae Arcadum.* Sic in *Hiſtoria Pariſienſis regiae Societatis literariae* ſingulorum ſociorum vita defunctorum elogia exhibentur. Alii ſecundum *nationes*, e. g. Vitae Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum. Huc refer *Quenſtedii* (*u*) *Dialogum de patriis eruditorum.* Alii ſecundum *prouincias*, e. g. Vitae Francorum, Sileſiorum, Neapolitanorum. Alii ſecundum *vrbes*, v. g. Vitae *Gedanenſium.* Non tamen pertinent huc ſchedae ſub titulo *Hamburgi literati* etc. prodeuntes. In his enim ſola nomina exhibentur eorum, qui in Academiis verſati fuerunt, ſiue mediocriter, ſiue egregie, ſiue plane non eruditi ſint. Denique alii ſecundum *ſaecula.* Sic *Boeclerus, Miraeus* et *Teiſſerus* ſaeculi XVI. ſcriptores perſecuti ſunt; *Wittenius* in *Diario* (*x*) *biographi-*

(*u*) De hoc libro iudicium vid. in *Labbei* Biblioth. Bibl. p. 214: quo quidem iudicio nihil indignius fieri poterat eo homine, qui ſe profitetur *ſodalem Ieſu.*

(*x*) Hoc *Diarium* laudat *Thomaſius* in *Menſibus* anni 1688. P. II. p. 266. ſqq. Plurima tamen eius operis

πραξο-

graphico ſcriptores ſaeculi XVII. Imo fuit, qui ſecundum *annos* deſcribendas ſuſciperet literatorum hominum memorias. Erat is *Chriſtianus Grundmannus* cuius exſtant *Oſſa et Cineres literatorum A. 1716. et 1717. defunctorum.* Verum laudabili huius viri inſtituto mors interceſſit. Idem tamen fit in Ephemeridibus literariis, quod ad eruditos illos attinet, qui eruditionis ſuae fama omnem Europam impleuerunt, quorum quippe vitae morte obita breuiter ibi deſcribi ſolent. Repertus etiam fuit, qui ſuccederet *Grundmanno*, *Chriſtianus Polycarpus Leporinus*, medicus Quedlinburgenſis, ac Vitas ederet eruditorum Germanorum A. 1719. denatorum. Quanquam gratior eius opera eruditis futura erat, ſi methodo Grund-

παρεργάματα exhibentur in *Hiſtoria Bibliothecae Fabricianae* P. V. p. 389. Caeterum haud iuſtum indidit operi ſuo titulum *Wittenius*. Non enim exhibet biographias, ſed ſolum patriam cuiusque, munus publicum, et diem fatalem annotat. Vnde rectius id inſcripſiſſet *Diptycha literaria*, cum diei cuiuscunque emortuali adſcripſerit nomen et ſcripta ſua. Imitatione *Wittenii I. G. Gellius* inſtituit componere *Diarium biographicum ſaeculi XVI.* eiusque ſpecimen edidit nuper in *Analectis Societ. Char.* T. I. p. 255. ſqq. Sed cum iam in promtu ſit *Boecleri Hiſtoria eius ſaeculi*, labor ille foret ſuperuacaneus. Operae vero ſuae pretium fecerit, qui Wittenlani operis continuationi ſe accinxerit.

Grundmannianae religiose inhaerens breuiores exhibuisset, et de multo pluribus, descriptiones. Quae nuper diuersis temporibus edi coeperunt Lutetiae (*y*) a *Niceronio*, in Batauia (*z*) ab anonymo, Vitae doctorum virorum, eae ita placuerunt eruditis, vt diuturnum in hoc studio cursum optent illis duumuiris.

V.

Dixi, in vitis eruditorum exponendis non minimam habendam esse rationem librorum (*a*) ab iis conscriptorum, cum eorum, qui adhuc exstant, (quorum et editiones (*b*) variae, item versiones, recenseri debent,)

(*y*) Vid. *Acta erud.* 1727. p. 488; 1729. p. 369. et 406; 1730. p. 130. et 545. etc.

(*z*) Vid. *Gelehrte Zeitungen* 1731. p. 801.

(*a*) Quidam ipsi librorum a semet editorum catalogos confecerunt edideruntque. Iam olim *Hieronymus* titulos operum suorum produxit in vltimo capite *Catalogi* sui *scriptorum ecclesiasticorum.* Idem postea fecit *Augustinus* luculentius in libris *Retractationum*, recentiorique aeuo *Campanella*, *Fort. Licetus*, *Labbeus*, *Buddeus*, *Goezius*, *Ioach. Langius*, *Moshemius*, aliique.

(*b*) Hic inquirere libet, quid existimandum sit de editionibus *Operum omnium* a polygraphis scriptorum, e. g. *Lutheri*, *Erasmi*, *Caluini*, *Vossii*, *Conringii*, *Launoii*. Facile igitur apparet, ita quidem conseruari etiam minuta magnorum virorum scripta, illa quoque, quae rectius perirent; caeterum voluminosa illa opera inseruire non tam vsui eruditorum, quam ornandis

bent,) tum deperditorum. Nec omittenda est distinctio genuinorum foetuum a libris suppositiis. Hoc in studio *Vossii* (c) industriam non aequauit solum, sed superauit *Ioannes Albertus Fabricius*, qui hodie principatum tenet inter historiae literariae professores, et *Bibliothecarius reip. literariae optime meritus* vocari meretur. Ac *Bibliothecae* huius, *Latina* pariter et *Graeca*, merito pro monumentis habentur immortalitate dignis. Aemulatus eum est haud infeliciter *Ioannes Christophorus Wolfius*, cuius *Bibliotheca Hebraica* magno meritoque fuit exce-

nandis bibliothecis publicis et ostentandae magnificentiae ciuitatis literariae. Docti enim viri, quos fere tenuiores esse constat, optimos quosque libros separatim recudi optant, et, quibus opus ipsis est, eos sibi comparant. Ecquis doctorum hominum, vt *Conringii Antiquitates Academicas* aut *Vossii de historicis* libros legat, tanto pretio sua faciet eorum opera? Idem sentio de collectionibus librorum et magnorum et satis obuiorum eiusdem argumenti. Vnas illas Syllogas laudo, quibus comprehenduntur scripta et minutiora et rariora, eademque bonitatis maximae. Eadem erat in sententia Buddeus, cuius verba sunt inserta *Recensionibus Ienensibus* (*Monatl. Nachrichten*) A. 1726. p. 743. 745. 746.

(c) *Vossius* primus vel inter primos in hoc genere elaborauit. Exstant libri eius *de Historicis Graecis et Latinis*, *de mathematicis*, *de rhetoribus et oratoribus*, *de poëtis*, *de philosophis*: quorum operum duo postrema sunt posthuma et imperfecta.

excepta plausu. Vterque in *Praefatione* suos in hoc argumento antecessores in medium producunt: id quod et *Grischouius* facit in *Historia* (*d*) *Philologiae*. Laudari hic etiam debet *Assemanni Bibliotheca* (*e*) *orientalis*, A. 1719. edi coepta. Speciatim ecclesiasticorum (*f*) scriptorum monumenta persequuntur, idque magna diligentia, *Wilhelmus Caueus* in *Historia literaria scriptorum ecclesiasticorum*, et *Oudinus* in tripartito opere, cuius maxima est vtilitas in medii aeui (*g*) historia literaria. Maiori studio

(*d*) §. XCV. p. 389. sqq.

(*e*) Vid. *Acta Erud.* Suppl. T. VIII. p. 1.

(*f*) Scriptores omnes de scriptoribus ecclesiasticis recenset *Fabricius* in Praef. libri quinti *Bibliothecae Graecae*. De *Trithemio* obseruo, eius *scriptores ecclesiasticos* esse scriptores ecclesiae Christianae addictos, siue theologos, siue ICtos, siue medicos, siue grammaticos, siue geometras, etc.

(*g*) Hic etiam multorum Vitae copiose descriptae exhibentur. Omisit tamen nescio quo casu quosdam clariores, *Albertum M. Lanfrancum*, *Lambertum Schafnabrugensem*, *Rupertum Tuitiensem*, *Ottonem Frisingensem*, *Alanum M. Ioannem Scotum*, *Aegidium Romanum*, *Raymundum Lullium*, *Rab. Maurum*, *Lyranum*, *Taulerum*, *Haymonem*, *Rufinum*, *Orosium*, *Odonem Cluniacensem*, *Carolum M. Nicolaum Cusanum*, *Isidorum Pelusiotam*. Caeterum cur *Clericus* T. XIX. Bibl. anc. et mod. p. 353. sqq. parum aequum se praebeat Oudiniano operi, discas licet ex *Oudini* T. I. p. 986. sq.

ſtudio idem argumentum pertractat *Nicolaus Nurrius* in *Apparatu ad Bibliothecam maximam Patrum.* Subdititia Patrum Eccleſiae ſcripta indicat *Andreas Riuetus* in *Critico ſacro, Robertus Cocus* in *Cenſura ſcriptorum eccleſiaſticorum*, et *Vinc. Placcius* in *Theatro pſeudonymorum.*

VI.

Fuerunt etiam, qui eruditorum iudicia de celebrioribus ſcriptis eorumque auctoribus congeſſerunt. Iudicia de *Patribus (h) Eccleſiae* exhibet *Io. Gerhardus* in *Patrologia;* de priſcis *hiſtoricis Degoreus Whearus* in *Relectionibus hiemalibus;* de hiſtoriae Romanae ac Byzantinae ſcriptoribus *Martinus Hanckius* in duobus, quos de iis edidit, operibus; de omnis generis eruditis *Thomas Pope-Bluntius in Cenſura (i) celebriorum aucto-*

(*h*) Quia Patres Eccleſiae non ſolum Pontificiis, ſed etiam multis noſtrae Eccleſiae ingens faciunt praeiudicium, hinc bene fecerit hiſtoriae literariae doctor, ſi hac occaſione auditores ſuos docebit, quid exiſtimandum ſit de eruditione praecipuorum Eccleſiae Patrum. Commendo hic *Dallaei* librum *de vſu Patrum, Clerici Hieronymiana*, et *Vitas* aliquot Patrum, quas in Germanicum traduci curauit et A. 1721. Praefatione ornauit *Thomaſius;* ipſius denique *Thomaſii Cautelas circa Iurisprudentiam eccleſiaſticam* cap. X. §. 24. ſqq. et cap. XI. XII. XIII. XIV.

(*i*) Iam ante *Bluntium* tale opus conſcribere in animum induxit *Chriſtophorus Adamus Rupertus*, eiusque ſpeci-

 men

auctorum: quod quidem opus potest subinde augeri ab industrio possessore. De *interpretibus* ipse suum fert iudicium *Huetius* libro singulari; de poëtis *Scaliger* in Poëtice; de *historicis Lipsius in (k) Politica;* de *Commentatoribus in sacrum Codicem Richardus Simonius* in separato opere, itemque *Io. Frid. Mayerus* in *Bibliotheca Biblica*, quam pertexuit *Arndius.* Pari modo de *Patribus Ecclesiae* sententiam suam dicit *Dupinius* in *Biblio-*

men reliquit in *Mercurio Epistolari* p. 720. sqq. Exstat et *Tho. Magiri* opus simile, *Eponymologium criticum* inscriptum, et A. 1687. duplo auctius editum a *C. W. Eybenio.* Sed longe praeferendus est *Bluntius.* Caeterum quo quis clarior in orbe literato, eo facilius est complura eius reperire encomia. Vnde decem paginas impleuit praeconiis *Morhofio* tributis *Mollerus* Prolegomenis ad eius *Polyhistorem.* Imo totus liber secundus *Quaestionum Tullianarum Andreae Schotti* non nisi elogia eloquentiae *Ciceronis* continet. Pari modo *elogia Melanchthonis aut iudicia de eo qui compilare velit, librum grandem effecerit,* inquit *Seckendorfius Lutheranismi* lib. I. sect. 34. addit. 1. Quantum vero eiusmodi iudiciis tribuendum sit, dicendi locus erit alius.

(*k*) Not. ad lib. I. cap. 9. Etiam in *Bibliotheca historica Fresnoio-Menckeniana* creberrima occurrunt de historicis iudicia. Sic et in *Ludouici le Gendre Nouvelle Histoire de France* Tomo VI. Lutetiae 1719. edito exhibetur Catalogus historicorum, qui Galliae historiam siue vniuersam siue particularem scripserunt, et quidem adiecta singulis accurata ἐπικρίσει.

Bibliotheca sua *ecclesiastica*; de scriptoribus Hist. eccl. N. T. veteribus et recentioribus *Weismannus* in Prolegomenis ad suam *Hist. eccl.* p. 28--65; qui et de theologis omnium sectarum, qui saeculo XVI. et XVII. celebriores fuerunt, accuratum exhibet iudicium in Tomo II. *Historiae* illius. Eodem in genere commendari meretur *Adriani Bailleti* opus ita (*l*) inscriptum: *Jugemens des Sçavans sur les principaux ouvrages des Auteurs*; ac simile opus (*m*) *Giberti de scriptoribus rhetoricis*; item *Teisserii Elogia virorum doctorum ex Thuani Historia excerpta*, cum additamentis A. 1715. rursus edita quatuor tomis. *Morhofianus* quoque *Polyhistor* plenus est ἐπικρίσεων, nec non *Boecleri Bibliographia Critica* supra iam laudata, itemque *Naudaei Bibliographia politica*. Non male huc retuleris libros, quos *ANA* vocant, vt *Sarcmasiana*, *Menagiana*, *Patiniana*,

(*l*) Melior huius est editio secunda, quae A. 1725. Amstelodami prodiit vna cum annotationibus *Bernhardi de la Monnoye*, qui et in praefatione sua et T. II. p. 371. profitetur, se id sibi negotii dedisse, vt corrigeret, quos *Bailletus* commisisset in historia literaria errores. Inserta et sunt huic editioni caetera *Bailleti* opera, quibus illustrauit literariam historiam, itemque *Menagii Anti-Bailletus*, et *Giberti Iudicia de rhetoribus*.

(*m*) Vid. *Acta erud.* A. 1714. p. 78; A. 1721. p. 257. et 298.

niana, *Naudaeana*, *Casauboniana*, etc. cuius generis libros singularibus Dissertationibus (*n*) exhibuerunt *Wolfius* et *Lilienthalius*.

VII.

Variant etiam de libris eruditorum iudicia pro diuersitate aetatis et nationis. Vergente superiori saeculo magna orta est contentio in Gallia, aliis (*o*) priscos, aliis recentiores scriptores praeferentibus; quos recenset *Ryssellius* in *Mensibus* suis. Ego, quae alibi (*p*) iam dixi de hoc argumento, iis tria hic adiungo velut axiomata. I. *Quae studia veteres magis excoluerunt, quam nostra aetas, in iis veteres vtique nostris hominibus praeferendi sunt.* Poëtae igitur veteris Romae non parum praestant plerisque hodier-

(*n*) De libris in ANA iudicium exstat in Germanicis *Obseruationibus Halensibus* P. II. n. 8. Addenda huius generis libris sunt *Verulamiana*, i. e. *Verulamii Sermones fideles*, et e prisco aeuo *Corydiana*, quae conscripserat *Lynceus* Samius, teste *Athenaeo* lib. VI. p. 241. 245. 248.

(*o*) Iam saeculo decimo quinto disputatum fuit, an veteres nouis scriptoribus sint praeferendi: exstatque ea de re liber *Ben. Accolti*, recensitus in *Actis erud.* 1690. p. 510. sqq. Haud iniuria vero insanire dixeris *Lambinum*, cum in secunda ad *Lucretium* suum Praefatione *stultos et insanos* vocat, qui hodie Grammaticam, Rhetoricam, vel Logicam scribant, edantque, ac iudicat, nihil posse melius scribi, quam scriptum iam habeamus a veteribus.

(*p*) Im politischen Philosopho cap. VII. §. 18.

hodiernis. Poësis enim erat illorum ἔργον, cum hodie sit inter τὰ πάρεργα, II. *Quae studia veteres modice excoluerunt, in iis recentiores sunt praestantiores.* Stolidi igitur erant, qui Ennium Virgilio, Catonem Ciceroni anteponebant, notati merito a *Martiale* lib.V. epigr. 10. et *Quintiliano* Dialogi cap. XVIII. 5. et XXIII. 2. III. *Quae studia veteres excoluerunt acriter, et hodierna aetas itidem excolit studiose, in iis hodierni palmam (q) merentur.* Nam primo posteriores calcant viam iam praeparatam, adeoque iis facile est, progredi (r) longius; deinde hodie plura in omnis generis studiis habemus adminicula, altiusque proinde eniti possumus in quouis literarum genere. Quare si quis e. g. in legendis Patrum ecclesiae scriptis assidue versaretur, sique totum *Aristotelem* totumque *Platonem*

(q) Quanto inferiores eruditione sint veteres scriptoribus aetatis nostrae, ostenditur in *Biblioth. Angloise* T. XIV. p. 197. sqq. Ibidem p. 199. iudicatur, lectionem veterum philosophorum parum vtilem esse ad augendam eruditionem: et p. 200. sq. medica *Hippocratis* scientia valde contemnitur.

(r) Non iniuste itaque *Mollierii* comoediae praeferuntur Plautinis. Vid. Gelehrte Zeitungen A. 1720. p. 525. Lepida ratio reuincendi antiquarios, hoc est, eos, qui recentiores omnes prae antiquis contemnunt, exhibetur in *Vita Huetii* lib. I. p. 21. Plane similem historiam narrat *Lud. Viues* lib. I. de caus. corrupt. art. p. 34. Imo adeatur et *Phaedrus* lib. V. fab. 5.

nem memoria comprehenſum haberet, non lectis noſtrae aetatis theologis ac philoſophis, non ab vllo habebitur, opinor, pro magno vel theologo vel philoſopho. Mihi quidem *Priſcianus* in praef. operis grammatici optime videtur litem illam diremiſſe, ſcribens, *grammaticae artis auctores, quanto ſint iuniores, tanto perſpicaciores et ingeniis floruiſſe et diligentia valuiſſe*, additque, *id omnium eruditiſſimorum iudicio confirmari.*

VIII.

De nationum diuerſis ingeniis diuerſisque ingeniorum fructibus quae mihi aliisque cogitata et obſeruata fuerunt, exhibui in *Actis* (*s*) *Philoſophorum.* Eodem in opere (*t*) ſupplementa illius tractationis exhibui, ſimulque, quae doctus quidam vir de borealium ingeniis contra meam ſententiam protulerat, ἄνευ παθῶν expendi. Quod ipſum reſponſum etiam ad ſe pertinere putet velim inciuilis ille ciuilis Iuris conſultus, (ſi modo cantum hunc non alius gallus edidit,) qui

(*s*) T. I. P. IV. cap. 1. vbi §. 35. non ſtatuo, aëris tenuitatem ac cibi potusque teneritatem eſſe veras cauſas perſpicaciae ingenii; ſed hoc volo, craſſitiem aëris ciborumque impedire vſum ingenii, vti nebulae oculis noſtris ſunt impedimento, quo minus bene longeque proſpiciant.

(*t*) T. III. p. 828-857.

qui (*u*) Suecorum (quam nationem vt ille aſſentatione, ſic ego veneratione proſequor,) ingenia ita defendit, vt petulantiſſimis conuiciis me lacerandum putaret. Solet ſcilicet hoc accidere adulatoribus, vt alteram partem nimiis extollant laudibus, nimioque opere dealbent, alteram nimis denigrare ſtudeant. Caeterum ſciat idem ille, iudicia mea de ingeniis hominum ſeptem trionibus ſubiectorum plus commodi, quam ipſius aſſentationes, afferre reip. literariae. Cum enim ipſe frigidam ſuffundat ignauiae, ego contra diſcutio torporem non paucorum, et calcar aemulationis ſubdo nondum ſatis alacriter currentibus, poſtea vero eximie ornaturis rem literariam.

IX.

Venit hic mihi in mentem alia eruditorum claſſis, quam minime omnium, quae in hiſtoria literaria praetereatur, dignam exiſtimo. Eos innuo, qui ſe anteſignanos literati gregis praebuerunt, et *primi* ſiue vniuerſam literarum culturam inſtaurarunt, ſiue certam aliquam diſciplinam excoluerunt, ſiue quacunque alia in re laudabili viae poſtea frequentiſſime calcatae duces fuerunt. Hos vocare mihi liceat *primates*

(*u*) Schwediſche Bibliothec P. II.

literarios. De quibus antequam plura profero, paucis obſeruo, ſtatum literatorum toto orbe diſperſorum, etſi non eſt veri nominis reſpublica (*x*) ſocietasue, tamen ob ſimilitudinem non vnam appellari *rempublicam literariam.* In hac igitur republica alii ſunt *plebs* (*y*) *literata,* alii vocari merentur *optimates literarii,* quorum pars ſunt cuius-

(*x*) Reſp. literaria ratione formae ſimillima eſt *Eccleſiae inuiſibili.* Vti hic nullus monarcha, nullum ciuile imperium, ſed ſumma libertas, ſola regnante S. Scriptura; ſic illic ſola regnat Ratio, nec quisquam in alterum quicquam habet iuris ciuilis. Ac libertas iſta adeo eſt reip. literariae anima, vt toto coelo errarit *Iac. Thomaſius,* cum *Progr.* 41. p. 469. ſcripſit, *forma regiminis monarchici nullam eſſe literariae reip. ſalubriorem.* Contrariam huic ſententiam paucis, ſed acute et eleganter, illuſtrat *Baelius* Dict. v. *Catius not. D.* Lectu quoque digna eſt *Chriſtiani Loeberi* Ienae A. 1708. edita meditatio *de forma regiminis reip. literariae,* in qua lucide probat, ſtatum literatorum vniuerſe conſideratum improprie vocari *rempublicam literariam,* adeoque ſocietati literatorum per totum orbem diſperſae nullam eſſe, ac ne *democraticam* quidem, *formam regiminis.* Idem docetur in den Unpartheyiſchen Gedancken über die *Iournale* p. 300. ſqq.

(*y*) Vetus iam eſt haec diſtinctio. *Canutium, Arrium,* et *Furnium plebi literatae* diſerte adſcribit *Quintilianus* Dial. de cauſ. corr. eloq. cap. XXI. 1. *Vulgus eruditum Plinius* commemorat lib. II. cap. 7. Sic et *Seneca* mediocriter eruditum hominem Epiſt. 10. vocat *vnum e populo.* Contra *Cicero* lib. de claris oratoribus cap. 79. *Calidium* eſſe ait *oratorem non*

cuiuscunque disciplinae doctores (z) professoresque. Quemadmodum vero olim in Romanorum senatu vnus erat *Princeps senatus*, sic et literaria resp. omnis aeui suos habuit et coluit senatus (*a*) literati principes. Et hi ipsi sunt, quos antea dixi *Primates literarios*.

X. Tres

non vnum ex multis. Etiam Virgilius a melioris venae poëtis segregat *Bauium* et *Maeuium*.

(z) Dico veri nominis *doctores*. Nam qui solo titulo sunt *Doctores* ac *Magistri*, illis suus in *plebe* assignandus est locus, et quidem, quia id non sunt, quod tam ambitiose videri cupiunt, locus omnium vltimus. Non minus inter *plebeios* sunt referendi, qui falsa eruditione onusta gerunt pectora. Scimus, tempore *Lutheri* omnes Facultates Theologicas, quas vocant, ad vulgus literatum pertinuisse. Ac in vniuersum notandum, *optimates* hic censeri non ex opibus ac ciuilibus honoribus, sed ex sola sapientia et eruditione. Hic, vt *Hier. Osorii* verbis e lib. I. *de gloria* p. 46. sqq. vtar, *omnes homines ingenio praestantes, quamuis inopes sint et obscuris parentibus orti, in PRINCIPVM numero habentur: contra, qui hebeti ingenio sunt et languori desidiaeque dediti, quamuis in amplissima familia nati sint, et res magnas administrent, PLEBEII existimantur.*

(*a*) Hi *Primates* inter caeteros doctos eundem ferme in modum eminent, quo *Scaliger*, et post eum *Salmasius*, in vrbe Lugdunensi e numero gregariorum Professorum exemtus, Apollinis cuiusdam instar colebatur a Musis Batauis.

X.

Tres autem ſunt iſtorum *Primatium* ordines. In *primo* eos colloco, qui impetu quodam facto fortiſſime (*b*) disiecerunt tenebras literarias, et vniuerſam reip. literariae faciem feliciter immutarunt. Sic olim in Graecia Primas theoreticae philoſophiae fuit (*c*) *Thales*, practicae et moralis *Socrates*; primus barbariei medii aeui ſe oppoſuit *Petrarcha*; primus et eloquentiam et philoſophiam et theologiam in Gallia emendauit *Faber Stapulenſis*; primus de barbarie literata in Germania triumphauit *Eraſmus*, de religioſa *Lutherus*; primus philoſophiam eclecticam, proſtratis priſtinis erroribus innumeris, in Germanicas Academias introduxit *Thomaſius*. Inter hos Primates multi vel a diſcipulis ac ſectatoribus ſuis, vel etiam ab ſemetipſis conſtituti ſunt *monarchae literarii*, vel potius, quia in rep. literaria non datur iuſta monarchia, tyranni, e. g. *Ariſtoteles*, *Carteſius*.

XI.

Secundus ordo eos complectatur, qui vnam duntaxat diſciplinam noua induerunt eaque laetiſſima ac pulcherrima facie. Hic

(*b*) Vnde eos alibi vocaui *fulmina literaria*. Vid. *Poeciles* T. I. lib. 4. p. 631. ſq.

(*c*) Vid. *Acta Philoſ.* T. III. p. 161. ſqq.

Hic igitur Primas Iuris naturae est *Grotius*, facile tamen socium admittens, *Pufendorfium*; Historiae ecclesiasticae (*d*) priscis temporibus *Eusebius*, iunioribus *Flacius*; Medicinae olim *Hippocrates*, nuper *Harueus*; anatomicae scientiae (*e*) *Vesalius*; Iuris publici *Conringius*; Primates Theologiae, iidemque professores theologiae eclectici, *Lutherus*, *Zuinglius* et *Arminius*; Primates Iurisprudentiae ciuilis minus comtae (*f*) *Irnerius*, *Accursius*, et *Bartolus*; tersioris politiorisque *Alciatus* et *Cuiacius*; Primates Philologiae in Germania *Reuchlinus* et *Erasmus*, in Gallia (*g*) *Faber Stapulensis*, in Hispania *Antonius Nebrissensis*; Primas scientiae chronologicae *Iosephus* (*h*) *Scaliger*; Primas artis heraldicae (*i*) *Phil. Iac. Spenerus*; Primas poëtarum Graecorum *Homerus*, Latino-

(*d*) *Lutheri* opinio, Comm. in *Genesin* f. 349. *b.* rati, primum *Compendium historiae* scripsisse *Abrahamum* inde ab *Adamo* vsque ad sua tempora, debito caret fundamento.

(*e*) Vid. *Stollii* Hist. medicinae P. II. cap. 1. §. 21. p. 414. sqq.

(*f*) *Grauina* lib. I. de orig. Iur. ciu. §. 143. et 144.

(*g*) Vid. *Sammarthanus* Elog. lib. I. cap. 1.

(*h*) *Se primum inuasisse hoc argumentum*, ipse scribit in Dedicatione sui operis *de emendatione temporum*. Et in *Prolegomenis* p. 8. dicit, *se omnia noua protulisse*.

(*i*) Vid. *Schmeizelii* Einleitung zur Wapen-Lehre Prolegom. Cap. VII. §. 6. p. 52. sqq.

tinorum *Virgilius*, Gallorum *Ronſardus*, Italorum *Dantes*, Germanorum *Opitius*; Primas Hiſtoriae literariae in Heluetia *Geſnerus*, in Gallia *Naudaeus*, in Belgio *Voſſius*, in Germania *Morhofius*, eiusque ſucceſſor, *Fabricius.*

XII.

Tertii ordinis ii ſunt Primates, qui primi magnum aliquod ac memorabile facinus ediderunt in rep. literaria. Primum hic locum teneat *Moſes*, primus ille libri ſcriptor ex omni aeuo ex omnique natione. Poſtea primus in Graecia librum ſcripſit *Pherecydes*, in Germania (*k*) *Eginhardus*. Cumque hic Latino ſit vſus ſermone, primus inter Germanos Germanicum librum (*l*) compoſuit *Otfridus*. Sic primus Italiae profeſſor fuit *Pythagoras*, Graeciae (*m*) *Anaximander*. Primus Graecas literas in Italia docuit *Chryſoloras*, in Gallia *Tiphernas*, in Germania *Rich. Crocus*. Primus Hebraicae gram-

(*k*) Hoc obſeruauit *Pag. Gaudentius* lib. de Romanorum philoſophia Cap. 106. *Conringius* quidem Comment. de ſcriptoribus ſaec. VI. cap. 5. p. 100. *Iornandem* vocat *primum Germanici generis ſcriptorem*. Sed obſerues, quaeſo, non patriam Germaniam ei tribui a *Conringio*, ſed genus Germanicum. Erat quippe Gothus natione.

(*l*) Vid. *Poecile* T. I. lib. 4. p. 641.

(*m*) *Acta Philoſ.* T. III. p. 181.

grammaticae ſcriptor e Chriſtianis eſt *Reuchlinus;* primus Madrigalici carminis ſcriptor in Germania *Caſp. Zieglerus;* primus Hiſtoriam philoſophicam ſcripſit *Ge. Hornius;* primus Nouellas politicas hebdomadarias *Theophraſtas* (*n*) *Renaudotus*, literarias *Ioan. Gottlieb Krauſius*.

XIII.

De hiſce Primatibus tria mihi ſuperſunt memoratu digna. Primo ſcilicet illi criminoſo titulo appellitati ſua aetate fuerunt *nouatores*, quaſi aliquid ob id ipſum falſum ac deteſtandum ſit, quia *nouum*, ac viciſſim verum, quia *antiquum* et inueteratum. Deinde propemodum omnes non ſolum ludibriis aetatis ſuae et inſectationibus expoſiti fuerunt, ſed tanquam hoſtes reip. ac peſtilentiſſimi haeretici acerbiſſimis excepti (*o*) odiis. Denique id ante omnia velim animaduertas, renouari ſubinde et emendari faciem literatae reip. ſolere non caeco aliquo caſu, ſed auſpice et rectore DEO; cuius potentiſſima prouidentia ſaepius inde elucet, quod inſtrumentis vtitur eiusmodi, a quibus nemo exſpectaſſet tantam μεταμόρφωσιν. Quis, quaeſo, erat Socrates? Obſtetri-

(*n*) Vid. *Acta erud.* 1732. p. 31.

(*o*) Vid. Diff. mea de martyriis philoſophorum in *Actis Philoſ.* T. III. p. 88. ſqq.

ſtetricis filius. Quis Eraſmus? Spurius. Quis Lutherus? Pauper monachus. Quis Faber Stapulenſis? Ruſtica proles. Vltimo loco addo, hos, quos dixi, Primates literarios dignos eſſe praeter caeteros, quorum vitae diligenter et copioſe exponantur poſteritatique tradantur, ac operae pretium facturum, ſi quis comprehenſas vno volumine edat *Vitas Primatum literariorum*.

XIV.

Habet vero et *conſiliarios* ſuos respublica literaria, qui quodammodo inter primates literarios referendi ſunt, ſaltim hoc ipſo, dum ſe praebent conſiliarios, pro primatibus certi generis haberi ſe velle oſtendunt. Sunt autem illi conſiliarii alii boni, quos inter (p) haud vltimum locum obtinet *Verulamius*, alii mali et imperiti: in quem cenſum ſupra iam (q) retuli ſcriptorem *Germaniae milite deſtitutae*. Eſtque horum ſingularis quaedam ſpecies, quos *Vtopicos* vocare licebit, quorumque magnum videre erit numerum in *Vtopia* mea (r) *literata*.

XV. Ar-

(p) Huc pertinent *Thomaſii* Cautelae circa ſingulas diſciplinas, et *Vockerodti* Conſultationes ſcholaſticae.

(q) Cap. IV. §. 55.

(r) Primum huius libri caput iam edidi T. I. *Poeciles* lib. I. p. 95. ſqq.

XV.

Argumentum, quod adhuc tractaui, occasionem mihi praebet dicendi de tribus eorum, qui libros, scribunt, classibus. Diuidi videlicet ii verissime (s) commodissimeque possunt in *primanos*, *secundanos*, ac *tertianos*. *Primani* (t) sunt, qui tanta pollent perspicacia, vt non solum inueteratos errores acute cognoscant, iisque laruam veritatis detrahant, sed nouas quoque veritates in apricum proferant. Sunt hi soles coeli literati, quorum tamen nullus caret maculis: vt verius miracula literati orbis vocentur, quam oracula. *Secundanos* (u) voco, qui tanta quidem

(s) Iam veteres eruditam turbam diuiserunt in primanos ac secundanos: id quod ostendi in *Actis Philos.* T. I. p. 586. sq. et T. III. p. 823. Locis e prisco aeuo ibi productis addo nunc *Diog. Laërtii* II. 133. et *Aeliani* IX. 15. Diuisionem illam etiam *Rol. Maresius* produxit pariter et scienter illustrauit lib. II. epist. 57. Clarius vero ac distinctius doceri, si tres faciamus tribus literatorum, maxime eorum, qui libros scribunt, res ipsa docebit. Ac Ciceroni quoque distributio haec placuit ita in *Oratore* cap. I. scribendi: *Prima sequentem honestum est in secundis tertiisque subsistere.*

(t) Hi primani olim vocabantur *auctores classici*. Vid. *Gellius* VII. 13. et XIX. 8. Hos *tenere fasces ingenii*, concinne dixeris cum *Plinio* e Praef. Hist. natur.

(u) Eodem plane modo *Seneca* epist. 52. En verba eius! *Quosdam ait Epicurus ad veritatem sine vllius adiutorio fecisse sibi ipsos viam; quosdam indigere ope aliena, non ituros, si nemo praecesserit, sed bene secuturos.*

dem ingenii exſuperantiâ non ſunt, primanis tamen libenter vtuntur doctoribus, veritatesque ab iis propoſitas, niſi forte obſtant errores nimium muniti praeiudiciis, facile (x) amplectuntur, easque concinna methodo diſerteque traditas (y) propagant. *Tertiani* denique ſunt, qui ſecundanis vſi magiſtris, nec induſtria iis nec ingenio nec eloquentia pares, ſola ſcribendi ſedulitate ſunt notabiles, acceptasque ab iis (z) non ſolum

cuturos. Egregium hoc quoque, ſed SECVNDAE SORTIS ingenium. Scilicet alii eruditorum ſunt ſimiles fontibus naturalibus, qui e ſuo veluti pectore effundunt aquas; alii fontibus artificialibus, (patrio ſermone *fontaines* vocamus cum Gallis,) qui deriuatam aliunde aquam cum oſtentatione quadam emittunt, maioremque faciunt, quam naturales illi, admirabilitatem.

(x) *Illis* (inquit *Quintilianus* Inſtit. orat. cap. vlt. eos dicens, quos *primanos* appello,) *haec inuenienda fuerunt, nobis* (*Secundanis*) tantum *cognoſcenda* et diſcenda *ſunt.*

(y) De his ita ſcribit *Verulamius* lib. I. de augm. ſcient. p. 39: *Quidam in SECVNDIS tantum ſubſiſtere ſat habent, vel ſubtilis interpretis, vel antagoniſtae vehementis et neruoſi, vel methodici abbreuiatoris nomen ambientes: vnde reditus et vectigalia ſcientiarum augeri poſſunt, patrimonium et fundus minime.*

(z) Hac de cauſa non malos ſe praebent iuuenum ſtudioſorum doctores, imo ſaepe maximus fit ad eos diſcentium concurſus. Valet et hic diſtinctio *Ioan. Braunii*, doctum eſſe alium dicentis inter doctos, alium eſſe doctum inter ſtudioſos.

lum veras, verum etiam falſas ſententias mordicus tenent, nouarumque ſiue verarum ſiue falſarum doctrinarum praecones hoſtiliter aggrediuntur.

XVI.

Facile apparet, in primo genere eminere (*a*) iudicium, in altero ingenium, in tertio memoriam. Facile item intelligitur, vltimos ſibi videri primos, et magnopere praeterea coli ab iis, qui nullo ſunt numero, ac ne eo quidem vsque progreſſi, vt vel minimam ſcribendo laudem valeant conſequi. Facile denique cognoſcitur, ſecundanos vulgo haberi pro primanis, nec tam ſaepe horum, quam illorum, ſcripta vendi: id quod iam olim obſeruauit *Martialis* in *Lucano*, mediocri poëta, ſi cum *Virgilio* comparetur, ſed quem vulgus libentius legebat, quam *Virgilium*. Ita enim (*b*) loquentem inducit *Lucanum: Sunt quidam*, (eruditiſſimus ſcilicet quisque,) *qui me dicunt non eſſe poëtam*, ſed hiſtoricum metricum: *ſed, qui me vendit, biblio-*

(*a*) Ita et *primani* ſunt in hiſtoria, qui et inueteratas fabellas obſeruant et pragmatice tractant omnem hiſtoriam; *ſecundani*, qui ex optimis ſcriptoribus colligunt hiſtorias, deprehenſasque ab acutioribus fabulas atro carbone notant; *tertiani*, qui ex hiſtoricis apographis addiſcunt res geſtas, ac veteres fabulas non ſolum propagant, verum etiam acriter propugnant.

(*b*) Lib. XIV. epigr. 194.

bibliopola putat, esse me praestantissimum poëtam, cum poëmata mea tot emtores, tot lectores inueniant.

XVII.

Admonet me hoc exemplum, *primanos* pariter ac *secundanos*, *tertianos*que diuidi oportere in *reales* ac *verbales*. Nam etiam poëtae et oratores trium sunt classium: primanique sunt, quos natura (*c*) fecit summos siue oratores siue poëtas; secundani, quorum scripta plus curae, quam naturae, habent; tertiani, qui ne his quidem arte pares ingenioque, nouissimum constituunt agmen vel oratorum vel poëtarum.

XVIII.

Debent vero cum secundani, tum tertiani rursus in classes minores distribui. Alii scilicet e secundanis fontes, e quibus hauserunt, fideliter monstrant, suosque viae duces frequentissime laudant: alii, dum id non faciunt, mentiuntur, idque aliquando prospero successu, primanos. Ad tertianos quod attinet, hi diuidendi mihi sunt in doctiores et minus doctos. Priori classi adscribo *Georg.* (*d*) *Hornium* et *Io. Christoph. Becmannum*: quibus quam multi scriptores,

(*c*) *Quintilianus* lib. XII. Cap. II: *Quantum poësis ab Homero et Virgilio, tantum fastigium accepit eloquentia a Demosthene atque Cicerone.*

(*d*) Conf. *Acta Philos.* T. I. p. 1057. sq.

res, etiam ex polygraphis, sunt inferiores!

XIX.

De *secundanis* duo vt obseruem, superest. Primo eos diuido in secundanos natura et in secundanos politicos. Hi, (nam quos significem priori appellatione, perspicuum est,) vt et infame nouatorum nomen et diras concertationes et ipsam denique egestatem effugiant, subsistendum sibi censent in secundis, sapientes cum primanis, loquentes cum secundanis, interdum etiam cum vulgo. Praestare quippe putant, scriptores esse κατ' ἄνθρωπον, quam κατ' ἀλήθειαν, fructuosiusque esse sentiunt, ciuitatis esse Placentinae, quam Veronensis. Deinde et illud docet historia literaria interior, qui sunt secundani natura, eos, quoties locum primanorum occupare audeant, hoc est, suopte ingenio vtantur ad inuestigandum verum, nouasque, quae quidem ipsis videntur, veritates proferant, turpiter se dare et explodi a cordatioribus.

XX.

Exemplis quidem omnium generum afferendis perlibenter (e) supersederem, sed ne

 desim

(e) Certe nostrae aetatis scriptores viuos ac spirantes in has classes distribuere non ausim, (vno excepto atque altero,) cum, vt vere *Velleius* lib. II. cap. 36. *stulta*, hoc est, periculosa, *sit inhaerentium oculis ingeniorum censura.*

desim historici officio, pauca proferam. Inter Theologos igitur primani (*f*) erant *Lutherus*, *Erasmus*, *Chemnitius*; secundani *Gerhardus*, *Calouius*, *Melanchthon*, *Witsius*, *Quenstedius*: quanquam facile sentio, fore, qui postremum hunc tertianis adscribant socium. Inter historicos ecclesiasticos primani sunt *Flacius*, *Dallaeus*, *Blondellus*; secundani *Spanhemius*, *Ittigius*, *Basnagius*; tertiani *Rechenbergius*, *Andreas Caroli*, *Iunckerus*. Inter Criticos habes primanos *Lipsium*, *Casaubonum*, *Io. Frid. Gronouium*; secundanos *Gruterum*, *Graeuium*, *Iac. Gronouium*; tertianos plerosque editores auctorum cum notis variorum: quo in numero cum sit *Abr. Gronouius*, tres Criticorum classes habent in vna Gronouiana familia, quem sibi afferant. In philosophia primani erant *Pufendorfius*, *Lockius*, *Thomasius*; secundi *Clericus*, (*g*) *Buddeus*; tertiani *Iac. Thomasius*, *Bechmannus*, et reliquum Aristotelicorum vulgus. Inter antiquarios tertianum vnum nomino (*h*) *Io. Rosinum*, qui magno

(*f*) In exegetica theologia primanus est *Seb. Schmidius*.

(*g*) Hic certe fuit in omni literarum genere secundanus excellentissimus, verissimo nomine dicendus *eclecticus*.

(*h*) Parem laudem eundemque locum meretur *Pitiscus*, qui in *Lexico* suo *Antiquitatum Romanarum* vtilissimum reipublicae literariae non scriptorem, sed descriptorem se praebuit.

magno fructu iuuentutis e ſcriptoribus antiquitatum Romanarum ſecundariis concinnauit corpus haud inuenuſtum. Sed manum de hac tabula.

XXI.

Ad accuratam auctorum notitiam et hoc pertinet, vt diſcernantur auctores cognomines. Faciunt hoc diligenter *Laërtius, Meurſius, Ionſius, Fabricius*, cuius inſpiciatur *Bibliotheca Graeca* libro (*i*) quinto. Singulari autem libro, cui titulus: *Homonymoſcopia hiſtorico-philologico-critica*, iſtam nauauit operam *Ioannes Mollerus*. Reſtrictius alii de vno quodam genere auctorum homonymorum ſingulares compoſuerunt libellos, vt *Leo Allatius* de *Pſellis*, de *Nilis*, de *Georgiis*, de *Simeonibus*; *Io. Meurſius* de *Philoſtratis*; *Antonius* (*k*) *Sanderus* de *Antoniis*; *Andreas Sauſſay* de *Andreis*; *Io. Alb. Fabricius* de *Fabriciis*; *Erycius Puteanus* de *Eryciis*; *Franciſcus Nannius* de *Corneliis*; *Ioachimus Meierus* de *Meieris*; *C. F. Paulinus* de *Paulinis*; *Io. Gottl. Milichius* de *Mili-*

(*i*) Cap. 6. p. 830. ſqq. Idem in Praefatione Tomi X. exhibet Indicem homonymorum in decem voluminibus *Bibliothecae* ſuae *Graecae* diſtinctorum. Conf. *Pag. Gaudentius* lib. de philoſophia Romanorum Cap. 24.

(*k*) Huius generis ſcriptores amore ſui nonnihil permotos ſcripſiſſe, bene obſeruat *Bailletus* Iudic. T. I. P. I. cap. 14. p. 111. ſq.

Milichiis; Fridericus Quirinus Gregorii de *Quirinis; Adamus Zahnius* de *Raymundis; Ge. Henr. Goezius* de *Schmidiis; Io. Theodorus Leubscherus* de *Gryphiis.* Quanquam nec negari poteſt, multos ineptos quoque libellos de claris homonymis prodiiſſe in publicum, quod genus librorum iam olim riſit (*l*) *Gellius.* Sic in *Deliciis Theod. Cruſii literariis* (*m*) exhibetur *Catalogus clarorum Cloſiorum*, a *Matthaeo Hanſio* congeſtus, in quo tantum abeſt, vt clara recenſeantur nomina, vt ne vnus quidem eorum, qui producuntur, claritudine nominis *Cloſios antediluuianos*, ſi qui forte iam tum ſub ſole fuerunt, antecedat. Scilicet is eſt plerorumque huius generis ſcriptorum error, quod exiſtimant, libri ſui pretium pendere a multitudine homonymorum potius, quam a claritate et magnitudine. Mea vero ſententia maximum operae ſuae pretium faceret, qui e. g. *de claris Spanhemiis* in titulo promittens Diſſertationem, nonniſi de duobus *Fridericis* et vno *Ezechiele* ageret, reliquosque *Spanhemios* erudito ſilentio praeteriret: quem in modum *Phaedrus* doctos Thraces enumeraturus, ipſe Thrax, duos duntaxat laudat in Prologo (*n*) libri tertii, *Linum*

(*l*) Noct. Attic. lib. XIV. cap. 6.
(*m*) Vergnügung müßiger Stunden P. VII. p. 49. ſqq.
(*n*) v. 56. ſq.

Linum et *Orpheum*. Prope omisissem *Christiani Francisci Paulini*, quae minime omittenda videtur, Dissertationem *de claris Asinis et* (o) *Asellis*, quae in eius doctissimo opere *de asino* constituit Sectionis secundae caput secundum. Addo amici cuiusdam monitu, eundem *Paulinum* in sua *Lagographia curiosa sect. II. part. I. cap. III. p. 130. sqq.* et in sua *Lycographia part. II. cap. 1. p. 80. 96. sqq.* exhibuisse *claros Hasios* siue *Hasaeos*, et *claros Wolfios*.

XXII.

Auctores etiam (p) *polygraphi* commemorari pluribus merentur in historia literaria. Sunt autem hi non vnius generis.

(o) In hac tamen omissus fuit *Erysichthon*, cognomento *asinus*, cuius meminit *Aelianus* Var. hist. lib. I. cap. 27; et rex *Ochus*, quem et ipsum cognominatum fuisse *asinum*, idem tradit lib. IV. cap. 8. Singularem addo ordinem monachorum, dictum *ordinem asinorum*, quem memorat *Cyprianus* Apolog. Reform. cap. VII. §. 3. p. 871. In Italia quoque fuisse nobilem familiam *Asellorum*, didici ex *Schotti* Itinerario Italiae p. 160. edit. A. 1655. Adiungo *Asellam*, piam feminam, quam laudat *Hieronymus* epist. 15. et 99; et *Asellum Symmacho* commemoratum lib. IX. epist. 57; et alium *Asellum*, cuius epitaphium producit *Fontaninus* in libro *de disco votiuo* §. 14. p. 39; et clarum illum *Asinum*, de quo *Simonius* T. IV. Epist. sel. 29. p. 214.

(p) Vid. *Wowerius* Polymath. cap. 19. p. 216. sq. et *Morhofius* Polyhist. liter. lib. I. cap. 22. §. 28. sqq. et *Bailletus* Iudic. T. I. p. 418. sqq.

Alii dicuntur verius, quam sunt, polygraphi. Tales sunt editores magnae molis operum alienorum, e. g. *Goldastus*, *Graeuius*, *Gronouius*, *Burmannus*, (q) *Lunigius*. Tales item sunt auctores librorum nec ingenio perfectorum nec industria elaboratorum, ac tironum duntaxat vtilitati dicatorum, quos aliorum potius caeca admiratio, quam ipsorum auctorum voluntas, protrusit in publicum. *Lutherum* ac (r) *Melanchthonem* hic nomino, quorum siue ex ore (s) siue ex calamo quicquid effluit, cupide exceptum a discipulis, preloque subiectum fuisse, quis nescit? Ii igitur demum sunt habendi polygraphi,

(q) Poligraphus igitur hic Lipsiensis, de iure Germaniae publico praeclare meritus, maiori iure *claros* inter *poligraphos* adscribetur, quam inter *claros polygraphos*. Operum ab eo editorum catalogus exstat in *Actis erud. Germ.* P. 69. p. 678. sqq.

(r) Iudicium *Baelii* de *πολυγραφίᾳ Melanchthonis* vid. in eius Diction. v. *Melanchthon* p. 2096. edit. secundae.

(s) Non solum praelectionibus *Lutheri* in libros sacros, e. g. in *Genesin*, id accidit, sed etiam eius sermonibus familiaribus, quorum ingens volumen haudquaquam valet ad referendum *Lutherum* inter polygraphos. Vid. *Seckendorfius* Hist. Luth. lib. III. p. 187 *a*. Referri huc etiam *Spenerus* potest quodammodo, cuius in scriniis quicquid epistolarum theologici argumenti, quicquid concionum sacrarum, post mortem repertum fuit, multis voluminibus publicam in lucem fuit editum.

graphi, qui ipsi multa elaborarunt et luci (*t*) exposuerunt publicae.

XXIII.

Horum rursus duo sunt genera. Alii quippe mediocris eruditionis libros edunt, alii eruditissimos expolitissimosque. In priorem classem refero eos, qui tironum (*u*) in gratiam institutiones edunt plurium disciplinarum. Qualem quidem polygraphum dici ac polyhistorem, haud magna laus est. Cuilibet enim literarum professori ea, quae didicit, suis exponere verbis, sua proponere methodo, in promptu est, modo otium (*x*) suppetat et scribendi patientia. Quemadmodum igitur *Wagenseilium*, virum aliis nominibus magnum, non fecit admirabilem *Pera* sua *iuuenilis*, opus

(*t*) Editores librorum non inscite diuiseris in *ordinarios* et *extraordinarios*. Illos voco, qui totos se dant scribendis libris, et singulis annis, vel etiam singulis Lipsiensibus nundinis, nouum librum emittunt, editoque vno libro statim se accingunt ad edendum alium. Horum industriam certos intra limites coërcitam vult *Baelius* Diction. v. *Guil. Forbes* not. B.

(*u*) De distinctione, qua alii *docti* sunt *inter doctos*, alii *docti inter studiosos*, vid. *Acta Philos.* T. I. p. 1057. sqq.

(*x*) Lege, quae Celeb. *Ioach. Langius* in praef. ad *Institutiones* suas *studii theologici literarias* differit de caussis suae *πολυγραφίας*, vbi etiam exhibet librorum a se editorum catalogum.

ſex voluminibus conſtans, et omnium paene diſciplinarum inſtitutiones exhibens; ſic nec miramur *Calouium* ob magnum illum librorum catalogum, quem effigiei eius *Bibliis illuſtratis* praefixae inſtar phylacterii Iudaici ſubnexum videmus. Qui enim aliquo tempore philologiae, hinc philoſophiae, atque ad vltimum theologiae quotidianus profeſſor eſt, in otioque viuit Academico, quam facile ei eſt, non indoctas conſcribere trium linguarum Grammaticas, totidem linguarum Lexica, Inſtitutiones Logicas, diſputatorias, Metaphyſicas, Rhetoricas, Poëticas, Epiſtolicas, Ethicas, Politicas, Phyſicas, Theologicas, praetereaque Hiſtoriam literariam, ciuilem, eccleſiaſticam, Conſilia et Reſponſa theologica, Corpus caſuum conſcientiae, Theologiam moralem, Theologiam polemicam, Commentarium in totam ſacram Scripturam, Conciones ſacras, Orationes, Diſputationes, Programmata, etc.

XXIV.

Tot libros qui mediocri cum ingenio, tum diligentia (y) compoſuerit, is profecto nomen

(y) In hunc numerum referre audeo *Ciceronem*, eloquentia principem, eruditione non item. Ac ne quis me putet iniuria tantum Conſulem afficere, en confitentem reum lib. I. de offic. cap. 1. hiſce verbis: *Philoſophandi ſcientiam concedens multis, quod eſt oratoris*

nomen profiteri suum potest inter polygraphos, licet magnos inter scriptores non item referatur a sapientioribus. Tales sunt omnes illi polygraphi, apud quos *in legem abiit*, vt *Morhofius* ait, *se mutuo exscribere:* quo quidem nomine celebrari nouimus in primis *Augustinum Barbosam.* Huius generis polygraphorum, quos a genitae prolis copia non male dixeris scriptores *proletarios*, plenam esse Germaniam nostram, iamdudum (z) obseruatum fuit. Scilicet cum vulgus non virtutis, sed molis magnitudinem respiciens, Goliathum maiorem esse heroëm Dauide credat, et, quo quis plures grandioresque libros edidit, eo eum esse sapientiorem eruditioremque, sibi persuadeat, factum

ris proprium, videor meo iure quodammodo vindicare. Simile de *Corn. Celso* iudicium est *Quintiliani* lib. XII. cap. 1. scribentis, eum, *mediocri* licet *virum ingenio,* tamen libros *conscripsisse de omnibus artibus.*

(z) Vid. *Acta Philos.* T. I. p. 646. sq. Datur igitur vitium aliquod eruditorum, quod *polygraphismum* vocare licebit. Perpetuus hic libros edendi pruritus cum inuadit iuuenes literis nondum satis excultos, id potissimum mali habet, quod impedimento est profectibus in eruditione solida. Labor enim libros componendi assiduus eripit iis tempus ad meditandum et ad plura discenda necessarium: vt adeo tales polygraphi pro *Docendo discimus* de se dicere debeant: *Docendo dedíscimus.*

factum est, vt quidam populari (*a*) huic errori sese accommodantes. feliciter obiecerint glaucoma oculis vulgi literati. Quanquam laus haec non solet esse diuturna, talium scriptorum libris breui intereuntibus ob successionem aliorum eandem cramben recoquentium: quod vel exemplum *Institutionum theologicarum* manifestum facit. Conuenit in eiusmodi polygraphos, quod *Euripides* (*b*) *Alcestidi* poëtae respondit, se centum versus citius scribere glorianti, quam tres effunderet *Euripides*. *Sed hoc* inquiebat, *interest, quod tui versus* (*c*) *in triduum tantummodo, mei vero in omne tempus sufficient.* Conuenit etiam in eos *Salomonis* (*d*) illud: *In multiloquio non deerit peccatum.* Vti igitur polygraphiam *Erasmi* olim non laudabat

(*a*) Aliter sentit et sapientius *Rol. Maresius*, lib. I. epist. 50. scribens, *se breuis alicuius scripti, modo probi et exacte correcti, auctorem esse malle, quam eiusmodi inemendatorum, in quibus oblita modi millesima pagina surgit, et crescit multa damnosa papyro. Thucydidem Lipsius* not. ad lib. I. Politic. cap. 9. iudicat *res nec multas nec magnas nimium scripsisse, sed palmam fortasse praeripuisse omnibus, qui multas et magnas.*

(*b*) Apud *Valerium Max.* lib. III. cap. 7. ext. 1.

(*c*) *Virgilius*, quaeso, quot et quanta valuisset effundere carminum volumina! At isto pacto male consuluisset famae suae, minor futurus ipsa operum suorum magnitudine.

(*d*) *Prouerb.* X. 19.

dabat *Io. Bapt.* (*e*) *Egnatius*, sed vituperabat, sic *Balbinus* (*f*) Iesuita ingenue ad *Christianum Weisium*: *Tu non es*, inquiebat, *ex numero parientium, sed vomentium. Tot annis singulis* (*g*) *Comoedias, tot Tragoedias, tot Applausus pangis, vt legitimum tempus ad concipiendum, gestandum, et pariendum deesse videatur.* Acute *Danhauerus* in Dedicatione *Hodosophiae* suae huius generis polygraphorum morbum vocat *logodiarrhoeam*.

XXV.

Inter hos semidoctos (*h*) scriptores alii memoria valent, alii ingenio. Ad prius genus refer praeter modo dictos, traductores librorum ex ignotiore lingua in notiorem,

(*e*) In *Goldasti* Centuria epist. philol. n. 35. p. 151. Ipsum vero *Erasmum* sibi placuisse *polygraphi* appellatione, apparet ex *Colloquio*, quod *Charonta* inscripsit. Ibi enim p. m. 579. se *polygraphum* vocat κατ' ἐξοχήν.

(*f*) In *Epistolis Weisianis* A. 1716. editis p. 298.

(*g*) Recordor hic poëtae Hispani, *Lupi de Vega*, mille et octingentarum comoediarum scriptoris: de quo *Bailletus* T. IV. Iudic. P. II. p. 61. sqq.

(*h*) Nolim hoc quisquam in contumeliam accipiat. Potest enim aliquis in vna disciplina esse exactae eruditionis, in alia vix mediocris. Memini, A. 1709. in *Actis semieruditorum*, quae tum prodibant, etiam *Schurtzfleischium*, virum alioqui summis eruditissimisque annumerandum hominibus, libri nescio cuius nomine comparere.

rem, ſcriptores excerptorum (*i*) hiſtoricorum, et alios, qui (*k*) non tam famae, quam fami, ſcribunt. Poſterioris generis *Cardanus* eſt et (*l*) *Campanella*, et ſimiles nugarum harmamaxarii: quorum vnus *Quirinus Kuhlmannus* (*m*) futurus erat, ſi vita ei ſuppeditaſſet et opportunitas.

XXVI.

Ad polygraphos erudititſſimi ingenii vt veniam, horum alii hiſtoricorum voluminum, alii philoſophicorum, (quo ſub titulo omnes proprii iudicii ingeniique felices foetus volo comprehenſos,) publicatione nobilitarunt nomina ſua. Inter priores quis non agnoſcit *Voſſium*, *Hottingerum*, *Morhofium*, *Fabricium?* inter poſteriores *Cuia-*

(*i*) E. g. *Eraſmus Franciſci*, *Chriſt. Franc. Paulini*, *Iac. Dan. Erneſti.*

(*k*) Inter hos tot Graecorum librorum interpretem, *Guil. Xylandrum*, refert *Huetius* de interpr. p. 278. ſq.

(*l*) Huius librorum catalogum vide in *Actis Philoſ.* T. I. p. 545. ſqq. Memoratu dignum videtur, *Campanellam* fuiſſe virum ſui nomini. Cum enim *campanella* Italis ſignificet *tintinnabulum*, maiorem profecto in modum per orbem reſonuit nomen *Campanellae*, et ipſe ſtuduit, ſe decantari vbique terrarum ac gentium, ſimilis *Apioni* Polyhiſtori, quem Tiberius *cymbalum mundi*, Plinius *publicae famae tympanum* appellabat.

(*m*) Vid. *Morhofius* Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 20. §. 5. et lib. II. cap. 5. §. 63. ſqq.

Cuiacium, *Petauium*, *Thomasium*, *Clericum*? Vocat hos *Morhofius* (*n*) recte *heroas literarios*: quorum esse arbitror, scribere non scripta prius, vel saltim non satis ante elaborata perfectaque: qualium editione librorum plurimorum etiam (*o*) *Dallaeus* inclaruit, itemque *Conringius*.

XXVII.

Operae pretium facturus videor, si praeter eos, quos iam memoraui, celebriores omnis aeui polygraphos, quotquot quidem nunc recordor, in medium produxero. E prisco igitur aeuo magna nomina sunt *Epicuri*, *Chrysippi*, (*p*) *Varronis*, *Didymi* (*q*) grammatici, (*r*) *Origenis*, *Didymi* (*s*) *Alexandrini*, (*t*) *Chrysostomi*, (*u*) *Augustini*; ex aeuo medio

(*n*) Lib. I. cap. 22. §. 37.

(*o*) Suopte hic exemplo docuit, non esse verum in vniuersum, quod scripserat lib. I. *de vsu Patrum* cap. 5. p. 139: *Doctissimi quique pauca scribunt*, inquiens, *neque alios fere, quam indoctos, insanabile illud scribendi cacoëthes tenet.*

(*p*) *Multimoda satis verendus scriptorum numerositate Varro*, inquit *Sidonius Apollinaris* carm. 23. p. 376.

(*q*) *Hoc* Didymo *nemo plura scripsit*, inquit, *Quintilianus* lib. I. cap. 13. fine.

(*r*) Vid. *Eusebius* Hist. eccl. lib. VI. cap. 32.

(*s*) Vid. *Hieronymus* Catal. script. eccl. cap. 109; *Montefalconius* in Prolegom. ad *Palaeogr. Graec.* p. 22.

(*t*) De hoc omnino vid. *Suidas* v. Ἰωάννης.

(*u*) Vid. *Gennadius* de script. eccl. cap. 38.

medio *Iosephi* (x) *videntis*, *Thomae Aquinatis*, *Alberti M. Alphonsi* (y) *Tostati*, *Dionysii* (z) *Carthusiani*; ex iunioribus (a) *Athanasii Kircheri*, *Ioannis Caramuelis*, *Gregorii* (b) *Leti*, *Caluini*, *Cocceii*, *Ioannis* (c) *Gerhardi*, *Ahasueri Fritschii*, *Theophili* (d) *Raynaudi*, *Iacobi* (e) *Gretseri*, *Abrahami* (f) *Bzouii*, *Alberti* (g) *Miraei*, *Barthol.* (h) *Kekermanni*, *Andreae* (i) *Tiraquelli*, *Caroli* (k) *So-*

(x) Vid. *Hottingerus* Biblioth. quadrip. P. III. Cap. 2. p. 235. De hoc *Iosepho* differens *Wolfius* Bibl. Hebr. §. 970. p. 564. non meminit eius πολυγραφίας.

(y) Hunc *copia librorum scriptorum omnes mortales superasse*, credit *Casaubonus* in *Casaubonianis* a *Wolfio* editis p. 25.

(z) Vid. *Trithemius* de script. eccles. Cap. 820.

(a) Polygraphos saeculi decimi septimi recenset *Wittenius* Praef. ad *Diar. biograph.* lit. C. fol. 4. Idem ad A. 1669. d. 24. Octobr. memorat Anglum polygraphum, *Guil. Prynnium*, quem *alterum* vocat *Alphonsum Tostatum*.

(b) Vid. *Miscell. Lips.* T. X. p. 27. sq.

(c) Vid. *Fischerus* in Vita eius p. 368. et 374. sq. *Gerhardum* hunc ob librorum ipsius insignem multitudinem *Adamantium* (id est, *Origenem*) *Germanicum* vocat *Calouius* in Praef. gener. praemissa *Bibliis illustratis*.

(d) *Acta erud.* Suppl. T. VII. p. 104.

(e) *Miraeus* de script. saeculi XVI. cap. 195.

(f) Ibidem cap. 161.

(g) Vid. ipse *Auctar. script. Eccl.* p. 108. sq. et p. 113.

(h) *Wittenii* Diar. biogr. A. 1609. d. 25. Iulii.

(i) *Sammarthanus* Elog. Gall. lib. I. cap. 29.

(*k*) *Sorelii, Balthasaris* (*l*) *Bonifacii, Christoph. Cellarii, Io. Henrici Maii, Gothofr. Arnoldi, L. E.* (*m*) *Dupinii, Iacobi* (*n*) *Basnagii, Nic. Hier. Gundlingii, Io. Franc. Buddei, Io. Andr. Schmidii*, et, qui primo loco nominandus erat, (*o*) Papae *Benedicti XIII.* Ex iis, qui supersunt, non debeo silentio praeterire *Io. Alb. Fabricium, Christoph. Matth. Pfaffium, Burc. Gotth. Struuium, Ioan. Marckium, Ioannem* (*p*) *Clericum, Val. Ern. Loescherum, Io. Christoph. Wolfium, Io. Petrum Ludouici* siue *de Ludewig.*

XXVIII.

Caeterum cum non solum peccent eorum permulti, qui nimium scribunt, verum etiam nil scripsisse aliquando sit in vitio, hanc arripio occasionem, quaedam differendi

(*k*) Hic ipse edidit catalogum librorum suorum, annexum suae *Bibliotheque Françoise* p. 349. sqq.

(*l*) Hic permagnum editorum ab se librorum catalogum exhibet *Historiae ludicrae* lib. XX. cap. 15. praemissa hac praefatiuncula: *Hac nos quoque vbertate donati inter polygraphos merito numeramur. Atque vtinam tam bonos, quam multos, ingeniolum nostrum partus produxerit!*

(*m*) Vid. *Iournal literaire* T. I. p. 203.

(*n*) De quo vid. *Acta erud. Germ.* P. 130. p. 700.

(*o*) Eius catalogus librorum exstat in *Bibliotheca Dominicanorum*, itemque in *Pinacotheca Beneuentana.*

(*p*) Hic de sua ipsius polygraphia permodestum fert iudicium T. XVI. Biblioth. anc. et mod. p. 423.

di de (*q*) ἀγράφοις, vt ſic loquar, eruditis. Ex veteris aeui philoſophis *Pythagoras*, *Socrates*, et *Epictetus* ſolo ore docuerunt, rati, non magis prodeſſe humano generi, qui libros ſcribant bonae frugis, quam qui totos ſe dent erudiendae iuuentuti, atque ita plures faciant idoneos ad praecepta ſapientiae tum viua voce, tum ſcribendis libris optimis propaganda. Inter agraphos recentiores *Franciſcum Roaldeſium*, ICtum Gallum, laudat (*r*) *Sammarthanus*, qui tamen, cum idem de *Petro* (*s*) *Daneſio* refert, erraſſe deprehenditur. Verius adiungit *Iacobum* (*t*) *Faium*, quem ideo ait a libris ſcribendis abſtinuiſſe, quod et vanae gloriae ſtudium fugiendum videretur, et ineptum ſit, poſt abſolutisſimas tot veterum lucubrationes publicare libros nouos. Sed quam inepta ſit haec excuſatio, cum perſpicuum ſit, cumque ſolis iis ea placere queat, quos tenuitatis ſuae conſcientia tacere cogit, iis, qui ſcribere valent vtiliſ-

(*q*) De doctis *agraphis* nonnihil reperies in *Mart. Hanckii* Orationibus A. 1673. editis p. 203. ſqq. Et *Bierlingius* A. 1702 Rintelii emiſit Diſputationem *de cauſis, cur nonnulli eruditi nihil in lucem emiſerint*: in qua tamen exempla agraphorum omiſit. *Crenius* vero aliquot agraphos nominatim producit P. IV. Animaduerſ. philol. p. 228. ſqq.

(*r*) Elog. lib. IV. cap. 1.

(*s*) Lib. I. cap. 9. vbi vid. annotatio mea.

(*t*) Lib. IV. cap. 3. n. 11.

vtilisſima lectuque dignisſima, illud *Ciceronis* (*u*) obiicio: *Communis vtilitatis derelictio est contra naturam*, hoc eſt, contra ius naturae. Ac, ne poëticum illud mihi quis occinat: *Bene qui latuit, bene vixit*, ſententiam audiamus (*x*) *Senecae*: *Illi latere ſciunt, non viuere. Multum autem intereſt, vtrum vita tua otioſa ſit, an ignaua.* Concludatur eiusdem Sophi praeclaro (*y*) illo: *Eruditionem nec iactare debes nec abſcondere.*

XXIX.

Sed redeo ad *Sammarthanum*, qui alium nobis ἄγραφον *lib. IV. cap.* 13. producit, *Claudium Puteanum*, quem eo magis dolendum eſt a ſcribendo abſtinuiſſe, quod, ſi *Cuiacio* (z) fides, *vir* fuit *et diſciplina omni inſtructisſimus, et ingenio prudentiaque acutisſimus.* Adiungo *Octauianum* (*a*) *Pantagathum*,

(*u*) Lib. III. de officiis cap. 6.

(*x*) Epiſt. 55. Audiamus et *Ambroſii* verba lib. I. Offic. cap. 3: *Si pro otioſo verbo reddemus rationem, videamus, ne reddamus et pro otioſo ſilentio.* Nec illud *Siracidae* praetermittamus cap. XX. 32: *Sapientia occulta* (Perbene *Lutherus*: Ein weiſer Mann, der ſich nicht brauchen läſſet,) *et theſaurus abditus, quae vtilitas in vtroque?*

(*y*) Epiſt. 19.

(*z*) Obſeruat. lib. XVII. cap. 20. Conf. *Kleſekeri* Biblioth. praecocium p. 303. ſq.

(*a*) De eo vid. Elogia *Teiſſerii*, et *Miraeus* de ſcript. ſaecu-

thum, quem eam ob causam, quod e doctrinae suae fonte vberrimo nihil profluere in publicum passus est, *Lipsius* (*b*) vocat *virum magnum, altum, et qui esse doctus eligeret, quam videri.* Nec omittendus *Fridericus Myconius*, qui hanc (*c*) afferebat suae ἀγραφίας excusationem: *Scio, multos voluisse, vt causam Christi et Lutheri etiam scribendo et libris ac commentariis adiuuarem. Sed videbam, ad quid maxime vocatus essem, vt essem vox clamans ad parandam viam Domini. Et videbam, Spiritum S. nunc dedisse scribam doctum, linguas eruditas et prorsus igneas: ita vt superbia esset, si ego vellem post Lutherum, Philippum, Brentium fieri aliquis coruus aut graculus.* *Ludouicum* quoque *Tronchinum* huc refero, theologum Geneuensem, de quo ita (*d*) *Turretinus: Fuit, liceat dixisse, fuit vna eius virtus, quae publico commodo*

saeculi XVI. cap. 99. Huic *Pantagatho* cum acciderit, vt alii ipsius emendationes criticas publicarent sparsim, obseruo, etiam *Gatakerum* lib. II Cinni sui cap. 10. 11. et 12. duorum agraphorum, *Guil. Maii* et *Io. Leifeldii* doctas aliquot S. Scripturae locorum interpretationes ab interitu vindicasse suoque muniisse suffragio.

(*b*) Comment. in *Tacitum* p. 98.

(*c*) In epistola ad *Eberum* A. 1546. scripta, et nuper a *Io. Ge. Iunckero* edita post *Ant. Probi* de Myconio *Orationem* p. 82.

(*d*) Opusc. T. I. p. 277.

modo non parum noceret. Modestiam intelligo. Cum enim eximias lucubrationes magno cum literarum fructu potuisset emittere, tamen adeo modeste de se suisque sentiebat, vt nullum fere ingenii sui monumentum reliquerit. Digna item est, quae legatur, *Mart. Schenckii* (*e*) epistola, qua et suam ἀγραφίαν excusat et aliorum πολυγραφίαν reprehendit. Etiam *Mart. Ruarus*, qui tamen (*f*) *Sam. Naerani* ἀγραφίαν accusat, voluit esse (*g*) vnus ex agraphis. Quanquam is scripserat nonnulla, se mortuo edenda, quae vellem non periissent, (fuit enim vir insigni et iudicio et eruditione et eloquentia et modestia praeditus: vt dolendum sit, tot tantisque virtutibus coniunctam fuisse Socinianam haeresin:) si vere scripsit ipsius filius in praefatione ad *Epistolarum Centuriam secundam, ea ita comparata fuisse, vt nullius conscientiam sint turbatura; sed solummodo ad mores corrigendos pietatemque colendam incitatura.* Denique illud memoratu dignum videtur, quod *Adrianus* (*h*) *Cattenburgius*, cum in locum *Limborchii* fieret Professor theologiae, nullum adhuc librum

 edi-

(*e*) In *Schelhornii* Amoen. lit. T. X. p. 1051. sqq.
(*f*) Epist. p. 311.
(*g*) Vid. eius Epist. p. 192. et 195. Conf. *Zeltneri* annot. p. 2
(*h*) Vid. ipsius Bibliotheca scriptorum Remonstrantium p. 31. sq.

ediderat, qui ex eo tempore praeclaris ſcriptis nobile conſecutus nomen eſt.

XXX.

Vltimo loco obſeruo, tres eſſe claſſes doctorum hominum τῶν ἀγγράφων. Alii nec voluntatem habent ſcribendi nec facultatem: hique ſcriptores librorum, etiam eruditos, contemnere (*i*) ſolent, quaſi otio ſuo abutentes et ſuperuacaneis fungentes laboribus. Ipſorum vero ſilentium prudentiae fructus eſt: quippe, vt habet tritum illud, *dum tacent, philoſophi* (*k*) *manent*. Alii et facultatem ſcribendi habent et voluntatem, ſed (*l*) otio et aliis opportunitatibus deſtituuntur: quos quidem nemo reos egerit peccati, modo vera ſit haec excuſatio. Denique aliis et facultas et otium ſuppetit ad ſcribendum,

(*i*) Notat hoc agraphorum vitium *Frid. Spanhemius* in Praef. ad Dub. Euang. p. II. p. 2. Scilicet facilius eſt, orbi literato reddere *Zoilos*, quam *Homeros*.

(*k*) Id eſt, eruditi habentur a vulgo: cum contra alii illud *Alexandri* laudent apud *Curtium* IV. 14. 3: *Ob id ipſum, quod ignoti, ignobiles ſunt. Nunquam ignorantur viri fortes.*

(*l*) Vid. *Poecile* mea T. I. lib. 4. p. 540. ſq. Caeterum hi pulchre fecerint, ſi ſuas meditationes, quibus nouas veritates eruerunt, breuiter literis mandent, ac tum publicent. Tantulum enim otii nemini deeſt. Ac talis publicandi occaſionem praebuerunt editores *Bibliothecae Bremenſis*, *Miſcellaneorum Lipſienſium*, ac ſimilium ſyllogarum.

bendum, qui tamen ſiue ignauia ſiue timore quodam (*m*) auocantur ab augendis hac ratione reipublicae literatae commodis. Hos ego cum peccare non dubitem, tamen facile aſſenſerim, ſi quis, peccatum tantummodo veniale ab iis peccari in tanto ſcriptorum bonorum prouentu, contendere voluerit. Nec multum oratores agraphos peccare exiſtimo, *qui*, vt ait (*n*) Cicero, *putant, maiorem viſum iri ſuam dicendi gloriam, ſi in exiſtimantium arbitrium ſcripta ſua non venerint.*

XXXI.

Epiſtolographi quoque ſingularem conſtituunt auctorum claſſem, egitque de iis *Morhoſius* (*o*) duobus in capitibus. Addatur *Buddei* Diſſertatio *de aucta inſigniter per recentiſſimas quasdam epiſtolarum collectiones re literaria.* Multum ſane prodeſt epiſtolarum lectio in hiſtoria cum (*p*) literaria,

 tum

(*m*) Has duas ἀγραφίας cauſas iam olim protulit *Plinius* lib. VII. epiſt. 25. *O quantum eruditorum*, inquit, *aut modeſtia ipſorum aut quies operit et ſubtrahit famae!* Acutius vero de talibus iudicat *Horatius* lib. II. ſat. 3. v. 13: *Inuidiam placare parant virtute relicta.*

(*n*) In *Bruto* cap. 24. Talis agraphus erat *Ge. Goezius*, Superintendens Ienenſis, qui nullam ſuarum concionum, quas tamen audientes admirabantur et magnifice praedicabant, edi paſſus eſt.

(*o*) Polyhiſt. lit. lib. I. cap. 23. et 24.

(*p*) Adeo vtilis eſt lectio epiſtolarum in hiſtoria literaria, vt

tum et reliqua. *Historia epistolaris omnium certissima est*, inquit Alexander VII. P. M. apud *Pezium* in *epistola* (q) *apologetica contra Iesuitas.* Scilicet epistolae sunt colloquia familiaria, in quibus multa proferuntur, quae vel non sustinemus narrare publice, vel libris inserendi vix vllam habemus occasionem: vt adeo epistolis eruditorum contineatur *historia literaria anecdota.* Vere *Lipsius* in Praefatione ad librum I. *epistolarum miscellarum: Detegimur*, inquit, *in epistolis, et subiicimur oculis paene nudi. Nosse me aut alium vis? Epistolas lege, quae depingunt. Ingenii mei, affectus, iudicii, imo et vitae, non vana imago istic. Alibi fucus et simulatio habitat: hic candor, hic veritas, et nonnisi natiuus ille color.* Consequitur hinc, plura arcana literaria in illis reperiri episto-

vt aperte fatear, me ex *Epistolis* illis *obscurorum virorum* multa didicisse historiam illam vel illustrantia vel locupletantia. Aliquando etiam e *Sidonii Apollinaris epistolis* cognoui statum rei literariae, qui fuit saeculo quinto in Gallia, simulque nomina virorum ingenio excellentium, qui illo temporis tractu magna doctrinae laude inter Gallos floruerunt. Lege praeclare de vsu epistolarum in historia literaria disserentem *Hottingerum* Biblioth. quadrip. P. I. cap. 6. p. 108. sq. Ibidem consilium dat p. 110. de instituenda Societate epistolica: quod etiam *Tenzelio* venit in mentem *Biblioth. curiosae* A. 1704. p. 200. sq.

(q) Pag. 239.

epiſtolis, quas ſcriptor ſperat ab vno tantum lectum iri, quam in iis, quas auctores ipſi publicant. Vnde epiſtolae, quae poſt mortem demum ſcribentium eduntur, ſunt habendae pro teſtibus et fidelioribus et loquacioribus. Caeterum inter epiſtolas hiſtoriam literariam illuſtrantes praecipuae ſunt epiſtolae *Eraſmi, Melanchthonis, Mureti, Eobani Heſſi*; *Petrarchae*, *Boxhornii*, *Rolandi Mareſii, Grotii, Voſſii, Scaligeri, Caſauboni, Lipſii, Salmaſii, Sarrauii, Reineſii*, *Patini, Richteri, Baelii.* Maiorem quoque in modum iure laudatur *Burmanniana epiſtolarum literariarum ſylloge*, quae in quinque maioris formae voluminibus Leidae publicata fuit A. 1727.

XXXII.

Ne vero tot ineptiis, totque inutilibus lectori rebus, quibus ſcatere ſolent epiſtolae familiares, oneretur orbis literatus, ſed labor legentium compendifiat, ſapienter excogitatum fuit a quibusdam, vt ex epiſtolis literatorum nondum editis excerpantur et edantur ea duntaxat, quae cognouiſſe iuuat lectores, et quibus amplificatur hiſtoria literaria. Hoc modo *Tenzelius* (r) excerpta ex *Mutiani Rufi* epiſtolis protulit in primo *Hiſtoriae Gothanae* Supplemento, eiusque ſecutus eſt veſtigia *Struuius* in *Actis literariis*,

(r) Vid. ipſe *Biblioth. cur.* A. 1704. p. 202.

rariis, *Ritmeierus* in *Conringianis epistolicis*, Editor *Nouae collectionis librorum rariorum* fascic. III. p. 548. sqq. Ipse quoque talia excerpta epistolica edidi tum in laudatis *Struvii Actis literariis* fascic. VIII. p. 30. seqq. et p. 67. sqq. tum in *Poecile* mea, quam pluribus locis ornarunt eiusmodi excerpta, liberaliter mihi magna epistolarum MSS. volumina suppeditante illustri illo *Vffenbachio*.

XXXIII.

Proxime se applicant merito epistolis his literariis *Itinera literaria*, quorum auctores ea diligenter describunt, quae suis ipsimet oculis deprehenderunt ad literariam historiam pertinentia. Primo est hic loco memorandus *Baudeloti Dairualii* liber Gallicus, iterum A. 1693. editus Lutetiae, *de vtilitatibus itinerum literariis*: cuius argumenti et sunt tres lectu dignissimae *Orationes*, *Io. Fabricii de vtilitate, quam Theologiae studiosus ex itinere Italico capere potest*, Altdorfii 1678; *Andr. Ad. Hochstetteri de vtilitate peregrinationis Anglicanae*, Tubingae 1697; et *Bernh. Raupachii de vtilitate peregrinationis Danicae*, cum accessione multarum annotationum iterum edita Hamburgi 1717. Ipsorum vero huius generis Itinerariorum haec sunt potiora. *Nic. Clenardi Epistolarum* (in itinere scriptarum) *libri* (s) *duo*, Mabillonii *Iter*

(s) *Rariores* esse has Epistolas, obseruat *Morbofius* lib. II.

Iter Germanicum, Montefalconii *Diarium Italicum*, Benthemii *Iter Hollandicum literarium*, eiusdem *Iter Anglicum*, Burneti *Iter per Heluetiam et Italiam*, Iac. Sponii et Ge. Wheleri *Itinerarium*; Iac. Tollii *Epistolae itinerariae*, Maxim. Missonii *Iter Italicum*, Francisci et Andreae Schottorum *Itinerarium* (t) *Italiae*, Turnefortii *Iter in orientem Regis sui iussu* (u) *susceptum*, Martenii ac Durandi, Congregationis S. Mauri monachorum, *Itineraria* (x) *literaria*, Iodoci Sinceri (quo sub nomine latere placuit *Iusto* (y) *Zinzerlingio*,) *Itinerarium Galliae*, Argentor. 1617; Gotfr. Hegenitii *Itinerarium Friso-Hollandicum et* Abr. Ortelii *Gallo-Brabanticum*, Lugd. B. 1630; Abr. Goelnitzii *Vlysses Belgico-Gallicus*, ibidem editus A. 1631. Adiungo Theophili Dasfiliandri *Commentarium itinerarium*, et Ioan. Raii *Iter per Germaniam, Italiam et Galliam*: quorum priore doctos Italiae viros eorumque opera laudari; posteriore, quicquid ad viros doctos,

II. Polyhist. liter. cap. 10. §. 35. Idem monetur in *Bibliotheca Reimmanniana* p. 949. vbi et accurata exhibetur earum recensio. Meis in manibus est editio nitida Wecheliana anni 1606.

(t) Huius optima et locupletissima est editio Amstelodamensis anni 1655.

(u) Recensetur in *Actis erud.* 1719. p. 195. sqq.

(x) Vid. *Acta erud.* 1718. p. 488. et A. 1725. p. 54.

(y) Refert id *Ge. Richterus* Epist. p. 90.

ctos, rem literariam, et fcripta doctorum pertinet, diligentisfime defcribi, teftis eft (z) *Morhofius*. Denique addo, auctorem *Bibliothecae curiofae*, quae Treuoltii A. 1704. prodiit, tomi fecundi quarto in capite admodum venuftam exhiberi ideam fufcipiendae per Italiam peregrinationis literariae *p. 48--78.*

XXXIV.

Sequitur, vt et eorum laudem inftitutum, qui ad augendam fcientiam humanam in omni literarum genere breues quidem illas, fed rarioris argumenti accurateque elaboratas differtationes (*a*) coniuncte emiferunt, partimque adhuc emittunt, ea fcilicet exponentes, de quibus vel nemodum fcripfit vel nemo fatis erudite fcripfit. Horum alii in focietatem coierunt, compofitasque a fociis lucubrationes per vices ediderunt; alii fuas folorum meditationes eodem modo expofuerunt et luci et cenfurae publicae. Ad focietates illas literarias quod attinet, nafci coepit A. 1700. fylloge *Obferuationum felectarum* Latinarum Halenfis,

(z) Polyhift. lit. lib. I. cap. 21. §. 3.

(*a*) Addo, eiusmodi fingulares obferuationes fubinde etiam occurrere in *Actis eruditorum*, in Rengeriana *Noua Bibliotheca*, in Italico *Diario literario*, in *Diario Loefcheriano theologico*.

lensis, A. 1704. *Obseruationes selectae* Germanicae, A. 1712. *Histoire Critique de la republique des lettres*, A. 1716. *Miscellanea Lipsiensia*, A. 1717. *Parerga Academica* Ienensia, et *Societatis colligentium Wittebergensis Apparatus literarius*, et *Memoires de literature de l'Academie Royale des Inscriptions et des belles lettres*, A. 1718. *Bibliotheca nouissima Obseruationum* Halensis, et *Bibliotheca Bremensis*, A. 1725. *Amoenitates literariae Schelhornianae*, et *Analecta literaria Societatis caritatis*, et *Bibliotheca Lubecensis*, A. 1727. *Meletemata Thorunensia*, et *Sylloge Beyschlagiana*, A. 1728. *Museum Bremense*.

XXXV.

Ex altero ordine harum syllogarum A. 1697. edere coepit *Thomas Crenius Animaduersiones philologicas et historicas*, A. 1699. *Io. Clericus* sua *Parrhasiana*, A. 1704 anonymus (*b*) *Bibliothecam curiosam* Treuoltiensem, A. 1706. *Nic. Hier. Gundlingius Otia*, A. 1707. idem *Obseruationes selectas*, (quarum tamen primus duntaxat tomus exiit,) A. 1711. *Clericus Syluas philologicas*, A. 1713. *Theodorus Crusius Amoenitates literarias*, (Vergnügung müßiger Stunden,) A. 1715. *Gundlingius Gundlingiana*, et *Sallengrius Memoires de literature*, et *Mich. Lilienthalius* Sele-

(*b*) Vid. *Acta erud.* Supplem. T. V. p. 184.

Selecta historica et literaria, A. 1719. *Henr. Scharbauius Parerga sacra*, A. 1722. ipse *Poecilen* meam, A. 1723. *Petrus Zornius Opuscula sacra*, A. 1724. *Io. Mich. Weinrichius Obseruationes historicas et theologicas*, A. 1725. *Io. Christoph. Colerus Anthologiam*, et *Ioan. Gottfr. Lakemacherus Obseruationes philologicas*, A. 1727. *Io. Frid. Christius Noctes Academicas*, et *Io. Christoph. Krusickius Vindemias literarias*.

XXXVI.

Viris doctrinae fama conspicuis, ad quorum notitiam adhuc viam monstraui, adiungo auctores (c) feminini generis, de quibus *Owenus* (d) verissimum fert iudicium his verbis:

Musae sunt generis muliebris, Apollo virilis:
Vnus enim Musis praestat Apollo nouem.

Plures exstant libri de doctis mulieribus, *Menagii*,

(c) Ne quis forte me barbarismi reum agat, *auctoris* vox generis vtriusque est. *Ouidio* Sappho vocatur *auctor* Epist. Heroid. v. 3. Idem in epistola Hypermnestrae v. 110. *senectutem* vocat *auctorem*. *Macrobius*, lib. 1. Somn. Scip. cap. XI. lunam vocat *mortalium corporum et auctorem et conditricem*. Atque *Augustinus* in *Grammatica* sua p. m. 235. dicere nos iubet *hic et haec auctor*, *hi et hae auctores*.

(d) Lib. I. epigr. 60.

nagii, Lehmii, Gottfr. Olearii, Paschii, Schulteti, Paulini, Iunkeri, Eberti, *Meuschenii, Omeisii, Iac. Thomasii.* Adde mea *Acta Philosopharum*, et *Gynaeceum fanaticum Feustkingii*, et *Rolandi Maresii* epistolam 52. libri secundi.

XXXVII.

Dignae sunt celebriores Musarum cultrices, quarum hic producantur nomina. E prisco igitur aeuo memorari merentur (e) *Theano*, *Sappho*, *Cleopatra*, *Arete*, *Leontium*, *Sulpicia*, *Zenobia*; ex medio *Proba Falconia*, *Hypatia*, *Eudoxia*, Theodosii II. Imp. vxor, *Eudocia* Constantini Ducae Imp. (f) vxor, *Heloissa*, *Roswita*, *Anna Comnena*; ex nouo, quod vocamus, aeuo *Olympia Fuluia Morata*, *Argula* (g) *Stauffia*, *Aloysia Sigaea*, *Rupeae*, mater (h) et filia, *Elisabetha Ioanna Westonia*, *Cassandra Fidelis*, *Elstobia*, *Maria Iarsia Gornacensis*, *Lucretia Marinella*, *Maria Sibylla Meriana*, *Helena Cornara*, *Hulieria*, *Schurmannia*, *Magdalena Scuderia*, *Murouia* *Guio-*

(e) Hanc etiam viris omnibus priorem scripsisse historiam aliquam philosophicam, obseruaui in *Actis Philos.* T. I. p. 178.

(f) De hac vid. *Montefalconius* Palaeogr. lib. I. cap. 9. p. 109. et lib. IV. cap. 5.

(g) Vid. de ea *Seckendorfius* in Indice Hist. Luth. et in Supplem. Indicis §. 74.

(h) *Samma-thanus* Elog. lib. III. cap. 24.

Guionia, *Io. Eleonora Peterſenia*, *Antonia Burignonia*, *Anna Daceria*, *Sophia Eliſabetha Brenneria*, *Chriſtiana Mariana Ziegleria.* Adiungimus extra ordinem, quippe ſummo laudandas loco, tres Reginas, *Eliſabetham* (*i*) Angliae, *Margaritam* (*k*) *Valeſiam* Nauarrae, et *Chriſtinam* Sueciae: quae certe quidem non honoris gratia ob qualemcunque literarum guſtum, ſed ob ſingularem eruditionem maximo merito relatae ſunt in numerum mulierum literatarum.

XXXVIII.

Haud alienum fuerit, tribus veluti verbis attingere malae notae auctores, inter quos praecipui ſunt *plagiarii* ac *docti impoſtores:* quorum illi aliena vindicant ſibi, hi ſua venditant pro alienis. Scilicet etiam literarium coelum ſuos habet ſoles, lunas, ſtellas, et planetas. *Planetarum* nomen merentur docti impoſtores, vel potius *planorum. Soles* et *ſtellae* ſunt, qui ſuapte luce radiant, ac

(*i*) De miris huius reginae in literis profectibus legi meretur *Vita Rogerii Aſchami*, quo ea magiſtro fuit vſa. Digna quoque, quae hoc loco laudetur, eſt infelix illa Anglorum regina, *Iana Graia*, cuius de amore erga literas quod relatum legitur in *Memoires liter. de la Gr. Bretagne* T. XVI. p. 518. ſq. aeterna dignum eſt memoria.

(*k*) Vid. Elogia *Sammarthani* lib. I. cap. 17.

ac proprii ingenii face illuſtrant orbem literatum. *Lunae* denique *literariae* appellari poſſunt, qui nil propriae lucis habentes, alienâ exſplendeſcunt, et aeque, vt naturalis illa luna, longe magis videntur, quam ſunt, lumina mundi. Hos vocare ſolemus *plagiarios*, quos tamen aequum eſt diſtinguere in *craſſos* et *ſubtiliores*, hoc eſt, cautius peccantes. Poſterioris generis ſunt, qui e plurium libris congerunt, quicquid ſcribunt, *deſcriptores* verius, quam *ſcriptores*: qualium ſcriptorum plenam eſſe noſtram Germaniam, teſtis eſt (vtinam falſus!) ſub *Monzambani* perſona *Puſendorfius* in Praefatione. Hi graculo illi Aeſopio ſimiles, quam nudi et ridiculi euaſuri ſunt, ſi pauo ſuas quisque pennas repetierit!

XXXIX.

Sed hos quidem dimittamus, et ad alteros veniamus, qui totos aliorum libros inuerſis veſtigiis Caci inſtar Virgiliani faciunt ſuos. Hos inter famoſiores ſunt *Georgius Beckerus*, editor *Oratoris extemporanei*; *Petrus Galatinus in Arcanis catholicae veritatis*; *Macrobius*; (*l*) *Laurentius a Villavincentio*; *Ouzelius* in notis ad *Minucium Felicem*.

(*l*) Hunc *perfrictae frontis plagiarium* appellat *Dupinius* in *Methodo* ſua *ſtudii theologici*. Conf. *Buddei* Iſagoge hiſt. theol. p. 13. et 14. Sed cauſam dicit pro illo *Laurentio Andr. Sam. Geſnerus*, in *Sylloge Beyſchla-*

cem. Incidi ipse aliquando in eiusmodi raptorem, cum Dissertationem illam elaborabam, qua erroris conuici eos, qui credunt, Friderici Imp. collo pedem imposuisse Pontificem. Scilicet offerebatur mihi eodem de argumento Dissertatio *M. Io. Danielis Artopaei*, Lipsiae A. 1673. edita, quam et adducit *Casp. Sagittarius Introd. ad Hist. eccl.* cap. XXIV. §. 39. p. 631. et ex hoc *Struuius Bibl. hist.* cap. VII. §. 14. p. 158. Quam quidem Disputationem perlegenti mihi statim apparuit, eius auctorem turpissimum commisisse plagium. Descripserat enim eam, vix verbis interdum, sed leuiter mutatis aut transpositis, ex *Io. Gerhardi Confessione Catholica*, vbi in Praefatione eademque Dedicatione, libri secundi parti primae praefixa p. 336. 337. 338. et 339. edit. nouiss. tota illa Dissertatio reperitur. *Artopaeus* autem ille ne prooemium quidem suum de suo adiecerat, sed et hic *Gerhardi* compilarat scrinia: id quod cuiuis ex collatione manifestum potest reddi. Quo vero magis illa fraus lateret, ne semel quidem fecit mentionem nominis *Gerhardini.* Illud nimiae est

schlagiana p. 762. sq. manifestum faciens, eum tantum videri voluisse collectorem et simul emendatorem horum librorum, ac laudabili dolo, vt scilicet legerentur a suae sectae hominibus, eorum auctoris haeretici nomen subtraxisse.

eſt impudentiae et plane inexcuſabilis, quod in fine ſuae Diſſertationis *DEO gratias agit pro conceſſis* (ad furandum ſcilicet) *viribus*. Memoratu etiam dignus eſt *Donatus Acciaiolus*, qui vitam Caroli M. ab *Eginhardo* compoſitam edidit pro ſuo ipſius opere; itemque *Frid. Gladouius*, de cuius plagio cum turpi ignorantia coniuncto exſtat ſingularis liber *Herbſtii*, an. 1718. editus; et, qui an. 1724. illuſtrem occupauit inter plagiarios (*m*) locum, *Maximilianus Wietrowskius*.

XL.

Vnum tamen habeo plagiarium, cui nolim atram notam inurere, *Cyprianum*, martyrem ſanctiſſimum. Is paene totum ſuum *de idolorum vanitate* libellum hauſit e fonte *Minucii Felicis*: verum ea re non ſibi gloriam, ſed lectoribus ſuis vtilitatem afferre ſtuduit. Cum enim *Minucii* libellus vix vllius eſſet in manibus, non ſibi religioni duxit martyr, ex eo decerpere, quae illa tempeſtate ciuibus ſuis cognitu neceſſaria iudicabat, et ſingulari concludere libello. Sanctus igitur viri ſcopus eius ope-

(*m*) Vid. *Act. erud.* Suppl. T. IX. p. 316. De *Giphanio* queritur *Lambinus* in praefatione tertiae editionis *Lucretii*, eum eſſe impudentiſſimum ſuum plagiarium, ac tantum non omnia, quae in ſua editione habeat bona, e Lambiniana exſcripſiſſe. Commemorat etiam doctos aliquot viros hoc nomine ſatyras mordaciſſimas compoſuiſſe in *Giphanium*.

ram discernit ab eorum plagio literario, qui solam sui nominis gloriam habentes propositam, alienas laudes impudenter in se transfundunt. Scilicet aegrotis mentibus mederi cupiens vir sanctus, sufficere putabat, si iis optimum propinaret medicamentum, licet non aperiret iisdem, quo in prato natae sint herbae suae, quoue in pharmacopolio praeparatae. Audiamus, quaeso, quae eodem de argumento *Io. Fellus* differit, Oxoniensis episcopus, etsi excusatio eius ioco videtur propior. *Non est dissimulandum,* inquit in prima suarum ad istum libellum annotationum, *plurima e Minucio ad verbum huc esse traducta. Sed primis Christianis cor erat vnum et anima vna, et nemo eorum, quae possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, quemadmodum dicitur Actor IV. 32. Adeo nulla de plagio actio esse potuit* (n). Scriptores denique *de plagio literario* (o) sunt *Iac. Thomasius, Almelouenius, Fabricius, Abercrombius, Crenius,* et, qui de hoc hominum genere philosophatur, *Io. Conr. Schwarzius.*

XLI.

(n) Eodem paene modo *Augustinus* lib. IV. de doctr. Christ. cap. 29. causam agit munus doctorum sacerdotum, iubens eos aliorum conciones memoriae mandare ac dein e cathedra ecclesiastica recitare. Eodem modo *Lutheri* conciones vsurpari iussit *Vitus Dietericus* in *Bibliotheca Reimmanniana* p. 441.

(o) Vid. *Struuii* Introd. cap. VIII. §. 20.

XLI.

Caeterum quam excuſationem debemus literario *Cypriani* plagio, eadem digni mihi videntur ii ſtudioſae iuuentutis doctores, qui non ſuae eruditionis ſpecimen edituri, ſed ſoli diſcipulorum ſuorum vtilitati ſeruituri, collectas ex pluribus ſcriptoribus theſes et obſeruationes iis proponunt. Ita *Thomaſius* in *Iurisprudentia* ſua *diuina* permulta ad verbum deſcripſit ex *Pufendorfii Officio hominis et ciuis*: idemque in primo *Philoſophiae* ſuae *aulicae* capite (*p*) ſecutus eſt κατὰ πόδα *Georgii Hornii* veſtigia. Pari iure defendetur *Buddeus*, qui *Inſtitutiones* ſuas *philoſophiae eclecticae* ex aliis compoſuit bonae notae libris, hoc ipſo praeſtans ſe *eclecticum*, hoc eſt, hinc illinc optima quaeque inſtar apis colligentem. Ac ipſe in Praefatione ad primum earum tomum rectiſſime: *Vbi*, inquit, *aliquid ab aliis, quod cum veritate conſentiat, dictum inueni, id aſſumere eclectico more non dubitaui: nomina autem illorum indicare, inſtituti ratio et conditio elementorum non permiſit.* Rurſus in ſecundi tomi prooemio: *Praeſtantiſſimos*

(*p*) Hoc ipſum iam commemoraui ac ſimul vitio carere dixi in *Actis Philoſ.* T. I. p. 1045. Conf. excuſatio plagii *Capelliani* in *Placcii Theatro pſeudonymorum* n. 549. *a*.

mos secutus sum (q) *auctores, quorum vbique indicare nomina superuacaneum fuisset, neque, vt id hoc loco fiat, necessarium duco.* Ita denique in praefatione tertii tomi profitetur aperte, *se, quae per clarissimos auctores sparsa erant, collegisse et in vnum rite coire corpus iussisse.* Etiam *Morbofius*, quo tempore suis discipulis recitabat doctrinam de quinque ingeniorum formis, ex *Richerii Obstetrice animorum*, et quidem e *cap. IV.* §. 7. decerptam, ac nunc in *Polyhistoris literarii lib. II. cap. 1.* §. 42--50. occurrentem, nondum constituisse videtur publicam emittere in lucem, quae tum calamis excipienda praelegebat: libenter alioqui monstraturus fontem ac magistrum suum.

XLII.

Veniamus ad *doctos impostores*, quos rectius *illusores* (r) vocaueris, qui libros alienis sub nominibus componunt, nec religioni

(q) E. g. totum Caput secundum Partis quintae *Philosophiae theoreticae*, quod inscriptum est *de legibus motus earumque suspensione*, paene ad verbum descripsit ex *Bern. Connori Euangelio Medici*, et quidem a *p.* 38 - 58: vt vel hinc appareat, non esse tam malum, quam nonnullis videtur, librum istum.

(r) *Muretus* Comment. ad *Ciceronis* Orat. II. Catil. cap. 4 hos appellari iubet *librorum subiectores*, quemadmodum isto loco *Cicero* vocauit *testamentorum subiectores*, qui falsa testamenta supponunt pro veris.

gioni (*s*) solum, sed etiam historiae peruertendae animos habent intentos. Tales ante ortam typographiam (quo quidem tempore facilius erat, suas merces exponere pro alienis,) fuerunt permulti, maxime primis Christianae religionis (*t*) temporibus. Vnde tot scripta supposititia, de quibus *Riuetus* in *Critico sacro*, et *Fabricius* in *Codice apocrypho Noui Testamenti.* Addantur, quae hic idem alibi tradit de *libris Sibyllinis*, de *oraculis Zoroastris*, de *scriptis Hermetis*, *Sanchoniathonis*, *Musaei*, *Orphei*, aliisque huius furfuris turpissimis foetibus. Caeterum *de doctis impostoribus* singularis exstat Dissertatio *Struuii*, cum qua iungatur caput XIII. libri quarti *Bibliothecae Latinae Fabricii.* Ac ipse iamdudum singularem de huius farinae hominibus edere volui

(*s*) Huc refer pestilentissimum doctorum impostorum genus eorum, qui medicamentum mentiti lectoribus suis venenum propinant. Hoc modo A. superiore (1731) aliquis edidit praescripto Comitis *Boullainuillerii* nomine *Refutationem Spinozae*, quae non est refutatio, sed acerrima Spinozismi propugnatio. Ac supra iam *Cap. VI.* §. 34. memoraui spurcissimum librum quendam, hoc insignem titulo: *Io. Meursii Elegantiae Latini sermonis.*

(*t*) Vid. *Dallaeus* lib. I. de vsu Patrum Cap. 4. *Acta Philos.* P. VII. Cap. 1. §. 15. *Conringius* lib. I. de Herm. medic. cap. 4. p. 39. et cap. 5. p. 44. 45. 48.

lui libellum. Adeo multa (*u*) superſunt, quae horum duumuirûm obſeruationibus merentur adiici.

XLIII.

Literariorum horum illuſorum (*x*) praecipuos quosdam nominabo. E priſcis inſignis eſt *Ioſephus* (*y*) *Gorionides*, *Pſeudo-Ignatius*, *Pſeudo-Dionyſius Areopagita*, *Iſidorus Mercator*, et Stoicus ille *Diotimus*, qui *Epicuro* plures affinxit epiſtolas: quibus adiunxi ſocium in *Actis* (*z*) *Philoſophorum* auctorem epiſtolarum ſub *Hippocratis* et *Democriti* nominibus editarum: qui quidem non

(*u*) Inprimis commemorari meretur docta eademque religioſa illuſio Ieſuitarum, qua perſuadebant nonnullis Indiae Brachmanibus, vt fierent Chriſtiani. Exponit eam *Rich. Simonius* T. II. Epiſt. ſel. 32. p. 226. Scilicet Indis illi exhibebant Hiſtoriam religionis Catholicae ab antiquiſſimis inde temporibus deductam ſermone Indico, et chartae Pergamenae fumo infectae inſcriptam. Indi, antiquiſſimam religionem eſſe veriſſimam, perſuaſum habentes, ſimulque vetuſtatem chartae admirantes, ſtatim victas dabant manus, ſuaque nomina profitebantur inter Chriſtianos.

(*x*) *Harduino* Ieſuitae placuit, totum orbem literatum implere doctis illuſoribus. Sed hic nae facit intelligendo, vt nihil intelligat: ac ſcienter alii oſtenderunt, ipſum eo ipſo eſſe illuſorem turpiſſimum. Vid. *Bierlingius* de Pyrrhoniſmo hiſt. cap. I. §. 10.

(*y*) De hoc praeter caeteros vid. *Molleri* Homonymoſcopia Sect. II. cap. 2. §. 6. p. 232. ſqq.

(*z*) T. I. p. 670. ſqq.

non diu ſolum impoſuit orbi literato, ſed tam etiam felici ſucceſſu, vt *Chriſt. Thomaſius* epiſtolis illis, ſalis ſcilicet ac ſapientiae pleniſſimis, apponeret annotationes philoſophicas. E viciniori aeuo habemus *Annium Viterbienſem*; *Sigonium*, cui *Conſolatio Ciceroniana* tribuitur; *Georgium Rüxnerum*, familiarum nobilium conditorem; *Curtium Inghiramum*; *Gueuaram*; *Muretum*, qui ſub *Trabeae* perſona impoſuit *Scaligero*; *Hieronymum Romanum de la Higuera*, qui *Dextri Chronicon* fabricatus eſt; *Franciſcum Nodotium*, qui *Petronio* fragmentum ſuppoſuit; *Veiraſium*, effictorem *Hiſtoriae Seuarambicae*; *Cyriacum* (*a*) *Anconitanum*, compoſitorem Inſcriptionum Romanarum; *Guenebaldum*, fictorem (*b*) Graecae Inſcriptionis. Adde mendacem auctorem epiſtolae Ioannis, Electoris Saxoniae, morti proximi, de qua pererudita exſtat Diſſertatio *Mart. Schmeizelii*. Nec omitti par eſt ficta monumenta ſepulcralia, quorum feſtiuam copiam exhibui in *Poecile* (*c*) mea. Illud

(*a*) Vid. *Burmanni* Praef. *ad Gruteri Inſcriptiones.*

(*b*) De hoc vid. *Montefalconius* in Recenſione *Palaeographiae* ſuae §. VIII.

(*c*) T. III. p. 175. ſqq. Addo nunc *Sardanapali* fictitium ſepulcrum e *Briſſonii* lib. I. de regno Perſarum §. 253; *S. Martinae* e *Pagii* Crit. Baron. ad A. C. 226; *Thomae* apoſtoli e *Crozii* Hiſt. Chriſt. Indiae lib. IV.

vero summe mirum, quod *Dupinius* hunc voluit in censum referri, adoptans sibi atque edens pro sua (*d*) *Basnagii* viui adhuc spirantisque *Historiam Iudaicam*.

XLIV.

Ad *Pseudo-Ignatium* quod attinet, est sane, quod mirer, esse adhuc eruditissimos viros, qui sputa eius lingant, nec agnoscant fraudem tot manifestis proditam indiciis. Vide, quaeso, quae dixi A. 1710. in *Actis eruditorum p. 196. sqq.* Atque haec transcribere dignatus est in suos *Commentarios de scriptoribus ecclesiasticis* (*e*) *Oudinus*, qui et caetera argumenta profert, quae credere nos cogunt, epistolas illas nulla excepta esse foetus subdititios. *Clericus* quidem in *Arte* sua *Critica* (*f*) iudicat, *Pearsonium eo successu defendisse* Epistolas Ignatii, *vt bellum illud certa ac perpetua victoria confecerit.* Verum tam acuti viri oculos, credo, praestrinxit auctoritas

lib. IV. p. 286. sqq. *M. Furii Camilli* ex *Caroli* Memorab. eccles. lib. VII. cap. 44. p. 373. sq.

(*d*) Vid. *Basnagius* in Praefatione editionis secundae, et lib. IV. cap. XI. §. 2. et 3. p. 236. vbi iudicat, simile exemplum impudentiae vix vllum occurrere praeterea in historia literaria. Sunt tamen, qui putant, (nec ego impetrare a me possum, vt aliter existimem,) factum id esse insciente *Dupinio* a turpilucricupido bibliopola.

(*e*) T. I. p. 139. sqq.

(*f*) P. III. Sect. 2. cap. 6. §. 9. p. 520. edit. 1697.

ritas Episcoporum Angliae, quorum animos dissensione sua offendere non sustinebat.

XLV.

Mihi quidem haec potissima videntur ac certissima τῆς νοθείας indicia: 1. scopus harum epistolarum, id spectantium, vt in immensum augeatur auctoritas ac maiestas Episcoporum. Id quod indicio est, vel post *Cyprianum* scripsisse illarum auctorem epistolarum. Ac obseruauit (*g*) *Dodwellus, non esse ouum ouo similius, quam Ignatianae totam Cypriani de episcoporum auctoritate ratiocinationem*; 2. silentium de his epistolis per tria priora saecula; 3. cognomen *Theophori* in epistolarum harum inscriptionibus nomini *Ignatii* adiunctum; 4. fabulae iunioris aeui, e. g. in *Epistolae ad Ephesios §. XIX*; 5. ipsa peregrinationis (*h*) ratio, in qua scriptae dicuntur hae epistolae. Addo, illud quoque esse indicium fabulae, quod Romam ibi missus dicitur *Ignatius*. Eccur vero Romam, quaeso? An forte ciuis Romanus fuit *Ignatius?* Nam *Plinius* narrat, se Romam misisse Christianorum illos, qui ciues essent Romani. At nec Romanus ciuis fuit *Ignatius*, nec vlla

(*g*) Differt. Cypr. VII. §. 13. et 33. Conf. *Rigaltius* ad *Cypriani* Epist. 66. p. 168.

(*h*) Vid. *Riuetus* Critici sacri lib. II. cap. 1. p. 179. Simili paene modo planus quidam composuit *Epistolas Themistoclis*.

vlla causa fingi potest, cur Romae potius, quam Antiochiae, interfectum eum voluerit Traianus. 6. ipsa styli facies. Certe quotiescunque has legi epistolas, (legi autem saepius,) deprehendi, omnia in illis esse frigida, ieiuna, inepti tumoris affectataeque grandiloquentiae plena, et nimis viuide spirantia vanum ac planum Graeculum. 7. auctoritas summorum Criticorum. Eusebius quidem (*i*) eas epistolas, et quidem primus, venditauit pro genuinis. Verum quis moueatur auctoritate hominis criticae prudentiae tam expertis, vt vel Abgari et Christi mutuas epistolas pro veris amplexetur? Quis non potius eos ducat sequendos, qui post susceptum illarum epistolarum examen censuerunt, eas ad vnam omnes a Graeculo quopiam declamatore confectas et confictas fuisse? Dixerunt autem hanc sententiam *Centuriatores Magdeburgici*, *Mart. Chemnitius*, *Io. Gerhardus*, *Ge. Calixtus*, *Tenzelius*, (*k*) *Zeltnerus*, *Caluinus*, *Blondellus*, *Salmasius*, *Dallaeus*, *Rob. Cocus*, *Rob. Parkerus*,

(*i*) Hist. eccles. lib. III. cap. 36.

(*k*) Is ita in notis ad *Ruari Epistolas* p. 105. censet: *Argumenta certe, quae contra earum* epistolarum *γνησιότητα congessit sexaginta sex omnino* Io. Dallaeus, *eiusmodi sunt, vt neque* Pearsonianas Vindicias neque *Hammondianas omnes illis incidisse neruos existiment, quotquot, Episcoporum causam agere, non multum interest.*

rus, *Sam. Basnagius*, *Albertinus*, *Matth.* et *Dan. Larroquani*, *Frid. Spanhemius*, *Lampius*. Omnium vero primo loco poni oportet *Photium*, qui, dum in sua *Bibliotheca* Epistolas Ignatii non recognouit, tacitus clamat, sibi dubium haud esse, quin nomen eae gerant falsissimum.

XLVI.

Operae quoque pretium fuerit, paucis inuestigare, an iure *Gottfridus* (*l*) *Arnoldus* habeat *Io. Valentinum Andreae* pro conditore pariter et exauctoratore; vel, si mauis, pro auspice pariter atque vespillone *Fraternitatis roseae crucis*. In *Fama* quidem *fraternitatis* huius, A. 1614. edita, stylum esse simillimum stylo illius *Valentini*, non audet negare (*m*) *Fischlinus*. Ipse ille *Valentinus Andreae*, etsi nusquam se professus est huius libelli scriptorem, tamen et in *Confessione* sua et in *Turre Babel* et in *Theophilo p. 39.* et in *Menippo cap. 12.* docet, totam illam rem esse fabulam siue comoediam, *Fraternitatemque* illam duntaxat fictam esse a Fama. Eius etiam

(*l*) Hist. ecclef. lib. XVII. cap. 18. et P. IV. Sect. III. n. XI. p. 623. sq. Conf. Apologia illius Hist. eccl. sub tit. Historisch = Theologische Betrachtungen edita p. 292. sq. et 577. sqq. Assentitur *Arnoldo Buddeus* Disp. de alchemia §. 16, et iterum in Isagoge hist. theol. p. 1366. itemque *Christ. Thomasius* in *Bibliotheca Thomasiana* T. I. p. 633.

(*m*) Memor. Theol. Würtemb. P. III. p. 202.

iam insignia, *Theophilo* ipsius Lipsiae A. 1706. recuso praefixa, *crucem* habent *Andreanam*, in cuius interuallis singulis *rosa* iacet. Ego quidem ex his et ex iis, quae alii (*n*) de hac quaestione in vtramque partem scripserunt, satis intelligere mihi visus sum, veram esse *Arnoldi* sententiam, sed hoc addendum, *Io. Valentinum Andreae* puduisse (*o*) postea iuuenilis erroris, eoque non solum dimisso, sed etiam publice damnato in orthodoxiae castra bona fide se recepisse.

XLVII.

Antequam quiescere iubeo calamum, et huic *Synopsi Historiae literariae vniuersalis* finem impono, libet commemorare scriptores (*p*) *micrologiae literariae*. Eos dico, qui

(*n*) Vid. *Iaegeri* Hist. saec. XVII. Dec. 6. lib. 4. cap. 3. p. 58; *Caroli* Memorab. eccl. lib. II. cap. 25. et 39; *Bierlingii* de Pyrrhonismo hist. cap. 5. §. 3. p. 255. sq. *Weismanni* Hist. eccl. T. II. p. 1133; *Miscellanea Leibnitiana* p. 222; *Kazaueri* Disp. de Rosaecrucianis, A. 1715. edita; *Bibliotheca Reimmanniana* p. 736. et seq.

(*o*) Simile habemus exemplum *Christiani Thomasii*. Nam et is iunior captus fuerat amore *theologiae mysticae*, annis et sapientia prouectior in posteriori ad *Poireti Eruditionem* praefatione ipse se refutauit, simulque grauissimos Mysticorum errores indicauit atque prostrauit.

(*p*) Hoc περὶ μικρῶν λέγειν vocat *Aelianus* Var. hist. lib. XI. cap. 12.

qui curiosa magis, quam vtili, opera singularibus libellis proposuerunt *doctos Principes*, *theologos natalibus nobiles*, *doctos coelibes*, *doctos pueros* siue *ingenia praecocia*, *doctos αὐτοδιδάκτους*, *doctos spurios*, *doctos caecos*, *rusticos*, *sutores*, *mercatores*, *milites*, *correctores*; *doctos magiae vel commercii cum spiritu familiari suspectos*, *doctos pedantismi vel charlataneriae reos*; *doctores publicos ingenti auditorum numero stipatos*; (q) *etc.* Ipse sub titulo *caecorum videntium* illos descripsi eruditos viros, qui inde a puero visu caruerunt; et sub *macromicrorum* titulo eos, qui corpore proxime a Pygmaeis, animo et ingenio proxime a gigantibus abfuere. Nec *clari* mei *Diaboli*, quos in *Poecile* exhibui, alia merentur in classe locari. Integrum corpus *Micrologiae literariae* A. 1718. Francofurti edidit *Io. Adamus Bernhardus*, recteque inscripsit **Curieuse Historie der Gelehrten.** Eodem anno *Io. Gottofredus Buchnerus* Lipsiae emisit librum *de vitiorum inter eruditos occurrentium scriptoribus*: at non

(q) In *Theod. Crusii* Deliciis literariis (Vergnügung müßiger Stunden) P. XVI. p. 291. sqq. exstat dissertatio de poëtis, qui iidem pictores fuerunt; et P. XIX. p. 576. nominantur scriptores micrographici de Medicis. Huc pertinet *Io. Henr. Ackeri Historia pennarum*, quibus docti viri vsi sunt, Altenburgi A. 1726. edita.

non eos solum exhibet, sed simul *Cap. I.* §. *1--6.* et *Cap. III.* §. *2. et 3.* itemque *Supplem.* §. *2. et 3.* caeteros nominat scriptores micrologiae literariae: vt adeo *Buchnerianus* iste liber (*r*) appellandus videatur *Bibliotheca micrologico-literaria.* Caeterum non est dissimulandum, quod et (*s*) *Buchnerus*, quem modo laudaui, agnoscit, ad scriptores huius generis dici oportere:

In tenui labor, et tenuis quoque
gloria vobis.

(*r*) Vid. eius *Index* v. *Eruditi.*
(*s*) Supplem. p. 8. et 9.

F I N I S.

INDEX

INDEX RERVM.

A.

(a) Eorum duntaxat nomina hoc in Indice proferuntur, de quorum libris vel meritis nonnihil commemoratur.

B.

C.

D. *Dama-*

D.

E.

F.

G.

Grae-

H.

I.

K.

L. *Lactan-*

L.

 de li-

M.

N.

O.

P.

prima-

Q.

R.

S.

Sancti

T. Ta.

T.

V.

W.

X.

Z.